

СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2010 г.

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

Г О Д И Ш Н И К

**Социалното осигуряване
в България през 2010 г.**

София, 2011 г.

Годишникът „Социалното осигуряване в България през 2010 г.“ е изработен от отдел „Анализ и стратегическо планиране“ към ГД „Анализ, планиране и прогнозиране“ с изключителното съдействие и участие на всички функционални дирекции и структурни единици в Централно управление на Националния осигурителен институт.

Зоя Славова, Мила Шишева, Николай Николов,
Виолета Велева, Цветослав Лилев, *авторски колектив*, 2011.

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ, 2011

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият годишник представя задължителното обществено осигуряване през единадесетата година от влизане в сила от началото на 2000 г. на Кодекса за задължително обществено осигуряване, преименуван през 2003 г. на Кодекс за социално осигуряване. Кодексът кодифицира в единство материята на държавното обществено осигуряване, допълнителното задължително и допълнителното доброволно осигуряване.

С този годишник се публикува открито и прозрачно функционирането на осигурителната система, управлявана от Националния осигурителен институт, както подобава на значителна обществена организация и модернизирателна се публична институция. Чрез годишника протеклите процеси, резултатите, изводите, стратегиите стават достояние на всички заинтересовани страни. Този подход засвидетелства промяна в стереотипа на консервативното мислене от миналия век и разчупване на неотдавнашното табу да се говори открито за работата и намеренията на институцията, за онази част от системата на социалното осигуряване, която тя обслужва, за причинно-следствените връзки и факторите, определящи състоянието на общественото осигуряване.

Предмет на обширния преглед и детайлния анализ са следните теми:

- 1) Макроикономическа среда, в която функционира осигурителната система през предходната календарната година;
- 2) Действащо законодателство и нормативна уредба;
- 3) Администриране на държавното обществено осигуряване и отделните програми;
- 4) Дейности на функционалните направления в Централно управление на НОИ;
- 5) Анализ на финансовите резултати от прилагането на програмите и изпълнението на Закона за бюджета на ДОО за 2010 г.;
- 6) Резюме и изводи;
- 7) Стратегия за развитие на НОИ.

Концепцията за разработване на този годишник предвижда включената в него разнообразна информация и анализите да се представят във вид на сборник за ползване и подпомагане в работата на органите на държавната и изпълнителната власт с отношение към общественото осигуряване, органите на управление на НОИ, ръководния състав на НОИ, специалисти от научните среди, анализиращи социалното осигуряване, преподавателския състав, провеждащ обучения по социално осигуряване, работодателските, синдикалните и други неправителствени организации, заинтересувани от темата.

Участниците в процеса по формиране на политиките в областта на общественото осигуряване и в другите свързани с него сфери на обществения живот, се нуждаят от пълна, подробна и достоверна информация и анализ за състоянието, за естеството на протичащите процеси във функционирането на системата, финансовите резултати от изпълнението на бюджета за реализиране на осигурителните програми, стратегическите намерения за подобряване работата на администрацията и пр. Анализът се прави и оповестява още и с цел по-голяма прозрачност и доверие – много важни качества за общественото значимата организация Национален осигурителен институт. Изданието е предназначено да отговори на тези потребности.

ИЗВОДИ, ПРЕПОРЪКИ

Изхождайки от задълбочения анализ на осигурителната система за 2010 г. и предвид европейските насоки от „Европа 2020 – Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“, както и „Зелена книга за адекватни, устойчиви и сигурни европейски пенсионни системи“, в изводите и препоръките се открояват няколко актуални теми:

1. Синтезирани показатели /индикатори;
2. Финансова зависимост;
3. Баланс между участие в осигуряването и обезщетения /пенсии;
4. Скрита икономика /сив сектор;
5. Адекватност на пенсиите;
6. Пенсионна възраст и осигурителен стаж;
7. Работещи пенсионери с пенсия и трудови доходи;
8. Разграничаване на социално осигуряване от социално подпомагане;
9. Подобряване събираемостта на осигурителните приходи;
10. Доверието – фактор за стабилност на осигурителната система;
11. Дългосрочна грижа за недееспособни пенсионери – осигурен социален риск.

Актуалните предизвикателства и трудности пред държавното обществено осигуряване, и преди всичко пред пенсионната система, налагат взимането на решения за въвеждане на мерки, отчитащи ценностите на Европейския социален модел и целите, излъчени от Европейската комисия в Зелената книга „За адекватни, устойчиви и сигурни европейски пенсионни системи“. Това предполага възможно най-широка обществена и политическа подкрепа, както и приемственост, независимо от смяната на правителствата или ръководителите на институциите. Решенията в пенсионното осигуряване са с дългосрочен хоризонт на въздействие и засягат поредица поколения.

Политиките и мерките в областта на социалното осигуряване и неговото законодателство имат многообразни и значими акценти, касаещи проблеми на държавните регулации за макроикономическата и фискалната стабилност, заетостта, доходите, потреблението и конкурентната способност на бизнеса, финансовата устойчивост на социалните системи, политическия риск и т.н. В след кризисен период мерките би следвало да се съчетаят и обвържат с политиките и приоритетите в областта на растежа и реструктурирането на икономиката, иновациите, инвестициите и заетостта, с реформирането и модернизиранието на социалния сектор и административната система, с най-ефективното използване на средствата от европейските фондове в контекста на изискванията на „Европа 2020 – Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“.

Паралелно са необходими ефективни индустриални отношения, постоянен мониторинг и контрол върху резултатите от промените в данъчните и осигурителните правила, за намаляване на скритата икономика, за подобряване събираемостта на данъците и осигурителните вноски и пр.

За балансиране бюджетите на социално-осигурителните фондове би следвало политиките и мерките, влияещи върху разходната им част, да са добре съчетани и уравновесени със съответни политики и мерки с влияние върху приходната им част.

1. Синтезирани показатели /индикатори

Показателите, които в най-синтезиран вид дават аналитична информация за осигурителната система и позволяват точно измерване и сравнение, са следните:

♦ **Коефициентът на зависимост (пенсионерско число)** е съотношението между потребителите и осигурените лица на държавната пенсионна система, или между получаващите пенсии и внасящите осигурителни вноски за пенсии.

За 2010 г. коефициентът на зависимост е 77,4%, при 77,5%, за 2009 г., т.е. има намаление с 0,1 процентни пункта. За пенсиите, финансирани от ДОО, коефициентът на зависимост за 2010 г. е 75,4%. Средно статистически 100 осигурени лица издържат малко над 75 пенсионера. През 2009 г. коефициентът е бил 75,4%, а през 2008 г. – 75,2%.

♦ **Коефициентът на заместване на дохода е съотношението на средната пенсия на пенсионер към средния осигурителен доход.**

За 2010 г. коефициентът на заместване на дохода е 46,2%, при 44,1% за 2009 г. и 41,8% за 2008 г.

Нетният коефициентът на заместване на дохода за 2010 г., изчислен чрез съотношението на средномесечния размер на пенсията на пенсионер и средния нетен осигурителен доход (без задължителните удържки върху заплатите), е 58,4%. За сравнение този коефициент е бил 56,3% за 2009 г. и 53,3% за 2008 г. Допълнителното съпоставяне се прави предвид обстоятелството, че пенсиите са необлагаеми и би следвало да се съотнасят също към чист, или нетен трудов доход.

♦ **Норма на събираемост – съотношението на всички приходи от осигурителни вноски, постъпили във фондовете на ДОО (отчет), към дължимите приходи от осигурителни вноски на осигурените във фондовете лица (план).**

Тук не се включват трансферните суми от осигурителни вноски от републиканския бюджет (РБ) в размер на 12% върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година, с които държавата участва като осигурител.

За 2010 г. нормата на събираемост е 93,97% (или почти 94%) при 86,4% за 2009 г. Събраните приходи от осигурителни вноски през 2010 г. са с 6,03% по-малко (неизпълнение с 213 719,9 хил. лв.) в сравнение с планираните за годината.

♦ **Средният брой пенсионери** през 2010 г. е 2 191 946 души, при 2 192 524 през 2009 г. Броят им през 2010 г. е намалал с 578 души спрямо 2009 г., или с 0,03%. Намалението не е съществено, тъй като нормативните изисквания за придобиване право на пенсия през 2010 г. се запазиха същите като през 2009 г. През предходните години по-бързите темпове на намаляване броя на пенсионерите се дължаха на ежегодното покачване на възрастта и необходимия брой точки за придобиване право на пенсия.

♦ **Средногодишният брой на изплатените пенсии** през 2010 г. нараства с 1 705 (с 0,06%) спрямо предходната година. Намаление с 1 519 (с 0,07%) бележи и броят на пенсиите, изплащани от ДОО.

♦ **Средният брой пенсии, изплащани на един пенсионер,** през 2010 г. се запазва 1,22, колкото и през 2009 г.

♦ **Средната възраст на пенсионерите,** получаващи лични пенсии за осигурителен стаж и възраст, е 71,3 години. От тях пенсионерите по чл. 68, ал. 1-3 от КСО са на възраст 71,7 години, а по чл. 69 от КСО – 62,8 години.

♦ **Средната продължителност за получаване на лична пенсия** през 2010 г. е 20,2 години. За личните пенсии **за осигурителен стаж и възраст** тя е 21,5 години. Работещите при условията на първа категория труд получават пенсия средно 23,4 години, при втора категория – 18,6 години, при трета – 23,5 години. Личните пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** се получават средно 9,1 години, а тези за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** – 29,4 години.

♦ **Средният осигурителен стаж,** превърнат към трета категория труд, към 31 декември 2010 г. при личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** е 36,8 години, а при новоотпуснатите – 36,4 години. Действителният стаж при личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст е 33 години. При новоотпуснатите действителният стаж е 35,1 години.

♦ **Средна пенсия на пенсионер е разходът за пенсии, изплащани от фондовете на ДОО, разделен на съответния среден брой пенсионери през годината.**

Номиналният ръст на средната пенсия на база предходна година е 7,8%, при 17,0% през

2009 г. Реалният ръст съответно е 5,2%, при 13,8% през 2009 г. За 2010 г. средната пенсия на пенсионер е 263,44 лв., при 244,46 лв. през 2009 г.

С гарантиран минимален размер за съответния вид пенсия са 496 256 пенсионери, или 22,6% от общия брой пенсионери към 31.12.2010 г. (при 23,2% през 2009 г.). В сравнение с 2009 г. относителният им дял е намалял с 0,6%.

Към 31.12.2010 г. с **максимален ограничен размер** на получаваната пенсия/пенсии са 46 540 пенсионера. Те са с 3 925 повече в сравнение с края на 2009 г., когато са били 42 615 (дял 1,95%). През 2010 г. делът на получаващите ограничена пенсия/пенсии от общия брой пенсионери е 2,12%, като спрямо предходната година се е увеличил с 0,17%.

♦ **Разход за пенсии към брутен вътрешен продукт** е общият разход за пенсии, отнесен към брутният вътрешен продукт по текущи цени.

През 2010 г. делът на разхода за пенсии е 9,9% от БВП. За сравнение, през 2009 г. е бил 9,5%.

2. Финансова зависимост

Една от основните цели на пенсионната реформа от 2000 г. бе постигане на финансова устойчивост на осигурителните фондове и ограничаване на нарастващия напред във времето дефицит на пенсионната система. Приетите законови промени с Кодекса за социално осигуряване (КСО) в т.ч. и въведените размери на осигурителните вноски за първия и втория пенсионен стълб предвиждаха преодоляване на дефицита на пенсионната система и постигане на положителен резултат след 2007 г.

От 2006 г. се извърши няколко пъти намаляване на размера на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ на ДОО. В сравнение с 2000 г. осигурителната вноската за фонд „Пенсии“ е два пъти по-ниска, което доведе до значителен спад в осигурителните приходи за фонда.

Сериозното нарастване на дефицита в пенсионната система наложи от 01.01.2009 г. държавата да се включи като трети осигурител във фонд „Пенсии“ с вноска в размер 12 на сто върху осигурителния доход на всички осигурени лица.

Предвидената цел в „Европа 2020 – Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“ за стабилност на публичните финанси в дългосрочен план, при нарастващ процент на разходите за пенсии и други социални плащания, е сериозно предизвикателство и пред нашата държава. То се подсилва още повече на фона на наложените ограничения за балансираните бюджети и дефицит, ненадвишаващ 3% от БВП на страните от ЕС. Балансирането на бюджетите става още по-трудно, когато средствата за пенсии се очаква да растат поради силно застаряване на населението, нарастващ брой пенсионери, по-високи размери на пенсиите и по-дълъг период на тяхното получаване.

Тъй като основният и най-сигурен приходоизточник за осигурителната система са осигурителните вноски, при доказана с актюерски разчети необходимост от промяна в размерите им, това следва да става постепенно с по-нисък процент. Порочна е практиката на съществено изменение с няколко процентни пункта ежегодно. Промяната в размерите на осигурителните вноски, като мярка за ограничаване на дефицитите на държавната пенсионна система, непременно трябва да е съпроводена и с адекватни законови промени по отношение на пенсионните плащания. Придържането към принципа за съответствие между осигурителен принос и осигурително обезщетение, включително пенсия, както и съобразяване с нарастващата продължителност на живота и на продължителността за получаване на пенсия, са водещи критерии относно придобиването на пенсионни права.

Увеличаване размера на осигурителната вноска за пенсия следва да се разглежда от позициите на влиянието и ефектите съвкупно за първи и втори стълб на пенсионната система и в тази връзка да се оценява не еднозначно. Увеличаване размера на вноските за първия стълб на пенсионната система (фонд „Пенсии“ в ДОО) е една възможна мярка за намаляване на дефицита в държавното обществено осигуряване. Положителният ефект обаче се преценява кумулативно и през отражението върху пазара на труда, цената на труда, конкурентната способност, заетостта и безработицата.

Увеличеният размер на вноската за втория стълб на пенсионната система (допълнителното задължително пенсионно осигуряване) на капитално-натрупващ принцип е възможност за: 1) повече средства по индивидуалните партии на осигурените лица; 2) придаване на по-голяма тежест на този сегмент в сбора на доходи от пенсии; 3) осигуряване на по-висок размер на пенсионните плащания; 4) по-висок коефициент на заместване на трудовите доходи. В този аспект следва да се оценява доколко способства постигането на прогнозирания при старта на пенсионната реформа процент на заместване на дохода и как трябва той да бъде актуализиран въз основа на актюерски разчети.

Когато се говори за промяна в размерите на осигурителните вноски не би следвало да се отнася само за вноската за фонд „Пенсии“ в ДОО. Политиката, насърчаваща раждаемостта, доведе до редица положителни промени в условията за придобиване и продължителност на отпуска за бременност и раждане. Задържането на вноската за общо заболяване и майчинство на едно ниско ниво (след последното повишение от 3 на 3,5 на сто през 2004 г.) оказва своето негативно влияние. В резултат на това фонд „Общо заболяване и майчинство“ е на дефицит вече трета поредна година.

Изложеното дотук подсказва, че само с увеличение на вноските не може да се разрешат проблемите на осигурителната, в частност – на пенсионната система. Само по себе си абсолютизирането на висок размер на вноските не е панацея и няма да изправи създадените и задълбочаващи се през годините диспропорции. Балансираното решение предполага усилия, преки и косвени и мерки едновременно в две основни направления: 1) увеличаване на приходите; 2) ограничаване на разходите.

Увеличаването на постъпленията може приоритетно да е чрез разширяване на осигурителната основа. От една страна – с по-голям брой осигурени лица, плащащи осигурителни вноски. От друга страна – с по-висок размер на трудовия доход, върху който се начисляват вноските. Иначе казано, при поносима вноска повече работещи да се осигуряват върху по-висока осигурителна база. Наред с останалите ефекти за осигурителната система, този подход е най-благоприятен за икономиката и конкурентната способност, запазване на съществуващи и откриване на нови работни места, ограничаване на безработицата, ограничаване на неформалната икономика.

Разглеждайки рязкото увеличаване на осигурителните вноски, като инструмент за намаляване дефицита на държавната пенсионна система, следва да се оценят и възможните ефекти върху пазара на труда и неговото развитие. Като мярка за ограничаване на финансов дефицит на пенсионната система в краткосрочен план, нарастването на размера на осигурителните вноски може пряко да рефлектира в намаляване броя на новосъздадени работни места и да се отрази в забавяне на темповете на икономическо възстановяване и стабилизиране на пазара на труда. Това налага вдигането на размера на вноската да се прави винаги на базата на точни актюерски разчети и анализ на икономическите и социални реалности и на оценка за тяхната икономическа, финансова и социална ефективност.

Особено в период на криза или финансова стабилизация в посткризисен период, рязкото нарастване на осигурителните вноски би могло да има негативно отражение. При положение, че възстановяването на пазара на труда е процес, следващ този на финансова и икономическа стабилизация, повишаването на вноските може да забави темповете на ръст в заетостта.

При промяна в размерите на осигурителните вноски се налага преценка от гледна точка на пенсионната система като единство от трите стълба. За да може все по-голяма част от размера на пенсиите за бъдещите поколения пенсионери да се получава от капиталовите схеми, постепенното нарастване на размера на вноската във втория стълб е неминуемо.

Промените в размера на осигурителните вноски трябва във все по-голяма степен да отчитат продължителността на периода, през който се получава пенсия. Данните показват ясно изразена тенденция към удължаване на средната продължителност на получаване на лична пенсия. Ето защо участието в осигурителната система (чрез плащане на

осигурителна вноска с определен размер за определен период) следва да се обвърже по-тясно с очакванията за срока на получаване на пенсията след отпускането ѝ. Това следва да е един от най-съществените фактори при законови промени, касаещи размера на вноските. Отнася се най-вече за лицата с привилегирован режим на пенсиониране, за които са налице най-големи несъответствия между реалния осигурителен принос, размера на пенсиите и времето на получаване. Тук попадат служителите в системата на МВР и МО, в съдебната система и други специални институции, както и работещите при условията на първа и втора категория труд с право на ранно пенсиониране.

3. Баланс между участие в осигуряването и обезщетения /пенси

С извършването през предходните години намаляване размера на осигурителните вноски беше стеснен главният приходоизточник за финансиране на ДОО в далечен хоризонт напред във времето. По тази причина, с оглед на по-добро балансиране, още по-наложителни стават компенсиращи механизми в няколко посоки:

- 1) Разширяване на осигурителната основа чрез:
 - Ежегодно увеличаване на минималните осигурителни прагове, съобразени с реалните нива на възнагражденията;
 - Увеличаване на минималния осигурителен доход на самоосигуряващите се лица и диференцирането му по професии на базата на облагаемия им доход за предходната година;
 - Увеличаване на минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители;
 - Постепенно завишаване, с тенденция за премахване, на максималния осигурителен доход;
 - Повишаване събираемостта на данъци и осигурителни вноски чрез ефективни мерки против всички форми на икономически и данъчни измами на стопанските субекти;
 - Ограничаване на нерегламентираната заетост и работа без трудови договори или официализиране на заетостта, отговарящо на истинската такава като време и форма на полагане на труд;
 - Санкциониране на забавеното заплащане или незаплащане на трудови възнаграждения за положен труд;
 - Създаване на механизми за включване на държавата в защита правата на работниците и служителите, неполучили своевременно заплати;
 - Поделяне на отговорността с въвеждане на санкции /глоби също и за работниците и служителите, работещи без сключени трудови договори.
- 2) Подобряване на контрола върху разходите за осигурителни обезщетения и пенсии и предпазване от измами чрез:
 - Дисциплиниране „на входа“, където е възможна злоупотреба с права за получаването на обезщетения или пенсии въз основа на неправомерно издадени болнични листове или експертни решения на ТЕЛК;
 - Обвързване размера на осигурителните обезщетения с реалния осигурителен доход, върху който са внесени осигурителните вноски за по-дълъг осигурителен период;
 - Ограничаване броя на пенсиите за инвалидност чрез предприемане на мерки за намаляване на злоупотребите при медицинската експертиза на работоспособността.
- 3) Преразглеждане на критериите за пенсиониране от гледна точка на:
 - Изискващ се стаж и възраст за пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) съобразно продължителността на живота и на продължителността на получаване на пенсия;

- Премахване на неоправдано ранно пенсиониране на привилегировани категории лица;
- Премахване получаването на повече от една пенсия, с изключение на пенсия за трудова злополука и професионална болест като втора пенсия;
- Трансформиране на пенсията за инвалидност поради общо заболяване в пенсия за осигурителен стаж и възраст при навършване на възрастта за пенсиониране.
- Прекратяване на безусловното получаване едновременно на пенсия и заплата.

За да е успешен ходът на започналата още преди 2000 г. пенсионна реформа, необходимо е всяко предложение за изменение на действащото законодателство:

- Да е съзидателно от гледна точка на финансова стабилност на системата и адекватност на пенсиите според участието в осигуряването;
- Да е насочено към развитие на тристълбовия пенсионен модел, а не към отрицание и разрушаване на постигнатото;
- Да гарантира по-добра организация и структуриране на осигурителния процес без увеличаване на административните разходи;
- Да подобрява обслужването и комуникацията с гражданите, бизнеса и институциите;
- Да води до по-ясно дефиниране и разграничение между контрибутивни осигурителни обезщетения, от една страна, и от друга – социални помощи за социално слаби лица;
- Да способства за намаляване на дефицита в ДОО и свеждането му в обозрим хоризонт към нула;
- Да засилва връзката между входа – осигурителното участие, и изхода – размера на пенсията и продължителността на получаване;
- Да увеличава мотивацията за участие в осигурителния процес и подобрява доверието;
- Да затвърждава принципа на сигурност чрез многообразие под формата на взаимно допълващите се разходопокривна и капиталонатрупваща пенсионна схема.

Социалноосигурителната материя е сложна, динамична и процесът по усъвършенстването ѝ е непрекъснат. В тази връзка са необходими нови решения по няколко пункта.

◆ Минималният осигурителен доход да се определя така, че да обезпечава гарантирания минимален размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст. Принципът на солидарността преразпределя осигурителен ресурс в рамките на съвкупността от осигурени лица към тези, които в продължение на много години или дори през целия трудов живот се осигуряват върху минималния осигурителен доход или пък имат големи периоди без осигуряване. При изчисляване на пенсията тя излиза в много нисък размер и бива приравнена на гарантирания от закона минимален размер, без зад нея да стои адекватно осигурително участие. В солидарната система се допуска дофинансиране над индивидуалното участие, но все пак то трябва да е съизмеримо с приноса, а не в пъти над него.

◆ Наложително е да продължи разграничаването и обособяването на осигурителните обезщетения от социалните плащания, за да се знае кои рискове са свързани със социалното осигуряване и кои плащания са от социалното подпомагане. Последното не зависи от участие в осигуряването с осигурителни вноски. Така ще има стимул за осигуряване и убеждение, че системата предлага справедливост срещу реално участие с вноски за реални житейски събития.

◆ Някои групи осигурени лица са в по-благоприятно положение в сравнение с останалите по отношение на пенсионирането и пенсиите. Прегледът на законодателството показва, че вместо осъществяване на предвиденото плавно ограничаване на ранното пен-

сионирание, достъпът до такива режими е облекчаван и разширяван, което е в противовес на логиката за реформи и на общеевропейските ангажменти. Все още има професионални групи, които могат да се пенсионират много по-рано от стандартната пенсионна възраст и заедно с това да получават и по-високи пенсии, което е в противоречие с осигурителните принципи.

◆ За българската осигурителна система е особено важно да се постигне баланс между основните принципи на осигуряването, солидарността и съответствието. Предприетите до момента стъпки като реализация на основните цели на пенсионната реформа поставят основен акцент върху солидарността в пенсионната система и в недостатъчна степен са насочени към реализацията на принципа на съответствието. Не всички работещи, работодатели и самонаети лица обаче в еднаква степен упражняват принципа на солидарността при участие в осигуряването чрез коректно изпълнение на осигурителните си задължения. От друга страна, все още не са решени важни въпроси, свързани с равнопоставеност на участниците в осигурителната система, с натрупване на несвойствени и необвързани с осигурителния принос плащания, с привилегированите режими на ранно пенсиониране и приравнения осигурителен стаж, с отчитане на реалния осигурителен принос при определяне размера на пенсионните плащания и др.

4. Скрита икономика /сив сектор

Размерът на скритата икономика (сивия сектор) е от първостепенно, жизненоважно значение за осигурителната система. Феноменът ерозира държавата и подкопава устоите на икономическия просперитет. Не оставя незасегната нито една сфера на националното стопанство и обществените отношения. За едни може да се окачестви като начин за оцеляване на гърба на коректните граждани и стопански субекти, но всъщност тя е вид кражба и незачитане на принципите и правилата, върху които се гради животът на обществото.

Едно от най-популярните определения за сива икономика е: „Пазарно производство на стоки и услуги, незаконно или законно, което не попада в официалните статистики при изчисляването на БВП“. От гледна точка на социалното осигуряване скрита икономика е тази, която има заетост и доходи от нея, но те остават напълно или частично необявени. Върху тях се пропуска да се внасят осигурителни вноски в държавното обществено осигуряване.

Своеобразен измерител на сивата или скритата икономика на индивидуално ниво могат да бъдат резките промени в социално-икономическия статус на някои граждани, а на макроикономическо ниво – установяването на нетипични трендове. Такива например са темповете на нарастване на потребление на стоки и услуги, на инвестиции или на количеството парична маса в обращение в условия на икономическа рецесия в рязка диспозиция на тенденциите в декларираните доходи. Сред най-честите прояви на неформалната икономика са заплащането на ръка, неплащане на пълния размер на данъци и осигуровки, нелоялната конкуренция, нефактурирането, неиздаването на касови бележки и пр.

Ниският жизнен стандарт е съществен фактор за появата и разпространението на неформалната икономика. Наред с това тя се генерира и от високите нива на корупция в държавната и общинската администрация, както и от несъвършенствата и „вратичките“ в законодателството.

Въвеждането на минималните осигурителни доходи по икономически дейности и квалификационни групи професии и задължителната регистрация на трудовите договори в НОИ от 01.01.2003 г. постави началото на решителни мерки срещу сивия сектор в икономиката. Получените резултати напълно опровергаха скептицизма за нулев или дори за обратен ефект, както и страховете за нови бюрократични бариери пред бизнеса. В редица браншове минималните осигурителни прагове по решение на синдикатите и работодателите в дадения бранш стават минимални работни заплати.

Минималните осигурителни доходи имат дисциплиниращо действие за тези, които не плащат реални заплати и/или не плащат осигуровки върху реалните заплати. Минимал-

ните осигурителни прагове не узаконяват плащането на по-малки осигуровки от реално дължимите. Но с този механизъм за някои работодатели все пак остава възможност да показват доходи до прага на светло, а над него да плащат „под масата“, което също подлежи на санкция. Други арогантно наемат работници без договори или ужким на половин работен ден.

Темата за криминализиране уквиването на неплащането на осигурителни вноски в пълния им размер ще продължава да е актуална докато не получи законодателно решение. То може да даде допълнителна превенция против плащането „под масата“ и ясен сигнал, че държавата отстоява обществената социална сигурност.

Друг възможен механизъм в борбата със сивата икономика е въвеждането на санкции не само за работодателя, но и за работника, приел да работи без трудов договор или да бъде осигуряван на по-ниски доходи от реално получаваните.

Плащането под масата е сделка, в която участват две страни. Санкции трябва да бъдат прилагани за двете страни – за този, който дава необложени пари, и за този, който ги взема. Така и работникът ще се стимулира да отстоява правото си да го наемат и осигуряват с договор на реалната заплата. В момента такава санкция е предвидена само за работодателите, възползващи се от нерегламентиран труд. Възможни са различни подходи за изчисляване на размера на глобата за работника, която да бъде обвързана както с минималния осигурителен праг за съответния бранш, така и с периода, през който работникът е бил без трудов договор. В прилагането на мярката има резон, тъй като въпреки всички рискове много хора не само охотно се съгласяват да работят „на сиво“ или „черно“, но някои дори сами го предлагат на работодателя. В търсене на друга изгода настояват да работят без контракти, за да не бъдат блокирани възнаграденията им заради дългове към банки, за неплатени сметки, за социални придобивки като социално слаби и пр. По време на сезонната заетост обикновено причината за нежеланието за сключване на трудов договор е да не се прекъсва получавано обезщетение или социални помощи, което е вид злоупотреба.

Марка за изсветляване на реалните доходи е и въвеждането на диференциран минимален осигурителен доход за самоосигуряващите се лица на база предходната година. Все пак съществува риск, поради увеличаването на осигурителния доход, някои от осигурените за собствена сметка да се опитат да прехвърлят част от доходите си към сивия сектор.

Очакванията са с повишаването на минималната работна заплата да се изсветлят част от доходите и да влязат допълнително средства в осигурителната и данъчната системи. Съществуват обаче и опасения относно увеличаването на минималната работна заплата в страната, че в условията на криза това би могло да бъде контра продуктивно и дори да доведе до увеличаване на сивия сектор.

В редица браншови колективни трудови договори минималните работни заплати за дадения бранш се обвързват с коефициент, който е зависим от минималната работна заплата за страната. Така автоматично се повишават заплатите в тези сектори. Изключително важно е всички работници и служители да могат да се възползват от браншовото колективно трудово договаряне.

За борба със сивата икономика се извършват съвместните проверки между Главна инспекция по труда, Националната агенция за приходите и Националния осигурителен институт. Проверките дават резултати и този контрол е необходимо да продължи и дори да се засили. Проблемът е, че контролните органи много трудно стигат до фактическата ситуация, защото почти всеки има договор, има някаква заплата, но трудно се установява, че официално обявеното заплащане, а то най-често е на нивото на минималните осигурителни прагове, не е реално.

Би могло, когато трудовите инспектори установят и докажат, че нает на 4 часа работник /служител работи в действителност повече от официално обявеното време, договорот му автоматично да бъде трансформиран като такъв на пълен работен ден.

За намаляване на сивия сектор ще помогнат и предприетите мерки, свързани с от-

читането на реалните обороти на фирмите направо към НАП. Свързването на касовите апарати на всички бензиностанции и аптеки, например, с агенцията ще бъде силен лъч за изсветляване на сивата икономика в тези браншове. Поетапно това трябва да се направи за всички фирми, които са регистрирани по ДДС.

Регламентирането на надомния труд е мярка в борбата със сивия сектор, освен че е за защита на трудовете и осигурителните права на извършващите надомна работа. Стотици хиляди души полагат надомен труд, но голяма част от тях го правят нерегламентирано. С приемането на промените в Кодекса на труда надомниците ще имат всички права и задължения като хората, които ходят ежедневно на работа при работодателя, но ще бъде забранено да полагат извънреден труд и да имат ненормиран работен ден. Тези промени облекчават и бизнеса, като му се позволява да спести режимни разходи, а на хората с увреждания се дава възможност да работят.

Една от важните мерки срещу сивата икономика е въвеждането на временната заетост. Приемането на закон, който позволява агенциите за временна заетост да набират за кратък период от време работници и да ги отдават „под наем“ на други работодатели, е наложително. В момента има компании, които си правят фирми за временна заетост и чрез тях наемат необходимата им работна ръка. По този начин те заобикалят плащането на осигуровки, а хората, които не знаят кой е истинският им работодател, не са защитени според трудовото и осигурително законодателство. Голяма част от работещите като отдадени под наем обаче се трудят без договори и осигуровки. Посредниците, които ги предоставят на клиентите, подбиват пазара на фирмите, опитващи се да бъдат лоялни работодатели на временните работници. След като от агенциите се очаква да бъдат работодатели с всички произтичащи права и задължения към временните работници, те трябва да подлежат на лицензиране, регистрация и контрол.

Държавните органи имат полза от активни граждани и от динамично гражданско общество. Те трябва да предприемат конкретни действия за улесняване на достъпа до информация, да повишават нивото на осведоменост, да разширяват знанията и уменията на гражданите, включително по въпросите на трудовата и осигурителната материя. Подобрването на осигурителната култура чрез всякакви възможни прийоми има ефект върху намаляването на сивия сектор и повишаване на социалната защита.

Включването в учебната програма в общообразователните часове на средношколците-зрелостници на модул за трудовете и осигурителните отношения, за осигурителната система и социално-осигурителните схеми би създало устойчива практика за подготовка на младите хора и създаване на гражданско самосъзнание и лична отговорност за социалната сигурност. Въвеждането на часове за запознаване на по-големите ученици с основните трудови и осигурителни права и задължения би било подходяща форма за създаване на осигурителна култура и ограничаване на сивата икономика. Трябва да се помогне на младите хора на България да осъзнаят собствената си значимост, сила и лична отговорност и да упражняват гражданска и професионална солидарност за ефективно отстояване на своите права и интереси.

Провеждането на информационни кампании за популяризиране на пенсионно-осигурителната система с формите на осигуряване и видове пенсионни фондове и схеми би способствало за повишаване на обществената информираност и по-високата социална защита на осигурените лица.

5. Адекватност на пенсиите

Европейската политика в областта на социално-осигурителната защита изисква постигане на по-висока адекватност на пенсиите. Адекватността на пенсиите е една от основните цели на Европейския открит метод на координация (ОМК) и е свързана с избягване на риска от бедност. Адекватността или съответствието обаче има няколко особено важни измерения от гледна точка на: 1) участие в осигуряването; 2) състояние на пенсионните фондове; 3) способност на пенсията да подsigури стандарт на живот, съпоставим с този преди пенсионирането.

Преди да говорим за адекватност на пенсиите следва да видим дали пенсионната система е адекватна на развитието на икономиката, доходите и преразпределението на приходите, защото в много голяма степен тя е тяхно отражение. Освен че доходите на по-голяма част от населението са ниски и се формира голям брой работещи бедни, в допълнение към това се получи изкривяване в прилагането на принципите, определящи рамката на първия стълб на пенсионното осигуряване. Той е солидарен и задължителен, за да може да подсигури единствената пенсия на лицата, родени преди 1 януари 1960 г. Поради политически решения и откликване на конюнктурни съображения с негативно въздействие върху осигурителната система, след довеждането на първия стълб до неплатежоспособност, доверието в него силно пострада. Субсидирането от републиканския бюджет със средства от данъци стана наложително ежегодно.

У нас през годините след 2000 г. е приложен широк спектър от инструменти (индексация, преизчисляване, промяна в параметрите на пенсионната формула, изплащане на еднократни суми и други) за актуализиране на пенсиите. Така е постигнато що годе задоволително ниво на адекватност спрямо размера и нарастването на осигурителния доход. Една част от промените (в периода 2007-2008 г.) се аргументираха с добрата икономическа среда, включително генериране на собствени приходи или икономии в осигурителната система. Но в повечето случаи промените са продиктувани от конюнктурни политически съображения. Непоследователността в прилаганите механизми за осъвременяване на пенсиите генерира нарастващи обществени очаквания при намаляващи възможности на системата за тяхното удовлетворяване и противопоставя отделните групи пенсионери в страната. Това проличава особено в период на икономическа криза, когато възможностите на бюджета са силно ограничени.

Допълнителните плащания към пенсиите, извън установените в КСО правила за осъвременяване, би следвало да бъдат под формата на еднократно изплащани суми. Те не трябва да се усвояват в постоянния размер на пенсията, за да не влизат в базата за следващи поредни индексации. Когато станат част от постоянния размер на пенсията това деформира съотношенията, стоящи в основата за образуване размера на всяка отделна пенсия. Тази порочна практика, прилагана дълго време преди 2000 г., беше успешно преустановена чрез въвеждането на постоянно действащия механизъм за осъвременяване на пенсиите, уреден с Кодекса за социално осигуряване. Има опасност обаче порочната практика да се възроди, което не бива да се допуска.

Подобряването на адекватността на пенсиите не може да се случи без да се повишава събираемостта на всички осигурителни задължения за първия и втория стълб.

Адекватността на пенсиите се постига също и чрез развитие на допълнителното пенсионно осигуряване от капиталов тип. В тази връзка от НАП се очаква да подобри събираемостта на вноските за универсалните и професионалните пенсионни фондове и да съкрати сроковете за превеждане на тези вноски по индивидуалните партии на осигурените лица с цел своевременното им инвестиране и капитализиране.

Законовото ограничение спрямо родените преди 01.01.1960 г. лица да се осигуряват в универсален пенсионен фонд би могло да се компенсира с по-големи данъчни преференции за тази възрастова група при участие в допълнителното доброволно пенсионно осигуряване. Биха могли също така да се увеличат и данъчните преференции за работодателите при осигуряване на персонал в доброволен пенсионен фонд. Промените не търпят отлагане, предвид приближаването до момента на пенсиониране на тази част от възрастовата кохорта, на която предстои пенсиониране.

За по-голяма прозрачност и разграничаване на приходите от вноски и разходите за пенсии на лицата, които се пенсионираат при специфични условия по чл. 69 на Кодекса за социално осигуряване, може да спомогне обособяването на средствата за тях и изваждането им от фонд „Пенсии“ на самостоятелна план-сметка. Това би дало принос за повече прозрачност от гледна точка на прецизиране участието в осигуряването на тези лица и продължителността за получаване на пенсия.

Последните предприети мерки за подобряване адекватността на пенсиите са в следните направления:

◆ Увеличаване от 1 януари 2017 г. в пенсионната формула тежестта на всяка година осигурителен стаж от 1,1% на 1,2% за пенсиите, свързани с трудовата дейност;

◆ От 1 януари 2017 г. се предвижда увеличаване на вноската за универсалните пенсионни фондове с 2 процентни пункта, т. е. от 5% на 7%;

◆ Премахване от 1 януари 2014 г. на тавана на новоотпуснатите пенсии и постепенно покачване тавана на старите пенсии чрез плавно повишаване на максималния осигурителен доход;

◆ Предвид завишаването на изискванията за необходимия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия се запазва и възможността за т. нар. закупуване на осигурителен стаж (до 5 години) за времето на образование, но вече като постоянно действаща, а не преходна разпоредба.

Със съживяването на икономиката ще се увеличават и възможностите за по-дълго оставане на пазара на труда на хората в пред пенсионна и пенсионна възраст. Фактори за това са: 1) стимулите за продължителна заетост (бонус 3 на сто за всяка година, през която лицето не е използвало правото си за пенсиониране); 2) все още ниските размери на пенсиите, които принуждават хората да продължават да работят вместо да получават пенсии; 3) личните предпочитания на възрастни хора в добро здраве, които се чувстват пълноценни и полезни продължавайки да работят.

Промените в пенсионното законодателство разрешиха някои наследени дефекти или пък проявили се след старта на реформата. Въпреки постоянните увеличения на пенсиите обаче най-значителният проблем на пенсионната система продължава да бъде ниският размер на голяма част от пенсиите и големите разлики между т. нар. стари и нови пенсии. За преобладаващия брой пенсионери понятията „пенсионер“ и „беден“ са тъждествени.

6. Пенсионна възраст и осигурителен стаж

Анализите показват, че възрастовата характеристика на българската нация с годините ще се превръща във все по-осезаем фактор, който пряко ще влияе върху осигурителната система. Изследванията на Международната организация на труда посочват, че през следващите 20 години делът на възрастните хора у нас ще нарасне значително, докато младото население трайно ще намалява. Същата тенденция е отчетена и от ЕВРОСТАТ.

Въпреки отчетените през последните години положителни тенденции в изменението на основните показатели за демографското развитие на страната, продължава процесът на застаряване на населението в дългосрочен хоризонт. Статистическите данни за демографската структура на населението сочат, че съотношението на лицата в нетрудоспособна възраст (над 65 г.) към тези в трудоспособна възраст (15-64 г.) през 2010 г. е 27,8%, през 2020 г. ще бъде – 35,4%, а се очаква през 2060 г. да достигне 63,6%. Това е една от основните причини, поради която в бъдеще значителното увеличаване на пенсионните разходи е неизбежно.

Показател за остротата на посочения проблем е коефициентът на зависимост (брой пенсионери на 100 осигурени лица), който през 2010 г. е 77,4%. С предприетите мерки за по-строги критерии за достъп до пенсия, изразяващи се основно в повишаване на изискуемия осигурителен стаж при пенсиониране, и на плавно елиминиране на възможностите за ранно пенсиониране, този коефициент се очаква да спадне на 74,5% през 2020 г. Но в по-дългосрочен хоризонт, независимо от законодателните промени, актюерските разчети показват, че по демографски причини коефициентът на зависимост през 2060 г. може да достигне 95,5%. Поради застаряване на населението пазарът на труда няма да разполага с необходимата работна сила и все повече ще разчита на възрастните кохорти.

За да се предотврати колапс на пенсионните системи и да се облекчат публичните финанси на страните, които и без друго сериозно са пострадали заради кризата, Евро-

пейската комисия призовава за увеличаване на възрастта за пенсиониране в страните от ЕС. Аргументът на ЕК е, че ако се удължи периодът на трудова активност в съответствие с увеличаването на средната продължителност на живота, ще има двойна полза – ще се подобри стандарта на живот и пенсионните системи ще станат по-жизнеспособни.

При очакваното намаляване на трудоспособното население успоредно с увеличаване на нетрудоспособните в по-горните възрастови групи недостигът на работна сила може донякъде да се запълни с постепенното оставане на жените по-дълго на работа и по-късно пенсиониране. Повече работещи жени до възраст за пенсиониране еднаква с тази на мъжете би захранила пазара на труда при недостиг на работна сила по демографски причини.

Плавно вдигане на пенсионната възраст за жените до изравняване с тази за мъжете на 63 години е неминуемо в следващите десетилетия. То е предсказуемо още и от гледна точка на равнопоставеност на половете, както и за използване на техния потенциал на пазара на труда. Считаната до скоро привилегия на жените да се пенсионират по-рано от мъжете се оказва не в техен интерес. При по-ниската възраст за излизане в пенсия те реализират по-малък стаж, по-трудно събират необходимия стаж за пенсия поради гледането на деца или други зависими от грижите им членове за семейството, средно получават по-ниски заплати в сравнение с мъжете. Това е една от причините среднестатистически пенсиите на жените да са по-ниски от тези на мъжете.

Научно-техническият прогрес, постиженията на съвременната медицина и отдаването на все по-голямо значение на здравословния начин на живот създават възможност хората да се трудят до по-висока възраст в глобален мащаб. Все повече европейци продължават да работят и след като достигнат пенсионна възраст в противовес на досегашната тенденция към ранно пенсиониране. Един стратегически подход на ЕС за справяне с проблема на застаряващото население е да насърчава активността на възрастните хора дори в пенсионна възраст.

До 2050 г. броят на хората на 65 и повече години в ЕС се очаква да нарасне със 70 %, а на тези на възраст над 80 години – със 170 % (по данни от Здраве-ЕС – официалния портал за обществено здраве на Европейския съюз). Това поставя много сериозни предизвикателства за посрещане на повишените разходи за здравеопазване и дългосрочни грижи, за адаптиране на социалните системи към нуждите на застаряващото население, като същевременно се поддържа тяхната устойчивост в общества с по-малко на брой работещи. Главното предизвикателство е насърчаването на активно и здравословно остаряване. Повече години в добро здраве означават по-добро качество на живот, повече независимост и възможност хората да остават професионално активни по-дълго време. Застаряващо население в добро здраве означава и по-малко натиск върху здравната система, както и по-малко пенсиониращи се поради влошено здраве.

ЕС активно подкрепя усилията на страните членки да насърчават здравословното остаряване с инициативи за подобряване на здравето на възрастните хора, работещите, децата и младежите, както и усилията за превенция на заболяванията и здравна профилактика през целия живот.

Въпреки взетите през 2010 г. решения за промяна на условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ), увеличаването на възрастта за пенсиониране в България е един от проблемите, по които дискусиата продължава. Известно е, че на базата на анализа, включен в Зелената книга за основните демографски предизвикателства пред обединена Европа, Европейската комисия (ЕК) препоръчва чувствително вдигане на пенсионната възраст в страните-членки. България, като член на ЕС и страна със силно влошена демографска и миграционна ситуация, трябва да намери адекватни дългосрочни отговори за по-нататъшна модернизация на българската пенсионна система, за многопосочно адресиране на новите икономически, демографски и социални предизвикателства. В тази връзка бе неизбежно увеличаването на изисквания се осигурителния стаж за придобиване право на пенсия от 2012 г., въпреки че между 2000 и 2009 г. пенсионната възраст бе променена от 60 на 63 г. за мъжете и от 55 на 60 г. за жените.

При следващи промени (на базата на дългосрочната актюерска прогноза до 2060 г.), би могло да се има предвид следното:

➤ Обвързване на възрастта за пенсиониране с бъдещите промени в продължителността на живота в средносрочен хоризонт – Коригирането на законоустановената пенсионна възраст спрямо продължителността на живота би позволило системата да остане финансово балансирана, когато очакваната продължителност на живот се повиши. За да се запази съотношението, при период на получаване на пенсия една четвърт от трудовия живот, всяка година увеличение на продължителността на живота би следвало да се отрази в девет месеца увеличение на възрастта за пенсиониране. Промените могат да се реализират бавно, но са необходими за гарантиране на финансовата жизнеспособност и устойчивост на пенсионната система в дългосрочен план. Коефициентът на зависимост на възрастните хора бързо ще се удвои и ще бъде основен двигател за по-високите пенсионни разходи през периода 2023-2050 г.

➤ Увеличаване на осигурителния стаж – В резултат на повишаване на осигурителния стаж броят на новите пенсионери с пенсии за осигурителен стаж и възраст се очаква първоначално да намалее, след което да се стабилизира. Въпреки увеличението на изисквания се за пенсия осигурителния стаж с 3 г., очаква се коефициентът на зависимост да остане в границите 78 пенсионера към 100 осигурени лица до 2027 г.

➤ Увеличаване на възрастта за ранно пенсиониране – Удължаването на законово определения срок за ранно пенсиониране, както и улесняването на достъпа до пенсия за работници в първа и втора категория труд, за служители на МО и МВР и др., допълнително поддържа дефицита в системата. Политиката на компенсирание работата при тежки и вредни условия на труд с ранно пенсиониране би трябвало да се замени с политика на трайно инвестиране и подобряване на условията на труд. Би могло да се премахне ранното пенсиониране за определени групи, които не работят в по-тежки условия. Много от служителите, заемачи административни длъжности в специалните ведомства, не работят в по-вредна или рискована среда от тези на заетите в други административни структури или в реалния сектор, но имат привилегия за ранно пенсиониране. Най-често, след като се възползват от законовата възможност за ранно пенсиониране, те стават работещи пенсионери и получават едновременно пенсия и заплата. Не е справедливо работещите в някои администрации с особен статут да имат пенсионни привилегии за сметка на всички осигурени в системата на ДОО лица. Въвеждането на по-справедливи критерии за оценка на условията, вредността и тежестта на труда при пенсиониране би довело до прекатегоризиране и редуциране в състава на имащите право на ранно пенсиониране.

➤ Ранното пенсиониране в българската пенсионна система се обвързва не само с работата при вредни за здравето условия на труд в някои професии, но и с преструктурирането на тежките отрасли на икономиката и реформите в армията, полицията, следствието и други специализирани институции. Целта на запазването за известен период от време на ранното пенсиониране в тези сфери беше да се избегне социалното напрежение и чрез пенсионната система да се решат проблеми на заетостта и безработицата. Първоначално прилагането на тази политика следваше да се ограничи до 2010 г. Тъй като ситуацията не се подобри значително, бяха направени серия от законодателни компромиси, с които сроковете за ранно пенсиониране от ДОО се удължиха до 2014 година. Независимо, че Учителският пенсионен фонд се финансира от собствен източник, срокът за ранно пенсиониране на учителите също бе удължен от 2010 до 2020 година.

7. Работещи пенсионери с пенсия и трудови доходи

Пенсията е дългосрочно обезщетение, което би следвало да се получава когато настъпи съответния осигурен социален риск. Един от осигурените социални рискове е този за старост. За пенсионер, който продължава да работи след пенсионната възраст на пълно работно време, този социален риск не е настъпил. Осигуряването за пенсия се различава от спестяването на лични средства в банка, които лицето може да изтегли когато желае.

Осигуряването за пенсия е спестяване, на което човек може да разчита, когато вече не работи поради старост.

Пенсията е предназначена да замества загубата на трудов доход именно защото поради старост лицето не може да работи пълноценно. А щом работи, рискът не е настъпил и пенсия не следва да се изплаща. Или би могло да се изплаща, но при определени условия. Получаването едновременно на трудово възнаграждение и пенсия би следвало да не е безусловно за работещите пенсионери. Пенсията на пенсионер, който продължава да работи, може да се ограничи и над определен размер да не се изплаща част от нея. Друга възможност е постепенното адаптиране и оттегляне от пазара на труда на възрастния работник или служител при работа на частично работно време. Мерките за удължаване на трудовия живот и осигурителното участие биха могли да се допълнят и с ревизия на либералния режим, който допусна едновременното безусловно получаване на пенсия и заплата (след произнасяне на Конституционния съд на РБ с Решение № 12, ДВ, бр. 89 от 1997 г.). При тревожното финансово състояние на фонд „Пенсии“ в ДОО и прогнозиращият недостиг на средства в него по редица обективни причини, наред с другите укрепващи мерки се налага отново да се преразгледа и въпроса за работещите пенсионери, които получават пенсия и трудови доходи.

Българското пенсионно законодателство през различни периоди от по-близкото и далечно минало (също както в другите държави) имаше различни режими, указващи условията, при които беше допустимо да се получава трудово възнаграждение и пенсия или само част от нея. Практиката на страните в Европейския съюз показва, че всяка от тях е избрала различен подход по отношение на работещите пенсионери, но общото е, че се налага някакво ограничение. И то е или при изплащане на пенсията или при съвкупно данъчно облагане на всички доходи, включително пенсионни.

Предвид ниските пенсии за голяма част от българските пенсионери на много от тях се налага да работят, за да допълват дохода си от пенсия. Преразглеждането на постановката да се получава едновременно пенсия и доходи от трудова дейност не елиминира този факт. Напротив съобразяването с него е водещо. По-скоро едно ново решение по темата би следвало да визира високите нива на сбора от пенсионни и трудови доходи, особено когато таванът на пенсиите бъде премахнат.

От друга страна, от държавата се очаква да създава стимули за активно стареене. По тази причина е необходимо да се насърчават хората да останат по-дълго на пазара на труда, но не за сметка на висок процент на безработица при младежите. Би могло да се пристъпи и към разработване и обмисляне на механизми за плавно и постепенно оттегляне от работа и съответно – плавно и постепенно пенсиониране. Узаконяването на споделено работно място на възрастен и млад човек и заетост на непълно работно време, съчетана с професионално обучение, е възможност за намаляване притока на нови пенсионери, които получават пълния размер на пенсията си.

8. Разграничаване на социално осигуряване от социално подпомагане

За по-голяма прозрачност в управлението и изразходването по предназначение на публичните финанси в областта на социалната защита, наложително е още по-ясно разграничаване между социалното осигуряване и социалното подпомагане.

Функционирането на структурирана осигурителна система е една от най-ценните придобивки на цивилизацията в организираното общество. Нейното място и роля в обществения живот се нуждаят от ясно определяне в Конституцията на Република България, диференцирано от социалното подпомагане и грижи. Размиването на границите между социално осигуряване и социално подпомагане вреди на осигуряването и не насърчава постигането на осъзнатост за първостепенната важност на личната отговорност за социална сигурност. Само така за всеки гражданин от настоящите и бъдещите поколения ще стане ясно, че в новата социална държава не трябва да очаква социална сигурност, ако не е дал своя принос и потенциал под формата на обучение, труд, данъци, осигуровки или морално оценена отдаденост в полза на обществото. Държавата обаче със своята

политика, механизми и институции следва да създава подходящите инструменти и схеми за предоставяне на адекватни обезпечения, да отстоява доверието на гражданите и да насърчава пълноценното участие в социалния живот.

Правото и задължението по начало са категории с реципрочни стойности. Устройването на новата политическа, икономическа и социална система налага необходимостта от определяне на строга последователност, като първо се започне със задълженията. И второ – въз основа на изпълнените задължения, да се претендират и получават реципрочни права. Само така би могъл да се постигне и поддържа баланс в обществените отношения, както в най-широк смисъл, така и в съставните структурни единици на обществото.

Осигурителната система е инструментът, чрез който може да се упражни конституционното право на обществено осигуряване. Сегашното състояние и бъдещото функциониране на осигурителната система са в пряка зависимост от първостепенни проблеми на страната, свързани с икономическия растеж и балансираното преразпределяне, доверието в институциите и държавата, демографската структура, образователното равнище и професионална подготовка сред всички етноси.

Демократичната социална държава трябва да има отлична структура на схемите за социална защита, да е способна да събира данъците и осигурителните вноски, да ги управлява разумно и прозрачно. Но за да стане това, в държавата трябва да живеят граждани, отговорни за собствения си живот и за живота на своите деца, за да се превърнат в качествен човешки капитал. В противен случай се възпроизвеждат биологични същества (хомо сапиенс), заплахата за спокойствието и благоденствието на съвестните, ученолюбиви, трудолюбиви хора и коректни данъкоплатци и вносителни вноски в социалните фондове. Това са качества на социално приобщените граждани, участващи солидарно в живота на обществото, спазващи правилата и законите и участващи солидарно в понасянето на трудностите, които отделни негови членове могат да изпитват през определени периоди от живота си.

9. Подобряване събираемостта на осигурителните приходи

Националната агенция за приходите започна работа на 1 януари 2006 г. Възприетият модел единна приходна администрация да събира данъците и осигурителните вноски все още не дава очаквания резултат за по-добра събираемост на осигурителните задължения. Освен в субективния фактор, причините са и в различията относно философията и методиката на облагане с данъци и осигурителни вноски, предназначението на двата приходоизточника, както и отношението към фиска от данъците и от осигуровките. Докато плащането на данъци не е обвързано пряко с реализацията на конкретни индивидуални права, срещу плащането на осигурителни вноски осигурените лица придобиват определени права.

Невнасянето на данъци и осигурителни вноски от множество работещи материално ощетява сегашните пенсионери, тъй като общественият договор между по-младите и по-старите поколения остава неизпълнен. Финансовата издръжка на системата се поема от коректните данъкоплатци, осигурители и осигурени лица. В тяхна защита умишленото укриване на осигурителни вноски би могло със закон да се дефинира като криминален акт, което би приравнило осигурителните измами на данъчните. Подобен текст беше залегнал в Наказателния кодекс още преди десет години. В действащата до 23.11.2000 г. редакция на чл. 259а от Наказателния кодекс се предвиждаше този, който разреши изплащането на възнаграждение, без да са внесени всички дължими задължителни осигурителни вноски, да се наказва с лишаване от свобода до 3 години. Ако до приключване на съдебното следствие в първоинстанционния съд длъжникът изпълни изцяло задължението заедно с дължимите лихви, той не подлежеше на санкция. За съжаление разпоредбата беше обявена от Конституционния съд за противоконституционна. За няколко месеца, през които тя действаше, много осигурители с големи задължения от невнесени вноски побързаха да ги погасят. Голяма част от работодателите доброволно внасят осигурителни вноски и спазват задълженията си като осигурители. Но има и некоректни работодатели.

ли, спрямо които контролните механизми и санкциите са единственото средство, с което могат да бъдат принудени да изпълняват осигурителните си задължения. Наложителна е пълна непримириемост към нарушителите на трудовото и осигурителното законодателство, към тези, които ощетяват държавния бюджет и бюджета на държавното обществено осигуряване.

Във връзка с подобряването и повишаването на събираемостта на приходите от осигурителни вноски, от началото на 2011 г. е в сила законодателна промяна в Данъчно-осигурителния процесуален кодекс. От НАП могат да се извършват т. нар. ревизии по аналогия и за задължения за осигурителни вноски. Преди това такава възможност съществуваше само за данъчни задължения. Ревизията по аналогия най-често използва данни за приходи или възнаграждения, получавани в същия икономически сектор от лице, което извършва подобна по характер и обем дейност. След съответните ревизии, които да покажат, че данъците са начислявани при една основа, а осигурителните вноски върху по-ниска основа, работодателят може да се задължи да внесе осигуровките върху по-високата основа. Тези проверки значително могат да подобрят контрола над некоректните работодатели. От друга страна, ревизиите по аналогия са и силен инструмент срещу плащанията на заплати „под масата“.

Освен перманентните мерки за затягане на контрола, особено необходими са и такива, които насърчават и поощряват доброволното изпълнение на осигурителните задължения чрез повишаване на осигурителната култура:

- Включване в общообразователните програми в средното образование на теми, свързани с общественото осигуряване, ангажиментите на гражданина на Република България да участва активно и отговорно в социалния живот на обществото, в което живее, включително чрез учение, труд, плащане на данъци и осигурителни вноски.
- Информационни медийни кампании за осигурителните права и задължения на работещите и работодателите или осигурените лица и осигурителите.

Ефективността на контрола за спазване на осигурителното и трудовото законодателство е немислима без координирани усилия на компетентните институции, на които е възложено осъществяването му. Важно средство за координацията са споразуменията, сключвани между институциите за предприемане на съвместни действия на контролните им органи в рамките на тяхната компетентност по осъществяване на превантивния и текущия контрол. В тази връзка през септември 2010 г. между НАП, НОИ и ИА „ГИТ“ бе подписано споразумение за разширяване обмена на информация и за общи действия по засилване на контрола върху спазване на трудовото и осигурителното законодателство. Разширяване обхвата на подписаното споразумение с включване и на МВР, Прокуратурата, НЗОК и Изпълнителната агенция „Медицински одит“ към Министерство на здравеопазването би било още една стъпка във връзка с разкриването на прикрити или нерегистрирани трудови правоотношения, невярно подадени данни или други нарушения на трудово, осигурително и данъчно законодателство. Координираните действия на всички компетентни органи и институции би следвало да създадат условия за:

- повишаване на доверието и подкрепата към държавата, институциите и в частност към осигурителната система;
- по-строг контрол за спазване на осигурителното и трудовото законодателство;
- по-широко внедряване на съвременни способности за събиране и обмен на информация, касаеща осигуряването между всички заинтересовани институции;
- по-висока данъчна и осигурителна култура на населението за доброволно спазване на осигурителните задължения като осъзната предпоставка за по-добро ниво на социална сигурност.

Друго направление е предприемането на мерки за намаляване на административното бреме върху бизнеса и осигурените лица. В много случаи разходите по превеждане на осигурителните задължения от платеща към приходната агенция са твърде високи, което

действия дестимулиращо за бизнеса и самонаетите лица. Възможно е оптимизиране на процесите по обслужване, опростяване на декларации и формуляри, въвеждане на нови електронни услуги и подобряване качеството на съществуващите, намаляване разходите на задължените лица, преустановяване искането на повтарящи се данни.

Ресурс за повишаване на събираемостта е развитието на човешките ресурси, включително с укрепване на моралните ценности, както и подобряване на институционалния капацитет на административните структури, отговорни за подобряване на събираемостта на осигурителните задължения.

10. Доверието – фактор за стабилност на осигурителната система

Едно от изискванията и предизвикателствата на новия осигурителен модел бе при тежаването на повече специфични познания от страна на осигурени, осигурители и самоосигуряващи се лица. За разлика от предишния начин на организация на стопанския живот, в условията на свободно пазарно стопанство и възможност за частна инициатива се изисква и много по-активно и отговорно осигурително поведение. Необходимостта от повече познания и активно поведение на субектите в осигурителния процес произтичат от:

- Пряката връзка между осигурителния принос (като продължителност и размер на доходите, върху които се правят осигурителни вноски) и размера на обезщетенията и пенсиите, които се получават от осигурителната система;
- Персонализацията на осигурителните вноски във връзка с правата и задълженията на осигурения, осигурителя и самоосигуряващите се;
- Въвеждането на допълнително задължително обществено осигуряване, изградено на капиталов принцип с индивидуални осигурителни вноски и възможност за личен избор за участие в професионален и универсален пенсионен фонд;
- Регламентирането на специфични права и съответни задължения за работодателите, осигурените и самоосигуряващите се, както и санкции при неизпълнението на законните норми.

За изграждането на необходимата осигурителна култура бяха положени много усилия от страна на НОИ, МТСП, Българския пенсионен проект, бившата Държавна агенция по осигурителен надзор и Асоциацията на дружествата за допълнително социално осигуряване. Доброто сътрудничество с електронните медии и периодичния печат подпомогна процеса. Но някои от законодателните промени, както и множеството изказвания в публичното пространство за „фалит“ на осигурителната система ерозираха доверието в нея. Една от причините е отсъствието на достатъчно разбиране за мисията на общественото осигуряване, за принципите, върху които се гради. Налице е упорита съпротива срещу плащането на осигурителни вноски, като се отъждествяват с данъците.

Принос за такова отношение към осигуряването има и пуснатият в обръщение израз "данъчно-осигурителна тежест". Отъждествяването на осигурителните вноски с данъците е абсолютно некоректно. При данъците отсъства възмездност, т.е. данъкоплатецът не получава безплатни или частично платими публични услуги (образование, здравеопазване, административно обслужване и други), адекватни и пропорционални на индивидуално платените данъци. Обратно, осигурителните вноски са възмездни. Участието в осигуряването води до акумулиране на права и изплащане на обезщетения и пенсии, пропорционални на участието в осигурителния процес. Данъците постъпват в държавния бюджет, докато осигурителните вноски постъпват във фондовете на общественото осигуряване и се изразходват целево само за изплащане на обезщетения и пенсии и оказване на осигурителни услуги (здравни, профилактика и рехабилитация, помощно-технически средства на инвалидите и др.).

Парите в осигурителните фондове са най-обществените пари. Достъпът до тях става по правило при настъпването на съответния осигурителен риск, защото един от най-важните принципи на публичната осигурителна система е солидарността. С въвеждането

на втория стълб на пенсионната система възмездността става още по-директна. Направените осигурителни вноски се натрупват в индивидуална сметка и акумулираната в нея сума изцяло принадлежи на осигурения. От нея той ще получи пенсия или пък ще бъде изплатена на наследниците му в случай на смърт.

Могат да бъдат посочени следните конкретни прояви на отклонение от нормите на задължителното общественото осигуряване, които са плод именно на неговото неразбиране или пък умишлено бягство от задължения:

- Извършване на труд без сключване на трудов договор с цел неплащане на осигурителни вноски и данъци. Това излага на риск както работника (особено в случаи на трудова злополука), така и работодателя. На практика работникът няма защита срещу нито един от социално-осигурителните случаи и няма право на обезщетения за тях. Той се излага и на риск да не натрупа необходимия му осигурителен стаж за пенсия, поради което може да остане без никаква социална защита в бъдеще.
- Осигуряване на работниците и служителите само върху минималните осигурителни прагове или пък на доход, по-малък от действително получавания. Едновременно с това се дава допълнително скрито възнаграждение "на ръка" или под формата на услуги и продукти. Тази често прилагана "сделка" привидно е в полза и на работодателя и на работника, но всъщност от нея работникът губи, защото той ще получава обезщетения в минимален размер и минимална пенсия.
- Самоосигуряващите се също предпочитат да внасят вноски върху минималния осигурителен доход, което на практика им предопределя минимална пенсия. Тази категория лица имат предпочитания да се осигуряват само за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, което ги прави незащитими срещу краткосрочните осигурителни рискове без никаква социална защита.
- Често млади хора заявяват, че е рано да се мисли за пенсия. Осигурителната система у нас обаче вече е с по-строги изисквания за достъп до пенсионни права и пропуснатите години на младини могат да се окажат решаващи за непридобиване право на пенсия. Освен това, за започналите работа след 1996 г. размерът на пенсията вече се определя от осигурителния доход, върху който са правени осигурителни вноски през целия трудов живот, а не от дохода за избрани години с най-висок доход. Пропуска се също и възможността за натрупване на по-голяма сума в индивидуалната партида в универсален пенсионен фонд, чието значение тепърва ще нараства.

Спестените пари от неплатени осигуровки и изразходването им за покриване на текущи нужди в ежедневието се оказват по-малко, отколкото биха се получили от осигурителната система при коректно участие в осигуряването. Освен това бягството от осигурителни задължения е некоректно поведение към сегашните пенсионери. Известно е, че при солидарната система пенсиите се финансират от текущо постъпващите осигурителни вноски от работещите. Неплащането на вноски от работещи, работодатели и самонаети лишава от възможността за по-високи пенсии сегашните пенсионери, които коректно са изпълнявали задълженията си към осигурителната система и са натрупали права. Некоректността се проявява и към онези, които добросъвестно плащат вноските си, т.е. те осигуряват парите за пенсии както на своите родители /прародители, така и за тези на нередовните платци.

Изложените проблеми са обществено значими, но хората са склонни да мислят, че не засягат отделния гражданин. Всъщност това не е така, защото при участието в осигурителната система правата са лични и засягат всеки човек и членовете на неговото семейство, които се издържат от доходите му. Ако някой може да пренебрегне задължението да се осигурява, то той не може да избяга от случващите се в живота осигурени социални рискове. Информирането на обществеността по тези въпроси и подобряването на познанията в осигурителната материя би могло да повиши доверието в системата и изпълнението на осигурителните задължения.

Натрупаните през последните години деформации, свързани с политически решения за промени в осигурителното законодателство, нарушаващи финансовите разчети и во-

дещи до нарастващ дефицит, определиха основния акцент на мерките върху решаване на проблемите на държавната пенсионна система. Едностранчиво основните дискусии и предприетите стъпки бяха само по отношение на първия стълб и то за отделни негови елементи. Липсва последователност в решенията и законодателните промени, както и комплексен подход по отношение на всеки един от стълбовете на пенсионната система. Вследствие на политически решения е възможно недоверието към солидарната пенсионна система да се прехвърли и към останалите два стълба.

Икономическата криза засили негативите на приетите през 10-годишния период неадекватни мерки и повиши риска от неизпълнение на целите на пенсионната реформа. Всяко от политическите решения за промени в системата на пенсионното осигуряване трябва да се оценява от гледна точка на ефекта върху функциониране на системата, но не само в краткосрочен план, а и от гледна точка на отражението върху бъдещите генерации. Ефектът от определена промяна може да се прояви с положителен или отрицателен знак след десетки години и това би трябвало да се има предвид при вземането на всяко политическо решение, касаещо пенсионната система.

11. Дългосрочна грижа за недееспособни пенсионери – осигурен социален риск

Дългосрочната грижа за недееспособни пенсионери би могла да се включи в държавното обществено осигуряване на фондови, контрибутивен, солидарен принцип. Животът в обществото се променя. Осигурителната система следва да отчита промените и да отговаря на социалните реалности. През сто годишната си история държавното обществено осигуряване се е развивало с добавяне на нови осигурени социални рискове за типичните случаи, защото се е появила потребност от уреждането им. Ред е на дългосрочната грижа.

По причина на множество фактори през последните години бързо нараства потребността от услуги за продължително обгрижване на недееспособни възрастни хора. Агенцията за социално подпомагане, чиито потребители по презумпция са социално слаби лица, не може да покрие нарастващите нужди. Все повече лица и семейства опират до такава потребност, без да са социално слаби.

Семейството компенсира липсата на обществена подкрепа при такива случаи и изцяло поема нужната грижа и помощ, но изпитва всички негативни последици. Жените традиционно извършват дългосрочна грижа, понасят негативите и това резултира в жендор-неравнопоставеност. Уреждането на дългосрочната грижа за недееспособни пенсионери като в ДОО би имало положителен ефект с принос към множество политики в различни сфери.

Появи се нов социален риск от изпадане в нужда от дълговременно обслужване в домашна или в институционална среда. Логично е този риск да бъде дефиниран като осигурен социален риск в българската осигурителна система подобно на другите социални рискове в състава на ДОО, за които се заделят съответни осигурителни вноски и са обособени фондове със строго определено предназначение.

Необходимо е устойчиво финансиране на ДГ предвид множество фактори за растящи потребности от такива услуги и съответно растящо предизвикателство пред социалните системи за поемане на разходите за тях. Дългосрочната грижа не е проблем само на семейството, но и на солидарно сплотеното общество, което поддържа система на социално осигуряване с разнообразни осигурителни схеми.

Семейната солидарност ще продължава да е крепяща сила в живота на човека. Тя обаче не може да освободи държавата от задължението да подкрепя хората, зависими от някой друг, особено при тежки случаи на недееспособност. Публичните власти с институционалния си капацитет следва да създадат схема и да извършват преразпределяне на публичните средства така, че и дългосрочната грижа за недееспособни пенсионери да получи устойчиво финансиране.

Разход за дългосрочна грижа на недееспособен след настъпване на събитието така или иначе се прави, освен ако човекът остане без никакво обгрижване. Вместо да се плаща всеки месец голяма сума за неопределен брой години, тази сума би могла да се разсее във времето на трудовата заетост на човека и да се акумулира от минимална вноска както за другите социални рискове.

В ДОО сега липсва сигурност при настъпване на социалния риск от недееспособност и нужда от дългосрочна грижа. Следва да говорим за солидарност не само когато плащаме осигурителни вноски и данъци, но и когато настъпи социален риск и се нуждаем от помощ от публичните финанси на осигурителните програми. Макар че не всички осигурени социални рискове се събдват за всяко от осигурените лица, всички плащат осигурителни вноски за тях. Така действа солидарният принцип, на който е базиран животът в общество.

Най-сигурният начин за администриране на дългосрочната грижа като осигурен социален риск е да се обхване от системата на ДОО на солидарен и фондови принцип както другите социални рискове.

Практиката и опитът в България показват, че включените в ДОО и администрирани от НОИ социални рискове имат:

- Най-добра реализация на осигурителни права;
- Трипартитност в управлението на средствата чрез надзорен съвет (съставен от представители на държавата, работодателите, осигурените лица);
- Прозрачност и яснота в администрирането на отделните осигурителни програми;
- Актюерска прогнозируемост за бъдещото състояние на фондовете и възможностите за социална сигурност на бенефициентите при настъпване на осигурително събитие.

За уреждане на дългосрочната грижа в ДОО е приложим подхода „Парите следват лицето“. От средствата на създаден за целта фонд ще може да се превежда парична помощ за дългосрочна грижа там, където се извършва услугата – в дома на лицето или в специализирано заведение.

МАКРОИКОНОМИЧЕСКАТА СРЕДА НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ ПРЕЗ 2010 г.

Развитието на социалното осигуряване е в тясна връзка с протичащите глобални и национални икономически, политически и социални процеси. Прегледът на макроикономическата среда хвърля светлина върху факторните причини за финансовото състояние на осигурителните фондове. Системата на социалното осигуряване изпитва силно влияние от темповете на икономически растеж, демографската структура на населението, състоянието на пазара на труда – заетост и безработица, публичните финанси, нивото на доходите, инфлацията, размера на скритата икономика и пр.

Брутен вътрешен продукт

През 2010 г. българската икономика започна плавно да се възстановява от рецесията през 2009 г. Брутният вътрешен продукт за 2010 г. е 70 474,3 млн. лв. Изчисленият БВП на човек от населението е 9 362,2 лв. В евро възлиза на 36 032,9 милиона евро, като на човек от населението се падат 4 786,8 евро. БВП е нараснал с 0,2% спрямо 2009 г., като основен принос за растежа имаше износът на стоки и услуги, докато вътрешното търсене – потребителско и инвестиционно, продължи да спада.

Инвестициите в основен капитал спаднаха с 16,5% през 2010 г. поради несигурност по отношение устойчивостта на тенденцията към възстановяване на световната икономика. Допълнително отрицателно влияние оказаха преструктурирането на икономическите

отрасли, които в годините преди кризата имаха много висок темп на растеж, както и светито вътрешно търсене и предпазливата политика на банките при отпускането на кредити. Все пак натовареността на производствените мощности постепенно се възстановяваше през годината и с подобряването на икономическата обстановка в страната доведе до прираст на инвестициите през четвъртото тримесечие.

Инфлация

Тенденцията към поскъпване на основните суровини и материали в глобален мащаб беше основен фактор за повишаването на инфлацията у нас. В края на 2010 г. натрупаната инфлация, измерена чрез хармонизирания индекс на потребителските цени (ХИПЦ), достигна 4,4%, а средногодишната инфлация – 3%.

Възходящата динамика на инфлацията бе главно в резултат на външни за страната фактори, свързани с конюнктурата на международните стокови пазари. През годината цените на петрола и на земеделските култури отбелязаха съществено поскъпване, което бе отразено в крайните потребителски цени на транспортните горива и храните и имаше пряко влияние върху инфлацията в страната. Повишаването на акцизните ставки върху тютюневите изделия и увеличаването на някои административно определяни цени също представляваха важни проинфлационни фактори през годината.

Базисната инфлация, включваща цените на нехранителните стоки (без горивата) и цените на услугите, нямаше съществено значение за общата инфлация на потребителските цени. Индексът на цените на промишлените стоки (без горивата) се характеризираше с отрицателна динамика, като на годишна база към декември регистрира спад с 1%. Инфлацията при услугите спадна с 2,7 процентни пункта до 0,2% спрямо темпа ѝ в края на 2009 г. Влияние върху динамиката на цените на нехранителните стоки и услугите оказаха светито потребление и предприеманите от фирмите мерки за съкращаване на производствените разходи (например за заплати), в резултат на което не бяха наблюдавани осезаеми косвени ефекти върху тези цени вследствие поскъпването на енергийните продукти и храните.

Държавен бюджет

В края на 2010 г. касовото салдо по консолидираната фискална програма възлезе на дефицит от 2 780,8 млн. лв., или –3,9% от БВП.

Основните предизвикателства пред фискалната политика през изминалата година бяха спадът на данъчните постъпления, увеличаващите се социални разходи в резултат от няколкото поредни актуализации на пенсиите през 2009 г. и покриването на натрупани задължения от предходни години. Постъпилите приходи и помощи по консолидирания бюджет за 2010 г. са в размер на 23 932,6 млн. лв., като е отчетен спад спрямо 2009 г. с 4,4%.

При постъпленията от социални и здравни осигуровки се отчита намаление с 5,9% най-вече поради продължаващия спад на заетостта и задържането на доходите.

Разходите по консолидираната фискална програма за 2010 г. (включително вноската в бюджета на ЕС) достигнаха 26 713,4 млн. лв., отбелязвайки годишен прираст от 4,1%. Изпълнението на бюджетните разходи за годината бе по-ниско с 3,9% от разчетите, заложи в актуализирания Закон за държавния бюджет. Разходите за социални и здравноосигурителни плащания нараснаха с 8,7% спрямо предходната година и имаха най-голям принос за растежа на текущите държавни разходи.

Въпреки същественото увеличение на капиталовите разходи през декември те бележат спад с 2,2% за 2010 г. спрямо нивото от 2009 г. Фискалният резерв към края на годината възлиза на 6 011,8 млн. лв., което е с 1 661,1 млн. лв. под нивото му в края на декември 2009 г.

Платежен баланс

Общият дефицит по текущата и капиталовата сметка за 2010 г. се сви до 65,4 млн. евро (0,2% от БВП), при дефицит 2 640,6 млн. евро (7,6% от БВП) през 2009 г. Това подобрение се дължи главно на намаляването на търговския дефицит, който достигна 2 412,5 млн. евро през годината – с 1 761,1 млн. евро по-малко в сравнение с 2009 г. Подобрение е отчетено още при салдото по услугите (с 602,0 млн. евро) и при нетните трансфери (с 590,5 млн. евро). Салдото по дохода намаля със 192,2 млн. евро и достигна дефицит от 1 392,4 млн. евро. Най-голям принос за това имаха увеличените плащания на доход по линия на преките инвестиции – със 182,8 млн. евро повече в сравнение с 2009 г. Излишъкът по капиталовата сметка се сви със 186,4 млн. евро, което се дължи на по-малките нетни постъпления от фондове на ЕС.

Съкращаването на дефицита по търговското салдо на платежния баланс е резултат от положителния номинален растеж с 33,2% на стоковия износ през 2010 г. и от значително по-ниския темп (13,4%) на нарастване на номиналния внос на стоки.

Нетният приток на преки чуждестранни инвестиции в страната е положителен и през 2010 г. възлиза на 1 458,9 млн. евро (4% от БВП). Чуждестранните инвестиции са насочени предимно към преработващата промишленост (35,9%), производството и разпределянето на електрическа и топлинна енергия (16,5%), транспорт, складиране и съобщения (15,4%) и операции с недвижими имоти, наемодателна дейност и бизнес услуги (11,1%).

Общото салдо на платежния баланс за 2010 г. е отрицателно. То е в размер на 383,9 млн. евро, при отрицателен общ баланс в размер на 649,8 млн. евро през 2009 г.

Валутен борд

Брутните международни валутни резерви към края на 2010 г. достигнаха 12 977 млн. евро, което представлява увеличение с 57,8 млн. евро, или 0,4% спрямо края на 2009 г.

Бавните темпове на възстановяване на икономиката през 2010 г. продължиха да оказват негативно влияние върху балансите на банките. Затрудненията, които изпитваха предприятията и домакинствата при обслужването на своите заеми, продължиха да влошават качеството на кредитните портфейли на банките.

Общата сума на активите на банковия сектор към края на декември е 73 712 млн. лв. Спрямо края на 2009 г. е отчетен растеж с 4,1% (2 883 млн. лв.).

Финансов сектор

През 2010 г. при паричните агрегати се наблюдаваше възходяща динамика, отразяваща постепенното стабилизиране на икономическата активност и прираста на банковите депозити на резиденти. Към края на годината годишният прираст на широките пари възлезе на 6,2%, при 4,2% през 2009 г.

Несигурността относно темпа на възстановяване на макроикономическата среда продължи да се отразява неблагоприятно върху търсенето на кредити. В резултат от слабото търсене на заемно финансиране и продължаващата тенденция към прилагане на по-строги стандарти и условия по банковите кредити растежът на кредита се забави, като към края на 2010 г. годишният прираст на вземанията от неправителствения сектор се понижи до 1,3%, при 3,8% през 2009 г. Към края на декември годишният прираст на вземанията от нефинансови предприятия възлезе на 2,5%. Слаба активност бе регистрирана и при кредитирането на домакинствата, като през 2010 г. на годишна база бе отчетен отрицателен растеж (-0,8%). По-бавното нарастване на вземанията в сравнение с растежа на номиналния БВП за 2010 г. доведе до лек спад на съотношението на вземанията от неправителствения сектор към БВП. В края на годината то достигна 74,7% (с 0,6 процентни пункта по-ниско, отколкото в края на 2009 г.).

Междубанковият паричен пазар през 2010 г. се характеризираше с висока ликвидност, което доведе до значително понижаване на лихвените равнища, особено в овърнайт сег-

мента. Слабото търсене на кредити и прирастът на привлечените средства от резиденти допринесоха за увеличаването на свободния банков ресурс. Общият обем на сделките на междубанковия паричен пазар през 2010 г. се увеличи с 63% спрямо предходната година. Депозитите формираха 72,8% от оборота, а репооперациите – съответно 27,2%.

Небанкови финансови институции и капиталов пазар

През 2010 г. всички фондове за допълнително задължително пенсионно осигуряване са постигнали доходност, чийто размер е над определеното минимално равнище на доходността за съответния вид фондове. Постигнатата средно претеглена доходност на годишна база от универсалните пенсионни фондове е 4,99 на сто, за професионалните фондове тя е 5,16 на сто, а за доброволните фондове 5,48 на сто.

Към 31.12.2010 г. броят на осигурените лица в четирите вида пенсионни фондове (универсални, професионални, доброволни и доброволни по професионални схеми) достига 3 882 883 лица, което представлява нарастване със 117 925 лица, или с 3,1 на сто спрямо осигурените към края на 2009 г. Акумулираните нетни активи в системата на допълнителното пенсионно осигуряване към 31.12.2010 г. се равняват на 3 987 419 хил. лв. и отбелязват ръст от 26,3 на сто в сравнение с нетните активи към 31.12.2009 г. Нарастването на нетните активи на пенсионните фондове се дължи както на увеличените brutни постъпления от осигурителни вноски, така и на постигнатата положителна доходност при управление на активите на пенсионните фондове през 2010 г.

Пенсионноосигурителните дружества приключват отчетната 2010 г. с общи приходи в размер на 86 667 хил. лв., което представлява увеличение с 9,55 на сто в сравнение с отчетените приходи през 2009 г. Пенсионноосигурителният сектор реализира положителен общ нетен финансов резултат за 2010 г. в размер на 19 722 хил. лв., което представлява увеличение с 18,8 на сто в сравнение с 2009 г.

Производителност на труда

През 2010 г. номиналните разходи за труд на единица продукция общо за икономиката забавиха значително темпа си на нарастване до 0,8% (при 12,7% през 2009 г.). Реалните разходи за труд на единица продукция общо за икономиката намаляха с 2,1%, при прираст от 8,1% през 2009 г. В резултат от съкращаването на заети и по-бавния растеж на доходите през 2010 г. нарастването на производителността на труда изпревари това на компенсацията на наето лице, поради което предприятията подобриха разходната си конкурентоспособност.

За цялата 2010 г. един зает произвежда средно 20 102,5 лева от БВП. В сравнение с предходната година съпоставимият стойностен обем на показателя на един зает реално се увеличава с 6,4%.

Най-висока е производителността на труда в индустриалния сектор – 20 364,2 лева на един зает и 12,2 лева за един отработен човекочас. В сектора на услугите, всеки зает произвежда средно 18 303,9 лева брутна добавена стойност и съответно 10,8 лева за един отработен човекочас. В аграрния сектор добавената стойност на един зает е на ниво от 4 481,6 лева, като за един отработен човекочас се създават 3,0 лева добавена стойност.

Брутната добавена стойност средно на един зает през 2010 г. реално се увеличава с 6,6% и съответно с 6,9% за един отработен човекочас.

Работна заплата

От началото на 2009 г. започна да се наблюдава процес на ограничаване на растежа на доходите. Динамиката на показателя се обуславяше от факта, че от средата на годината в голяма част от икономическите дейности доходите от труд се запазиха на относително постоянно ниво. В началото на 2010 г. при някои от тях (в част от икономическите дейности на преработващата промишленост и в строителството) се наблюдаваше дори намаление на номиналната работна заплата на месечна база. По предварителни данни на

НСИ средната работна заплата за 2010 г. е 647 лв. и се е повишила с 6,3% в номинално и с 3,8% в реално изражение спрямо 2009 г., когато е била 609 лв.

Основен инструмент в политиката на доходите на правителството е определянето на размера на минималната работна заплата в страната. През 2010 г. в съответствие с провежданата политика за ограничаване на нарастването на всички разходи, включително на средствата за работна заплата в условия на финансова и икономическа криза, размерът на минималната работна заплата за страната се запази на нивото от 2009 г. – 240 лв.

Домакински бюджети

Икономическата криза и свитото търсене на труд в страната оказаха задържащ ефект върху ръста на доходите на домакинствата през годината.

Паричният доход на домакинство през 2010 г. (по данни на НСИ) е 8 826 лв. Спрямо 2009 г. увеличението е с 19 лв., или със 0,2%. Основен източник на финансиране на крайните потребителски разходи на домакинствата, както и през предходната година, са доходите от работна заплата (52,0%), следвани от доходите от пенсии (31,6%).

Общите доходи на домакинствата спрямо 2009 г. намаляват с 1,3%. На първо място в структурата на общите доходи продължават да бъдат доходите от работни заплати – 50,9%, следвани от доходите от пенсии – 30,9%, и доходите от предприемачество – 4,8%.

През 2010 г. се наблюдава повишаване на дела на пенсиите и на другите социални трансфери като източник на доходи за българските домакинства. Социалните трансфери (пенсии, семейни добавки за деца, социални помощи, стипендии и обезщетение при безработица и др.) формират 34,2% от общия годишен доход на лице от домакинство през 2010 г., а през 2009 г. този дял е 30,8%, като ръстът е 3,4%.

През годината, разходите на домакинствата също отбелязаха намаление. Общият разход на домакинство спрямо 2009 г. е намалял с 5,0%, а паричният разход – с 1,2%.

Заетост

По-ниското търсене на труд и ограниченото предлагане на нови работни места продължиха да свиват възможностите за включване в пазара на труда. В резултат на това заетите лица през 2010 г. намаляха и техният средногодишен брой спадна до **3 052,8 хил. души** (по данни от Наблюдението на работната сила на НСИ). Този брой е с 200,8 хил. души, или с 6,2% по-малко спрямо 2009 г. Подобна е динамиката и при **коэффициента на заетост** (съотношението между броя на заетите лица и населението на 15 и повече навършени години). Коэффициентът на заетост намалел с 2,7% в сравнение с предходната година и достигнал **46,7%**.

През 2010 г., обхватът на провежданите от правителството програми за заетост, които се явяват „балансори“ на трудовия пазар, е намалял почти двойно – от 114,2 хиляди лица през 2009 г. до 58,7 хиляди лица през 2010 г. По програми и мерки за заетост, реализирани от Агенцията по заетостта, през 2010 г. са работили общо 27 202 лица средно на месец. Броят на включените в програми и мерки за заетост продължително безработни лица през годината възлиза на 12 061, като намалява в сравнение с предходната година с 6 125 човека (33,7%).

Безработица

През 2010 г. за втора поредна година безработицата в страната нараства.

Въздействието на глобалната финансова и икономическа криза влоши стопанската конюнктура и в България. Преобърна трайната тенденцията на икономическия растеж и промени съществено ситуацията на пазара на труда, като предизвика нарастване на безработицата през 2009 г. и 2010 г. Неблагоприятната икономическа среда в страната доведе до свиване на пазарите, намаляване обема на работа в голяма част от икономическите дейности, оптимизиране на разходите, провеждане на структурни промени във фирмите и намаляване на техния персонал.

По данни на Агенцията по заетостта през 2010 г. регистрираните безработни в бюрата по труда нарастват значително. През 2010 г. средногодишният им брой е **350 945 души**, от които 159 261 са мъже и 191 684 жени. Спрямо предходната година се отчита нарастване с 69 964 безработни, или с 24,9%. В края на 2010 г. безработните са 342 419, като нарастват спрямо началото на годината с 24 468 души, или с 6,7%.

Основен показател, отчитащ нивото на безработица в страната и отделните териториални единици, е **равнището на безработица**, което представлява съотношение на регистрираните безработни лица в бюрата по труда към икономически активното население, изчислено в проценти. **Средногодишното равнище на безработица** през 2010 г. е 9,47%. В сравнение с 2009 г. се отчита увеличение от 1,88% пункта.

Население и демографски процеси

Развитието на демографските процеси и измененията в структурите на населението през последните години се отнасят към най-важните социално-политически предизвикателства в развитието на България. Значението на протичащите демографски процеси се подсилва от обстоятелството, че те оказват силно влияние върху основните системи на обществото: икономическата, образователната, здравноосигурителната и социалноосигурителната.

Постоянното население на България (по данни на НСИ) към края на 2010 г. е 7 504 868 души. За една година в резултат на отрицателния естествен прираст и отрицателното външномиграционно салдо населението е намаляло с близо 58 842 души, или с 0,8% спрямо предходната година. Абсолютният брой на естествения прираст (разлика между ражданията и умираанията на 1 000 души от средногодишния брой на населението) е минус 34 652 души. В сравнение с предходната година отрицателният прираст е намалял с 5 699 души. Намалението на населението, измерено чрез коефициента на естествения прираст през 2010 г., е минус 4,6‰. Или намалението се увеличава по абсолютна стойност с 1,1‰ в сравнение с отчетеното намаление през 2009 г. – минус 3,5‰.

Тенденцията на остаряване на населението се изразява и в промени на неговата основна възрастова структура – разпределение на населението в групи под, във и над трудоспособна възраст.

Населението в трудоспособна възраст към края на 2010 г. е 4 766 хил. души или 63,5% от цялото население. В сравнение с 2009 г. тази категория население е намаляло с 8 хил. души.

ЗАКОНИ И ПОДЗАКОНОВИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ ПРЕЗ 2010 Г.

През 2010 г. действаша следните нормативни актове, уреждащи социалното осигуряване:

❖ **Кодекс за социално осигуряване (КСО)**, който събира в логическа цялост трите стълба на социалното осигуряване:

- I-ви стълб – основно задължително;
- II-ри стълб – допълнително задължително;
- III-стълб – допълнително доброволно.

Двата вида осигурителни схеми – разходопокривна и капиталопокривна, са регламентирани в един кодекс в съответствие с концепцията на тристълбовия модел на българската осигурителна система.

Кодексът за социално осигуряване урежда държавното обществено осигуряване при общо заболяване, трудова злополука, професионална болест, майчинство, безработица, старост и смърт и допълнителното социално осигуряване, което включва: 1) допълни-

телно задължително пенсионно осигуряване при старост и смърт; 2) допълнително доброволно пенсионно осигуряване при старост, инвалидност и смърт; 3) допълнително доброволно осигуряване за безработица и/или професионална квалификация.

В част втора на КСО и с подзаконовни нормативни актове по прилагането на кодекса се урежда допълнителното задължително и допълнителното доброволно пенсионно осигуряване и това за професионална квалификация и безработица.

❖ **Кодекс на труда** – доколкото урежда: узаконяване на трудовия договор и встъпване в осигурителни правоотношения; прекратяване на трудовия договор и преминаване към реализиране на осигурителни права; отпуските по време на които се дължат обезщетения от държавното обществено осигуряване; специалната закрила на някои категории лица и връзката със социалното осигуряване; особени случаи за зачитане на стаж; и други трудовоправни въпроси свързани със социално-осигурителните отношения.

❖ **Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2010 г.** Приема консолидирания бюджет на ДОО за 2010 г., който съдържа бюджетите на фондовете: „Пенсии“, „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, „Трудова злополука и професионална болест“, „Общо заболяване и майчинство“, „Безработица“ и Бюджета на Националния осигурителен институт. С този закон ежегодно се определят нивата на минималните осигурителни доходи по основни икономически дейности и групи професии, минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се и максималния осигурителен доход за всички осигурени лица, минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, дневния минимален и максимален размер на обезщетението за безработица, паричното обезщетение за отглеждане на малко дете и др. Със ЗБДОО се приема и план-сметката на фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“, определя се максималния размер на гарантираните вземания за съответната година. Размерът на осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ по групи основни икономически дейности се определя също със закона за бюджета на ДОО. От 01.01.2010 г. размерът на осигурителните вноски за фондовете на ДОО, категориите осигурени лица и съотношението при разпределянето на вноските е регламентирано в КСО.

❖ **Наредба за пенсиите и осигурителния стаж.** Обхваща детайлно всички пенсионни права и условията, свързани с отпускането, изплащането, преизчисляването, спирането и прекратяването на пенсиите и добавките към тях. Правната уредба на документа съдържа норми, определящи начина за изчисляване на осигурителния стаж, правилата за неговото доказване в зависимост от вида на осигуряване на лицето, норми със самостоятелно правно значение, касаещи отпускането и изплащането на пенсиите, и др.

❖ **Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране.** Определя съответните видове труд към коя категория се причисляват съобразно степента на вредност и тежест, специфичния характер и особените условия на труд. На тази база се извършва зачитането на стажа от трета, втора или първа категория труд, във връзка с определяне на правото за пенсиониране и размера на пенсията.

❖ **Закон за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя.** Изпълнява гаранционно-обезпечителна функция. Задължени по закона са работодателите, които могат да изпаднат в несъстоятелност, а обезпечени от фонда са наетите работници и служители. Законът урежда условията, при които се поражда правото на работниците и служителите на гарантирани вземания при несъстоятелност на работодателя и реда за тяхното изплащане. С него се създаде специализиран фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ (ФГВРС), чието административно, техническо, счетоводно, правно и информационно обслужване се извършва от Националния осигурителен институт. Този фонд е финансовият източник за получаването на начислени, но неизплатени трудови възнаграждения и на паричните обезщетения на работниците и служителите поради несъстоятелност на работодателя до определен размер. Размерът на осигурителната вноска и максималният месечен размер на гарантираните вземания се определят ежегодно със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година.

❖ **Наредба за общественото осигуряване на самоосигуряващите се лица и българските граждани на работа в чужбина и морските лица.** Определя реда за осигуряване на едноличните търговци, собствениците и/или съдружниците в търговски дружества, физически лица – членове на неперсонифицирани дружества, регистрираните като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност лица, земеделските производители и тютюнопроизводители, полагащите труд без трудово правоотношение, работещите в чужбина по договор с български осигурител или изпратени от български посредник и съпругът / съпругата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба. От 01.01.2010 г. с наредбата се регламентира и осигуряването на морските лица.

❖ **Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски.** Изчерпателно обхваща различните видове доходи, върху които се дължат осигурителни вноски, сроковете и реда за внасянето им.

❖ **Наредба за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното общественото осигуряване.** Регламентира реда и начина за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност или за бременност и раждане и помощите от ДОО. Паричните обезщетения за временна неработоспособност, трудоустрояване, бременност и раждане, за отглеждане на малко дете и помощите от ДОО се изчисляват и изплащат от териториалните поделения на НОИ по банков път.

❖ **Наредба за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица.** Съдържа реда за отпускането, изменянето, отказването, спирането, прекратяването, възобновяването и възстановяването на паричните обезщетения на безработните лица от териториалните поделения на НОИ.

❖ **Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.** Определя условията и реда за деклариране, установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.

❖ **Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести.** Определя редът за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести (ПМС № 168/11.07.2008 г., в сила от 22.07.2008 г.). Наредбата се приема на основание чл. 63 от КСО. От 01.07.2009 г. Националният осигурителен институт създава и поддържа информационна система за професионалните болести. Събраната информация се предоставя на МЗ, МТСП и НСИ. При поискване информация се предоставя и на осигурителя и други заинтересовани институции. Управителят на НОИ и министърът на здравеопазването осъществяват контрола по изпълнението на наредбата.

❖ **Наредба за реда и начина за информиране на работниците и служителите и за отпускане и изплащане на гарантираните вземания при несъстоятелност на работодателя.** Урежда редът и начинът за информиране на работниците и служителите при отпускане и изплащане на гарантираните вземания при несъстоятелност на работодателя.

❖ **Наредба за медицинската експертиза.** Определя критериите и принципите на медицинската експертиза на работоспособността, реда за нейното осъществяване и органите за установяване на временна и трайна инвалидност при възрастните и децата. Тя включва експертиза на временната неработоспособност, експертиза на трайно намалената работоспособност и определяне характера на заболяването (професионално или общо заболяване).

❖ **Правилник за устройството и дейността на Националния съвет по медицинска експертиза.** Урежда устройството и дейността на Националния съвет по медицинска експертиза. Той е орган към МС за сътрудничество и координация при разработването и провеждането на политиката в областта на медицинската експертиза. От 01.07.2009 г. чрез нея се установява вида и степента на увреждане на деца до 16-годишна възраст и на лица, придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 КСО, степента на трайно намалена работоспособност на лица в трудоспособна възраст, както и за потвърждаване на професионална болест.

❖ **Наредба № 5 от 29 декември 2002 г. за съдържанието и реда за изпращане на уведомлението по чл. 62, ал. 4 от Кодекса на труда.** Указва реда за подаване на уведомленията в териториалните дирекции на НАП за регистриране на сключените, изменените и прекратените трудови договори. Сключването и регистрирането на трудовия договор е първото условие за поставяне началото на осигурителните отношения между работодателя, наетия и осигурителната институция.

Нормативни документи, издадени от управителя на НОИ

За провеждане на общественото осигуряване се прилагат следните документи, издадени от управителя на Националния осигурителен институт:

❖ **Инструкция № 13/2000 г. за прилагане на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране (НКТП).** Издава се на основание чл. 37, ал. 5, т. 2 от КСО във връзка с § 4 от заключителните разпоредби на НКТП. Инструкцията определя обхвата на Наредбата, като урежда въпросите, свързани с изискванията за категоризиране труда на работещите в различните дейности, производства, работни места и професии. Задължителна е за всички работодатели, които осъществяват производства и дейности и имат назначени лица, чиито длъжности и работни места са обхванати с НКТП. Списъците, утвърдени от управителя на НОИ и приложени към инструкцията, са задължителни.

❖ **Инструкция № 5 от 2001 г. за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност.** Регламентира условията и реда за работата и отчетността на бланките "Болничен лист за временна неработоспособност" (НОИ/МЗ № 606).

Националният осигурителен институт отпечатва и разпределя бланките за болничните листове. В териториалните поделения на НОИ и в лечебните заведения се води специално създаден регистър и база данни за получаването, движението и отчитането им. За получаването, разпределянето и съхраняването на бланките на болничните листове носят отговорност директорите на ТП на НОИ, а за лечебните заведения – ръководителите им.

Болничните листове се издават по реда на Наредбата за медицинската експертиза на трудоспособността от органите на медицинската експертиза. Болничен лист за временна неработоспособност на един осигурен се издава: 1) еднолично от лекуващи лекари и стоматолози – до 7 дни непрекъснато, но не повече от 40 дни с прекъсване в една календарна година; 2) от ЛКК – до 30 дни, но не повече от 6 месеца; 3) от ТЕЛК – ако неработоспособността е продължила повече от 6 месеца без прекъсване или 12 месеца с прекъсване в две предходни години и в годината на боледуването. Ако лицето работи при повече от един работодател, болничният лист се издава в повече от един екземпляр и се представя пред всеки работодател.

Не се издава болничен лист за временна неработоспособност:

- ✓ на неосигурени по КСО лица;
- ✓ когато при прегледа се установи, че осигуреният е трудоспособен;
- ✓ при кръводаряване;
- ✓ за гледане на хронично болен;
- ✓ за гледане на лице с трайно намалена работоспособност, на което е определена чужда помощ;
- ✓ за заболяване, за което ТЕЛК (НЕЛК) е определила трайно намалена работоспособност.

❖ **Инструкция № 5/30.06.2005 г. (изм. бр. 49/2009 г.) за приемане и съхраняване на разплащателните ведомости на прекратени осигурители без правоприемник** (на основание чл. 5, ал. 12 от КСО, в сила от 01.07.2005 г.). С тази инструкция се уреждат условията и редът за предаване, приемане, обработване, съхраняване и използване на разплащателните ведомости на осигурители, които са прекратили дейността си и са без правоприемник, както и на документите, въз основа на които се установява осигурителен стаж и доход на лицата, които са работили в организациите по § 12 от преходните и за-

ключителни разпоредби на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи. Предаването на тези документи се извършва в ТП на НОИ, на територията на което са седалищата им, чрез заявление-декларация от осигурителя, че е прекратил дейността си. Към разплащателните ведомости се прилагат:

- ✓ трудови договори (заповеди за назначение);
- ✓ заповеди за преназначаване;
- ✓ заповеди за ползван неплатен отпуск над 30 работни дни годишно;
- ✓ заповеди за освобождаване от работа;
- ✓ трудови книжки;
- ✓ издадени удостоверения образец УП-1, УП-2, УП-3 и образец 30;
- ✓ приети и изплатени възнаграждения от осигурители в несъстоятелност.

Когато възнагражденията са изплащани по банков път, се прилагат и следните документи:

- ✓ платежни нареждания с приложен списък с имената на служителите, подписан от лицето, представляващ осигурителя;
- ✓ фишове за възнаграждения, ведомости и други документи, удостоверяващи начисляването или изплащането на възнаграждението.

Не се приемат документите и не се признава за прекратили дейността си осигурителите, които:

- ✓ не са прекратили трудовите договори на работниците и служителите;
- ✓ са прекратили дейността си само на клонове или поделения или са извършили частична ликвидация на дейността си.

Съгласно изменението на чл. 34, ал. 1 (ДВ, бр. 49/2009 г.) документите за осигурителен доход и осигурителен стаж, въз основа на приетите за съхранение документи в ТП на НОИ и архивохранилищата, се издават безплатно в срок до 30 дни.

Националният осигурителен институт създава и поддържа информационна система за съдържанието на предадените документи под формата на електронно досие на всеки осигурител. До създаването на електронно досие териториалните поделения на института издават документи за осигурителен стаж и доход въз основа на съхраняваните в архивното стопанство разплащателни ведомости и други автентични документи. Издават се безплатно в срок до 30 дни. Информацията от архивираните документи и от електронното досие се използва за изчисляване и отпускане на пенсии и парични обезщетения от ДОО.

❖ **Наредба № Н-8 за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица.** Издадена е от министъра на финансите и съгласувана с управителя на НОИ. С нея се уреждат сроковете, съдържанието, редът, начинът за събиране и съхраняване на данни от работодателите, от осигурителите за осигурените от тях лица, от осигурителните каси, както и от самоосигуряващите се лица за държавното обществено осигуряване, Учителският пенсионен фонд, допълнителното задължително пенсионно осигуряване, здравното осигуряване, фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“, облагаемият доход и данъкът за доходи от трудови правоотношения по смисъла на Закона за данъците върху доходите на физическите лица. Контролът за спазване на наредбата се осъществява от НАП и НОИ във връзка с възложените им дейности. От 01.01.2009 г. (ДВ, бр. 3/2009 г.) за подаване на данни с приложение № 1 към чл. 2, ал. 1 се прилага Класификатора по икономически дейности (КИД) за 2008 г.

❖ **Наредба за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация** (приета от НС на НОИ на 13.02.2007 г., обн., ДВ, бр. 17 от 23.02.2007 г., изм. и доп., бр. 6/23.01.2009 г., в сила от 01.01.2009 г.). С наредбата се регламентират условията за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация от средствата на фондовете: „Общо заболяване и майчинство“, „Пенсии“, „Трудова

злополука и професионална болест“, „Пенсии, несвързани с трудова дейност“ и редът за провеждане на процедура за избор на юридически лица – изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация.

Право на парични помощи за профилактика и рехабилитация имат лицата, осигурени за общо заболяване, майчинство и/или за трудова злополука и професионална болест, ако за тях са внесени или дължими осигурителни вноски за период от шест последователни месеца, предхождащи месеца, през който се провежда профилактиката и рехабилитацията. Изискването за внесени или дължими вноски за шест календарни месеца не се отнася за лицата:

- ✓ с увреждания в резултат от претърпяна трудова злополука или професионална болест;
- ✓ получаващи лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили 60 години за жените и 63 за мъжете, не са осигурени и срокът на инвалидността в експертното решение на ТЕЛК(НЕЛК) не е изтекъл.

Паричната помощ за профилактика и рехабилитация на всяко правоимащо лице се предоставя еднократно в една календарна година, като продължителността е от 10 до 15 дни.

НОИ, при спазване на реда и условията на тази наредба, ежегодно избира и сключва договор с изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация.

Нормативни документи в областта на международните осигурителни отношения

След присъединяването на България към Европейския съюз в областта на осигурителните отношения, наред с българското законодателство, НОИ прилага и европейските регламенти, координиращи действията на всички страни в Европейския съюз по обезпечаване правата на работещите и пенсионерите, които пребивават или живеят в различни страни. Предназначението на координационните регламенти не е да се уеднаквяват осигурителните системи, а да се синхронизират специфичните национални законодателства, прилагани от държавите членки при реализиране на осигурителните права на гражданите. Основните нормативни документи са:

- ❖ **Регламент № 1408/71 на Европейската общност** за координиране на схемите за социална сигурност на наети лица и самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в Европейската общност;
- ❖ **Регламент № 574/72 на Съвета (ЕИО)** за определяне реда за прилагане на Регламент 1408/71.

С влизането в сила от 1 август 2007 г. на Споразумението за участието на България в Европейското икономическо пространство, в областта на социалната сигурност с Норвегия, Лихтенщайн и Исландия започнаха да се прилагат разпоредбите на Регламент 1408/71 и Регламент 547/72.

От 1 юни 2009 г. не се прилагат разпоредбите на Спогодбата между Правителството на Република България и Федералния съвет на Конфедерация Швейцария за социално осигуряване. От тази дата се удължи действието на Споразумението между Европейската общност и нейните държави-членки и Конфедерация Швейцария относно свободното движение на хора и се разшири обхвата му с прилагането по отношение на България. В отношенията между България и Швейцария в областта на социалната сигурност вече се прилагат разпоредбите на Регламент на Съвета (ЕИО) № 1408/71 и Регламент на Съвета (ЕИО) № 574/72.

От 1 май 2010 г. влязоха в сила новите европейски регламенти за координация на системите за социална сигурност:

1) **Регламент (ЕО) № 883/2004** на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. за координация на системите за социална сигурност. В неговата консолидирана версия са отразени измененията, извършени с **Регламент (ЕО) № 988/2009** на Европей-

ския парламент на Съвета от 16 септември 2009 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност и за определяне съдържанието на неговите приложения;

2) Регламент (ЕО) № 987/2009 на Европейския парламент на Съвета от 16 септември 2009 г. за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност.

Тези регламенти заменят прилаганите до сега регламенти на Съвета (ЕИО) № 1408/71 и № 574/72.

Старите координационни регламенти ще продължат да се прилагат само в някои определени случаи:

- ✓ когато все още не е приключила процедурата, започнала при тяхното действие;
- ✓ по отношение на гражданите на трети държави чрез Регламент (ЕО) № 859/2003 на Съвета от 14 май 2003 г. за разширяване на приложното поле на разпоредбите на Регламент (ЕИО) № 1408/71 и Регламент (ЕИО) № 574/72;
- ✓ по отношение на страните от Европейското икономическо пространство (Норвегия, Исландия и Лихтенщайн) по силата на сключено споразумение за това до сключване на споразумение за разширяване действието на новите регламенти;
- ✓ по отношение на Швейцария по силата на сключено споразумение за това до сключване на споразумение за разширяване действието на новите регламенти.

От предишните международни спогодби останаха да действат само двустранните спогодби с държавите извън ЕС. Това са **10 двустранни международни договора** за социално осигуряване и **едно споразумение** за изплащане на пенсиите, отпуснати в Република България на лица, живеещи на територията на Република Турция.

Действащи спогодби/договори

- Спогодба по държавното обществено осигуряване с Народна република Албания, в сила от 1 май 1953 г.
- Конвенция по социалното осигуряване с Федеративна република Югославия, в сила от 1 септември 1958 г. – прилага се със Сърбия, Черна гора, Босна и Херцеговина.
- Спогодба със Социалистическа народна Либийска арабска Джамахирия по социалното осигуряване, в сила от 1 август 1985 г.
- Споразумение с Правителството на Република Турция за изплащане на български пенсии в Република Турция, в сила от 1 март 1999 г.
- Договор с Украйна за социално осигуряване, в сила от 1 април 2003 г.
- Договор с Република Македония за социално осигуряване, в сила от 1 август 2003 г.
- Спогодба с Република Хърватия за социално осигуряване, в сила от 1 октомври 2004 г.
- Договор между Република България и Република Молдова за социално осигуряване, в сила от 1 септември 2009 г.
- Спогодба за социална сигурност между Република България и Държавата Израел, в сила от 1 септември 2009 г.
- Договор с Руската федерация за социална сигурност, в сила от 20 март 2010 г.
- Спогодбата за социална сигурност с Република Корея, в сила от 1 март 2010 г.

ПРОМЕНИ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПРЕЗ 2010 Г.

І. Изменения в Кодекса за социално осигуряване (КСО)

Измененията в Кодекса за социално осигуряване през 2010 г. в хронологичен ред са следните:

1. Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2010 г. (ДВ, бр. 99 от 15.12.2009 г., в сила от 01.01.2009 г., изменен и допълнен, бр. 49 от 29.06.2010 г., в сила от 01.07.2010 г.) в КСО се правят следните изменения и допълнения:

1.1. Обхват на осигуряването, осигурени лица и осигурители

➤ Направените промени в **чл. 4, ал. 1, т. 1** са:

■ Във връзка с промяната в начина на осигуряване на „морските лица“, които от 01.01.2010 г. се осигуряват задължително за общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест, а по свое желание могат да се осигуряват и за безработица;

■ Редакцията на изречение второ „програмата „В подкрепа на майчинството“ се заменя с „програми за подкрепа на майчинството“, с което се цели обхващането на всички действащи аналогични програми за подпомагане на родителите за връщането им на работа и предотвратяване получаването на парични обезщетения от средствата на ДОО. Лицата, заети в тези програми, не се осигуряват за безработица.

➤ С промяната в **чл. 4, ал. 3, т. 5** възнаграждението за лицата, които полагат труд без трудови правоотношения, върху което се дължат осигурителни вноски, се определя след намаляването му с **разходите за дейността**, определени по реда на Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ). Изменението е с цел синхронизиране разпоредбите на КСО и ЗДДФЛ, както и за уеднаквяване на терминологията в двата нормативни документа, като „нормативно признати разходи“ е заменено с „разходи за дейността“.

➤ Създаден е **нов чл. 4а** във връзка с промяната за осигуряване на **морските лица**, които се назначават по трудови правоотношения, но се осигуряват изцяло за своя сметка.

■ Осигуряват се задължително за общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест, а по свое желание могат да се осигуряват и за безработица;

■ Осигурителните вноски се внасят в размерите, определени за фондовете на ДОО. За фонд „ТЗПБ“ е фиксиран размер 1,1 на сто. Дължимите осигурителни вноски се удържат от brutните трудови възнаграждения за съответния месец и се внасят от работодателя при изплащането им;

■ Размерът на месечния осигурителен доход е избраният от тях между минималния и максималния размер за самоосигуряващите се лица. Те не определят окончателен размер на осигурителния доход от трудово правоотношение;

■ Когато лицата получават и други доходи по трудови правоотношения, осигурителните вноски се внасят върху сбора от осигурителните им доходи, но върху не повече от определения максимален месечен размер.

➤ С измененията в **чл. 5, ал. 4, т. 1** се прецизира разпоредбата, която задължава осигурителите, осигурителните каси, самоосигуряващите се лица и работодателите периодично да представят в НАП осигурителния доход, осигурителните вноски и дните в осигуряване за фондовете на ДОО, Учителския пенсионен фонд, фонд ГВРС, здравното осигуряване, ДЗПО и облагаемия доход по ЗДДФЛ – поотделно за всяко лице, подлежащо на осигуряване.

■ Допълнението в **ал. 8** е във връзка с представянето на тези данни от НАП на НОИ, като редът за представянето им се определя от съвместно издадената инструкция.

■ С новата ал. 13 се задължава изпълнителният директор на НАП да представя в МТСП и в надзорния съвет на НОИ информация за размера на събраните социалноосигурителни вноски, тенденциите и предприетите мерки за тяхната събираемост на шестмесечие.

1.2. Размери, разпределение на осигурителните вноски и осигурителен доход

➤ В чл. 6, ал. 1, т. 1-5 са разписани новите размери на осигурителните вноски за фондовете на ДОО.

■ Допълнението в разпоредбата на ал. 2 определя дохода, върху който се дължат осигурителни вноски. Той включва всички месечни брутни трудови възнаграждения, включително начислените и неизплатени или неначислените и други доходи от трудова дейност. По реда, определен в §220, т. 1 от ПЗР на КСО, осигурителят изплаща за първия, втория и третия работен ден от временната неработоспособност трудово възнаграждение, което е осигурителен доход по смисъла на чл. 6, ал. 2 и върху него се дължат осигурителни вноски за ДОО.

■ С измененията в ал. 3 се разпорежда, че освен върху получените или начислени, но неизплатени брутни месечни възнаграждения, осигурителните вноски за лицата по чл. 4, ал. 1, т. 7 КСО от 01.01.2010 г. се дължат и върху **неначислени месечни възнаграждения**, които не могат да бъдат по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии;

■ В ал. 3, т. 8 и т. 9 се уточнява разпределението на новия намален размер на осигурителните вноски за фонд „Пенсии“ по категории труд, съответно за лицата родени преди 1 януари 1960 г. и за родените след 31 декември 1959 г.;

■ С допълненията в ал. 8 се прецизира текста за задължението на самоосигуряващите се лица в случаите, в които с данъчната декларация за предходната година декларират доходи от трудова дейност през **минали години, да подават коригиращи справки за окончателния размер** на осигурителния доход за съответната година. Срокът за подаването им е същият като този за подаване на данъчната декларация за предходната година. Окончателният размер на месечния осигурителен доход на самоосигуряващите се лица от 01.01.2010 г. се определя за периода, през който е упражнявана трудова дейност през предходната година въз основа на данните в справка към годишната данъчна декларация по ЗДДФЛ (когато са декларирани получени доходи за минали години или е определен с влязъл в сила ревизионен акт по ДОПК по-висок или по-нисък облагаем доход за съответната година).

➤ Със създадения **нов чл. 6а** (в сила от 14.09.2010 г.) се определят дохода и осигурителните вноски на лицата, командировани в друга държава членка на ЕС или страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство и Конфедерация Швейцария.

■ Осигурителните вноски за работниците и служителите, командировани в рамките на предоставяне на услуги за срок по-дълъг от 30 календарни дни (по реда на чл. 121, ал. 3 от КТ) в тези държави се дължат върху получените, включително начислените и неизплатените, или неначислените брутни месечни възнаграждения, както и други доходи от трудова дейност, в приемащата държава и в България. Размерът на осигурителния доход не може да бъде по-малко от минималните ставки за плащане на труда в приемащата държава и не повече от максималния осигурителен доход, определен със ЗБ на ДОО за съответната година.

■ Лицата се осигуряват като работещи по трудови правоотношения, като осигурителните вноски се внасят във фондовете на ДОО в размерите по чл. 6, ал. 1 и се разпределят по реда на чл. 6, ал.3 КСО.

■ Новата разпоредба се отнася и за командированите лица, за които се прилага българското законодателство, приложимо съгласно Регламент (ЕИО) № 1408 на Съвета от 14.06.1971 г. за прилагането на схеми за социално осигуряване на заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на общността.

➤ Съгласно §9 ПЗР на ЗБДОО за 2010 г. регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, които извършват само земеделска дейност и се осигуряват само за инвалидност поради общо заболяване, за старост и за смърт, могат да внесат до 31.03.2010 г. без лихва дължимите осигурителни вноски за 2009 г.

1.3. Осигурителен стаж

➤ Измененията в чл. 9, ал. 1, т. 1-3 прецизират условията за зачитане на осигурителен стаж на работещите по трудови или приравнените към тях правоотношения, като:

1. За пълен месец осигурителен стаж се зачита времето:

■ през което са работили при пълното законоустановено за тях работно време, ако са внесени или дължими осигурителните вноски **върху полученото или неизплатеното възнаграждение**, но не по-малко от минималния осигурителен доход за съответната професия;

■ на лицата, за които **не е определен минимален месечен размер** осигурителен доход по дейности и групи професии, са работили при пълно законоустановено работно време и са внесени или дължими осигурителни вноски **върху не по-малко от минималната работна заплата за страната**.

2. За непълен месец осигурителен стаж се зачита така:

■ за времето, през което лицето е работило **при непълно работно време**, осигурителният стаж се зачита пропорционално на законоустановеното работно време;

■ за времето, когато възнаграждението на лицето, върху което са внесени осигурителни вноски, е **по-малко от минималната работна заплата за страната**, осигурителният стаж се зачита пропорционално.

➤ Допълнението в чл. 9, ал. 1, т. 4 е свързана с промяната в начина на осигуряване на **морските лица** и зачитането на осигурителен стаж. За осигурителен стаж при самоосигуряващите се и морските лица се зачита времето, за което **са внесени дължимите осигурителни вноски**.

■ Всички направени допълнения в ал. 3 на чл. 9 са във връзка с добавянето към правата на тази категория осигурени лица и на **морските лица**. Свързано е с особения им статут – те се назначават с трудови договори. Следователно за осигурителен стаж се зачита и времето, през което лицата не са работили поради незаконно недопускане или отстраняване от работа; не са били без работа поради уволнение, което е признато за незаконно от компетентните органи или са получавали обезщетение за времето, през което са останали без работа по Кодекса на труда.

1.4. Възникване, времетраене, прекратяване и прекъсване на осигуряването

➤ С промяната в заглавието и добавянето на възможността за **прекъсване** на осигуряването се регламентира, че осигуряването се счита за възникнало от деня, в който лицата започнат да упражняват трудова дейност (включително и морските лица) и са внесени или дължими осигурителни вноски. От направеното допълнение следва, че право на парично обезщетение имат лицата, които са осигурени както в деня преди, така и в деня на настъпването на риска за общо заболяване и майчинство. Ако това условие не е изпълнено има **прекъсване** на осигуряването за общо заболяване и майчинство и лицата губят право на тези обезщетения.

1.5. Осигурителни фондове

➤ С промените в ал. 2 на чл. 17 ЗБ на ДОО максималният размер на гарантираните вземания за 2010 г. по чл. 22, ал. 2 и чл. 23, ал. 2 от Закона за гарантиране вземанията на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя се увеличава от 720 лв. на **1000 лв.**

➤ Измененията в чл. 26а КСО (в сила от 26.02.2010 г.) са във връзка с постъпването

на целеви суми от държавния бюджет в приходната част на фонд „Безработица“ за обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили.

➤ Промените в **чл. 266 КСО** от същата дата са свързани с разходването на сумите от фонд „Безработица“ за изплащане на обезщетенията за безработица по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили.

1.6. Обезщетения при временна неработоспособност и трудоустрояване

➤ От направеното допълнение в **чл. 10** следва, че право на парично обезщетение имат лицата, които са осигурени за общо заболяване и майчинство в деня преди настъпването на риска и в деня на настъпването на риска. Изключение са случаите, когато рискът е настъпил до 30 календарни дни от прекратяване на трудовия договор или осигуряването по чл. 42, ал. 2 КСО.

➤ С допълнението в **чл. 40, ал. 3** се уточнява, че декларираната от лицата банкова сметка за изплащане на паричните обезщетения трябва да е „лична“.

➤ Със създадените нови разпоредби на **чл. 40а, чл. 48б и чл. 52б** от 01.01.2010 г. се фиксират сроковете, в които работодателите, осигурителите и техните клонове и подразделения и самоосигуряващите се лица следва да представят в съответното териториално подразделение на НОИ болничните листове и останалите документи за изплащане на обезщетенията за временна неработоспособност, трудоустрояване и майчинство:

■ когато дължимите възнаграждения са изплатени, срокът за представянето им е до 2 работни дни след деня на изплащането им или на част от тях;

■ когато възнагражденията не са изплатени – не по-късно от 2 работни дни след последния ден на месеца, следващ този, през който е положен трудът;

■ самоосигуряващите се лица представят необходимите документи не по-късно от 11 дни след внасянето на дължимите авансово осигурителни вноски за съответния месец.

➤ Измененията в **чл. 42**, които са в сила от 01.07.2010 г., са във връзка с изплащането на паричните обезщетения след прекратяване на трудовия договор или осигуряването.

■ Съгласно изменението в **ал. 2** когато временната нетрудоспособност е настъпила до един месец от прекратяване на трудовия договор или осигуряването, парично обезщетение се изплаща за срок **не повече от 30 календарни дни**.

■ В **ал. 3** се записва, че когато временната нетрудоспособност е настъпила преди прекратяване на срочни трудови и служебни правоотношения, договори за военна служба и договори за управление и контрол на търговски дружества, паричното обезщетение се изплаща за **не повече от 30 календарни дни** след прекратяване на правоотношенията или договорите.

■ Когато временната неработоспособност е поради трудова злополука или професионална болест, паричното обезщетение се изплаща до възстановяване на работоспособността или до установяване на инвалидност.

➤ Създава се нова **ал. 3 на чл. 46** (в сила от 01.01.2010 г.), по силата на която не се изплаща парично обезщетение за временна неработоспособност и за бременност и раждане на лица, упражняващи трудова дейност, която е основание за осигуряване за общо заболяване и майчинство през периодите, за които са издадени актове от здравните органи.

■ В тази връзка, следва да се има предвид, че когато осигуреното лице за общо заболяване и майчинство **упражнява трудова дейност по две или повече правоотношения или основания** за осигуряване към деня на настъпване на риска бременност и раждане, и представи документи за всяко от тях, има право на парично обезщетение поотделно по всяко от правоотношенията или за всяко от основанията, когато не упражнява трудова дейност по нито едно от тях. Ако лицето за периода след навършване на 6-месечна възраст на детето до 410 календарни дни представи заявление-декларация по някое (някои) от трудовите правоотношения или основанията към деня на настъпване на риска, а по друго (други) упражнява трудова дейност, има право на парично обезщетение в съот-

ветната част само по правоотношението (правоотношенията), по което /който ползва отпуск.

■ Когато лицето е осигурено по едно правоотношение или основание за осигуряване към деня на настъпване на риска, продължава да ползва отпуск за бременност и раждане след навършване на 6-месечна възраст на детето до 410 календарни дни и получава обезщетение, има право на това обезщетение в пълен размер, в случай че **започне работа и по друго правоотношение /основание и не ползва отпуск по него.**

1.7. Обезщетения за майчинство

➤ С допълнението на **ал. 1, чл. 48** от КСО с право на обезщетения при трудоустрояване, освен при бременност или кърмене на дете, от 29.12.2009 г. са и **жените в напреднал етап на лечение ин-витро**, когато на новата работа се намали трудовото им възнаграждение, но не за повече от 20 календарни дни.

➤ В **ал. 4 на чл. 53** се уточнява, че през време на допълнителният платен отпуск за отглеждане на малко дете до 2-годишна възраст, парично обезщетение не се изплаща при смърт на детето, даване при осиновяване или при настаняване на детето в детско заведение, както и при отглеждането му от лице, включено в програми „В подкрепа на майчинството“.

1.8. Парични обезщетения за безработица

➤ С изменението на **чл. 11 КСО** от 01.07.2010 г. отпада определянето на дневен максимален размер на обезщетението за безработица, с което размерът ще е в пряка зависимост от размера на осигурителния доход, върху който лицето се е осигурявало.

➤ С допълнението на **чл. 54ж** от 01.01.2010 г. паричните обезщетения за безработица се изплащат от НОИ по декларирана от тях **лична банкова сметка**.

➤ С променения текст на **чл. 54и**, в сила от 01.01.2010 г., отпада изискването дълготрайно безработните лица да имат регистрация в съответното териториално поделение на Агенцията по заетостта. Целта е да се даде възможност на лицата, поддържайки регистрацията си като безработни **по настоящ или по постоянен адрес**, да могат да избират на кой от двата адреса да подадат документите си за отпускане и изплащане на паричното обезщетение за дълготрайна безработица.

■ По силата на измененията в **т. 1** право на обезщетение за дълготрайна безработица имат лицата, които след получаване на обезщетения за безработица са останали без работа за период не по-малък от 12 последователни месеца, предхождащи месеца на подаване на заявлението до ТП на НОИ, редовно са поддържали регистрацията си като безработни в Агенцията по заетостта и през този период не са получавали парично обезщетение за безработица.

■ Обезщетението за дълготрайна безработица се отпуска въз основа на заявление до ТП на НОИ и се изплаща ежемесечно от НОИ на лицата по декларирана от тях лична банкова сметка.

1.9. Пенсии за осигурителен стаж и възраст

➤ Във връзка с определяне на средномесечния осигурителен доход, от който се изчислява размера на пенсията за осигурителен стаж и възраст, към възнагражденията или осигурителния доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, съгласно направените изменения в **чл. 70а, ал. 1** от 01.01.2010 г., се включват и доходите на лицата, които полагат **труд без трудово правоотношение, които са осигурени на друго основание за съответния месец, независимо от размера на полученото възнаграждение**. За самоосигуряващите се и **морските лица**, средномесечният осигурителен доход е този, върху който са внесени осигурителни вноски.

■ Промяната в **т. 3 на ал. 3** се отнася за времето на неплатен отпуск или законна стачка, които се зачита за **осигурителен стаж**. За определянето на индивидуалния коефици-

ент за този период за доход се взема минималната месечна работна заплата за страната за съответния период.

1.10. Добавка от пенсията на починал съпруг

➤ Измененията от 1 юли 2010 г. в **чл. 84, ал. 1** за размера на добавката от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал починал съпруг/а, са:

1. до 31.12.2011 г. – 20 на сто;
2. от 1 януари до 31.12.2012 г. – 25 на сто;
3. от 1 януари до 31.12.2013 г. – 30 на сто;
4. от 1 януари до 31.12.2014 г. – 35 на сто;
5. от 1 януари до 31.12.2015 г. – 40 на сто;

➤ В раздел III на КСО се създава **чл. 84а** „Добавка към пенсиите на лица, навършили 75-годишна възраст“. В него се записва, че към пенсиите на лицата, навършили 75-годишна възраст, се изплаща добавка при условия и в размер, определени със закона за бюджета на ДОО за съответната година.

1.11. Общи правила за пенсиите

➤ В **чл. 95** КСО са направени промени, като досегашният текст става ал. 1 и се създава **нова ал. 2**. Длъжностното лице, на което е възложено ръководството на пенсионното осигуряване в ТП на НОИ, може да издаде разпореждане за спиране на пенсията, когато са представени доказателства за обстоятелства, които могат до доведат до нейното прекратяване съгласно чл. 96, ал. 1. Разпореждането се издава в 14-дневен срок от представяне на доказателствата. Ако се установи, че няма основание за прекратяване на пенсията, тя се възстановява от датата на спирането.

■ Новата разпоредба на **ал. 2** дава възможност при наличие на доказателства за причини, които могат да доведат до прекратяване на пенсията, да се издава разпореждане за нейното спиране с цел избягване на неоснователни плащания. Източници на информацията могат да бъдат държавни институции, МВР, средствата за масово осведомяване, Интернет и др., ако съдържат достатъчно информация за прилагането на тази разпоредба. Случаите, в които се прилага разпоредбата на ал. 2 са следните:

- ✓ има информация за смъртта на пенсионер в чужбина, но липсват документи за удостоверяване на това;
- ✓ лица са обявени за издирване и няма никакви данни за тях;
- ✓ при аварии са загинали лица, но не е обявено тяхното отсъствие или смъртта им;
- ✓ има информация, че преживелият съпруг, който получава наследствена пенсия или добавка по чл. 84 (вдовишка добавка) е встъпил в брак;
- ✓ образувано е производство за установяване на истинността на представени документи, въз основа на които е отпусната пенсия или е определен нейния размер;
- ✓ и други.

➤ Промените от 01.01.2010 г. в **чл. 98 КСО** са във връзка с определянето на реда за отпускане, изменение, осъвременяване, спиране, възобновяване, прекратяване и възстановяване на пенсиите и добавките към тях. Измененията и допълненията в **ал. 7-10** са във връзка с пенсиите за инвалидност, изплащани по обжалвани решения на органите на медицинската експертиза. С новите разпоредби на **ал. 9 и 10** се регламентира несъвместимостта на пенсията по чл. 98, ал. 7 КСО с друг вид лична или наследствена пенсия с добавка по КСО или по други нормативни актове.

■ С промените в **т. 1 на ал. 1** се дава възможност със заповед на ръководителя на ТП на НОИ да се делегират права на други длъжностни лица да издават разпореждания. Разпоредбата на **т. 2 в ал. 1** прецизира текста за пенсиите по международни договори

на лица с постоянен адрес в чужбина. Тези пенсии се отпускат и изплащат от Дирекция „Европейска интеграция и международни договори“ към НОИ.

■ С направеното допълнение в **ал. 2** се създава специален ред по отношение налагането на удържки върху пенсиите, когато лицата имат за погасяване едновременно задължение по реда на КСО, ДОПК и ГПК. В тези случаи вземанията се събират в следната поредност: 1) задължения за издръжка; 2) неправилно изплатени суми за пенсии; 3) други публични вземания и частни вземания.

■ Създадената **ал. 9** определя, че до влизането в сила на обжалваното решение към отпусната, възобновена или възстановена пенсия за инвалидност в размера на социалната пенсия за старост по **ал. 7** **не се изплащат добавки по КСО и други нормативни актове.**

■ С новата **ал. 10** категорично се **забранява** пенсията за инвалидност в размера на социалната пенсия за старост по **ал. 7** **да се получава заедно с друга пенсия.**

➤ Изменението в **ал. 4 на чл. 102** нормативно урежда определянето на размера на пенсиите за трудова дейност, отпуснати по отменения Закон за пенсиите, като **преизчисляването на пенсиите се извършва със средномесечния осигурителен доход за страната за 2007 г. – 398,17 лв.**

1.12. Лихви по вземанията на НОИ и ДЗПО

➤ В **чл. 113** се **отменя ал. 2**, като с това се въвежда единен метод за всички длъжници при начисляване на лихви по вземанията от НОИ и допълнителното задължително пенсионно осигуряване. **Лихвата е в размер на основния лихвен процент на БНБ за периода плюс 20 пункта.**

➤ Направена е промяна в разпоредбата на **чл. 114** във връзка с **възстановяването на неоснователно получени суми** за осигурителни плащания от ДОО.

■ С **ал. 1** се регламентира задължението на лицата да възстановят недобросъвестно получените от тях суми за осигурителни плащания, заедно с лихвата по **чл. 113 КСО.**

■ По силата на **ал. 2** добросъвестно получените суми за осигурителни плащания не подлежат на връщане от осигурените лица. Изключение правят случаите по **чл. 42, ал. 2, чл. 54е КСО** и при прилагане на разпоредбите на международни договори, по които страна е Република България. В тези случаи **възстановяването на добросъвестно получената сума е без лихва до изтичането на срока за доброволно изпълнение.**

■ На основание **ал. 3** определеното длъжностно лице от ТП на НОИ следва да постанови разпореждане за възстановяване на добросъвестно или недобросъвестно получените суми за осигурителни плащания. Разпореждането подлежи на **доброволно изпълнение в 14-дневен срок от връчването му.**

■ С **ал. 4** се регламентират начините, по които следва да се възстановят дължимите суми по влезли в сила разпореждания, които не са погасени в 14-дневния срок за доброволно изпълнение. Прихващането се извършва въз основа на разпореждане по реда на ДОПК или прихванати от вземания на лицата от ДОО.

■ С новосъздадената разпоредба на **ал. 5** са уредени случаите за възстановяване на неоснователно получени суми след смъртта на пенсионер, което облекчава процедурата по обработването на тези дългове. Изплатените суми за пенсии, след прекратяването им поради смърт на пенсионера, се събират от лицето, което ги е получило, или солидарно от наследниците.

1.13. Спорове и жалби

➤ Съгласно промяната в **чл. 117, ал. 1** пред ръководителя на съответното ТП на НОИ се подават жалби срещу:

- ✓ неправилно определяне или изплащане на парично обезщетение или помощи, откази за издаване на удостоверения за осигурителен стаж и доход от органите на НОИ, откази за издаване на удостоверения за ползване на парични помощи за

профилактика и рехабилитация и откази за заверяване на осигурителен стаж и доход в осигурителните книжки;

- ✓ разпореждания за отказ или за неправилно определяне или изменение и спиране на пенсиите, добавките и компенсациите към тях.

■ С изменението в **ал. 4** се указва пред управителя на НОИ да се обжалват само разпореждания за пенсии по международни договори, които се изплащат в чужбина.

1.14. Вид и размер на осигурителните вноски

➤ Допълненията в **чл. 157** са във връзка с промяната в начина на осигуряване на морските лица. Съгласно допълненията в **ал. 4 и 5** вноските за професионални и универсални пенсионни фондове са изцяло за сметка на осигурените морски лица.

➤ Създаденото изречение второ в **чл. 158** също е във връзка с превеждането на осигурителните вноски от морските лица – те са за сметка на осигурените, но задължението за превеждането им е на работодателя.

1.15. Административно-наказателна отговорност за нарушаване на разпоредбите на ДОО

➤ Във връзка с новите разпоредби на чл. 40а, чл. 48б и чл. 52б, в **чл. 349, ал. 3** е създадено изрично и самостоятелно основание за налагане на административно наказателна отговорност на осигурителите за непредставяне в срок на необходимите документи или представяне на такива с невярно попълнени данни, като наказанието за всеки отделен случай е:

■ имуществена санкция или глоба **от 500 до 2000 лв.**, а виновното длъжностно лице, ако не подлежи на по-тежко наказание, се наказва с глоба **от 100 до 1000 лв.**;

■ при **повторно нарушение** се налага имуществена санкция и/или глоба **в двоен размер** от първоначално наложената;

➤ Съгласно измененията и допълненията в **чл. 355** тези санкции се прилагат и в случаите, когато осигурителите не са представили в срок в съответното ТП на НОИ необходимите документи за изплащане на парични обезщетения, независимо от това, че възнаграденията или положения труд могат да се отнасят за периоди преди 01.01.2010 г.

2. Измененията в Допълнителните разпоредби на КСО са във формулировката на „нетно възнаграждение“ и „осигурено лице“ при определяне размера и правото на парично обезщетение за временна неработоспособност от лицата.

➤ В **§ 1, ал. 1, т. 2** се определя нетното възнаграждение, върху което се изчислява паричното обезщетение, когато възнаграденията от работодателя не са начислени. В тези случаи за нетно възнаграждение се взема предвид определения минимален осигурителен доход по основните икономически дейности и квалификационни групи професии или минималната месечна работна заплата за страната, ако няма определен минимален осигурителен доход.

■ С допълнението в **т. 3, ал. 1 на § 1** се изменя определението за осигурено лице. То е физическо лице, което извършва трудова дейност, за която подлежи на задължително осигуряване по чл. 4 и чл. 4а, ал. 1 КСО, и за което са внесени или дължими осигурителни вноски. За осигурителен стаж на лицето, което е започнало да **упражнява трудова дейност**, без да се внасят осигурителни вноски, се зачита и времето на платен и неплатен отпуск за отглеждане на дете, временна неработоспособност и бременност и раждане, както и неплатеният отпуск до 30 календарни дни в една календарна година. **Самоосигуряващите се лица и морските лица** се смятат осигурени за времето, през което са внесени дължимите осигурителни вноски. Признава се за осигурителен стаж, без да са внесени осигурителни вноски, и времето на платен и неплатен отпуск за временна неработоспособност, бременност и раждане и за отглеждане на малко дете при условие, че те са се осигурявали и за общо заболяване и майчинство.

■ Към § 1, ал. 1 се създава т. 5а, а към ал. 2 се създава т. 30, в които се дава определение на осигурените като морски лица. „Морско лице“ е физическо лице, което заема длъжност по трудово правоотношение като член на екипажа на морски кораб, вписан в регистъра на държава-членка на Европейския съюз, независимо дали се намира на брега или борда на кораба, притежава свидетелство за правоспособност и свидетелство за допълнителна и/или специална подготовка, придобито по реда на наредба по чл. 87, ал. 1 от Кодекса на търговското корабоплаване.“

3. Промените в Преходните и заключителни разпоредби на КСО касаят следното:

➤ С изменение в § 6, ал. 1 е продължен срока на действие до 31.12.2011 Лицата, които са пропуснали да предявят искане за обезщетение до 29 юни 1996 г., могат да го предявят в срок до 31 декември 2011 г. на разпоредбата, която се отнася за начина на изчисляване на максималния размер на получаваните една или повече пенсии без добавките към тях. Максималният размер на получаваните една или повече пенсии за 2010 г. остава в размер 700 лв.

➤ На основание § 8, ал. 1 ПЗР на ЗБДОО за 2010 г. пенсиите не се осъвременяват по реда на чл. 100 от КСО през 2010 г.

■ С ал. 2 се пояснява, че индексирание на пенсиите за 2010 г. може да се извършва по ред и начин, определени от МС, съобразно изпълнението на консолидираната фискална програма за 2010 г.

■ Новосъздадената ал. 3 отменя за 2010 г. определянето на добавка към пенсиите на лица, навършили 75-годишна възраст (чл. 84а КСО).

■ С новата разпоредбата на ал. 4 от 1 юли до 31 декември 2010 г. отпада определянето на максимален размер на обезщетенията за безработица.

➤ В §10 за 2010 г. се разписва, че дейността по профилактика и рехабилитация за 2010 г. се извършва само в дружества, в които едноличен собственик на капитала е НОИ.

➤ Съгласно новия § 22н в ПЗР на ЗБДОО лицата, на които експертните решения за определяне на трайно намалена работоспособност са обжалвани, могат в 6-месечен срок от тази дата да подадат заявление за отпускане на пенсия за инвалидност. Пенсиите за инвалидност по обжалваните решения на медицинската експертиза до влизане в сила на решението на НЕЛК, съответно на съда, се отпускат, възобновяват и възстановяват в размера на социалната пенсия за старост. Разпоредбата регламентира всички пенсии, отпуснати по чл. 98, ал. 7 КСО и § 22м от ПЗР на КСО до 31.12.2009 г., да се определят от 01.01.2010 г. по реда на чл. 98, ал. 9 и 10.

➤ Създава се § 22о с преходна разпоредба, съгласно която от 01 юли 2010 година:

1. Осигурителят изплаща на осигуреното лице за първия, втория и третия работен ден от временната неработоспособност 70 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност, но не по-малко от 70 на сто от среднодневното уговорено възнаграждение. Без значение е дали първия, втория или третия работен ден са разположени в рамките на един или два месеца;
2. Когато временната неработоспособност е настъпила до един месец от прекратяване на трудовия договор или осигуряването, паричното обезщетение (по чл. 42, ал. 2) се изплаща за срок **не повече от 30 календарни дни**;
3. Когато временната неработоспособност е настъпила **преди прекратяване на срочни трудови и служебни правоотношения**, договори за военна служба и договори за управление и контрол на търговски дружества, паричното обезщетение (по чл. 42, ал. 3) се изплаща за срок **не повече от 30 календарни дни**. Изключение от това правило е изплащането на паричното обезщетение за трудова злополука и професионална болест, което се изплаща до възстановяване на работоспособността или до установяване на инвалидност.

➤ Във връзка с направените промени в Кодекса на труда (§ 3б, ал. 1) в ПЗР на КСО е създаден § 22п, в сила от 30 юли 2010 г.

■ Съгласно ал. 1 от тази разпоредба осигурителният стаж на работниците и служителите, за които е въведено непълно работно време по реда на § 3б от преходните разпоредби на КТ, се зачита изцяло независимо от продължителността на работното време. За да бъде зачетен изцяло осигурителен стаж за периода от **1 януари до 31 декември 2010 г.** по тази разпоредба, лицата трябва да отговарят едновременно на следните условия:

- ✓ да работят при непълно работно време по чл. 138а, ал. 1 и 3б от преходните разпоредби на КТ;
- ✓ работодателят да ползва мерки за запазване на заетост, финансирани от републиканския бюджет и/или Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

■ Разпоредбите на ал. 2 са, че до 31.12.2010 г. за осигурителен стаж, без да се правят осигурителни вноски, се зачита времето, през което е ползван неплатен отпуск по § 3д, ал. 1 от ПР на КТ. За да бъде зачетен осигурителен стаж по този ред, лицата трябва да отговарят едновременно на следните условия:

- ✓ преди излизане в неплатен отпуск да са работили при непълно работно време по чл. 138а, ал. 1 и 3б от ПР на КТ;
- ✓ по време на неплатения отпуск работодателят да е ползвал мерки за запазване на заетост, финансирани от републиканския бюджет и/или Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

4. Измененията със Закона за корпоративно подоходно облагане (ЗКПО) на чл. 253 и чл. 310 в КСО се отнасят за необлагането на приходите на фондовете за допълнително доброволно осигуряване за пенсия, безработица, както и аналогичните приходи, осъществявано от лица, регистрирани по законодателството на друга държава от ЕС. Направените промени освобождават от **01.01.2010 г.** облагането с данък по реда на ЗКПО лицата, които могат в съответствие с това законодателство да осъществяват дейност по допълнително доброволно осигуряване.

5. Със Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България (ДВ, бр. 16 от 26.02.2010 г.) се правят следните изменения в разпоредбите на КСО, в сила от 26.02.2010 г.:

➤ Съгласно измененията в чл. 26а, т. 3 приходите за фонд „Безработица“ се набират от целеви суми от държавния бюджет за обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ.

➤ С допълненията в чл. 26б се определя изразходването на средствата от фонд „Безработица“ като изплащането на обезщетения за безработица вече освен по чл. 230, става и по чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България.

➤ В чл. 42, ал. 3 КСО са направени редакционни промени, като думите „служебни правоотношения по изпълнение на военната служба“ се заменят с „договори за военна служба“.

6. Със Закона за изменение и допълнение на Кодекса на труда (ДВ, бр. 58 от 30.07.2010 г.) в ПЗР на КСО се създава § 22п, в сила от 30.07.2010 г.:

➤ С ал. 1 се разпорежда до 31.12.2010 г. осигурителният стаж на работниците и служителите, за които е въведено непълно работно време по реда на § 3б, ал. 1 от ПР на КТ, да се зачита изцяло, независимо от продължителността на работното време;

➤ Съгласно ал. 2 до 31.12.2010 г. за осигурителен стаж, без да се правят осигурителни вноски, се зачита времето, през което е ползван неплатен отпуск по § 3д, ал. 1 от ПР на КТ.

7. Със Закона за изменение и допълнение на Закона за лечебните заведения (ДВ, бр. 59 от 31.07.2010 г.) в КСО се правят следните изменения и допълнения:

➤ С новосъздадената **т. 9 на ал. 1, чл. 4 КСО** от 31.07.2010 г. специализантите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето, са задължени да се осигуряват за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, ТЗПБ и безработица;

➤ В сила от 01.01.2011 г. са направените изменения в **ал. 5 и 6 на чл. 98** във връзка с решенията на медицинската комисия за отпускане и изменяне на пенсиите за инвалидност и добавките за чужда помощ, като:

■ Разпоредбата на **ал. 5** определя 14-дневен срок за издаване решенията на медицинската експертиза от получаване на регионалните картотеки на медицинските експертизи на експертните решения с определена 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност след разглеждане на медицинската документация, удостоверяваща настоящото здравно състояние на лицето, решенията на ТЕЛК и НЕЛК за определяне размера на трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане, датата на инвалидизиране и срок на инвалидността;

■ В случай, че медицинската комисия реши, съгласно промените в **ал. 6**, че експертните решения на ТЕЛК и НЕЛК са неправилно издадени, председателят ѝ подава жалба срещу решенията на органите на МЕ в 14-дневен срок от деня на получаването им в съответното ТП на НОИ. Жалбата срещу решенията на ТЕЛК се подава пред НЕЛК, а срещу решенията на НЕЛК – пред Административния съд – София, по реда на Административно-процесуалния кодекс.

➤ От 31.07.2010 г. се изменя **т. 1, ал. 1 на чл. 110**, като отпада съставянето от контролните органи на НОИ на ревизионни акто̀ве за начет при отменени акто̀ве на медицинската експертиза. След тази дата ревизионни акто̀ве за начет ще продължат да се съставят на физически и юридически лица за причинените от тях щети на ДОО от неправилно извършени осигурителни разходи и от издадени документи с невярно съдържание.

II. Изменения в други нормативни документи

1. Наредба за пенсиите и осигурителния стаж – С Постановление № 328 на МС от 30.12.2009 г. (ДВ, бр. 2 от 08.01.2010 г.), в сила от 01.01.2010 г.:

• Отпада **ал. 3 на чл. 1**, тъй като заявления за отпускане на пенсия до службата, на която е възложено прилагането на международни договори в НОИ, могат да се подават само от лица, които имат постоянен адрес в чужбина.

✓ Съгласно измененията на **ал. 6, чл. 1** при подаване на заявление с нередовни и/или липсващи документи, службата, на която е възложено прилагането на международни договори в НОИ, е длъжна в 15-дневен срок да ги уведоми за неизправностите. Срокът, за който лицето с постоянен адрес в чужбина трябва да ги отстрани, е 6-месечен от датата на уведомяването.

• Пенсионните досиета на лицата с постоянен адрес в чужбина, получаващи пенсии по международен договор в областта на социалното осигуряване, се съхраняват в службата в НОИ, на която е възложено прилагането на международни договори за лица с постоянен адрес в чужбина (изменения в **ал. 3 на чл. 9**).

• Дополненията в **чл. 10, ал. 1 и ал. 4-6** са във връзка с **нормативното уреждане и уеднаквяване на процедурата и срока** при отпускането, изменянето, осъвременяването, спирането, възобновяването и прекратяването на пенсии и добавките към тях на лицата, чиито пенсии се изплащат в чужбина с тези, изплащани у нас. Разпореждането се изготвя от длъжностното лице, на което е възложена тази процедура в едномесечен срок от получаване на всички необходими документи и данни във връзка с подаденото заявление за пенсия и/или добавка.

• Навсякъде в наредбата думите „сключена спого̀дба“ се заменят със „сключен до-

говор“, тъй като България е член на ЕС и взаимоотношенията в областта на социалното осигуряване с останалите страни-членки на ЕС се уреждат с договори. Спогодби се сключват само със страни извън ЕС.

- С новосъздадената **т. 5 на чл. 11** се уточнява, че спирането на пенсията може да стане с разпореждане, издадено от длъжностното лице, на което е възложено ръководството на пенсионното осигуряване, **от датата на представяне на доказателствата.**

- Промяната в **ал. 5 на чл. 12** нормативно урежда случаите на изменение на пенсията в резултат на прилагане разпоредбите на международен договор, по който Република България е страна. Получените в повече суми за пенсия се възстановяват от лицата без лихва до изтичането на 14-дневния срок за доброволно изпълнение. След изтичането на този срок се начислява лихва в размер на основния лихвен процент на БНБ за периода плюс 20 пункта.

- С направеното допълнение в **ал. 3 на чл. 13** се уточнява, че издадените разпореждания за възстановяване на неправилно изплатени суми за пенсия могат да се обжалват в 14-дневен срок от получаването им. Лицата с пенсии по международен договор с постоянен адрес в чужбина обжалват издадените разпореждания пред управителя на НОИ, а всички останали – пред ръководителя на съответното териториално поделение на НОИ. Решенията на управителя на НОИ могат да се обжалват в 14-дневен срок от получаването им пред Административен съд София-град, а издадените от ръководителите на ТП на НОИ – пред съответния районен административен съд.

- В **чл. 16** от наредбата се създава **ал. 4** за нормативното уреждане на осигурителния стаж, зачетен от друга държава, с която нашата страна прилага международен договор в областта на социалното осигуряване. Положеният при специфични условия труд, съответстващ на първа и втория категория по българското законодателство, се взема предвид при преценка на правото на пенсия в неговата календарна продължителност без да се превръща по реда на чл. 104, ал. 2-8 КСО, освен ако в международен договор е предвидено друго.

- Промяната в **ал. 7 на чл. 21** разпорежда, че при преизчисляването на пенсиите, отпуснати до 1 януари 2000 г. за средномесечен осигурителен доход за страната се взема този за 2007 г. в размер 398,17 лв.

- Допълнението в **ал. 1 на чл. 37** се налага от настъпилите промени от 01.01.2010 г. в осигуряването на морските лица. За осигурителен стаж при тях, както и за самоосигуряващите се лица, се зачита времето, за което са внесени осигурителни вноски.

- ✓ Изменението в **ал. 3 на чл. 37** е във връзка с признаването на осигурителен стаж, придобит извън страната, когато той съвпада с български осигурителен стаж. Тогава този осигурителен стаж се зачита при спазване на разпоредбите за приложимо законодателство на съответния международен договор в областта на социалното осигуряване.

- Изменените разпоредби на **чл. 38, ал. 5 и 6** се отнасят за лицата, които полагат труд без трудово правоотношение. За един месец осигурителен стаж за тях се зачита времето, през което полагат труд без трудово правоотношение и получават месечно възнаграждение равно или по-голямо от една месечна работна заплата за страната, **след намаляване на разходите за дейността**, за което са внесени или дължими осигурителни вноски.

- ✓ След допълнението в **ал. 8 на чл. 38**, за осигурителен стаж на самоосигуряващите се и морските лица се зачита времето, за което са внесени дължимите осигурителни вноски.

- За да се признае осигурителен стаж на родител или осиновител на дете инвалид, който е полагал постоянни грижи за него до 16-годишна възраст, поради което не е работил и не е бил осигурен, трябва решението за това обстоятелство за 2010 г., съгласно изменението на **ал. 3 на чл. 43**, да е издадено от ДЕЛК (НЕЛК).

- В **чл. 45а** се създава **ал. 5** за нормативното уреждане на отпускането на пенсия за ОСВ на лица, навършили изискуемата възраст, но с недостигащ им осигурителен стаж до

5 години, който желаят да откупят по реда на § 9, ал. 3 от ПЗР на КСО. След постъпило заявление за пенсиониране с искане за преценка на недостигащ осигурителен стаж, към което са приложени документи, удостоверяващи осигурителен стаж в държава, с която се прилага международен договор, преценката на недостигащия осигурителен стаж може да се извърши въз основа на недостигащия български осигурителен стаж, който не може да бъде повече от 5 години. Тази преценка се прави само след изрично искане или съгласие на лицето.

- Допълнения и изменения в **ал. 1 на чл. 46** касаят определяне на дохода, от който се изчисляват пенсиите на морските лица във връзка с промени в начина на осигуряването им от 01.01.2010 г.

- След допълнението в **ал. 8 от чл. 46**, при определяне на осигурителния доход за лицата по трудови, служебни правоотношения и приравнените на тях **не се включват** начислените, но неизплатени възнаграждения за времето до 31.12.2006 г. и неначислените възнаграждения за времето до 31.12.2009 г.

- С цел нормативно уреждане за изплащане на пенсиите по международни договори за лица с постоянен адрес в чужбина се **изменя и наименованието на раздел VIII в НПОС**, като съответно навсякъде в раздела думите „лицето пребивава или живее в чужбина“ се заменят със „с постоянен адрес на лицето в чужбина“.

- С измененията в **ал. 5 на чл. 80** се уточнява, че при превод на пенсия по лична банкова сметка на пенсионер с постоянен адрес в чужбина или с поименен чек, банковите преводни разноски са за сметка на пенсионера. Когато преводът се извършва по лични сметки, разкрити в банки на територията на държави – членки на ЕС, Норвегия, Исландия и Лихтенщайн, разноските по банковите преводи за сметка на пенсионерите се приспадат от пенсията преди извършване на превода. С новата разпоредба на **ал. 6** се уточнява, че това правило не се прилага, когато в международен договор, в който България е страна, е предвидено друго.

- Промяната в текста на **чл. 85, ал. 1, т. 2** произтича от новите разпоредби за поредността на запорите, наложени по реда на Гражданския процесуален кодекс и Данъчно-осигурителния процесуален кодекс. От 01.01.2010 г. вземанията се събират в следната поредност: 1) задължения за издръжка; 2) неправилно изплатени суми за пенсия; 3) други публични вземания и частни вземания. Във всички случаи преимуществено се налагат запорите за издръжка, а от остатъка се погасява удържката по задължението от надвзета пенсия и другите публични и частни вземания в изброения ред.

- ✓ Измененията на **т. 3, ал. 1 в чл. 85** са във връзка с определяне размера на удържките от пенсията, като към дълговете от надвзети пенсии, се включват и влезлите в сила разпореждания за недобросъвестно получени парични обезщетения и помощи от ДОО.

- ✓ С направените промени в **ал. 5 и 6 на чл. 85** се указва вида на документите, въз основа на които може да се правят удържки от пенсията, и длъжностните лица, които могат да ги издават. За събиране на задълженията от пенсията във всички случаи трябва да се издаде разпореждане за прихващане, придружено с изготвен погасителен план от съответното длъжностно лице, според който погасяването на задълженията се извършва с равни месечни вноски.

2. С Наредба за изменение и допълнение на Наредба № Н-8 от 2005 г. за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица (ДВ, бр. 1, 2 и 10 от 2010 г.), в сила от 01.01.2010 г., са приети следните промени:

- С допълненията в **т. 1, ал. 1 на чл. 2** се разширява обхвата на лицата, които подават в компетентната ТД на НАП декларации по образец 1, 3 и 5. От 01.01.2010 г. към изброените са прибавени и самоосигуряващите се лица, които са съдружници в търговски дружества или собственици на ЕООД и физически лица – членове на неперсонифицирани дружества. Те вписват ЕИК по регистър БУЛСТАТ /ЕИК на търговеца или служебен

номер на дружеството. Осигурителите, съгласно допълнението в т. 2, от 01.01.2010 г. попълват и вноските за фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“.

• Създадена е нова т. 4, ал. 1 на чл. 3 от наредбата, според която от 01.01.2010 г. Декларация образец № 1 се подава в НАП от изпращащото ведомство (компетентния български държавен орган), посредника или работодателя в срок не по-късно от 10 дни от внасянето на осигурителните вноски за лицата по чл. 13, ал. 4, чл. 16, 17 и 17а от Наредбата за общественото осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица. Документите за изплащане на паричните обезщетения за тези лица следва да се представят в съответното ТП на НОИ най-късно в деня, следващ подаването на декларациите. В т. 21 на Декларация образец № 1, се попълват данните за осигурителния доход от 01.01.2010 г., върху който се дължат осигурителни вноски. Съгласно чл. 6, ал. 2 КСО доходът, върху който се дължат осигурителни вноски, включва всички възнаграждения, включително начислените и неизплатени или неначислени, и други доходи от трудова дейност. Постановката касае:

- ✓ работниците и служителите;
- ✓ изпълнителите на договори за управление и контрол на търговски дружества, едноличните търговци, неперсонифицираните дружества, както и синдиците и ликвидаторите;
- ✓ лицата, упражняващи трудова дейност и получаващи доходи на изборни длъжности, както и служителите с духовно звание на Българската православна църква и други регистрирани вероизповедания по Закона за вероизповеданията.

В Декларация образец № 1 с код 92 се подават данните за осигуряването на **морските лица**. Независимо че морските лица изпълняват своите задължения по трудови правоотношения, те се смятат за осигурени за времето за което са внесени осигурителните вноски. Осигурителните им вноски се удържат от brutните им трудови възнаграждения за съответния месец и се внасят от работодателя при изплащането им. Когато възнагражденията са начислени, но не са изплатени или не са начислени, осигурителните вноски се внасят от работодателя до края на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът. За периодите, през които лицата са във временна неработоспособност, паричните обезщетения се изплащат изцяло от средствата на ДОО по реда, определен за самоосигуряващите се лица.

В осигурителния доход, върху който се дължат осигурителни вноски се включват и изплатените от осигурителя суми за дните във временна неработоспособност.

За работещите без трудови правоотношения /т. нар. граждански договори/ за осигурителен доход, върху който се дължат осигурителни вноски, се взема месечното възнаграждение след приспадането на разходите за дейността (с изключение на акционерите на търговски дружества, които работят без трудови правоотношения в дружествата).

• Допълнена е ал. 8 на чл. 4, като се уточнява, че при промяна на осигурителния доход по трудови правоотношения на самоосигуряващите се лица, избрали да се осигуряват само във фонд „Пенсии“, осигурени и по трудов договор на максималния месечен размер на осигурителния доход по ал. 6, те подават декларация образец № 1 с код за корекция като самоосигуряващи се лица не по-късно от 10 дни от внасяне на дължимите осигурителни вноски.

• Създадена е нова ал. 9 на чл. 4, като прекъсналите или прекратили трудовата си дейност по ал. 1 и ал. 6 лица, подават декларация образец № 1 с данни от последния месец, през който лицето е подлежало на осигуряване, но не по-късно от 10 дни след внасяне на дължимите осигурителни вноски с вид осигурен 12 и код „Корекция“. За месеците до края на календарната година самоосигуряващото се лице подава декларация с вид осигурен 12 или 13, с код „Заличаване“.

• С изменението в ал. 1 на чл. 5 се дава възможност съпругът/ата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба по време на задграничния мандат, които авансово са внесли осигурителни вноски за определени от тях периоди през кален-

дарната година, да могат да подадат данни за осигуряването с декларация образец № 5. От 01.01.2010 г. тази възможност отпада за лицата, изпратени в чужбина от български посредник.

- Изменени и допълнени са **ал. 1, 2, 3 и 5 на чл. 4** от наредбата, като е въведена допълнителна яснота по отношение подаването и коригирането на декларациите по наредбата, както и доказването на достоверността на подадената с тях информация в НАП.

3. Наредба за общественото осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица (ДВ, бр. 2 от 2010 г.). От 01.01.2010 г. са в сила следните промени:

- Относно попълването на новия образец на осигурителна книжка за самоосигуряващи се и за лицата, наети по трудов договор от осигурители, които са еднолични търговци или юридически лица, в разпоредбите на **чл. 7** от наредбата е разписано:

- ✓ Осигурителните книжки за тези лица се издават от ТП на НОИ, като в тях се вписват осигурителния стаж, осигурителния доход, внесените осигурителни вноски и изплатените парични обезщетения и помощи.

- ✓ Осигурителните книжки се заверяват при условие, че са внесени дължимите осигурителни вноски по чл. 6, ал. 8 КСО.

- Заверяването на книжките се извършва при прекратяване на осигуряването или по искане на осигуреното лице за всяка календарна година до изтичане на следващата година, като се спазват изменените разпоредби на **т. 1 и 2, ал. 1 от чл. 7**.

- ✓ За тези от тях, които са избрали да се осигуряват за общо заболяване и майчинство, периодите на временна неработоспособност, бременност и раждане и отглеждане на малко дете, които се зачитат за осигурителен стаж, се вписват на гръба на лист 1 и 2 от осигурителната книжка. Работните дни от посочените периоди се пренасят в **колона 2** на лицевата страна на лист 1 и 2 и се включват в броя на дните, зачетени за осигурителен стаж;

- ✓ В **колона 10** се вписва окончателния размер на осигурителния доход за съответната година, който се взема предвид при изчисляване на пенсиите на самоосигуряващите се лица. В него **се включва** дохода, върху който авансово са внасяни осигурителните вноски през годината, и дохода, върху който са довнесени осигурителните вноски по реда на чл. 6, ал. 8 КСО – включително дохода, получен за работа без трудово правоотношение извън дейността, за която е регистриран самоосигуряващият се. **Не се включват** доходите, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски по трудови, служебни и приравнените на тях възнаграждения (чл. 4, ал. 1 и 2 КСО).

- Във връзка с промените в осигуряването на морските лица е създаденият от 01.01.2010 г. нов **Раздел III „Обществено осигуряване на морските лица“** с единствен **чл. 20**:

- ✓ Съгласно **ал. 1** морските лица задължително се осигуряват за общо заболяване, майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост, смърт, трудова злополука и професионална болест и по свое желание – и за безработица.

- ✓ С **ал. 2** се разписват правилата при определянето на осигурителния доход и задължението за внасяне на осигурителните вноски. Размерът на месечния **осигурителен доход** е избраният от тях, между минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и максималния месечен размер на осигурителния доход, определен със ЗБ на ДОО за съответната година. **Осигурителните вноски** са изцяло за сметка на морските лица и се дължат в размерите за фондовете „Общо заболяване и майчинство“, „Пенсии“, „ТЗПБ“ и „Безработица“.

- ✓ Декларирането на вида на осигуряването и размера на избрания месечен осигурителен доход пред работодателя (**ал. 3**) е в 7-дневен срок от датата, на която е започнало изпълнението на задълженията по трудовия договор, и това е удосто-

верено писмено съгласно чл. 63, ал. 4 от КТ. Видът на осигуряването и размера на месечния осигурителен доход могат да се променят за всяка календарна година, ако морското лице е подало декларация пред своя работодател до края на януари на съответната календарна година.

- ✓ С ал. 4 се задължават работодателите да удържат и внасят осигурителните вноски при изплащане на дължимото възнаграждение. Когато възнагражденията на морските лица са начислени, но не са изплатени или не са начислени, осигурителните вноски се внасят от работодателя до края на месеца, следващ месеца, през който е положен труда.

III. Други промени по пенсиите и краткосрочните обезщетения

1. На основание чл. 68, ал. 1-3 от КСО за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст от 2000 до 2009 г. в началото на всяка следваща година възрастта и изискващите се точки (сбор от възраст и приравнен към трета категория осигурителен стаж) се увеличаваха до достигане на 63 години и 100 точки за мъжете и 60 години и 94 точки за жените (за работещите при **трета категория труд**). За работещите при **първа категория труд** възрастта за жените е 47 и за мъжете 52 години, а за тези от **втора категория труд** – съответно 52 и 57 години, като точките за трите категории труд по години са еднакви. От 1 януари 2009 г. възрастта за право на пенсия за осигурителен стаж и възраст при трета категория труд се завиши с шест месеца само за жените. При мъжете се запазва на 63 години, а при жените стана 60 години. Необходимите точки и за трите категории труд са 100 за мъжете и 94 за жените. Същите условия се прилагат и през 2010 г.

2. С ПМС № 317 от 23.12.2009 г. са одобрени допълнителни средства в размер до 25 млн. лв. за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсиите за януари 2010 г. Допълнителната сума е в размер 25 лв. и се изплаща на пенсионери, на които пенсията или сбора от пенсиите за декември 2009 г. заедно с добавките и компенсациите към тях е в размер до 200 лв. включително.

3. На основание § 8 от Закона за бюджета на ДОО за 2010 г. (ДВ, бр. 99 от 15.12.2009 г.) за 2010 г. поради икономическата криза не се предвижда осъвременяване на пенсиите по реда на чл. 100 от КСО. Предвиди се, че индексирание на пенсиите може да се извърши по ред и начин, определени от МС, съобразно изпълнението на консолидираната фискална програма за 2010 г.

4. Със Закона за изменение на Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица (ДВ, бр. 103/29.12.2009 г.) с изменението на § 11 от ПЗР (в сила от 01.01.2010 г.), срокът за искане на обезщетение се удължава. Лицата, които са пропуснали да предявят искане за обезщетение до 29 юни 1996 г., могат да го предявят в срок до 31 декември 2011 г.

5. С Постановление № 329 на МС/30.12.2009 г. от 1 януари 2010 г. е изменена и допълнена **Наредбата за реда за внасяне и разпределяне на задължителните осигурителни вноски и вноските за фонд „ГВРС“**. При внасянето на осигурителни вноски юридическите и физическите лица трябва да попълват в платежните документи съответно ЕИК по регистър БУЛСТАТ (ЕИК на търговеца), ЕГН (ЛНЧ) и издаден от НАП служебен номер.

➤ Измененията и допълненията в чл. 2 от наредбата са във връзка с реда на събиране на осигурителните вноски и други приходи. За целта НАП открива в съответния клон на обслужващата банка сметки за ДОО, НЗОК и фондовете на ДЗПО по ред, определен от министъра на финансите и управителя на БНБ.

➤ Промените в ал. 1, чл. 6 регламентират превеждането на дължимите осигурителни вноски за ДОО и Учителския пенсионен фонд от бюджетните предприятия, без общините. Преводите се правят от сметките на централния бюджет по сметка на НОИ в БНБ.

➤ Съгласно новата редакция на ал. 1, чл. 7 превеждането на постъпилите средства за ДОО, УчПФ и фонд „ГВРС“ от НАП става ежедневно от централните сметки на БНБ по сметката на ДОО на НОИ.

➤ С направените изменения в **ал. 1 на чл. 9** се урежда реда за разпределянето на централизираните средства от осигурителни вноски и начислени лихви за ДЗПО. Прежеждането им от НАП се разпределя по откритите от пенсионноосигурителните дружества сметки на професионалните и универсални пенсионни фондове съобразно осигурените при тях лица, размера на осигурителните им вноски и представените данни.

6. Изменения и допълнения от 01.01.2010 г. са направени в Наредбата за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски с ПМС № 330 от 30.12.2009 г. С тези промени се прецизират текстовете за обхвата на дохода, върху който се изчисляват осигурителните вноски за ДОО за осигурените по трудови и служебни правоотношения и приравнените към тях и самоосигуряващите се лица.

➤ Осигурителните вноски за работещите по трудови и служебни правоотношения и приравнените към тях се внасят върху получените, начислените и неизплатени трудови възнаграждения или неначислените възнаграждения, включително възнагражденията за отпуските, посочени в ал. 2, чл. 1 от наредбата, за които е изплатено, начислено, но неизплатено или неначислено възнаграждение.

✓ При незаконно недопускане на работа, осигурителните вноски за тези лица се внасят върху определеното трудово възнаграждение за последния календарен месец преди месеца на незаконното недопускане, отстраняване от работа или уволнението, през който лицето е имало отработени дни. Когато не са отработени всичките дни се изчислява среднодневното възнаграждение за месеца и получената сума се умножава по броя на работните дни за същия месец.

➤ Осигурителните вноски за самоосигуряващите се лица се правят върху избрания от тях месечен осигурителен доход, който не може да бъде по-малък от определения със ЗБ на ДОО минимален месечен осигурителен доход и по-голям от максималния месечен осигурителен доход за съответната календарна година.

✓ Годишният осигурителен доход на самоосигуряващите се лица се определя за периода, през който е упражнявана трудова дейност през предходната година, като разлика между декларирания в справка към годишната данъчна декларация по ЗДДФЛ или определения с влязъл в сила ревизионен акт по ДОПК облагаем доход от упражняване на съответната трудова дейност – от една страна, и от друга – сбора от доходите, върху които са внасяни авансово осигурителни вноски. Морски лица, земеделски производители и тютюнопроизводители не определят окончателен размер на месечния осигурителен доход.

7. С Постановление № 331 на МС от 30.12.2009 г. са направени изменения и допълнения на Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от ДОО, касаещи срока на представянето от работодателите на документите за изплащане на паричните обезщетения и помощи за временна неработоспособност и начина на определяне на нетното възнаграждение за определяне на среднодневния му размер.

➤ Документите за изплащане на паричните обезщетения трябва да се представят от работодателите, осигурителите и техните клонове и поделения за всеки календарен месец не по-късно от два работни дни след деня на изплащане на дължимите възнаграждения или част от тях. Когато възнагражденията са начислени, но не са изплатени или не са начислени документите се представят не по-късно от два работни дни след последния ден на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът.

✓ Доходът, от който се изчислява обезщетението, когато възнаграждението не е начислено, до начисляването за нетно възнаграждение се взема предвид минималния месечен доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии или минималната работна заплата за страната, ако нямат определен минимален осигурителен доход;

✓ Осигурител за съпруг/съпруга на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба по време на задграничния му мандат е изпращащото ведомство на дългосрочно командирования служител в дипломатическата служба. За съпру-

га/съпругата и за морските лица месечното нетно възнаграждение е избраният от тях месечен осигурителен доход, върху който са внесени осигурителни вноски.

➤ С § 5 от допълнителните разпоредби към наредбата изрично се записва, че в случаите когато правото за отпуск за отглеждане на малко дете е преотстъпено от майката на бащата, бабата или дядото, правоотношението/осигуряването на майката/осиновителя не е прекратено.

8. С ПМС № 83 от 26.04.2010 г. се приема нов **Правилник за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи**, с който се уреждат устройството и организацията на работата им. Ръководството и контрола се възлага на Министерството на здравеопазването и регионалните центрове по здравеопазване. Постановлението влиза в сила от 04.05.2010 г.

➤ Съгласно **чл. 3, ал. 3** експертизата на вида и степента на увреждане на лица, придобили право на пенсия за ОСВ по чл. 68 КСО и за установяване степента на трайно намалена работоспособност на лица в трудоспособна възраст, както и за потвърждаване на професионална болест, се извършва от ТЕЛК и НЕЛК.

➤ Към състава на ТЕЛК и специализираните състави на НЕЛК задължително се включва и лекар – представител на съответното ТП на НОИ. Трудовите им договори се сключват, изменят и прекратяват от ръководителя на съответното ТП на НОИ.

➤ При извършване на експертизата на временната неработоспособност **лекуващият лекар** или лекар по дентална медицина издава болничен лист (чл. 23 от правилника) за:

- ✓ **трудоустройство** на работника, когато здравословното му състояние налага леки облекчения в трудовия му процес, но за **не повече от един месец**;
- ✓ може да издава болничен лист за непрекъснат отпуск **до 14 календарни дни и до 40 дни с прекъсване за една календарна година**, разрешен еднолично от един или повече лекари. В този отпуск не се включват дните за бременност, раждане, осиновяване, изследване и лечение в чужбина, болнично лечение, бацилоносителство и карантина.

➤ При трудоустройство за повече от един месец, непрекъснат отпуск след 14-я ден и с прекъсване над 40 календарни дни за една календарна година болничният лист за временна неработоспособност се издава от **лекарската консултативна комисия (ЛКК)**;

ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ПРЕЗ 2010 г.

Съгласно действащото законодателство, общият размер на осигурителните вноски за ДОО и ДЗПО се определя в Кодекса за социално осигуряване. В него са регламентирани новите размери на осигурителните вноски по фондове и категории осигурени лица, както и **участието на държавата при набирането на средствата по фонд „Пенсии“ чрез трансфер в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година**. От 01.01.2010 г. беше **намален размерът на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ с 2 на сто** и се промени разпределението на вноските между осигурител и осигурен, както следва:

- За лицата, родени преди 1 януари 1960 г.:
 - ✓ **16 на сто** за работещите при условията на III категория труд, като 7,1 на сто е за сметка на осигурения и 8,9 на сто за сметка на осигурителя;
 - ✓ **19 на сто** за работещите при условията на I и II категория труд и за тези по чл. 4, ал. 1, т. 4 от КСО, както и за следователите по Закона за съдебната власт. Разпределението е 11,9 на сто за осигурителя и 7,1 на сто за осигуреното лице.
- За лицата, родени след 31 декември 1959 г.:
 - ✓ **11 на сто** за работещите при условията на III категория труд, като за сметка на осигурителя е 6,1 на сто и за осигуреното лице – 4,9 на сто;

- ✓ **14 на сто** за работещите при условията на I и II категория труд и за тези по чл. 4, ал. 1, т. 4 от КСО, както и за следователите по Закона за съдебната власт. Размерът на вноската за осигурителя е 9,1 на сто, а за сметка на осигурения – 4,9 на сто.

Не се променят размерите на осигурителните вноски за фондовете „Общо заболяване“ и „Безработица“ на ДОО, като **се запазва и съотношението 60:40** за разпределяне на осигурителната вноска между работодател и осигурено лице за тези фондове.

Осигурителните вноски за различните категории осигурени лица, определени в чл. 6, ал. 1 от КСО, са следните:

- За работниците и служителите, работещи при условията на **трета категория труд** – **20,5%**, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.

- За работниците и служителите, работещи при условията на **първа и втора категория труд** – **23,5%**, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест. За тази категория лица работодателят внася в професионален пенсионен фонд 12% за първа и 7% за втора категория труд за допълнително задължително пенсионно осигуряване.

- За **кадровите военнослужещи** по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и Закона за изпълнение на наказанията и Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“, както и лицата по чл. 69, ал. 5 от КСО – **23,5%**, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.

- Държавните служители, съдии, прокурори, следователи, държавни съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители, членове на Висшия съдебен съвет и инспектората към ВСС – **20,5%** и диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.

- Осигурителната вноска за **учителите** е в размер **24,8%**, като от тях **20,5%** и вноската за трудова злополука и професионална болест се внасят в съответните фондове на ДОО. Останалите **4,3%**, които са изцяло за сметка на работодателя, се внасят в Учителския пенсионен фонд.

- Осигурителната вноска за членовете на кооперации, упражняващи трудова дейност и работещите без трудови правоотношения в кооперацията, **не се осигуряват за безработица**. Размерът на осигурителната вноска за тях е **19,5%**, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.

- За работниците и служителите, **осигурени само за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест**, осигурителната вноска е **16%** (8,9% за осигурител и 7,1% за осигурено лице), плюс вноската за трудова злополука и професионална болест. Ако тези лица работят при условията на I и II категория труд вноската е **19%** (11,9% за осигурител и 7,1% за осигурено лице), плюс вноската за трудова злополука и професионална болест.

- На задължително осигуряване за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест подлежат наетите лица **до 5 работни дни (40 часа) в месеца** при един или повече работодатели. Осигурителната вноска е в размер **16%** (8,9% за осигурител и 7,1% за осигурено лице), плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.

- Осигурителната вноска за **самоосигуряващите се лица, избрали да се осигуряват само за пенсия**, е **16%** и е изцяло за тяхна сметка. Ако се осигуряват и за общо заболяване и майчинство, тя е **19,5%**.

- От 01.01.2010 г. **морските лица** задължително се осигуряват изцяло за своя сметка за общо заболяване, старост, смърт и трудова злополука и професионална болест. По свое желание могат да се осигуряват изцяло за своя сметка и за безработица. Осигурителните вноски се удържат от brutните им трудови възнаграждения за съответния месец и се внасят от работодателя при изплащането им. Размерът на осигурителните вноски по фондове е:

- ✓ 16 на сто за фонд „Пенсии“ за лицата от III категория труд, **родени преди 01.01.1960 г.**, а за работещите при условията на I или II категория труд – 19 на сто;
- ✓ 11 на сто за фонд „Пенсии“ за лицата от III категория труд, **родени след 31.12.1959 г.**, а за работещите при условията на I или II категория труд – 14 на сто;
- ✓ 3,5 на сто за фонд „Общо заболяване и майчинство“;
- ✓ 1,1 на сто за фонд „ТЗПБ“;
- ✓ 1 на сто за фонд „Безработица“.

• Задължително осигурени само за инвалидност общо заболяване, старост и смърт са работещите **без трудово правоотношение**, които получават възнаграждение равно или над една минимална работна заплата след намаляването му с разходите за дейността, определена по реда на Закона за данъците върху доходите на физическите лица, ако не са осигурени на друго основание. Осигурителната вноска е само за фонд „Пенсии“ в размер **16%** (8,9% за осигурител и 7,1% за осигурено лице).

• Осигурителната вноска за **трудова злополука и професионална болест**, определена със ЗБДОО по групи основни икономически дейности, е от 0,4 до 1,1%. Вноската за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ е за сметка на работодателя (осигурителя).

• Размерът на осигурителната вноска за ДЗПО в **универсален пенсионен фонд** остава **5 на сто** и разпределението между осигурител и осигурено лице също се запазва в съотношение **60:40**.

• Осигурителните вноски за държавните служители, следователите и лицата, работещи по специални закони, са изцяло за сметка на републиканския бюджет.

Осигурителни вноски за ДОО по фондове и за ДЗПО

- За фонд „**Пенсии**“:
 - ✓ 16% за лицата, родени преди 1 януари 1960 г.
 - ✓ 11% за лицата, родени след 31 декември 1959 г.
 - ✓ 19% за лицата, работещи при условията на I и II категория труд, родени преди 1 януари 1960 г.
 - ✓ 14% за лицата, работещи при условията на I и II категория труд, родени след 31 декември 1959 г.;
- За фонд „**Трудова злополука и професионална болест**“ размерът на осигурителната вноска е диференциран в пет тарифи от 0,4 до 1,1 на сто според нивото на риска по групи основни икономически дейности:
 - ✓ 0,4% за първо ниво на риска;
 - ✓ 0,5% за второ ниво на риска;
 - ✓ 0,7% за трето ниво на риска;
 - ✓ 0,9% за четвърто ниво на риска;
 - ✓ 1,1% за пето ниво на риска.
- За фонд „**Общо заболяване и майчинство**“ – 3,5%;
- За фонд „**Безработица**“ – 1,0%;
- За фонд „**Гарантирани вземания на работниците и служителите**“ – 0,1%. Вноската е изцяло за сметка на работодателите и се определя ежегодно със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване. За 2010 г. се определя 1000 лв. максимален месечен размер на гарантираните вземания по чл. 22, ал. 2 и чл. 23, ал. 2 от ЗГВРСНР.
 - За Учителски пенсионен фонд – 4,3%;
 - За допълнително задължително пенсионно осигуряване в **професионален фонд**:

- ✓ 12% за лицата, работещи при условията на I категория труд;
- ✓ 7% за лицата, работещи при условията на II категория труд.
- За допълнително задължително пенсионно осигуряване в **универсален фонд** за лицата, родени след 31.12.1959 г. – **5%**;
 - **Максималният** месечен размер на осигурителния доход за всички осигурени лица през 2010 г. е **2000 лв.**
 - **Минималният** месечен размер на осигурителния доход за **самоосигуряващите се** лица е **420 лв.**
 - **Минималният** месечен размер на осигурителния доход за **регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители** е **240 лв.**
 - **Минималният осигурителен доход** за работниците и служителите, които работят в специализираните предприятия, трудово-лечебните бази и кооперациите на **хората с увреждания**, съгласно Закона за интеграция на хората с увреждания е в размер 50 на сто от минималния осигурителен доход за съответната икономическа дейност и квалификационна група професии.
 - Осигурителните вноски за работниците и служителите по трудови и служебни правоотношения и приравнените към тях, се дължат върху получените, включително начислените и неизплатените брутни месечни възнаграждения или начислените месечни възнаграждения, но не по-малко от минималния месечен осигурителен доход по икономически дейности и групи професии.
 - За лицата, работещи без трудови правоотношения (**граждански договори**), осигурителните вноски се внасят, както и до сега, само върху изплатените възнаграждения.
 - От 01.07.2010 г. за **първите три работни дни на временната неработоспособност** осигурителят изплаща на осигуреното лице 70 на сто от среднодневното брутно възнаграждение за съответния месец. Това е трудово възнаграждение, което е осигурителен доход по смисъла на чл. 6, ал.2 от КСО и върху него се дължат осигурителни вноски за ДОО.
 - Върху средствата за **социалните разходи**, давани постоянно или периодично пряко в пари или в натура на работниците и служителите, се внасят осигурителни вноски в размерите съобразно категорията труд и разпределението между осигурител и осигурен, както е за фонд „Пенсии“ и за допълнително задължително пенсионно осигуряване в универсален фонд. Разпределянето на вноската се запазва в пропорцията 60:40.
 - **Самоосигуряващите се** лица внасят осигурителни вноски за своя сметка върху избран осигурителен доход **между 420 и 2000 лв.** и годишно върху доходите по данъчната декларация. Родените след 31.12.1959 г. дължат осигурителни вноски и за универсален пенсионен фонд.
 - Когато осигурените получават **доходи от различни дейности**, осигурителните вноски се внасят върху различните доходи в следната последователност (чл. 6, ал. 10 КСО):
 - ✓ доходи по трудови и/или служебни правоотношения, по договори за управление и контрол на търговски дружества, на еднолични търговци и на неперсонифицирани дружества и от трудова дейност като член-кооператори, синдици и ликвидатори, както и работниците и служителите, наети на работа при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни в един календарен месец;
 - ✓ осигурителен доход като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества или неперсонифицирани дружества, упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, регистрирани земеделски производители и тютюнопроизводители;
 - ✓ доходи за работа без трудови правоотношения (граждански договори).
 - **Осигурителни вноски не се внасят:**
 - 1) за лицата (в т.ч. и самоосигуряващи се), осигурени за инвалидност поради общо

заболяване, старост и смърт и за **общо заболяване и майчинство** за периодите, през които са били в платен и/или неплатен отпуск за временна неработоспособност, бременност и раждане и отглеждане на малко дете;

- 2) за неплатения отпуск до 30 календарни дни през една календарна година, който се зачита за осигурителен стаж;
- 3) за времето, което лицето е получавало обезщетение за безработица;
- 4) върху получените дивиденди от физическите лица, упражняващи трудова дейност като собственици или съдружници в търговски дружества или като членове на неперсонифицирани дружества.

ОРГАНИ НА УПРАВЛЕНИЕ НА НОИ

Органите на управление на Националния осигурителен институт, определени в КСО, са Надзорен съвет, управител и подуправител. Техните функции и правомощия са разписани в глава трета на Кодекса за социално осигуряване.

Надзорен съвет

Надзорният съвет (НС) се състои от по един представител на всяка от представителните организации на работниците и служителите и на работодателите, признати съгласно Кодекса на труда, и равен на тях брой представители, определени от Министерски съвет. Като член в Надзорният съвет на НОИ от квотата на Министерския съвет участва задължително изпълнителният директор на Националната агенция за приходите. В случай, че представителните организации на работниците и служителите или на работодателите са различен брой, квотата на организацията с по-малък брой се допълва до квотата на организацията с по-голям брой по споразумение между тях. Мандатът на НС е четиригодишен. Членовете му избират на ротационен принцип председател и двама заместник-председатели от състава си. Надзорният съвет се свиква на заседания от председателя или по искане на една трета от членовете му. В тях със съвещателен глас участва и Управителят на Националния осигурителен институт. За редовни се смятат заседанията, на които са присъствали най-малко половината от членовете му. Решения се взимат, ако за тях са гласували повече от половината от общия брой на членовете на надзорния съвет. През 2010 г. съставът на представителните организации е следният:

Изпълнителна власт

- Министерство на труда и социалната политика (4)
- Министерски съвет (1)
- Министерство на финансите (1)
- Министерство на образованието, младежта и науката (1)
- Министерство на здравеопазването (1)
- Министерство на икономиката, енергетиката и туризма (1)
- Национална агенция за приходите (1)
- Национална здравноосигурителна каса (1)
- Агенция по заетостта (1)

Синдикални организации

- Конфедерация на труда „Подкрепа“ (3)
- Конфедерация на независимите синдикати в България (3)

Работодателски съюзи

- Българска стопанска камара (1)
- Български съюз на частните предприемачи „Възраждане“ (1)
- Асоциация на индустриалния капитал в България (1)
- Съюз за стопанска инициатива (1)
- Българска търговско-промишлена палата (1)
- Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България (КРИБ) „Гласът на българския бизнес“ (1)

Функциите на надзорния съвет на НОИ са разписани в Кодекса за социално осигуряване. През 2010 г. са проведени 19 заседания, на които са взети общо 69 решения, или с 22 по-малко от 2009 г., когато са взети 91 решения.

Основната функция на НС е да утвърждава проекти на закони и постановления за

изменение и допълнение или приемане на нови нормативни актове по социалното осигуряване. През 2010 г. са разгледани и утвърдени:

- Три проекта на Закон за изменение и допълнение на КСО;
- Отчета за изпълнение на Закона за бюджета на ДОО за 2009 г.;
- Отчета за изпълнение на бюджета на Учителския пенсионен фонд за 2009 г.;
- Законопроект за бюджета на ДОО за 2011 г. и извънбюджетната сметка на УчПФ за 2011 г.

В качеството си на едноличен собственик на капитала на „Профилактика, рехабилитация и отдих“ ЕАД Надзорният съвет на НОИ взема решения за придобиване и разпореждане с имуществото на дружеството. Взетите решения, отнасящи се до ПРО-ЕАД, са 38, или 55 % от всички решения и касаят следното:

- Утвърден договор за осъществяване на дейността по профилактика и рехабилитация през 2010 г.
- Приет бизнес план за развитие на дружеството за периода 2010-2013 г.
- Приети Годишен финансов отчет и Отчет за дейността на ПРО-ЕАД за 2009 г.
- Приет Стопански план за 2010 г.
- Възложено на Прокуриста да се поднови договор за имуществена зстраховка на дружеството.
- Избран дипломиран експерт-счетоводител, който да извърши независим финансов отид на дружеството.
- Приети изменения и допълнения в Правилника за търговската дейност на ПРО-ЕАД.
- Надзорният съвет е определил работна група, която да прецени необходимостта и да подготви предложения за промени в Устава на дружеството, които в последствие са приети.
- Одобрен е списък на обекти за продажба, собственост на „ПРО“ ЕАД.
- Взето е решение да се поиска спешна финансова ревизия от АДФИ на дружеството за 4-годишен период.
- Възложено на Съвета на директорите да изготви и представи отчет за шестмесечието и деветмесечието на 2010 г., както и сравнителен анализ.
- Избрани нови членове на Съвета на директорите на дружеството.

Останалите решения на Надзорния съвет имат следния предмет на обсъждане: Приети и отразени са предложените промени в Правилника за организацията и дейността на НОИ; Възлагано е на управителя на НОИ да проведе процедура по Закона за обществените поръчки в съответствие с нуждите на института; Разгледана е докладна записка, относно заличаване на несъбираеми вземания поради прекратено производство по несъстоятелност на осигурител; Одобрени са промени по отделените параграфи на разходите на бюджета на ДОО за 2010 г.; Избрани са нови председател и заместник председател на Надзорния съвет.

Управител и подуправител

Народното събрание е органът, който избира управителя и подуправителя на НОИ за срок от четири години. Управителят действа от името на института, ръководи и организира дейността му и го представлява пред всички физически и юридически лица в страната и чужбина. При отсъствие на Управителя неговите функции се изпълняват от Подуправителя. Подуправителят изпълнява функции и задачи, възложени му от управителя.

Съвет на управителя

Дейността на Управителя се подпомага от Съвет на управителя, който се състои от ръководителите на функционалните направления на института и Подуправителя. В засе-

данията на Съвета на управителя участват с право на съвещателен глас главният счетоводител, парламентарният секретар, ръководителят на отдел „Правен“, ръководителят на отдел „Обществени комуникации“ и главният финансов контролор по Закона за финансово управление и контрол в публичния сектор. Дейността на Съвета на управителя се извършва съгласно Кодекса за социално осигуряване и Правилника за организацията и дейността на НОИ. Съветът на управителя предлага на Управителя проекти на решения, свързани с неговите правомощия.

През 2010 г. Съветът на управителя е провел 20 заседания, на които е взел **130 решения**. В сравнение с 2009 г. броят на взетите решения е с 88 повече, а проведените заседания са с 16 повече.

Голяма част от решенията са свързани със стопанисването на сградния фонд и техническите активи на института. Отнасят се до: извършване на ремонт на отоплителната инсталация на сградата на НОИ в София; издаване на виза за проектиране, закупуване или наемане на сгради за архивохранилища; придобиване на нови сгради за нуждите на някои РУСО; преразглеждане на сключените договори и преценка на целесъобразността от продължаването им; изграждане на софтуерни модули за коригиране и контрол на приетите документи на архивиращата система „SODELA“ и др.

Обсъждани са редица организационни въпроси, отнасящи се до: необходимостта от закупуване на нова техника – персонални компютри и сървъри; възложено е да се преразгледа и направи предложение за обновяване на Интернет сайта на НОИ чрез възлагане на малка обществена поръчка; взето е решение за ограничаване на представителните разходи и за преразглеждане на лимитите на телефоните и факсовете; във връзка с измененията в КСО се създават работни групи, които да подготвят промени в подзаконовите нормативни актове; взето е решение за списване и издаване на тематични брошури, за разясняване на основните моменти в КСО и ЗБДОО за 2011 г.; възложено е изготвянето на план-график за провеждане на процедури по обществени поръчки за 2011 г.

Приети са постъпилите предложения за преразглеждане и актуализиране на Правилника за организацията и дейността на НОИ и са предоставени на Управителя за внасяне в Надзорния съвет за одобрение. Възложено е да се преразгледа натовареността в системата на НОИ и да се направят предложения за актуализиране на показателите за определяне на натовареността в ТП на НОИ. Наредено е и извършването на проверка за наличие на конфликт на интереси в системата на НОИ.

Съветът на управителя е изслушал и приел за сведение доклади относно: участие в конференция на тема „Модернизиране на координацията на социалната сигурност в ЕС – влизане в сила на новите регламенти за координация на социалната сигурност“; участие в среща на работната група по пенсиите към Комитета по социална защита на ЕК в Брюксел; участие в преговорите за изготвяне на формуляри за прилагане на Спогодбата за социална сигурност между Република Корея и Република България; докладна записка-предложение, относно мерки срещу неправомерното изплащане на обезщетения от ДОО; проект на протокол за сътрудничество с осигурителната каса на Република Молдова; информация относно, участие в среща на Европейската платформа по социално осигуряване; участие в среща на изследователи от ЕС по въпросите за стареене на населението и др.

По случай Международния ден на възрастните хора Управителният съвет е взел решение да се организира концерт в салона на института, а след концерта да се проведат консултации по пенсионни въпроси с експерти от Главна дирекция „Пенсии“ в ЦУ и от Дирекция „Пенсии“ в СУСО.

АДМИНИСТРИРАНЕ

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

През 2010 г. дейността на отдел „Управление на човешките ресурси“ се развива в съответствие с приетата политика и стратегия по управление на човешките ресурси в НОИ. Основните цели произтичат от промените в нормативните изисквания, усъвършенстване организационната структура на някои звена в института, завишено внимание към ефективността в използването на човешкия ресурс чрез оптимизиране на процедурите за разпределение на персонал.

Работата в тази посока наложи съсредоточаване на усилията в няколко направления:

1) Непрекъснат контрол от страна на ЦУ и действия, целящи регулиране на натовареността

Непроменената лимитирана численост наложи да се повиши ефективността от използване на наличния персонал и да се ускорят процесите на преразпределение на щатна численост. Засилен бе процесът на пренасочване и трансфер на щатни бройки от недостатъчно натоварени звена и дейности към претоварени звена, както в рамките на самото районно управление, така и между тях.

Като цяло за 2010 г. продължава да се наблюдава значителна диференциация в степента на натовареност на заетите. От наблюдавани общо 252 звена и дейности, 119 са с параметри под или над границата на натовареност, а 133 са балансирани. Тези данни сочат, че все още е налице голяма диференциация в степента на натовареност на заетите в основните структурни звена и дейности, както между самите звена в рамките на РУСО /СУСО, така и между тях. Прилагайки критериите на системата, с цел по-голяма справедливост при сближаване на степените на натовареност, през наблюдавания период са предприети поредица от действия от страна на ЦУ за ускоряване на процеса на преразпределение на щатната численост. За периода са извършени трансформации и отпускане или редуциране на щатна численост на 142,5 щ. бр., от които 116,5 щ. бр. за ТП. Основните движения са между функционални направления „Пенсии“ (29,5 щ. бр.), „КПК“ (17 щ. бр.), „АС“ (13 щ. бр.), а отпуснатата общо численост за тях е 31 щ. бр.

Текущото прилагане на системата, отчитаща степента на натовареност на заетите в основните структурни звена и дейности в РУСО /СУСО среща значителни затруднения поради прилагане на въведените разрешителни режими по отношение заемането на всички длъжности в системата на НОИ, след изрично получено съгласие от ЦУ.

С оглед настъпилите промени в технологията и акцентите в работата на основните функционални звена и дейности, през годината стартира процеса по актуализация на показателите и цялостния механизъм за отчитане степента на натовареност на заетите.

2) Усъвършенстване и прилагане на вътрешно-устройствените документи:

➤ Правилник за оценка на трудовото изпълнение

Необходимостта от подобряване на провежданата политика и усъвършенстване на процедурите по оценяването на персонала в системата на НОИ наложи прецизирането на Правилника за оценяване на трудовото изпълнение. По-важните промени са сведени до следното:

- Повишена е отговорността и ролята на контролиращите ръководители в процеса на поставяне на оценки на служителите;
- Прецизирани са сроковете за изпълнение на отделните етапи в процеса на оценка на трудовото изпълнение с оглед по-добра координация при дефиниране на задачите със сроковете за утвърждаване на ЗБДОО;
- Въведени са нови регламенти при оценяването в случай на отсъствие на оценяващ и/или контролиращ ръководител, както и в случаите, когато те са новоназначени и

няма достатъчно дълъг период от съвместната работа за оформяне на впечатление от работата на оценяваните през дадения период.

➤ **Наредба за формиране и изразходване на средствата за повишаване на квалификацията и материалното стимулиране на работниците и служителите**

Актуализацията на документа бе породена от необходимостта за прецизиране на текстовете в Наредбата, както и от въвеждане на допълнителни изисквания и регламенти за еднозначно, справедливо и точно определяне на средствата за стимулиране на персонала. Дадена бе възможност за извършване на материално стимулиране по реда на Наредбата на по-кратки периоди (месечно), освен регламентирания двумесечен период.

3) Създаване на нови структурни звена и длъжности

Ангажиментите по осъществяването на дейността по сканиране и индексирание на разплащателната документация от районни управления с изградени архивни центрове, където се осъществява електронна обработка на документацията, наложиха структурни и кадрови промени. В ЦУ на НОИ се обособи звено „Методология на електронно-осигурителния архив“ с оглед по-добра организация на работа по отношение на методическата обезпеченост на дейността по електронното архивиране. В РУСО се разкри длъжността „организатор, електронно архивиране“. Промените намериха отражение и във вътрешно устройствените документи функционални, длъжностни характеристики и Класификатор на длъжностите в ЦУ и РУСО.

Текущите задължения на отдела по основните направления от дейността бяха насочени към:

- Завишен контрол по отношение спазване на щатната дисциплина и изразходваните средства за работни заплати;
- Анализ на промените, свързани с движение на щатни бройки, с оглед функционалната натовареност на заетите в основните структурни звена и дейности и спазване на утвърдени съотношения за разпределение на щатната численост вследствие настъпилите промени;
- Анализ на структурата и числеността на персонала по отношение разпределението на ръководния и основен щатен персонал по функционални направления в ЦУ и РУСО /СУСО.

4) Квалификация и обучение на служителите

Политиката на НОИ, отнасяща се до обучението и повишаването на професионалната квалификация на служителите в системата, винаги е била насочена към по-доброто трудово изпълнение и повишаване качеството при обслужване на клиентите. Базовият документ, въз основа на който се провежда тази политика, е Правилникът за обучение и професионална квалификация на служителите. Тя се реализира посредством разработвания в началото на всяка година Общ годишен план за обучение.

При разработването на общия годишен план за обучение (ОГПО) през 2010 г. бе акцентирано на обученията по отпускане и изплащане на пенсиите и пенсионното обслужване и по прилагане на Регламенти 1408/71 и 574/73 на ЕС за координация на осигурителните системи, провеждани от експерти на ГД „Пенсии“ и дирекция „ЕРМД“ на място в ТП за служители, обслужващи граждани.

Общ преглед на изпълнението на плана за обучение през 2010 г.

Групирането и разпределението на обученията в Общия годишен план за обучение (ОГПО) през 2010 г. е в три раздела:

■ **I раздел „Общо обучение“** – обучения по MS Office и работа със специализирания софтуер на НОИ за регистрация на документооборота „Архимед“, борба със стреса на работното място и обучение на обучаващи по тази тема и др.

■ **II раздел „Целево обучение по функционални направления“** – специализирани обучения по функционални направления, касаещи основните дейности на института, по-

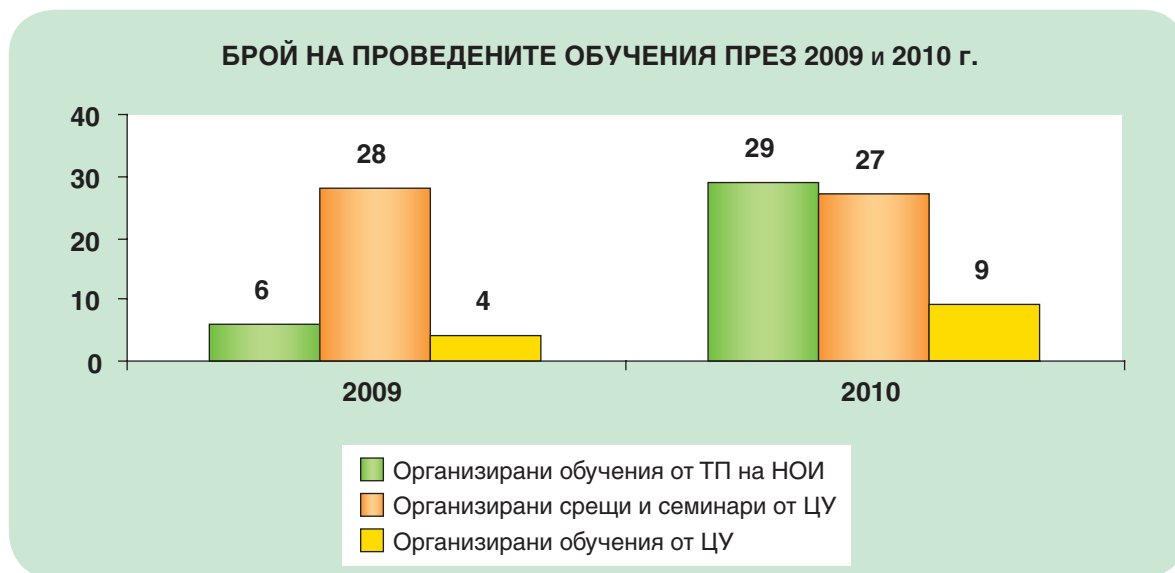
вишаване на квалификацията на служителите в областта на законодателството и неговото практическо прилагане.

■ **III Трети раздел „Други обучения“** – обучения за придобиване на квалификация, задължително ежегодно обучение на членовете на КУТ, участия в семинари, организирани от външни организации, както и резерв за не планови обучения при необходимост.

Организираните и проведени обучения в системата на НОИ са общо 65 (28 от ТП на НОИ и 37 от ЦУ) при заложен в годишния план 99 отделни обучения. Това представлява 65,6% спрямо планирания брой. За сравнение през 2009 г. проведените обучения в системата на НОИ са били 38 (6 от ТП на НОИ и 32 от ЦУ), а през 2008 г. – 64 (19 организирани от ТП и 45 от ЦУ).

Обучени са 2 019 служители, при планирани 4 132, т. е. 49% изпълнение. За сравнение през 2009 г. обучените са били 1122 служители, при планирани 3749, или 30% изпълнение;

Израходвани са 46 011 лв. или 52,6% от планираните 87 500 лв. по перо организационни разходи средства за обучение през годината. За сравнение процентът на усвояване на тези средства през 2009 г. е бил 23,9 % .

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ОГПО ЗА 2010 г.						
	План – 2010 г.			Изпълнение 2010 г.		
	брой обучения	средства (лв.)	брой лица	брой обучения	средства (лв.)	брой лица
Раздел I	66	11 300	2295	32	6 668,90	883
ТП на НОИ	62	0	2245	27	0,00	824
ЦУ на НОИ	4	11 300	50	5	6 668,90	59
Раздел II	27	68 520	1622	23	35 814,06	830
ТП на НОИ	–	0	1198	–	0,00	600
ЦУ на НОИ	27	68 520	424	23	35 814,06	230
Раздел III	6	7 680	215	10	3 528,00	306
ТП на НОИ	2	150	155	2	535,00	233
ЦУ на НОИ	4	7 530	60	8	2 993,00	73
ОБЩО	99	87 500	4132	65	46 010,96	2 019
ТП на НОИ	64	150	3598	29	535,00	1 657
ЦУ на НОИ	35	87 350	534	36	45 475,96	362

Основните изводи и констатации:

1. През 2010 г. се отчита активизиране на обучението, след наблюдаваното през 2009 г. драстично свиване на дейността. В сравнение с 2009 г., през 2010 г.:

- с над две трети (71%) е нараснал броят на проведените обучения;
- почти двойно (97,5%) е увеличен броят на обучените лица;
- макар и незначително, отбелязва се увеличение с 3,2% на размера на изразходваните средства за обучение (на база общо изразходвани средства за организационни плюс командировъчни разходи).

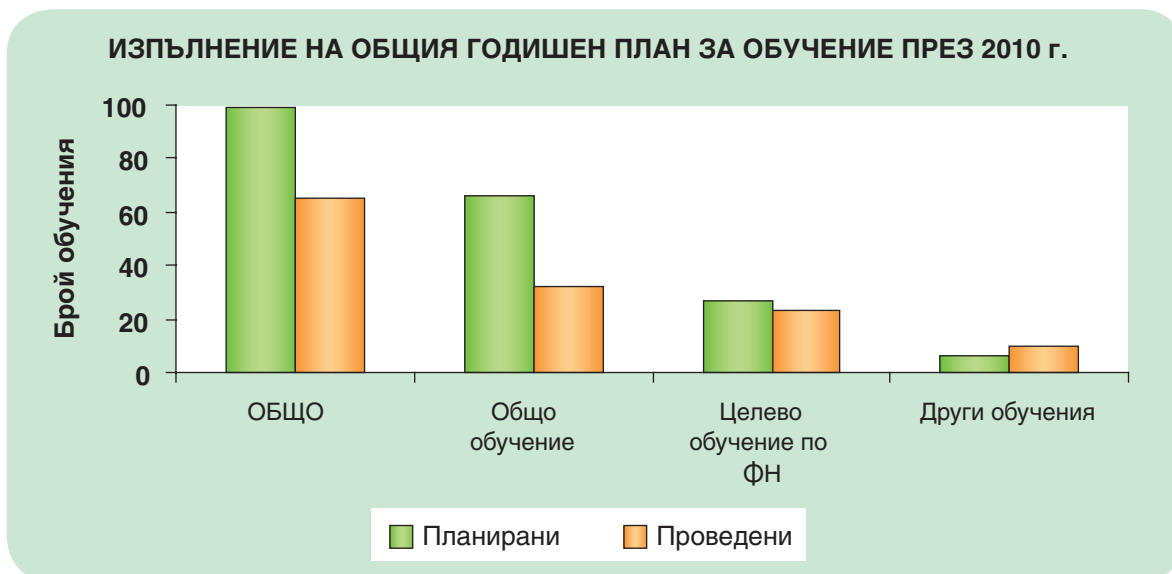
2. През 2010 г. отслабва тенденцията към „концентрация“ на обученията, организирани на ниво ЦУ на НОИ. Докато през 2009 г. близо 85% от броя на всички обучения, проведени в системата на института, са били организирани на ниво ЦУ, то през 2010 г. обученията, организирани от ЦУ на НОИ, спадат на 55%. (По-назад във времето сравнението показва, че през 2006 г. броят на проведените обучения в системата е бил 64 (39 в ТП, 25 в ЦУ), през 2007 г. - общо 53 обучения (17 в ТП и 36 в ЦУ), а през 2008 г. – общо 64 (19 в ТП и 45 в ЦУ).)

Прави впечатление, че на фона на тези 45% брой обучения, организирани от ТП, там са изразходвани само 535 лв. при общо 46 011 лв. организационни разходи за обучение, т. е. едва 1,2% от тях. Фактически разходването на средствата за обучение по перо „Организационни“ е било почти изцяло съсредоточено в ЦУ с цел стриктен контрол на разходите с оглед на тяхното минимизиране.

3. Реализиран е чувствително по-нисък среден разход на един участник в обученията през 2010 г. (61,27 лв.) в сравнение със 106,82 лв. за 2009 г. и 141,28 лв. през 2008 г. Сравнението е на база общи разходи – организационни плюс командировъчни.

Горните данни показват една по-добра финансова ефективност на обученията през 2010 г. Това е следствие на не малко проведени обучения с голям брой обучени служители без разход на средства, а от друга страна – на провеждането на обучения при по-изгодни финансови условия в сравнение с предходни години.

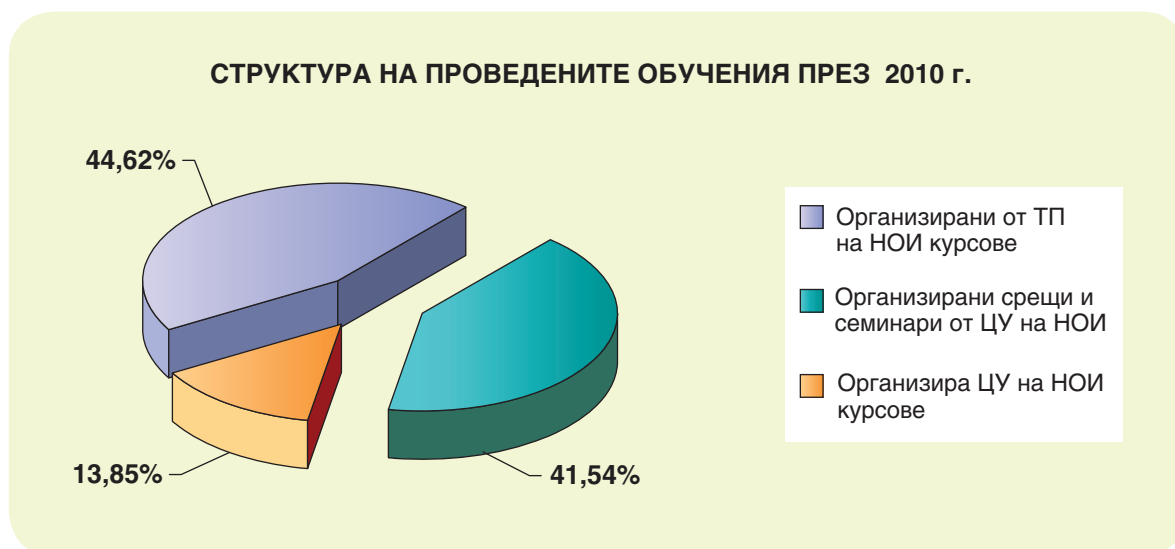
Изпълнението на плана в рамките на 65,6% на база брой проведени обучения не разкрива истинската картина в това отношение. Реално проведените обучения са доста над отчетените за сметка на обученията по т. 2.3.1 „Методология на място в ТП за дейността по отпускане и изплащане на пенсиите и пенсионното обслужване“ и т. 2.4.1 „Прилагане на регламенти 1408/71 и 574/72 на ЕС от ТП на НОИ“. Те са проведени от експерти в ГД „Пенсии“ и дирекция „ЕРМД“ за служители от отдел „Пенсии“ в РУСО, обслужващи граждани, вкл. и по регламентите на ЕС. По данни на ГД „Пенсии“ обучението по т. 2.3.1 е проведено във всички ТП на НОИ, въпреки че такова официално е отчетено само от РУСО – Варна, Добрич, Плевен и Ямбол.

От друга страна обучение по т. 2.4.1 е отчетено единствено от РУСО – гр. Варна, независимо че по информация от дирекция „ЕРМД“ всички ТП на НОИ са обходени от техни експерти и такова обучение е проведено навсякъде. Проблемът е в това, че съгласно ПОПК едно обучение в ТП на НОИ се отчита като проведено само когато е докладвано в сектор „Обучение и развитие“ от съответното ТП. Вината за разминаванията в данните е на районни управления, направили тези пропуски.

През 2010 г. структурата на проведените обучения по тематична насоченост (на база техния брой) се отличава доста в сравнение с предходната година, когато относителният дял на обученията, организирани от ТП и от ЦУ беше спаднал драстично вследствие на наложилото се през 2009 г. силно орязване на средствата за обучение и професионална квалификация. През отчетния период плана бе разработен така, че в ТП на НОИ имаше заложи големи брой обучения без необходимостта от разход на средства. Този подход оказва осезаемо положително въздействие и като резултат има значимо повишаване на относителния дял на обученията, организирани и проведени от ТП, като техният дял отскочи до 45%. Почти без промяна остава дялът на курсовете, организирани в Централно управление.

Структурата, според броя на проведените обучения по тематична насоченост, е следната:

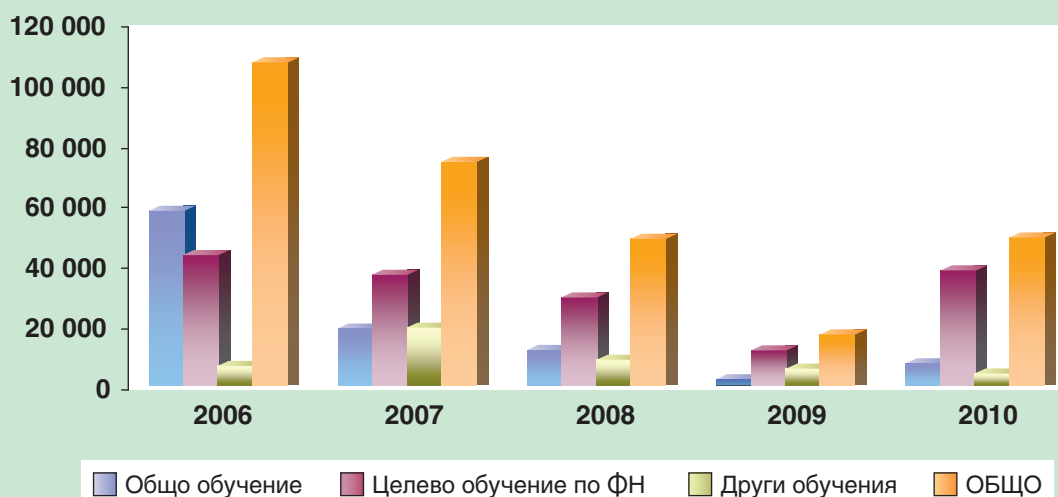
Динамика на разходваните средства за обучения през 2010 г.

Изразходваните средства за обучение, без да се смятат командировъчните разходи (т. н. организационни разходи), са в размер на 46 011 лв. при планирани 87 500 лв. Това са 56% от планираните в ОГПО и 63% от заделените по Наредбата за ДМС средства за обучение в размер на 73 000 лв.

За сравнение направените организационни разходи за обучение през 2009 г. са били в размер на 15 807 лв., при планирани 100 000 лв., или 15,8% от планираните и 26,3% от заделените по Наредбата за ДМС средства за обучение 60 000 лв. През 2008 г. разходите за обучение са били 45 715 лв., при планирани 157 000 лв., т. е. 29,1% от планираните и 33,9 % от заделените по Наредбата за ДМС 135 000 лв.

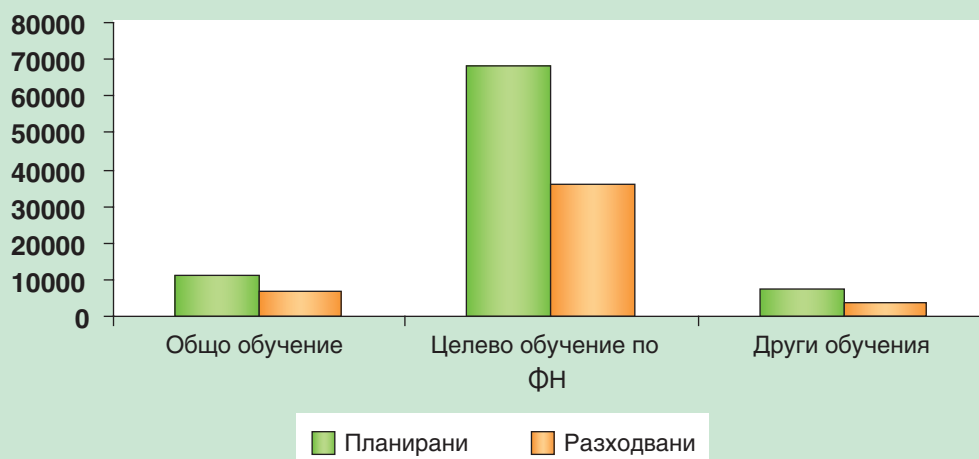
Преустановена е низходящата тенденция в размера на организационните разходи за обучение, валидна в предходните няколко години. Общо изразходваните за обучение средства през 2010 г. в абсолютно изражение са почти три пъти повече в сравнение с 2009 г. и са почти толкова, колкото са били през 2008 г.

ИЗРАЗХОДВАНИ СРЕДСТВА ЗА ОБУЧЕНИЕ ЗА ПЕРИОДА 2006–2010 г. (хил. лв.)

Вижда се, че през 2010 г. чувствително са се увеличили разходите за обучение спрямо предходната година най-вече по първи и втори раздел. Тъй като през 2009 г. разходите за обучение бяха минимизирани до крайност (особено през второто полугодие) във връзка с разразилата се финансова криза и наложилите се бюджетни ограничения в публичния сектор. Това бе извънредна ситуация, която не бе възможно да продължава дълго без корекция, тъй като можеше да има силно негативни ефекти както по отношение поддържане нивото на квалификация на служителите от системата, така и върху повишаване квалификацията на служителите от някои възлови направления.

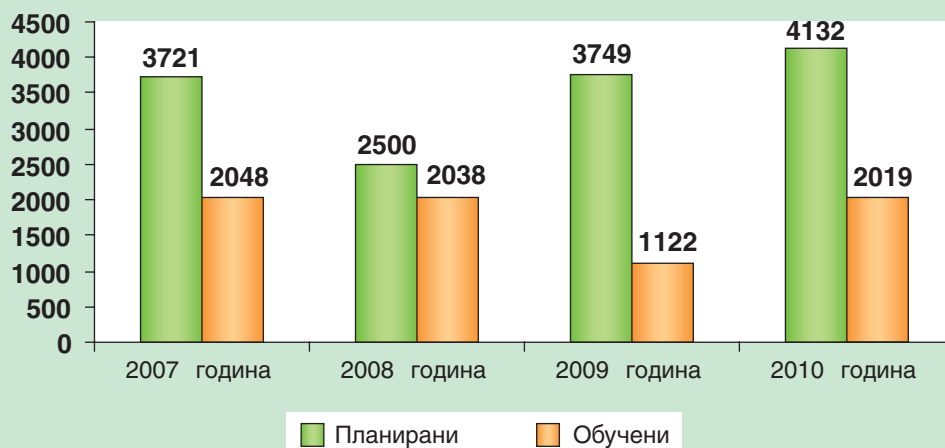
РАЗХОДВАНИ СРЕДСТВА ЗА ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ 2010 г. ПО РАЗДЕЛИ (БЕЗ КОМАНДИРОВЪЧНИТЕ РАЗХОДИ)

Разпределение на участниците в обученията, проведени през 2010 г.

През 2010 г. във всички проведени обучения са били обхванати общо 2019 човека при планирани 4132, или изпълнението по този показател е приблизително 49%. За сравнение през предходната година са обучени 1122 човека, при планирани 3749, или 30% от планираното. Видно е, че през 2010 г. се отбелязва значим ръст по този индикатор вследствие на по-доброто планиране и най-вече на големия брой служители, взели участие в най-масово посетените обучения. Те са за работа с програмния продукт „Архимед“, борбата със стреса на работното място в ТП, по методологията на експертизата на работоспособността и обучението на КУТ в ТП и ЦУ на НОИ.

БРОЙ ПЛАНИРАНИ И ОБУЧЕНИ СЛУЖИТЕЛИ ПО ГОДИНИ

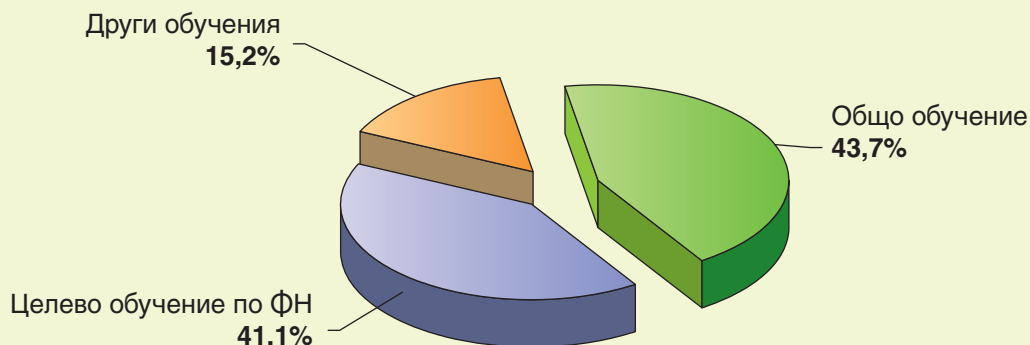

Както е било и през минали години, най-висок процент на изпълнение се наблюдава при участниците в обученията по Трети раздел на ОГПО, където са обучени 306 служители, при планирани 215 (142%). Конкретно за 2010 г. се дължи на сравнително големия брой обучени служители по т. 3.5.1 „Обучение на КУТ на ТП и ЦУ на НОИ“ (126 човека) и на тези по т. 3.6 „Непланови обучения“ (161 човека), потребността от които е била идентифицирана в течение на годината.

Почти наполовина е изпълнението на броя на включените в обученията по Втори раздел – 51,2%. При план 1622 служители, реално обучени са 830 човека. Този процент изпълнение се дължи основно на два фактора: Първо, оптимизиране броя на участниците в процеса на организиране на различните национални съвещания, семинари и работни срещи (провеждани по функционални направления) във връзка с необходимостта от ограничаване на бюджетните разходи, включително тези за обучение. И второ, някои от обученията по този раздел, в които бе предвидено участието на повече участници, официално не бяха отчетени от ТП на НОИ като проведени – например по т. 2.3.1 от ОГПО.

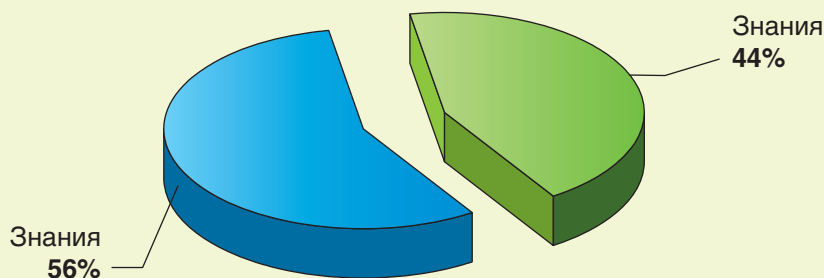
Добро, особено спрямо предходната година, е изпълнението на броя обучени служители по Раздел първи – 38,5%: обучени 883, при заложен в плана 2295 човека. За сравнение през 2009 г. относителният дял на обхванатите в обучение служители по Раздел първи бе много ниско – само 2,3% (45 служители, при план 1970 човека). Най-много необучени служители, спрямо заложеното в ОГПО-2010 (2000 човека), останаха по темата на т. 1.2.2 „Борба със стреса на работното място“. Причината е, че обучението за обучаващи по тази тема бе проведено едва в началото на ноември и болшинството районни управления не успяха до края на годината да го организират. Четири управления обаче (РУСО – Варна, Пазарджик, Плевен и Търговище) са отличници в този пункт и въпреки напрегнатия период в края на годината успяха да го проведат с общо обучени 323 служители.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧАСТНИЦИТЕ В ОБУЧЕНИЯТА ПРЕЗ 2010 г.

Тематично обучението се разделят условно на две групи. В първата са обучението, целящи повишаване капацитета на организацията посредством включване на служителите в курсове за повишаване на знанията. Втората обхваща тези, които подобряват уменията на служителите чрез получаване на допълнителни разяснения и споделяне на добри практики на организирани срещи и семинари по определени проблеми. По първия аспект на тематична насоченост през 2010 г. са обучени 883, а по втория – 1136 служители.

**РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧАСТНИЦИТЕ В ОБУЧЕНИЯТА ПРЕЗ 2010 г.
ПО ТИП ОБУЧЕНИЕ**

ПЕРСОНАЛ

Структурата на персонала на Националния осигурителен институт (по пол, възраст, трудов стаж, образователна степен и функционална степен) е следната:

- Към 31 декември 2010 г. в системата на НОИ са работили 3671 служители, от които 3071 жени (83,7%) и 600 мъже (16,3%). Данните показват силна феминизация на основната за страната осигурителна администрация. Спрямо общия брой жени в системата най-многобройна е групата на жените на възраст от 40 до 50 години, която е 33,5% от всички жени и 28% от всички служители. При мъжете най-много са на възраст между 50 и 60 години и представляват 27,5% от всички мъже и 4,5% от всички служители в системата на НОИ.
- По признак трудов стаж най-много са служителите със стаж до 5 години – 30,7%. Следващата по численост група е със стаж от 5 до 10 години – 23,6%, следвана от групата на служителите, работили от 15 до 20 години – 17,1%.
- Според разпределението на персонала по общ трудов стаж е най-многобройна групата на служителите със стаж над 20 години – 2209 души, или 60,2% от заетия персонал в системата. Следващи по големина са групите със стаж от 10 до 15 години – 474 души, или 12,9%, следвана от групата на служителите с общ стаж от 5 до 10 години – 387 души, или 10,6%.
- С висше образование в системата на НОИ работят 2635 души. Те са най-многобройната група и представляват 71,8% от всички служители. Следващата по численост група е на служителите със средно специално образование – 517, или 14,1%, следвана от групата на служителите със средно образование – 466, или 12,7%.
- Към края на 2010 г. в 28-те териториални поделения на НОИ са работили 3289 служители, или 89,6% от всички служители в системата. Най-многобройни са служителите в ТП на НОИ – София-град (471). Във всички районни управления „Социално осигуряване“ най-много служители (1321, или 36%) са заети в „Пенсии“. В структурните единици „Краткосрочни плащания и контрол“ са заети 1114 души, или 30,4%.
- В Централно управление на НОИ към края на 2010 г. са работили 382 служители.

От тях жените са 284 (74,4%), а мъжете – 98 (25,7%). Най-голям е броят на служителите в главна дирекция „Информационни системи“ – 84 души, или 22%. Следваща по големина е дирекция „Европейски регламенти и международни договори“ – 82 души (21,5%) и главна дирекция „Човешки ресурси, обществени поръчки, инвестиционна и административно-стопанска дейност“ – 41 души (10,7%). В Централно управление на НОИ работят 318 служители с висше образование, или 83,3% от персонала в ЦУ на НОИ.

ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД ПРИ РАБОТА В ЦУ НА НОИ

1. Трудов травматизъм в ЦУ на НОИ.

Разследване на злополуки и професионални болести.

- Трудови злополуки – 2 броя разследвани и признати за трудови по чл. 55, ал. 2 от КСО за 2010 г.
- Професионални болести – до момента в ЦУ на НОИ не са извършвани проучвания за професионални заболявания.

2. Изпълнени дейности по осигуряването на здраве и безопасност при работа през 2010 г.

- Договор за обслужване от служба по трудова медицина със „ЗФ Здраве „ АД за срок една година до 19.04.2011 г.
- Редовен инструктаж на работещите по утвърдените програми и инструкции за безопасна работа.
 - начален по програма № 1;
 - на работното място и периодичен по програма № 2 на всеки три месеца;
 - на фирми извършващи ремонтни работи в сградата на НОИ, след подписване на Споразумение за взаимно информиране и съвместно осигуряване на ЗБУТ, съгласно изискванията на закона.
- Обучения:
 - на членове на КУТ;
 - на отговорниците по Системата за управление на здраве и безопасност при работа (СУ на ЗБР) в НОИ;
 - запознаване с промените в нормативната база;
 - оказване на първа долекарска помощ;
 - на обучаващи относно „Управление на стреса и времето“.
- Система за управление на здраве и безопасност при работа в НОИ.
 - одит на системата;
 - поддържане на системата.
- Актуализация на оценката на риска.
 - преглед на ОР;
 - нови работни места;
 - измерване на факторите на работната среда на нови работни помещения;
 - утвърждаване на актуализираната ОР;
 - допълнение на списъка на работните облекла и ЛПС.
- Осигурени лични предпазни средства и работно облекло съгласно утвърдения списък.
 - закупени работни облекла и ЛПС;
 - осигуряване на средства за закупуване на очила с антирефлексно покритие на стъклата;
- Анализ на временната неработоспособност.

- изготвен анализ за 2009 г.;
- предадени материалите на Службата по трудова медицина (СТМ) за изготвяне на анализа за 2010 г.
- Физиологичен режим на труд и почивка – въведен.
- Определяне на местата за трудоустроени – определени.
- Анализ на здравното състояние на работещите на база проведените профилактични прегледи 2010 г.
 - изготвя се от СТМ;
 - проведен е очен преглед на всички работещи;
 - проведен е преглед на жените от специалист мамолог в Диагностично консултативен център (ДКЦ);
 - проведен е преглед от специалист по костна плътност с дензиометър;
- Лекарски кабинет и аптечки за първа помощ.
 - оборудван с апаратура и лекарствени средства;
 - всяко функционално звено се оборудва с апарати за мерене на кръвно налягане и лекарствени средства.
- В Дирекция „Инспекция по труда“ гр. София е подадена Декларация по член 15 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд.

ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ И ДОГОВОРИ

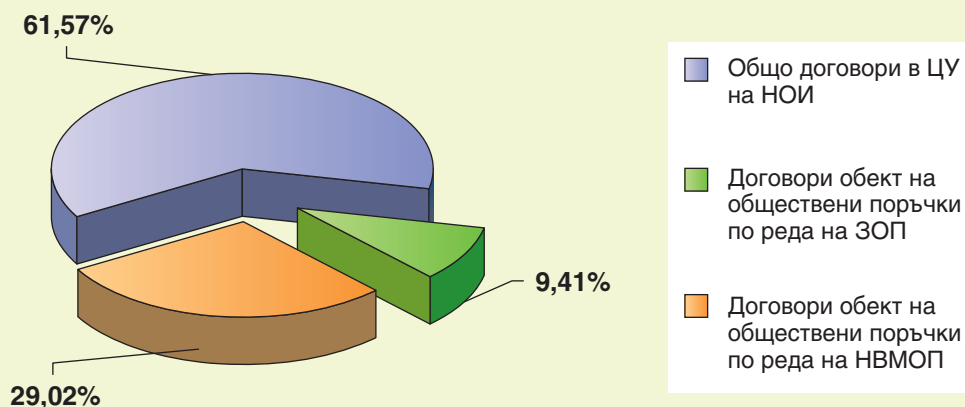
Процесът на възлагане и изпълнение на обществените поръчки съставлява сложен комплекс от дейности, които са високо-рискова област и акцент в дейността на всички контролни органи.

С цел подобряване организацията на този процес в системата на Националния осигурителен институт, считано от 01.04.2010 г., функциите по подготовка, провеждане и възлагане на обществените поръчки в ЦУ на НОИ бяха възложени на отдел „Обществени поръчки и договори“ към ГД „ЧРОПИАСД“. Основните дейности, които отделът осъществява, са следните:

- Планира, организира и координира всички дейности във връзка с подготовката, провеждането и възлагането на обществени поръчки в съответствие с нормативните изисквания, приложимите вътрешни правила за обществените поръчки и изготвяне на график за тяхното провеждане през годината;
- Организира, координира и разработва документациите за възлагане на обществени поръчки в съответствие с изготвените технически задания от функционалните направления, иницирали провеждането им;
- Организира сключването на договори за възлагане на обществени поръчки и осъществява наблюдението и контрола върху изпълнението им съвместно с функционалните направления, иницирали провеждането им.
- Осигурява съхранението и архивирането на документациите по провеждане на процедурите за възлагане на обществени поръчки;
- Поддържа регистрите на обществените поръчки, сключените договори по реда на ЗОП и НВМОП, гражданските договори и договорите за предоставяне на информация, по които страна е НОИ;
- Организира подготовката и изпращането на информацията, подлежаща на вписване в Регистъра на обществените поръчки към Агенцията по обществени поръчки;
- Осъществява процесуалното представителство по дела, свързани с процеса на възлагане на обществените поръчки и сключените договори, по които страна е НОИ;
- Отговаря за разработването, изменението и допълнението на Вътрешни правила за възлагане на обществени поръчки от НОИ.

В резултат на осъществяваната от отдел „ОПД“ дейност през 2010 г. са проведени 24 процедури по реда на Закона за обществените поръчки и договори и 44 по реда на Наредбата за възлагане на малки обществени поръчки, в резултат на което са сключени 74 броя договори за доставки, услуги и строително-ремонтни дейности.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДОГОВОРИТЕ ОБЕКТ НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В ЦУ НА НОИ

КАПИТАЛОВИТЕ РАЗХОДИ ЗА 2010 г. НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

По бюджетната класификация в Дейност „Социално осигуряване“ са включени и средствата за капиталовите разходи. За 2010 г. са предвидени 8 295 800 лв. НОИ провежда своята инвестиционна политика, съгласно предвидените в бюджета му капиталови разходи, утвърдени от Министерство на финансите.

Съставянето на бюджета в частта за капиталовите разходи се базира на многобройни анализи и мащабни проучвания за необходимите мерки, действия и приоритети, стратегия за управление на имотите, която включва и осигуряване на подходящи сгради за упражняване и подобряване дейността на институцията и задоволяване на потребностите ѝ, стопанисване, управление, модернизиране и развитие на материалната база, обновяване на компютърна и друга техника, и абонаментна и техническа поддръжка по време на експлоатация.

Съгласно предвижданията и потребностите на Националния осигурителен институт са планирани капиталовите разходи за 2010 г. по параграфи, както следва:

I. § 51-00 „Основен ремонт“ – предвидени са средства в размер на 3 125 800 лв.

Националният осигурителен институт изгражда собствена архивна база във връзка с добавяне във функциите му да приема, обработва и съхранява документацията на прекратени осигурители, които нямат правопреемник. За изграждането на материална база за архивните стопанства през 2010 г. са включени следните обекти:

- Разширение на сградата за Обединено архивно хранилище (ОАС) в гр. Търговище. Стопанството е в експлоатация и предстои неговото разширение чрез придобиването на нова сграда, в която ще се приемат документи от областите Търговище, Шумен, Разград и Русе. За обекта има работен проект. Строителството е започнало и са усвоени 67 976 лв.
- Разширение на архивно хранилище в РУСО гр. София окръг. Обектът е пред завършване. Изразходвани са 55 243 лв. Остават да се усвоят 3 600 лв. за 2011 г.
- Подмяна на отоплителната инсталация в ЦУ – обхваща изграждане на нова отоплителна инсталация. Предвидени са средства в размер на 350 000 лв. За 2010 г. са усвоени 349 455 лв. Обектът е завършен и е влязъл в експлоатация.

- Довършителни работи за обекти в Тетевен и Варна, включват направата на връзки с информационната система на НОИ. Двата обекта са въведени в експлоатация с усвоени средства 121 324 лв.
- В гр. Враца се предвижда да се изгради ОАС за Северозападна България. За тази цел на НОИ е предоставено бивше общежитие, което трябва да бъде пригодно за архив. Сградата е масивна и в не добро състояние. Площта е над 3500 кв.м. и за реконструкцията ѝ ще са необходими за 2010 г. 1 120 000 лв. Проект за архивохранилището е изготвен. Проведен е конкурс и е избран изпълнител, но има жалба до Агенцията за обществени поръчки и строителство не започна. Изразходваните средства са в размер на 26 157 лв.

Всичко това показва, че първоначално предвидените средства не могат да се усвоят. От предвидените 3 125 800 лв. общо се усвоиха 620 155 лв. Това даде основание ръководството на НОИ да предложи на Надзорния съвет на института да извърши преразпределение на капиталовите разходи по параграфи. С протокол № 18 от заседание на Надзорния съвет, проведено на 12 декември 2010 г., е направена корекция на § 51-00 „Основен ремонт на ДМА“. От 3 125 800 лв. средствата са намалени на 1 125 800 лв.

II. Предвидените в бюджета средства по § 52-00 „Придобиване на дълготрайни материални активи“ са в размер на 4 638 000 лв., като тази сума бе предвидена за:

- § 52-02 „Придобиване на сгради“
 - Закупена е сграда за Районно управление гр. Плевен, като за 2010 г. се изплати годишен трансфер в размер на 553 974 лв.
 - Закупуване на сграда за РУСО гр. Пазарджик. В момента районното управление е настанено в три отделни сгради в не добро състояние и обслужването на клиентите на териториалното поделение е затруднено.
 - Предвидените средства бяха в размер на 1 265 000 лв. След направени подробни проучвания на повече от 10 сгради е избрана сграда на стойност 1 950 000 лв. Същата напълно отговаря на изискванията на институцията.
 - Друга сграда, която влиза в плановете за капиталови вложения, е закупуването на архивно хранилище за Южна България в община Минерални бани – Хасковска област. Сградата е напълно пригодена за изискванията за архивохранилища в системата на НОИ. Извършени са преговори и стойността на сделката е 2 330 000 лв.
- § 52-03 „Придобиване на друго оборудване, машини и съоръжения“.
 - Доставка на асансьорна уредба за Районно управление „Социално осигуряване“ гр. Бургас. Усвоени са 39 480 лв.
 - Резервно електрическо захранване за четири управления, където се извършва електронно обработване на документни прекратените осигурители. Усвоени са 14 292 лв.
 - Доставена е размножителна техника за 73 665 лв.
- § 52-01 „Придобиване на компютри и хардуер“

Предвид внедряването на нови модули в информационната система на НОИ е необходима доставката на по-висок клас компютърна и периферна техника, позволяваща безпроблемна работа с тях. За тази цел е доставена техника за 1 868 663 лв.

По § 52-00 „Придобиване на ДМА“ от планираните средства, след корекцията, направена с Протокол № 18 от заседание на Надзорния съвет проведено на 12 декември 2010 г. в размер на 6 638 000 лв., са усвоени 2 989 071 лв. Това ниско усвояване на средства се дължи на отказа на Надзорния съвет на НОИ да разреши да бъдат закупени двете сгради, аргументирано с икономическата криза.

III. Предвидените в бюджета средства по § 53-00 „Придобиване на нематериални дълготрайни активи“ са 532 000 лв., а усвоените са в размер на 449 439 лв.

ИНФОРМАЦИОННИ СИСТЕМИ

В изпълнение на основното си задължение – поддръжка и развитие на надеждна, сигурна и покриваща напълно дейността на Националния осигурителен институт информационна система (ИС), през 2010 г. главна дирекция „Информационни системи“ (ГД „ИС“) активно продължи да усъвършенства отделните ѝ модули.

Дългосрочни обезщетения (пенсии)

Дейността на Главна дирекция „Информационни системи“ по дългосрочните обезщетения включва:

- Проектиране на програмни продукти, необходими за дейността на института, съвместно с другите функционални направления;
- Методологическо разработване;
- Създаване на нови и актуализиране на съществуващите програмни продукти, използвани при отпускане, преосвидетелстване, възобновяване, изплащане и статистика на пенсиите в съответствие с нормативната база, договори и регламенти на ЕС;
- Изграждане и поддръжка на централна база данни „Пенсии“;
- Осигуряване програмна поддръжка на териториалните бази данни „Пенсии“;
- Оказване на методическа помощ на служителите в НОИ по използване на разработените информационни системи и технологии;
- Автоматична обработка при отпускане, изменение, възобновяване и изплащане на пенсиите по КСО, по регламентите на ЕС и по международни договори в областта на социалното осигуряване. Изготвяне на всички необходими документи – за пенсионера, за териториалните поделения и за Дирекция „Европейски регламенти и международни договори“;
- Предоставяне на пощите и банките необходимата им информация за изплащане на пенсиите, съгласно сключените с тях договори;
- Изготвяне на приложен софтуер за статистическа обработка на пенсиите в различни разрези и периодичност;
- Статистически отчети за актюерски и аналитични цели;
- Ежемесечно, тримесечно и годишно предоставяне на статистическа информация за пенсиите на отделите АПБ и СААП на ГД „АПП“ в ЦУ на НОИ.

Изпълнявайки своите основни дейности, главна дирекция „Информационни системи“ през 2010 г. изпълни и следните по-големи задачи:

1. Със заповед № 30 от 14.01.2010 г. Управителят на Националния осигурителен институт, на основание чл. 37, ал. 5, т. 2 от КСО и във връзка с прилагането на чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица (ЗПГРРЛ) определи средната пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2009 г. в размер на 263,47 лв.

Всички добавки по чл. 9 ЗПГРРЛ с начална дата до 31.12.2009 г. включително, изпратени с промените по пенсиите за м. март 2010 г. бяха автоматично преизчислени от Главна дирекция „Информационни системи“, на основание чл. 49б НПОС, считано от 01.01.2010 г., въз основа на средната пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2009 г. За новите размери на добавките бяха изготвени разпореждания в два екземпляра – по ЕГН и пощенски станции. Преизчислените добавки по чл. 9 ЗПГРРЛ и сумите за доплащане за месеците януари и февруари 2010 г. бяха изплатени с ведомост обр. 7 за месец март 2010 г.

2. През 2010 г. Главна дирекция „Информационни системи“ подготви и разработи промените в програмните продукти за отпускане, изплащане, преосвидетелстване и статистика на пенсиите във връзка с измененията в чл. 84, ал. 1 от КСО (регламентиращ добавката от пенсията на починал съпруг/а) и създаването на чл. 84а в раздел III на КСО

(добавка към пенсиите на лицата, навършили 75-годишна възраст), но тези промени не бяха приети.

3. През 2010 г. в Главна дирекция „Информационни системи“ продължи работата по регистъра на пенсионните разпореждания, включваща:

- Поддръжка на базата данни за електронен регистър на пенсионни разпореждания;
- Миграция на стари разпореждания от масови преизчисления;
- Миграция на стари разпореждания за починали пенсионери.

През 2010 г. бяха включени пенсионни разпореждания за починали пенсионери и пенсионните разпореждания за преизчислени добавки по чл. 9 ЗПГРРЛ със сканиран подпис във веригата за разпечатване на разпорежданията.

4. Във връзка с влезлите в сила от 1 май 2010 г. нови европейски регламенти за координация на системите за социална сигурност се наложиха промени в съдържанието на някои от съществуващите показатели и въвеждане на нови такива:

- Регламент (ЕО) № 883/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. за координация на системите за социална сигурност (в неговата консолидирана версия с отразените изменения, извършени с Регламент (ЕО) № 988/2009 на Европейския парламент на Съвета от 16 септември 2009 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност и за определяне съдържанието на неговите приложения);
- Регламент (ЕО) № 987/2009 на Европейския парламент на Съвета от 16 септември 2009 г. за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност;
- Промените свързани с прилагане на Регламент на Съвета (ЕИО) № 883/2004 г. и на двустранните договори.

ГД „Информационни системи“ своевременно добавяше, променяше и разработваше нови продукти във връзка с влизане в сила на:

- Нови двустранни международни договори в областта на социалното осигуряване;
- Спогодби в областта на социалното осигуряване, при които размерът на пенсията се определя на принципа на пропорционалното изчисление;
- Спогодби в областта на социалното осигуряване, при които размерът на пенсията се определя на принципа на „прякото“ (национално) изчисление;
- Спогодби в областта на социалното осигуряване, при които размерът на пенсията се определя на принципа на „прякото“ (национално) изчисление, на принципа на пропорционалното изчисление (смесен тип), както и за държави, попадащи в обхвата на Регламенти 1408/71 и 574/72.

5. Във връзка с преминаването на Агенцията за държавни вземания към Националната агенция по приходите се направи промяна в ал. 3 на чл. 85 от НПОС. Това наложи изменения в съдържанието и наименованието на част от бенефициентите и отчитането на удържките по запори. Тези промени бяха извършени автоматично от ГД „ИС“ с промените по пенсиите за м. март 2010 г.

6. За нуждите на счетоводното отчитане на пенсиите и за уеднаквяване на изплащателните документи, които се генерират от програмните продукти по пенсиите с отчетите на Националния осигурителен институт, бяха създадени процедури и технологична верига за въвеждане на единната бюджетна класификация по параграфи в рекапитулациите за изплащане на пенсиите. Наложиха се промени в макета и бяха преработени всички рекапитулации, създадени бяха нови документи, отпаднаха част от съществуващите.

7. В ГД „ИС“ се разработи допълнителна процедура за обработването на запори, наложени от съдебен изпълнител – частен и държавен, а така също и за удържка, наложена по запорно съобщение за обезпечаване на иск по реда на ГПК или ДОПК.

8. Поради увеличаване броя на пенсионерите, желаещи да получават пенсията си чрез

банка, с промените по пенсиите за м. юни 2010 г. се въведоха втори шифри за някои банки. Това наложи преработване на софтуера.

9. Във връзка с писма на БНБ, с които ни уведомяват за промени в банковата система, са правени своевременно корекции в програмните продукти за отпускане и изплащане на пенсиите.

10. Във връзка с писма на Български пощи, с които ни уведомяват за разкриване и закриване на пощенски станции, също своевременно са правени корекции в програмните продукти за отпускане и изплащане на пенсиите.

11. През 2010 г. завърши разработването и беше внедрен новият модул „Регистър на починалите пенсионери“. Разработени бяха допълнителни модули за миграция на данни от РУСО в база данни „Регистър на починалите пенсионери“, както и нов модул за отпускане и изменение на пенсия за починал пенсионер.

12. По повод възникнали проблеми при удостоверяване на здравно осигурителния статус на пенсионери, за които ЕГН от Централната база данни „Пенсии“ (ЦБД „Пенсии“) не съществува в Националната база данни „Население“ (НБД „Население“) на ГД „ГРАО“ или съществуват с флаг „починало лице“, за да се извърши уточняване на идентификатора ЕГН на тези лица, от ГД „Информационни системи“ са изготвени следните списъци:

1. Списък на действащите пенсионери към месец април 2010 г. с несъществуващи ЕГН в ГРАО;
2. Списък на действащите пенсионери към месец април 2010 г. с несъществуващи ЕГН в ГРАО и без данни за смяна на ЕГН;
3. Списък на действащите пенсионери към месец април 2010 г. с ЕГН, съществуващи в ГРАО с флаг „Починал“.

Въведена беше и допълнителна проверка в НБД „Население“ на ГД „ГРАО“ в някои програмни продукти.

13. За лицата, които получават срочни пенсии за инвалидност, към месечната документация по пенсиите от месец май 2010 г. ГД „Информационни системи“ изготви и включи в технологията, допълнителен „Списък на инвалидите, подлежащи на преосвидетелстване“. Той съдържа информация за лицата, които са включени в изплащателните документи един или два месеца преди изтичане срока на пенсията.

14. Във връзка със статистическото наблюдение на пенсиите, през 2010 г. в ГД „Информационни системи“ бяха изпълнени следните основни дейности:

- Поддръжка актуалното състояние на базата данни, от която се черпи статистическа информация – таблици, временни таблици и процедури;
- Ежемесечно, тримесечно и годишно предоставяне на статистическа информация на хартиен носител и в електронен формат за пенсиите на отделите АСП, АПБ и СААП от ГД "Анализ, планиране и прогнозиране";
- Изпълнение на текущо възложени задачи по статистическо наблюдение на пенсиите.

15. В съответствие с промяната в законодателството по пенсиите и изискванията към предоставяната статистическа информация бяха извършени следните дейности:

- Изготвен е отчет за пенсионери, пенсии и добавки към 31.12.2010 г., на лицата с пенсии по международни договори, разпределени по окръзи, който е включен към тримесечно предоставяната информация;
- Съгласно писмо № 93-00-706/25.06.2010 г. са добавени нови показатели към базата данни за пенсиите, предоставяна на ГД „АПП“;
- Съгласно писмо № 93-00-665/11.06.2010 г. са разработени нови приложения, които чрез използването на Reporting services на MS SQL 2005, позволяват получаването на исканите 18 таблици от тримесечната статистика и 22 таблици от годишната статистика в xls-формат.

16. През 2010 г. беше предоставена информация на хартиен носител или в електронен вид по следните задачи, несвързани с периодичност:

- Информация за разходите за еднократните коледни добавки към пенсиите през м. декември 2009 г.;
- Информация за разпределението на пенсиите, приравнени на минималните размери по видове;
- Брой и средни размери на новоотпуснатите през предходната година пенсии, определени в действителен размер към момента на искането на информацията (разпределени по видове пенсии, пол, лични/наследствени);
- Брой и суми на лицата, пенсиите на които са отпуснати съгласно отменената ал. 3 на § 9 от ПЗР на КСО;
- Брой и суми на лицата, които получават пенсии, при определянето, на които има периоди на отложено пенсиониране;
- Разпределение на новоотпуснатите пенсии по групи на основните месечни размери и категория на труда;
- Разпределение на пенсионерите по групи на изплащаните месечни размери на пенсиите им и по групи на навършена възраст на лицата.

17. През 2010 год. за областни и общински администрации бяха изработени и предоставени в електронен формат множество справки, свързани с анализа и изготвянето на **„Областни стратегии за развитие на социалните услуги (2011-2015)“**. (Такива услуги получиха всички общини в състава на областите: Благоевград, Бургас, В. Търново, Враца, Габрово, Кърджали, Ловеч, Монтана, Пловдив, Смолян, София – област, Стара Загора, Хасково, Шумен.) Отделни справки за дирекция „Социални дейности“ към Столична община и за общините – район „Триадица“ и район „Илинден“. Справките съдържаха информация за пенсионерите, жители на съответните общини и видовете получавани пенсии.

18. Изготвена и предоставена е информация на Столична община във връзка с разработването на **„Стратегия за борба срещу социалното изключване и бедността“**, както и на РС на КНСБ Смолян за броя и размерите на учителските пенсии.

19. За ГД „ЧРОПИАСД“ се изготвяха:

- Месечни справки, относно „броя разпореждания за пенсии“ по ТП на НОИ;
- Годишна справка, относно натовареността на заетите в структурните звена по „Отпускане на пенсии“ и „Изплащане на пенсии“ в ТП на НОИ.

20. За Дирекция “Вътрешен одит“ се изготвяха месечни справки относно подаваните от ТП на НОИ за обработка чрез „NPSQL“ справка образец 01:

- Брой изготвени проекторазпореждания за пенсии;
- Типове грешки от логически контрол;
- Брой на обработените и грешни справки 01;
- Брой анулирани разпореждания.

21. През 2010 г. в ГД "Информационни системи" са изготвяни различни справки по искания на:

- Съюза на военноинвалидите и военнопострадалите;
- Съюза на ветераните от войните;
- Министерство на финансите;
- Агенцията за социално подпомагане;
- Министерство на отбраната.

22. В програмното осигуряване за обслужване на пенсиите в ТП, поддържано от ГД „ИС“ през 2010 г. бяха направени следните промени и допълнения:

- Изготвен е програмен продукт за автоматизирано изплащане на коледни добавки;

- С промените по пенсиите за м. април 2010 г. е въведен нов шифър „4411 – удръжка за погасяване на неправилно получено парично обезщетение за временна неработоспособност, установена с разпореждане по чл. 114 от КСО“ в показателя „Партида на удръжката – PAR“;
- Въведени са нови показатели в Номенклатурата на показателите за попълване на справката за отпускане, определяне и изменение на пенсиите „NPSQL“, за статистическо наблюдение на пенсиите и програмен продукт „SOB2000“:
 - a. „DOH – Добавка по чл. 84а от КСО“;
 - b. „DDOH – Дата на добавката по чл. 84а от КСО“ от м. юли 2010 год.
- Във връзка с промяната на чл. 114 от КСО и указанията, дадени с окръжно писмо № 91-01-86/08.03.2010 г., в рекапитулациите, генерирани чрез програмните продукти от ЕПК, в които има удръжки е включена нова удръжка/колона „удръжка за надвзето ПОВН, постановено с разпореждане“. Новата удръжка се включи от м. май 2010 г.;
- Изготвен е програмен продукт и методология за мигриране на данни по изплащане на пенсии към SQL базирани БД;
- На основание писмо изх. № 91-01-278/11.11.2010 г. за допълнение и изменение на Номенклатурата на показателите за попълване на справката за отпускане, определяне и изменение на пенсиите – „NPSQL“, за статистическо наблюдение на пенсиите и програмен продукт „SOB 2000“ за пенсиите по международни договори, е изготвена инструкция за редовната месечна актуализация за м. януари 2011 г.

Парични обезщетения и помощи от ДОО

През 2010 г. продължи работата по поддръжка и развитие на модулите от системата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения и помощи от НОИ (ПОПДОО).

1. Отразени са промените в нормативната уредба през 2010 г., влияещи върху контрола при приема на документи, определяне правото и размера на обезщетенията, изразяващи се в:

- Централизираните обработки, включващи проверки за коректност на информацията от регистрите от ИС, съгласно законовите изисквания и поставянето на маркери за преглед на несъответствията, са допълнени и разширени с предложения на експертите от ТП и по Задания на ГД „ОКП“, основно в посока превантивен контрол по неправомерни плащания;
- Модулът за прием и въвеждане на документи е обогатен с нови справки и програмни средства, подпомагащи контрола върху въвеждането и прегледът на документите, както и ускоряващи работата по въвеждане на данните. Заложени са нови контролни процедури по предложение на ТП и по Задания на ГД „ОКП“;
- Модулът за преглед на резултатите от обработката е разширен с нови възможности за масови операции върху обработените случаи и генериране на групови документи;
- Модулът за изплащане е разширен с нови възможности за предприемане и отражаване на действията по надвети недължими обезщетения.

2. Извършено е годишно преизчисляване на обезщетенията по документи с начало на неработоспособността или бременността и раждането през 2009 г. и са изплатени получените положителни разлики.

3. Периодично от ГД „ИС“ се изготвят и предоставят на ТП списъци със случаи за последващ контрол на база сравнение на изплатените обезщетения и състоянието на информацията в Регистрите на ИС и тяхната последваща промяна.

4. Разработена е методика за идентифициране на рискови осигурители. По нея са изготвени множество справки извън системата и са подготвени за имплементиране в модулите на системата текущи проверки.

Обезщетения за безработица

През 2010 г. ГД „Информационни системи“ извършваше програмното и технологично осигуряване на дейностите по отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица (ПОБ):

1. Поддръжка и развитие на програмното осигуряване за обслужване на дейностите по отпускане и изплащане на ПОБ и отразяване на промените в нормативната база.
2. Ежемесечна обработка на информацията за ПОБ и актуализиране на централните регистри на НОИ:
 - Отразяване на информацията за изплатените парични обезщетения в Регистъра на осигурените лица на НОИ и съответно в СУП (Система за управление на приходите) на НАП във връзка със зачитане на осигурителен стаж при пенсиониране и здравно осигуряване;
 - Осигуряване на информация за целите на статистиката и аналитичната дейност.
3. Подготовка на информация, свързана с паричните обезщетения за безработица за поддържане на база данни за политиката на пазара на труда към ЕВРОСТАТ.
4. Ежемесечна проверка на регистрираните в Агенцията по заетостта безработни лица в Регистъра на трудовите договори – получаване от Агенцията по заетостта на персонална информация за регистрираните безработни лица, последващо извършване на проверки в Регистъра на трудовите договори и връщане на информация за наличие на трудови договори за всяка дирекция „Бюро по труда“.
5. Ежемесечно генериране на информация за АЗ и АСП към МТСП относно ПОБ.
6. Подготовка на информация за нуждите на вътрешния одит в Териториалните подразделения на НОИ.

Технологично обслужване на дейностите по обработка на обезщетенията в НОИ

1. Обработка на информация относно отпускане и изплащане на пенсии:
 - ✧ Регулярно приемане на информационни файлове от ТП на НОИ за отпускане и изменение на пенсии и препращането им към съответните специалисти от ГД „ИС“ за обработване и включване в базата данни;
 - ✧ Изпълнение на технологични процедури за обработка и актуализиране на БД с информацията за отпускане и изплащане на пенсиите;
 - ✧ Изпълнение на процедури по регулярно извличане на обработена в ГД „ИС“ информация по пенсиите и препращането ѝ по електронен път до ТП на НОИ, за да се отрази в локалните бази данни;
 - ✧ Регулярно извличане на данни за промените в изплащаните пенсии (след месечната актуализация) и изпращането им на „Български пощи“ ЕАД за автоматизирано отразяване в базите данни по пощенски станции;
 - ✧ Приемане от ТП на НОИ на информация за изплащане на пенсии по сметки на пенсионерите в банки, които са в договорни отношения с НОИ, последващо общаване и изпращане на информацията до банките.
2. Информационен обмен с банките относно изплащането на парични обезщетения от ДОО:
 - ✧ Регулярно изпращане на информацията за изплащане на парични обезщетения и помощи по ДОО до банките и приемане на информация за върнатите суми;
 - ✧ Регулярно изпращане на информацията за изплащане на парични обезщетения за безработица до банките и приемане на информация за върнатите суми.
3. Отпечатване на пенсионни документи за ТП на НОИ, получени след месечната актуализация на данните в ГД „ИС“ (общо около 1,5 милиона листа – по около 150 хиляди месечно).

4. Администриране на базите данни и информационните потоци за осигуряваните в професионалните и универсални фондове лица.

- ✧ Администриране, разпределяне и превеждане на осигурителните вноски от пенсионноосигурителните дружества към фонд „Пенсии“ на ДОО по §4 от ПЗР на КСО;
- ✧ Обработка и оценка, съвместно с ГД „ФСД“, на по-рано пенсионирани се участници в професионални фондове.

5. Оказване помощ на потребителите на електронните услуги на НОИ с консултации по телефона относно технически въпроси при използване на електронните услуги.

Трудови злополуки

През 2010 година продължи поддръжката на модул „Трудови злополуки“. Подготвени и изпратени са необходимите данни за нуждите на:

- ✧ Статистическото наблюдение на травматизма в България;
- ✧ ESAW (Европейска статистика на трудовите злополуки);
- ✧ Изготвяне информацията по методиката за определяне процента вноски за фонд ТЗПБ по икономически дейности за следващата година.

Подменени бяха класификаторите на икономическите дейности и професиите с актуалните, въведени за страната. За целта са направени необходимите промени в базата данни и в програмния продукт.

Професионални болести

През 2010 г. беше разработено основното програмно осигуряване за регистрация на случаите и документите на модул „Професионални болести“ и започна тестването му. Продължава и работата по програмното осигуряване за изготвяне на справките и статистическото наблюдение на регистрираните болести.

Профилактика и рехабилитация

Националният осигурителен институт, чрез неговите териториални поделения, осъществява дейност по преценка правото за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация на осигурените за риска лица. Актуализиран е регистърът на лечебните заведения, с които са сключени договори за 2010 година. Разширена и подобрена е функционалността на модула, чрез който се въвежда информацията и се издават удостоверенията за ползване на тази администрирана от НОИ програма. Добавени са нови справки за нуждите на контрола в ТП и ЦУ.

Взаимодействие с Националната агенция за приходите

1. Във връзка със стартиране работата на модули от ИС на Национална агенция по приходите, по силата на Споразумението между двете институции, подписаната на 07.07.2009 г. Инструкция за обмен на информация и Решение на УС на НАП от декември 2009 г., експерти от ГД „ИС“ извършиха:

- Дейностите по успешното преминаване на модули Приходи, Ревизионни актове и погасяване от ИС на НОИ към НАП, включително получаване на данни, валидация, информиране за несъответствия – от 01.01.2010 г.
- Спиране на модули ДЗПО и Здравно осигуряване, съответно от 01.01.2010 г. и от 01.02.2010 г., включително миграция на данните по ДЗПО. Последващ обмен на информация с НАП относно разчитането между НОИ и ПОД и между фонд „Пенсии“ в ДОО и фондовете за ДЗПО на натрупаните средства на лица с отпуснати пенсии съответно по §4 от ПЗР на КСО и по чл. 68 от КСО;
- Подаването от НОИ към НАП на информация и обработката в НАП на информации-

ята за здравно осигуряване на лицата с изплащани обезщетения за безработица и пенсии;

- Поддръжка на централната справочна система на НОИ за използване от НАП за информация, приета преди стартиране на СУП.

2. Продължи участието на експертите от НОИ в съвместна работна група по осигуряване еднаквост на валидационните правила на входящия контрол и анализ на резултатите от работата им в модулите за прием и обработка на осигурителни декларации от информационните системи на НОИ и НАП.

Регистър на осигурителите

В изпълнение на договореностите между НОИ и НАП за обмен на данни за осигурителите и самоосигуряващите се лица, през 2010 г. в Регистъра на осигурителите продължи да постъпва информация от НАП. Продължи анализът и работата по изясняване и изчистване на несъответствията при получаване от НАП и обработка в ИС на НОИ на данните за осигурителните периоди и вида осигуряване на самоосигуряващите се лица – физически лица, собственици на ЕТ и ЕООД и съдружници в ООД. Допълнена е справката за осигурителните книжки и статусът на осигуряването на самоосигуряващите се лица и съдружниците от централната справочна система и проверките върху тази информация в модулите за изплащане на обезщетения.

Регистър на трудовите договори

Поддържа се модулът за приемане, валидиране и обработване на данните за регистъра на трудовите договори от СУП на НАП към Информационната система на НОИ, както и справочните модули от регистъра и контролните процедури върху неговата информация в модулите за изплащане на обезщетения.

Регистър на осигурените лица

Извършени бяха следните дейности:

- Прием, валидация и обработката на получаваните от НАП към НОИ данни за РОЛ с изцяло нови програмни и технологични средства;
- Уведомяване на НАП за неприетите от контрола на НОИ осигурителни декларации и последващата повторна обработка след корекция.

Здравно осигуряване

През 2010 г. продължи поддръжката на специализираната услуга към НЗОК за проверка на пенсионния статус на лицата при издаване на европейски здравноосигурителни карти.

Осигурителни вноски и краткосрочни разходи

През 2010 г. в модули „Приходи“, „Разходи“ и „Незабавно инкасо“ своевременно са актуализирани номенклатурните таблици с параметрите на ЕБК и контролните процедури за годината. Обогатена е номенклатурата на отказите на ПП „Незабавно инкасо“ и е засилен контролът при потвърждаване на исканията за незабавно инкасо. Предоставени са в съответните срокове справките, отчетите и информацията, необходими на ГД „АПП“.

Ревизионни актове и погасяване на задълженията

Продължи поддръжането на:

- Система „NSSIRevPogas“ за регистрация и погасяване на ревизионни актове по разходите на ДОО за работа в ТП на НОИ;

- ПП NSSILIH „Изчисляване на лихва просрочие“ за Internet, LINDOO и LINDOOLM „Изчисляване на лихва просрочие“ за локален компютър и мрежови вариант под ДОС. Поддържа се и програмен продукт „Изчисляване на лихва просрочие“ Windows вариант за самостоятелно ползване.

Архивно стопанство

И през 2010 г. се работи по поддръжката на внедрения регистрационен софтуер за архивно стопанство – система за събиране, регистриране, обработване, съхраняване и използване на разплащателните ведомости на прекратените осигурители, които нямат правопреемник, както и на документите, въз основа на които се установява осигурителен стаж и доход на лицата, работили в организациите по § 12 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи.

Във всички ТП на НОИ продължава процесът по прием и завеждане в регистъра на прекратените осигурители по реда на постъпването на предадената документация. Това се извършва в ТП или в изградените архивохранилища. Документацията се съхранява и по график транспортира до центровете за сканиране и индексирание. Продължи процесът по сканиране и индексирание на документи, което позволява използването на натрупаната информация за справки и изготвяне на документи за пенсиониране служебно от НОИ. Използва се разработената справочна система към модула работеща върху централизираната информация.

В ГД „ИС“ се получава, съхранява и администрира на големи дискови пакети натрупаната при сканирането и индексиранията информация от външния изпълнител.

В сайта на НОИ се поддържа справка за осигурителите предали документация в архивното стопанство на НОИ.

Във връзка с прекратяване договора за външно изпълнение на дейностите по сканиране и индексирание на документацията, тази дейност се пое от специалистите на НОИ. Това наложи в ГД „ИС“ да стартира проектирането и разработката на нова програмна система за обслужване на дейността, която включва три модула, обединени от единна технология за работа с тях. Паралелно се извърши работа по техническото оборудване и подготовка на центровете за електронна обработка в обединените осигурителни архиви. Внедряването на новата система ще позволи самостоятелна работа от страна на специалисти на НОИ за постигане на по-голямо качество и използваемост на електронно обработената документация.

Информационната система на НОИ и „външния свят“

- На база нови сключени договори беше разширено предоставянето на информация на финансови институции, съдебни инстанции и др. ползватели на ИС на НОИ.
- ГД „ИС“ поддържа технически официалната INTERNET – страница на института, като се публикуват актуални версии на разпространяваните от НОИ програмни продукти и електронни услуги.
- От компетентни служители ежедневно се изготвят справки и подготвят отговори на поставени актуални въпроси и жалби на електронните адреси на института и на специално обявените телефони за въпроси по информационното осигуряване.
- На ИНТЕРНЕТ-страницата на института чрез комбинацията от ЕГН и ПИК от НОИ се предоставят на лицата справки за изчислените и изплатени обезщетения по представените от работодателите им болнични листове и заявления-декларации и за получаваните пенсии. Предоставя се информация и чрез SMS или E-Mail, посочени от лицата с документ или чрез сайта.
- С цел информирането и на осигурителите за процеса на изплащане на обезщетенията, НОИ поддържа услуга по издаване на персонален за осигурителя идентификационен код (ИКО), с използването на който може да се получи справка за изплатените обезщетения на всички лица по представени от осигурителя документи в НОИ;

- Продължава участието на специалисти от дирекцията в разработката и предоставяне-то на публични услуги по линия на „Електронното правителство“.

Европейска интеграция

Експерти от ГД „ИС“ участват в работни групи, представителства и форуми в България и извън нея по отношение работата на ИС на НОИ в областта на изплащането на обезщетенията и по отношение подготовката за участие на България в изцяло електронния обмен на документи по новите регламенти на ЕС в областта на социалната сигурност. България е една от тестващите единния софтуер за обмен в рамките на ЕС страни, а специалистите на ГД „ИС“ участват в процеса. Информационната система на НОИ се подготвя за внедряването на реалния обмен от 2012 г.

Техническо и комуникационно обслужване

През 2010 г. в областта на комуникационното обслужване бяха извършени следните основни дейности:

1. Оптимизиране на мрежата на НОИ:
 - Откриване и закриване на наети линии;
 - Премаване към собствена оптична свързаност.
2. Следене състоянието, подмяна и добавяне на нови Gateway устройства за намаляване на разходите.
3. Експлоатация на системата за автоматичен оператор, с която се поемат над 30 000 обаждания на месец.
4. Организиране и оказване на помощ при техническата реализация на приемните за провеждане на българо-германските консултация дни в различни градове в страната.
5. Осъществяване на дистанционен контрол на цифровите телефонни централи в ТП на НОИ от ЦУ на НОИ през мрежата за предаване на глас и данни, реконфигуриране по заявки на ТП.
6. Администриране на таксуващата система към телефонната централа в ЦУ на НОИ и ежемесечно генериране на статистически справки.
7. Работа в комисията по обновяване и развитие на резервен център.
8. Изпълнени над 600 заявки за преместване, реконфигуриране и откриване на телефонни постове към цифрова централа на НОИ и ТП на НОИ.
9. Водене на 9 броя досиета по договори с чужди фирми.
10. Поддръжка на актуален телефонен указател в електронен вариант.
11. Посрещане на обаждания от гражданите и даване на информация във връзка с дейности, извършвани от НОИ.
12. При пускане в експлоатация на новите сгради в гр. Тетевен и гр. Стара Загора се изгради СКС (структурна кабелна система) и се пуснаха още 2 телефонни централи.
13. Разширение на телефонната централа в ЦУ на НОИ.
14. Провеждане на тръжна процедура и сключване на нови договори с мобилните оператори. Настройка на софтуерните системи за управление на телефонните централи в съответствие с новите договорни условия за оценяване на услугите.

През 2010 година ГД „ИС“ осъществяваше своята дейност по поддръжката на компютърната информационна система в НОИ, без да се допуска спиране на основните ѝ функции – достъп до Интернет, WEB приложения, локални и глобални мрежи. Експертите в тази област планираха и организираха доставките на компютърна, сървърна, мрежова техника и програмни продукти, като участваха в изготвянето на техническите спецификации на актуални компютърни и сървърни конфигурации, принтери и консумативи.

Беше инсталирана нова компютърна и сървърна техника, нов софтуер (операционни системи, приложни програми, антивирусни програми) и мрежови устройства. Ежедневно беше оказвана техническа и технологическа помощ на служителите от ТП и ЦУ на НОИ при използването на информационните системи и технологии.

Поради необходимостта от обновяване и допълване на компютърна техника за оборудване работните места в НОИ, експертите от ГД „ИС“ участваха в подготовката на необходимите документи и при провеждането на тръжните процедури за нуждите на Централно Управление и Териториалните Поделения на НОИ за доставка на:

- ✧ Персонални компютри и лазерни принтери;
- ✧ Сървъри и аксесоари;
- ✧ Доокомплектоване и ново WAN оборудване;
- ✧ Дискова система IBM 8700, включително пускане в експлоатация;
- ✧ Високо производителни скенери за всички архивни центрове.

Във връзка с откриване на ново архивохранилище в град Тетевен и оборудване на втора сграда към ТП на НОИ в град Варна бяха изградени нови структурни кабелни системи.

За да бъдат свързани с националната мрежа на НОИ, ТП на НОИ гр. Варна, архивохранилищата в град Тетевен и град Стара Загора беше изградена свързаност между съответните сгради и ЦУ на НОИ през доставчик. За осъществяване на надеждна, защитена и стабилна връзка за обмен на данни беше осигурено криптиране на връзката към посочените обекти.

С цел намаляване на разходите, икономия на средства и оптимизиране на националната мрежа (НМ) на НОИ (намаляване на средствата за поддръжка и повишаване на скоростта) за градска мрежова свързаност, бяха изградени високоскоростни оптични връзки от ТП на НОИ гр. Враца, ТП на НОИ гр. Кърджали, ТП на НОИ гр. Перник, ТП на НОИ гр. Пловдив, ТП на НОИ гр. Плевен, до точка на Националната мрежа на НОИ.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА НОИ С НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Съгласно чл. 33 от Кодекса за социално осигуряване, държавното обществено осигуряване се управлява от Националния осигурителен институт, който отчита своята дейност пред Народното събрание. Управителят и Подуправителят на НОИ се избират пряко от Народното събрание. Тази субординация предопределя изключително активното взаимодействие между НОИ и законодателната власт.

Взаимовръзката с Комисията по труда и социалната политика (КТСП) и Комисията по бюджет и финанси е най-тясна поради естеството на работа в НОИ, финансовото устройство и управление, основани на КСО и Закона за бюджета на ДОО. При работа по въпроси, касаещи пряко или косвено общественото осигуряване, експерти на НОИ участват и в работата на останалите комисии на Народното събрание (Комисията по здравеопазване, Комисията по правни въпроси, Комисията по култура, гражданско общество и медии и др.).

Националният осигурителен институт няма пряка законодателна инициатива, но с последователната си политика и на базата на отличен експертен опит, в някои случаи успява да провокира инициране на промени в нормативни актове, нуждаещи се от по-добро регламентиране или уреждане.

Всяка година НОИ изработва и предоставя на органите на властта проектозакона за бюджета на общественото осигуряване за съответната година. През 2010 г. тази процедура беше изпълнена и по отношение на законопроекта за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2011 г.

Експерти от съответните функционални направления в Централното управление на НОИ:

- участват в процеса на подготовка на проектозаконите, засягащи държавното обществено осигуряване;
- участват в изготвянето на отговори на актуални въпроси и питання в областта на обществено осигуряване, отправени към министъра на труда и социалната политика, за докладване пред Народното събрание;
- изготвят становища по искане на председателите на постоянните комисии по внесени законопроекти;
- изготвят становища по искане на представители на Народното събрание по различни казуси в областта на социалното осигуряване;
- отговарят по компетентност на писма на граждани, изпратени до народни представители;
- изготвят справки и дават консултации по въпроси, интересуващи народните представители.

С участието на експерти от НОИ се подпомагат работните срещи на комисиите на Народното събрание с представители на синдикатите и граждански сдружения по теми, свързани с осигурителното законодателство.

През 2010 г. представители на Националния осигурителен институт участваха в срещи между изпълнителната власт, законодателната власт и синдикалните организации:

- На 25.05.2010 г. се проведе среща с КТСП, МТСП, НОИ и синдикати относно §4 от ПЗР на КСО;
- На 30.06.2010 г. в заседание на КТСП беше представен, обсъден и приет единодушно Отчетът за изпълнението на ЗБДОО за 2009 г. (№ 010-00-97), внесен от НОИ на 18.06.2010 г.;

- На 14.07.2010 г. в заседание на КТСП беше представена концепцията за пенсионната реформа от министъра на труда и социалната политика, с участието на Управителя и екип от експерти на ръководни позиции в НОИ.

През месец юли се проведеха срещи между НОИ и МТСП и отделните парламентарни групи относно предстоящите промени в Кодекса за социално осигуряване:

- на 20.07.2010 г. среща с ПГ на ГЕРБ с участието на Управителя на НОИ;
- на 28.07.2010 г. среща с ПГ на Синята коалиция с участието на Управителя на НОИ;
- на 28.07.2010 г. среща с ПГ на Атака с участието на Управителя на НОИ;
- на 29.07.2010 г. среща с ПГ на Коалиция за България с участието на Управителя на НОИ;
- на 30.07.2010 г. среща с ПГ на ДПС с участието на Управителя на НОИ.

През 2010 г. различни представители на НОИ (управител, подуправител, началник на отдел „Правен“ и юрисконсулти, главен директор на ГД „Пенсии“, главен актюер и главен директор на ГД „Анализ, планиране и прогнозиране“, главен директор на ГД „Осигуряване и краткосрочни плащания“, главен методолог в ГД „Осигуряване и краткосрочни плащания“, началниците на отдели „Профилактика, рехабилитация и експертизи“, „Безработица и гарантирани вземания“, „Методология на осигуряването и персоналната информация“) са взели участие в разглеждането на първо и второ четене в комисии и/или в пленарна зала по следните законопроекти и решения:

1. Закон за допълнение на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, приет на 28/01/2010 г.
2. Закон за изменение и допълнение на Кодекса на труда, приет на 10/02/2010 г.
3. Закон за изменение и допълнение на Закона за социално подпомагане, приет на 10/02/2010 г.
4. Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване, приет на 25/02/2010 г.
5. Закон за закриване на Социалноинвестиционния фонд, приет на 05/03/2010 г.
6. Закон за изменение и допълнение на Закона за интеграция на хората с увреждания, приет на 11/03/2010 г.
7. Закон за изменение на Закона за здравното осигуряване, приет на 01/04/2010 г.
8. Закон за изменение и допълнение на Закона за здравето, приет на 21/05/2010 г.
9. Закон за допълнение на Закона за държавния служител, приет на 04/06/2010 г.
10. Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване, приет на 16/06/2010 г.
11. Закон за изменение и допълнение на Закона за Националната агенция за приходите, приет на 23/06/2010 г.
12. Закон за изменение и допълнение на Закона за държавния бюджет на Република България за 2010 г., приет на 08/07/2010 г.
13. Закон за изменение и допълнение на Закона за насърчаване на заетостта, приет на 21/07/2010 г.
14. Закон за изменение и допълнение на Кодекса на труда, приет на 22/07/2010 г.
15. Закон за изменение и допълнение на Закона за лечебните заведения, приет на 23/07/2010 г.
16. Закон за изменение и допълнение на Закона за здравното осигуряване, приет на 29/07/2010 г.
17. Закон за изменение и допълнение на Закона за държавния служител, приет на 17/09/2010 г.

18. Закон за допълнение на Закона за здравното осигуряване, приет на 23/11/2010 г.
19. Закон за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2011 г., приет на 30/11/2010 г.
20. Закон за изменение и допълнение на Закона за здравето, приет на 30/11/2010 г.
21. Закон за държавния бюджет на Република България за 2011 г., приет на 02/12/2010 г.
22. Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване, приет на 11/12/2010 г.
23. Решение за освобождаване на управителя на Националния осигурителен институт, прието на 25/02/2010 г.
24. Решение за избиране на управител на Националния осигурителен институт, прието на 05/03/2010 г.
25. Решение за отпускане на пенсия за особени заслуги към държавата и нацията, прието на 29/04/2010 г.
26. Решение за отпускане на пенсия за особени заслуги към държавата и нацията, прието на 20/05/2010 г.

ОСНОВНИ ФУНКЦИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ В ЦЕНТРАЛНО УПРАВЛЕНИЕ НА НОИ

I. ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ

Главна дирекция „Пенсии“ в Централно управление на НОИ осъществява административното пенсионно производство като организира, ръководи и контролира дейността по отпускането и изплащането на пенсиите по националното законодателство и подписаните от България международни спогодби. Контролните функции осъществява чрез механизмите на текущия и последващ контрол, като пряко наблюдава дейността на РУСО. В компетенциите на дирекция „Пенсионно осигуряване“ са въпросите, засягащи методологията на всички видове пенсии, отпускани изцяло по българското законодателство – свързаните с трудовата дейност и тези, които не зависят от участие с осигурителни вноски. С методически указания по прилагането на нормативните актове подпомага териториалните поделения на НОИ, изготвя становища по различни пенсионни въпроси, отговаря на жалби, заявления, сигнали, изготвя проекти на предложения за отпускане на персонални пенсии и пр.

През периода 1 януари – 31 декември 2010 г. в главна дирекция „Пенсии“ са постъпили и е отговорено на над 2 500 писма на граждани, различни ведомства и районни управления „Социално осигуряване“. Основната част от кореспонденцията е свързана с разяснения относно придобиване на пенсионни права, определяне категорията на труда при пенсиониране, несъгласия с определения размер на пенсията, получаване на наследствена пенсия от учащи, наложени удържки от пенсиите и др. Изразени са становища по 29 молби за опрощаване на дългове от надвзети пенсии от Администрацията на Президента, по Указ № 2773/80 г. Всички молби са внесени за разглеждане от Комисията по опрощаване. По част от молбите до Президента на Република България за опрощаване на дългове от надвзети пенсии е водена допълнителна кореспонденция с общинските съвети, териториалните данъчни дирекции и РУСО. Изготвяни са отговори на депутатски питания, отговори на актуални въпроси и писма до различни комисии към Народното събрание, искания за промяна на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране и Инструкция № 13/2000 г. за прилагане на НКТП.

В ГД „Пенсии“ са изготвени и становища до различни институции, свързани с промяна в осигурителното законодателство или прилагането му.

Изготвени са 6 доклада от името на министъра на труда и социалната политика, които са внесени в Министерския съвет за отпускане персонални пенсии по реда на чл. 92 от КСО и са отпуснати 316 персонални пенсии на деца и многодетни майки. За решенията на Министерския съвет са уведомени РУСО и председателите на общинските съвети, направили предложението за отпускането на този вид пенсии. По по-голямата част от молбите е водена допълнителна кореспонденция с лицата, като са изисквани декларации за доход, удостоверение за наследници, решение на Общински съвет и др. На част от молбите е отговорено с писмо, че не могат да се включат в доклад за отпускане на пенсия, поради висок доход, а други са препратени в РУСО за отпускане на наследствени пенсии по реда на чл. 82 КСО.

През 2010 г. в ГД „Пенсии“ бяха изготвени проекти за изменения и допълнения на Кодекса за социално осигуряване, на Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж и Инструкция № 13 от 2000 г. на Управителя на НОИ. Във връзка с прилагането на тези и други актове, касаещи пенсионното осигуряване своевременно са изготвени методически указания до РУСО за практическото им изпълнение. Изготвени са 51 броя окръжни писма до РУСО по въпроси, свързани с отпускане и изплащане на пенсии и във връзка с промените в КСО и НПОС, както и 12 броя окръжни писма съвместно с други дирекции от Централно управление на Националния осигурителен институт.

През 2010 г. главна дирекция „Пенсии“ не организира съвещания с РУСО по въпросите на отпускането и изплащането на пенсиите, предвид въведения режим на икономии поради икономическата криза в страната. С оглед оказване на методична помощ и упражняване на контрол по прилагане на осигурителното законодателство, експертите от главната дирекция посетиха всички 28 РУСО. Методична помощ бе оказвана и по телефона и по кореспондентен път.

В ГД „Пенсии“ се водеха активни дискусии по време на обсъжданията по пенсионна реформа. През различни етапи се разработваха и различни варианти за законодателни промени.

Служителите от ГД „Пенсии“ взеха участие в обучението по координиране на схемите за социална сигурност в Европейския съюз, организирано от дирекция „ЕРМД“.

Експерти от ГД „Пенсии“ ежедневно дават консултации по пенсионни въпроси на пенсионери и служебни лица под формата на дежурства по предварително изготвен график. Тази дейност се извършва както в работните помещения, така и на обявения от НОИ „горещ телефон“ за справки.

Контролните си функции ГД „Пенсии“ осъществява чрез механизмите на текущия и последващ контрол, като пряко се наблюдава дейността на РУСО в областта на пенсиите.

Пенсионно обслужване

Дейностите по отпускането, изменянето, спирането, прекратяването, възобновяването и изплащането на пенсиите се извършват в структурните звена „Пенсии“ в териториалните поделения на НОИ. В тях се извършва отчитането и статистическото наблюдение на пенсиите, предоставя се необходимата информация на гражданите по пенсионното осигуряване. Чрез обобщената статистическа информация в ЦУ на НОИ за новоотпуснати, изменени и прекратени пенсии в 28-те териториални поделения на НОИ може да се добие представа за обема на работата, извършвана от пенсионните органи, както следва:

➤ През 2010 г. общият брой на новоотпуснатите, изменените и прекратените пенсии във всички районни управления е 453 138. Като новоотпуснати, изменени и прекратени се наблюдават само първите (водещите) пенсии.

➤ Новоотпуснатите пенсии във всички ТП на НОИ през 2010 г. са 113 207, а прекратените са 118 665 пенсии. Броят на новоотпуснатите и прекратените пенсии не включва преминалите от една област в друга и променилите вида на пенсията.

➤ През 2010 г. са изменени 221 266 пенсии. В сравнение с 2009 г., когато са били 999 550, броят им е намалял значително.

➤ Издадените пенсионни разпореждания само от фонд „Пенсии“ са 442 464. От тях за отпускане са 108 959, за изменение – 219 677 и за прекратяване – 113 828. Общият брой на издадените пенсионни разпореждания спрямо 2009 г. (когато са били 1 139 007) е снижен с 61,2 %. Дължи се на намаление в броя на изменените пенсии, основно поради липсата на законови промени, свързани с размерите на пенсиите през 2010 г.

➤ От фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, се изплащат: персонални пенсии, пенсии за особени заслуги, гражданско-инвалидни и военно-инвалидни пенсии, социални пенсии за старост и за инвалидност и други пенсии по отменени закони. През 2010 г. от този фонд са отпуснати и възобновени 3 923, изменени са 982 и са прекратени 4 010 пенсии.

➤ Лицата с намалена работоспособност имат право на **социална пенсия за инвалидност** (независимо дали получават друга пенсия или не). При изплащането ѝ към друг вид пенсия тя е в размер 25 на сто. Към края на 2010 г. социалните пенсии за инвалидност достигат 491 348, от които 444 553 (90,5 %) се изплащат към друга пенсия. Наблюдава се снижение общо на социалните пенсии за инвалидност спрямо края на 2009 г. с 0,1 %. На получаваните като втори, трети и четвърти пенсии снижението също е с 0,1 %.

➤ От фонд „Трудова злополука и професионална болест“ се изплащат пенсии за

инвалидност на лица, пострадали при трудови злополуки или заболели от професионални болести. След смъртта им те се получават от правоимащите наследници. През 2010 г. новоотпуснатите пенсии за трудова злополука и професионална болест са 325, изменени са 607 и прекратени 827 пенсии. Спрямо 2009 г. общият брой на издадените пенсионни разпореждания от този фонд е снижен значително предимно поради силно намалелия брой на изменените пенсии.

➤ От **Учителския пенсионен фонд** (УПФ) са отпуснати 1 298, изменени – 2 652 и прекратени – 24 пенсии.

➤ В края на 2010 г. **добавките**, изплащани на преживелия съпруг/съпруга в размер 20 на сто от пенсията на починалия наследодател, са 693 642. Тук се включват и добавките на пенсиониранияте учители, получаващи пенсии за сметка на УПФ. Общо вдовишките добавки бележат увеличение от 1,5 %.

➤ Намаление се наблюдава при добавките на ветерани от отечествената война: от 16 961 през 2009 г. на 13 512 през 2010 г, или 20,3 % по-малко. При добавките за чужда помощ също има снижаване в броя: от 112 169 на 106 295, или 5,2 % по-малко. Покачване се наблюдава в броя на добавките по чл.9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ). Към края на 2010 г. те са 10 561, което е с 0,7 % повече спрямо броя им (10 484) през 2009 г.

II. ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ

Двустранните споразумения по обществено осигуряване не засягат националната система за осигуряване и разпоредбите, указващи кои лица подлежат на осигуряване, размерите на паричните обезщетения, при какви условия и за какъв период се предоставят. Тези въпроси се уреждат от националното законодателство. За всеки, който работи в друга държава, е от значение да не остане лишен от правото да се осигурява и съответно – да получава краткосрочни и дългосрочни обезщетения при настъпване на осигурителния риск. Но важно е също да не бъде задължен да се осигурява едновременно по законодателствата на двете страни. Двустранните спогодби целят избягването на такива ситуации и затова повечето от тях се подчиняват на следните основни принципи на координиране:

- равнопоставеност на гражданите на двете държави;
- сумиране на осигурителен стаж, придобит съгласно законодателството на двете държави;
- запазване на придобити права;
- приложимост само на едно законодателство.

Всички подписани от България спогодби съблюдают тези принципи. Изключение прави спогодбата с Либийската арабска Джамахирия, която има твърде ограничен обхват, както и споразумението с Република Турция. То не е спогодба, но урежда важни на този етап отношения относно изплащането на българските пенсии на етнически турци, когато живеят в съседната държава.

За изчисляване на плащанията по спогодбите у нас се използват два основни принципа:

♦ **Пропорционален принцип** – компетентна да изплаща обезщетения е всяка държава, в която лицето има придобит стаж и е страна по спогодбата. Първо се изчислява теоретичен размер на пенсията, като всяка държава прилага своето национално законодателство за размер, който би бил дължим, ако общият стаж във всички държави е придобит само по нейното законодателство. След това се изчислява действителният размер, като теоретично полученият размер се разделя на продължителността на общия стаж и се умножава по продължителността на действително зачетения собствен осигурителен стаж. Този принцип е приложен при сключване на спогодбата с бивша федеративна Република Югославия.

♦ **Принцип на прякото изчисление** – стажът се събира само за преценката на правото на пенсия, след което всяка държава изчислява размер, зачитайки само стажа по собственото си законодателство. Този принцип е в основата на сключените спогодби с Албания, Македония, Хърватия и Украйна.

Нормативно редът за отпускане, изменение, осъвременяване, спиране, възобновяване, прекратяване и възстановяване на пенсиите по международни спогодби и тяхното изплащане е уреден със съответните международни договори в областта на социалното осигуряване, страна по които е Република България, както и с Кодекса за социално осигуряване и Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж.

Дирекция „Европейска интеграция и международни договори“ в Централно управление на НОИ извършва централизирани дейности по:

- Разработване на проекти за международни спогодби в областта на социалното осигуряване;
- Разработване на проекти за административни споразумения и двуезични формуляри;
- Изпълнява задълженията на НОИ като компетентна институция и осъществява методическа дейност по прилагането на регламентите на Европейския съюз и международните договори;
- Организира, методически ръководи и контролира дейността по определяне на приложимо законодателство при отпускане и изплащане на парични обезщетения и пенсии по международни договори;
- Организира и извършва дейността по отпускане, изменение, спиране, прекратяване и възобновяване на пенсиите по регламентите на Европейския съюз и международните договори в областта на социалното осигуряване за лицата с постоянен адрес в чужбина.

Сключването на международни договори в областта на социалното осигуряване в България започва около средата на миналия век. Към края на 2010 г. действат **10 двустранни международни договори за социално осигуряване** и **едно междуправителствено споразумение** за изплащане на пенсиите, отпуснати в България на лица, живеещи на територията на Република Турция. Спогодбите с държави-членки на ЕС (Германия, Полша, Чехия, Словакия, Унгария, Австрия, Кипър, Румъния, Испания, Холандия и Люксембург), сключени и влезли в сила преди 1 януари 2007 г., от датата на членството на България в ЕС се замениха от Регламент 1408/71 и Регламент 574/72 в отношенията между България и съответната друга държава-членка.

От **1 май 2010 г.** са в сила **новите европейски регламенти** за координация на системите за социална сигурност:

1) **Регламент (ЕО) № 883/2004** на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. за координация на системите за социална сигурност. В неговата консолидирана версия са отразени измененията, извършени с **Регламент (ЕО) № 988/2009** на Европейския парламент на Съвета от 16 септември 2009 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност и за определяне съдържанието на неговите приложения;

2) **Регламент (ЕО) № 987/2009** на Европейския парламент на Съвета от 16 септември 2009 г. за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност.

Тези регламенти заменят прилаганите до сега регламенти на Съвета (ЕИО) № 1408/71 и № 574/72.

Старите координационни регламенти ще продължат да се прилагат само в някои определени случаи:

- когато все още не е приключила процедурата, започнала при тяхното действие;
- по отношение на гражданите на трети държави чрез Регламент (ЕО) № 859/2003 на

Съвета от 14 май 2003 г. за разширяване на приложното поле на разпоредбите на Регламент (ЕИО) № 1408/71 и Регламент (ЕИО) № 574/72;

- по отношение на страните от Европейското икономическо пространство (Норвегия, Исландия и Лихтенщайн) по силата на сключено споразумение за това до сключване на споразумение за разширяване действието на новите регламенти;
- по отношение на Швейцария по силата на сключено споразумение за това до сключване на споразумение за разширяване действието на новите регламенти.

През 2010 г. дейността, свързана с разработване и прилагане на двустранните договори в областта на социалното осигуряване, по които Република България е страна, може да бъде обобщена в следните направления:

Подписани нови спогодби и административни споразумения

- Споразумение за прилагане на Договора между Република България и Руската федерация за социална сигурност, подписано на 13 ноември 2010 г.

През 2010 г. влязоха в сила следните спогодби:

- Спогодбата за социална сигурност между Република България и Република Корея – в сила от 01.03.2010 г.;
- Договорът между Република България и Руската федерация за социална сигурност – в сила от 20.03.2010 г.

Проведени двустранни срещи, обмен на експерти и консултациялни дни

През 2010 г. бяха осъществени следните срещи на ниво експерти, свързани с обслужване на лица при прилагане на европейските регламенти в областта на социалната сигурност и спогодбите и работни срещи по прилагането на действащи европейски регламенти и спогодби:

- През май 2010 г., в СУ „Св. Кл. Охридски“ служители от дирекцията взеха участие в Четвъртия национален семинар по проекта на ЕК trESS (training and reporting on social security in Europe) – „Координация на системите за социална сигурност в Европа“, организиран от МТСП и катедра „Трудово и осигурително право“ със съдействието на Европейската комисия;
- Юни 2010 г. в Пловдив се проведе Българо-германски консултациялни дни. Консултацияните дни бяха проведени за три пълни работни дни. По време на консултацияните дни бяха дадени общо 401 консултации по отношение на българското и германското пенсионно законодателство на лица, работещи и/или живеещи в България;
- През м. юни в София се състоя посещение на служители от DRV-Bund, в рамките на договорения обмен на служители между българските и германските осигурителни институции за обмяна на опит при прилагане на европейските регламенти в областта на социалната сигурност и решаване на конкретни практически казуси;
- Юли 2010 г. в София се състоя посещение на служители от DRV- Mitteldeutschland в рамките на договорения обмен на служители между българските и германските осигурителни институции за обмяна на опит при прилагане на европейските регламенти в областта на социалната сигурност и решаване на конкретни практически казуси;
- През септември 2010 г. в гр. Хале, се състоя посещение на служители от дирекцията, в DRV-Mitteldeutschland, в рамките на договорения обмен на служители между българските и германските осигурителни институции за обмяна на опит при прилагане на европейските регламенти в областта на социалната сигурност и решаване на конкретни практически казуси;
- През м. септември 2010 г. в гр. Дюселдорф в рамките на три работни дни се прове-

доха Българо-германски консултационни дни. По време на консултационните дни бяха дадени общо 344 консултации по отношение на българското и германското пенсионно законодателство на лица, работещи и/или живеещи в България;

- Септември 2010 г. в София в Националния осигурителен институт беше проведено обучение по прилагане на Регламент 883/2004 по отношение на риска безработица;
- Октомври 2010 г. в Мюнхен беше проведена среща на служители от дирекцията с германските органи за връзка – Федерацията на Германското пенсионно осигуряване Берлин, Германско пенсионно осигуряване Средна Германия, Пенсионно осигуряване „Миньорски съюз, железници и мореплаване“;
- През м. декември 2010 г. в Брюксел се проведе обучение за потребители за въвеждане на интегрираната електронна система за електронен обмен на данни по Регламент (ЕО) № 883/2004 и Регламент (ЕО) № 987/2009 г.

Участие на служители от дирекция „Европейска интеграция и международни договори“ при договаряне на експертно ниво на проекти за нови договори

- Февруари 2010 г. в Сеул, Корея се проведе преговори между делегации от Република България и Република Корея за договаряне на формуляри за прилагане на Спогодбата за социална сигурност между Република България и Република Корея. По време на преговорите бяха съгласувани всички двуезични формуляри за прилагане на Спогодбата за социална сигурност между Република България и Република Корея;
- Март 2010 г. в Министерството на труда и социалната политика се проведе преговори по договаряне на проект на Административно споразумение за прилагане за Договор между Република България и Руската федерация за социална сигурност;
- Септември 2010 г. в София в Националния осигурителен институт се състоя среща с представители на Пенсионния фонд на Република Молдова;
- Септември 2010 г. в София в Министерството на труда и социалната политика се проведе преговори с делегация от Република Сърбия по проект на спогодба за социална сигурност. По време на преговорите бяха разгледани всички текстове на проекта на спогодбата за социална сигурност;
- Ноември 2010 г. в София в Министерството на труда и социалната политика се проведе преговори с делегация от Канада по проект на спогодба за социална сигурност.;
- Ноември 2010 г. в София в Министерството на труда и социалната политика се проведе преговори с делегация от Тунис по проект на спогодба за социална сигурност.

Дейност, свързана с проекти за решения на Управителя на НОИ за 2010 г.

- Подадени жалби по чл. 114, ал. 4 КСО – 89 броя;
- Постановени решения на Управителя на НОИ – 87 броя;
- Уважени жалби и постановени решения по същество – 26 броя.

Методическа дейност, осъществена през 2010 г.:

- Издадени са 14 броя указания до ТП на НОИ относно прилагането на двустранните международни договори и европейските регламенти в областта на социалната сигурност;
- Изготвените становища по конкретни казуси са 32 броя;

- През м. май се проведе работно съвещание за юристите от системата на НОИ. Разгледаха се съществени моменти при прилагането на Регламент 1408/71 на Съвета (ЕИО) и Регламент 574/72 за прилагането на Регламент 1408/71, паричните обезщетения за болест и майчинство, обезщетенията за безработица и пенсии за старост, инвалидност и наследствени пенсии;
- През 2010 г. служители от дирекцията осъществиха 20 посещения на териториални поделения на НОИ с цел оказване на методическа помощ при прилагане на европейските регламенти и международни договори.

Изготвени отговори на запитвания, получени чрез електронна поща:

- Изготвените отговори на запитвания са 147;
- Изпратени съобщения до чужди осигурителни институции – 315.

Във връзка с дейността за прехвърляне на пенсионни права към пенсионната схема на Европейската общност през 2010 г. са обработени 52 искания за прехвърляне.

Формуляри, препратени до компетентни институции:

- През 2010 г. са обработени 115 бр. формуляри Е 401, Е 411 и СЕД F001, предназначени за АСП;
- Обработени са 84 бр. формуляри Е 106, Е 107, Е 108, Е 121, Е 123, Е 125 и Е 126, предназначени за НЗОК.

Дейност, свързана с приложимото законодателство за 2010 г.

- Издадени са 15 бр. формуляра, във връзка с прилагане разпоредбите за приложимото законодателство по Договора между Република България и Република Македония за социално осигуряване;
- Обработени са 109 бр. формуляри образци Е 101, Е 102 и СЕД А1, предназначени за НАП.

Дейност, свързана с обезщетения за болест и майчинство, осъществена през 2010 г.

- За изплащане на парични обезщетения за болест и майчинство през 2010 г. бяха получени 106 бр. искания за издаване на формуляри от други държави-членки;
- Издадени са 315 бр. служебни номера на получени от държави-членки на ЕС формуляри, които са предназначени за изплащане на парични обезщетения за болест и майчинство на осигурени лица по българското законодателство;
- Изготвените и изпратени в държави-членки на Европейския съюз формуляри за изплащане на парични обезщетения за болест и майчинство за осигурени лица по законодателството на други държави-членки на ЕС/ЕИП през 2010 г. са 205;
- Изготвените и изпратени в държави-членки на Европейския съюз формуляри във връзка с изплатени или отказани парични обезщетения за болест и майчинство са 20 бр.;
- Бяха изготвени 160 писма и становища до ТП на НОИ, осигурителите и осигурените лица, свързани с паричните обезщетения за болест и майчинство;
- Обработените и изпратени на ТП на НОИ или на осигурените лица писма с формуляри Е 104, които се отнасят за удостоверяване на сумарните осигурителни периоди, периодите на трудова заетост или периодите на пребиваване, през 2010 г. са 244 броя.

Дейност, свързана с обезщетения за безработица, осъществена през 2010 г.

- Обработени са 897 бр. формуляри за лица с потвърдени осигурителни периоди в държави-членки на ЕС/ЕИП.
- Обработените формуляри по двустранни международни договори с потвърдени осигурителни периоди от други държави, необходими за преценка правото на обезщетения за безработица в България, са 10 бр.
- Изпратени са 61 формуляра за уточняване на потвърдени осигурителни периоди в държави-членки на ЕС.
- Изнесените парични обезщетения за безработица от други държави-членки на ЕС/ЕИП в Република България са 43 бр. За тях са получени съответните формуляри.
- Общата сума на изплатените парични обезщетения за безработица от други държави-членки на ЕС/ЕИП в Република България чрез НОИ е 220 617,1 лв. Тази сума е изплатена на 43 лица, от които най-голям е броят на лицата, получили обезщетение от Република Германия – 13 бр. на стойност 56 593, 9 лв., следвана от Ирландия – 7 бр. с изплатена сума в размер на 38 327,9 лв. и от Норвегия – 5 бр. на стойност 40 194,6 лв. От останалите държави-членки на ЕС/ЕИП през годината са изплащани обезщетения на 1-2 лица, а сумите варират от 15 884,0 лв. за 2 лица (Дания) до 2213,3 лв. за 1 лице (Чехия).
- Изнесените парични обезщетения за безработица от Република България към държави-членки в ЕС/ЕИП са 8 бр., за които бяха издадени съответните формуляри.
- Общата сума на изплатените парични обезщетения за безработица, отпуснати от Република България и изплатени чрез компетентните институции на другите държави-членки на ЕС/ЕИП, е 3572,9 лв. Обезщетение са получили 7 лица в страните: Белгия – 626 лв., Кипър – 222 лв., Италия – 614 лв., Франция – 390 лв., Словакия – 396 лв., Швеция – 666 лв. и Гърция – 659 лв.
- За периода от 01.05.2010 г. до 31.12.2010 г. изнесените парични обезщетения за безработица от други държави-членки на ЕС/ЕИП и внесени в Република България са 17 бр. Те са съответно от: Австрия – 1, Германия – 8, Кипър – 2, Франция – 2, Швеция – 2, Гърция – 1 и Великобритания – 1. Общата сума на изплатените парични обезщетения за безработица не може да бъде посочена, тъй като изплащането им е директно на правоимащите лица, без посредничеството на НОИ.
- За периода от 01.05.2010 г. до 31.12.2010 г. изнесените парични обезщетения за безработица от Република България в други държави-членки на ЕС/ЕИП са 10 бр.
- Общата сума на изплатените парични обезщетения за безработица от НОИ директно на правоимащите лица е 5702,9 лв. Разпределението по държави е следното: във Франция на 3 лица са изплатени 998,5 лв., във Великобритания на 2 лица е изплатена сумата от 1276,8 лв., в Испания също на 2 лица са преведени от НОИ 1819,4 лв. В Гърция, Германия и Чехия обезщетение е преведено на по едно лице, а сумите са съответно: 628,3 лв., 234,0 лв. и 745,8 лв.;
- За периода от 01.05.2010 г. до 31.12.2010 г. бяха обработени 36 бр. СЕД U007, СЕД U009, СЕД U010, СЕД U012, СЕД U013.

Дейност, свързана с отпускане на пенсии по международни договори и споразумения за 2010 г.

- Подадените искания за отпускане на пенсии и добавки по чл. 84 от КСО през 2010 г. са 1520 бр., а изготвените разпореждания – 2857;
- Постъпили са 90 искания за изменение на пенсии и добавки по чл. 84 от КСО и са изготвени 2473 разпореждания за изменение;
- През годината бяха получени, изготвени и изпратени 23 723 бр. европейски формуляри и формуляри по двустранни международни договори;

- Общият брой получени, изготвени и изпратени писма през 2010 г. е 58 441 бр.
- Получени, изготвени и изпратени са 3748 бр. удостоверения за осигурителен стаж.

Дейност, свързана с изплащане на пенсии по международни договори и споразумения

Пенсионерите и пенсиите по международни спогодби през 2010 г. имат следното разпределение:

- **Пенсионерите, живеещи постоянно в чужбина и получаващи български пенсии**, изплащани от НОИ, към 31 декември 2010 г. са **27 276**. В сравнение с края на 2009 г., когато са били **26 785** техният брой се е увеличил с 1,8%. От тях по споразумението с Република Турция, чрез НОИ се изплащат българските пенсии на **21 498** лица. Като дял представляват 78,8% от всички лица, които през 2010 г. са получавали български пенсии в чужбина. Те са с 836 по-малко спрямо броя им в края на 2009 г., когато са били 22 334.
- **Пенсионерите, пребиваващи в държавите-членки на ЕС** и в държавите, с които се прилагат двустранни договори в областта на социалното осигуряване, към 31.12.2010 г. са **5778**. През 2010 г. техният брой се е увеличил с 29,8% спрямо края на 2009 г., когато са били 4451.
- През 2010 г. по поръчение на чужди осигурителни институти от НОИ са **изплащани** по сметки в български банки чуждите пенсии на **2637** лица. Броят им се е увеличил с 16,8% в сравнение с края на 2009 г., когато са били 2258.
- **Пенсионерите, получаващи пенсии в България** (чрез териториалните поделения на НОИ), отпуснати по международни договори, страна по които е България, към 31.12.2010 г. са **8492**. В сравнение с края на 2009 г., когато са били 7484, броят им се е увеличил с 13,5%.
- **Българските пенсии** (вкл. добавките към тях), изплащани от НОИ на лица с постоянен адрес в чужбина, към 31.12.2010 г. са **32 677**. Най-голям е броят на пенсиите, изплащани по споразумението с Република Турция – **26 309**, или 80,5% от всички български пенсии, изплащани на лица пребиваващи в чужбина. В сравнение с края на 2009 г., когато са били 32 001, общият брой на пенсиите се е увеличил с 2,1 %.
- През 2010 г., бяха изплатени 2 бр. помощи при смърт по Договора между Република България и Украйна за социално осигуряване.

Дейността на НОИ по обслужване на гражданите, ползващи пенсионни права на основание международни договори, по които Република България е страна и които живеят в България, се извършва в териториалните поделения – РУСО/СУСО в съответния град, където лицата имат постоянно местожителство.

Гражданите, живеещи в други държави, които искат да ползват права от социалното осигуряване или желаещите да получават българските си пенсии в чужбина, се обслужват в Централно управление на НОИ в гр. София от дирекция „Европейска интеграция и международни договори“.

III. ОСИГУРИТЕЛЕН АРХИВ И ДОКУМЕНТНО-ИНФОРМАЦИОННИ ДЕЙНОСТИ

Централизираното приемане, съхраняване и използване на разплащателната и трудовоправната документация на прекратени осигурители без правоприменик, чието институционално начало е поставено с промените в Закона за изменение и допълнение на КСО, продължи да се осъществява в рамките на динамичен структурен модел и през 2010 г.

Методическото ръководство, координация и контрол на дейността се осъществява от дирекция „Архивно стопанство“. През 2010 г. дирекцията е преименувана на „Осигу-

рителен архив и документно-информационни дейности“ във връзка с разширяване на нейния функционален обхват и включване в състава и на деловодната дейност, преди това част от ГД „ЧРУС“/“ЧРОПИАСД“ (изм. в Правилника за организацията и дейността на НОИ от 01.04.2010 г.). Освен съществуващият отдел „Методология на осигурителния архив“ и новосъздадения отдел „Документно-информационни дейности“, през 2010 г. в рамките на дирекцията беше обособен и сектор „Методология на електронния осигурителен архив“ във връзка с преминаване на дейността по сканиране и индексирание на приетите ведомости към НОИ.

Териториалните структури на осигурителния архив, които на практика прилагат дейността по приемане, съхраняване и използване на разплащателната и трудовоправната документация на прекратени осигурители без правопреемник, имат следните функционални характеристики:

- Сектори „Осигурителен архив“ (ОА), които съхраняват само документацията, приета от прекратени осигурители със седалище на територията на съответното РУСО, с произтичащите от това задължения по издаване на удостоверения за осигурителен стаж и доход;
- Сектори „Осигурителен архив“, които приемат разплащателна документация и я предават за съхранение в отдел „Обединен осигурителен архив“ (ООА). Издаването на удостоверения се осъществява само на база на наличния при тях обем документи. С напредване на процеса по изграждане на електронен осигурителен архив обаче задълженията на тези сектори по издаване на удостоверения ще нараснат, тъй като няма да зависят от физическото местонахождение на архивираните документи;
- Отдел „Обединен осигурителен архив“ („ООА“) – реализира дейността по окрупняване на архивните масиви, приети от няколко районни ОА. Освен действащите отдели към РУСО Пловдив, Кюстендил (Невestino), Силистра и Търговище, през 2010 г. беше открит отдел ООА гр. Тетевен към РУСО Ловеч, който съхранява разплащателна документация от РУСО Ловеч, Плевен и Велико Търново и предстои да приеме документацията на РУСО Габрово. В процес на изграждане е ООА на територията на РУСО Враца, който ще концентрира разплащателната и трудовоправна документация на РУСО Враца, Монтана и Видин. По проект сградата ще бъде въведена в експлоатация в края на 2011 г.

Структурата на осигурителния архив е съобразена с архивохранилищна база, която следва да бъде съобразена с действащите нормативни и функционални изисквания. Оси-

гуряването на подходящ сграден фонд, създаващ оптимални условия за съхранение на приетата документация, е ангажимент с висока степен на обществена отговорност от страна на НОИ, тъй като е необходимо тази документация да бъде защитена от рисковете на физическото унищожение или повреда. С оглед на посочените съображения следва да бъде намерено решение и за изграждането на обединен осигурителен архив на територията на Южна България, където да се съхранява и обработва разплащателната документация, приета от сектор ОА – Ямбол, Сливен, Хасково и Кърджали.

Друг фактор, свързан със структурирането на осигурителния архив, е процесът на електронно архивиране. Разпоредбата на чл. 5, ал. 11 от КСО задължава НОИ да създаде и поддържа информационна система за разплащателните ведомости, а данните от нея да се използват за изчисляване и отпускане на пенсии и парични обезщетения. В резултат от реализираната през 2005 г. обществена поръчка беше сключен Рамков договор между НОИ и фирма изпълнител с предмет изграждане на информационна система за управление и използване, сканиране и индексирание на документите, въз основа на които се установява осигурителен стаж и доход.

От стартирането на електронното архивиране през 2006 г. до месец септември 2010 г. през сканиране и индексирание са преминали над 20 000 000 страници, или 30% от подлежащата на електронна обработка документация. Процентът на електронно архивирани ведомости е показател, който се отчита не само в зависимост от извършената работа по сканиране и индексирание (спрямо подлежащите на обработка страници), но и в зависимост от ежемесечно приеманите от осигурители нови дела. Сиреч подлежащата на обработка документация също е променлив елемент при изчисляване процента на изпълнение.

Поради прекратяване на договорните отношения между НОИ и фирмата изпълнител, през септември 2010 г. беше взето решение доизграждането на информационната система на осигурителния архив в частта сканиране и индексирание да бъде продължено от служителите на ГД „Информационни системи“, а дирекция „ОАДИД“ имаше ангажименти към методическото ръководство и контрол на тази дейност. Електронната обработка на документацията ще се реализира от отделите „ОА“ в Центровете за електронно архивиране от лица, наети по граждански договор.

През 2010 г. в сектор „ОА“/отдел „ОА“ са приети разплащателните ведомости на 5 662 осигурители с 36 785 броя дела и 3 296 467 листа, като за сравнение през предходните четири и половина години от началото на дейността (2005-2009 г.) данните по същите показатели са 5 723 осигурители – 129 503 дела – 17 188 334 листа.

Във връзка със засиления процес на заличаване на осигурители и обвързване на заличаването, в Агенцията по вписванията, с предаването на разплащателната документация в НОИ, се наблюдава сериозен скок на постъпилите заявления-декларации по чл. 5, ал. 10 от КСО. През 2010 г. са приети 24 540 такива заявления, като този брой е по-голям от броя, приети от началото на дейността (2005-2009 г.) – 21 496 заявления-декларации. В посочения брой се включват и заявленията на осигурителите, които не предават ведомости поради липсата на наети лица.

Ангажиментите на осигурителния архив са насочени и към оказване съдействие на гражданите при издирване на разплащателна документация, която е безстопанствена и съществува риск от унищожаването ѝ. В тази връзка разпоредбата на чл. 108 от КСО предвижда контролните органи на НОИ да изискват и изземват от физическите и юридическите лица оригиналните документи на прекратени осигурители без правопреемник, въз основа на които се установява осигурителен стаж и доход. Съгласно чл. 6, ал. 1 от Инструкция №5/30.06.2005 г. е предвидена възможност за изземване на разплащателна и трудовоправна документация по нареждане на ръководителя на съответното РУСО. В резултат от реализираните през 2010 г. процедури по изземване на документация на основание чл. 6 от инструкцията са приети от 36 осигурители 6 668 дела, съдържащи 583 541 листа.

Основен приоритет в работата на служителите от осигурителния архив е издаването на удостоверения за осигурителен стаж и доход (УП-13, УП-14 и УП-17) на базата на вече приетите разплащателни документи. Представените в таблицата данни сочат бързи темпове на нарастване в броя на приетите заявления за издаване на тези удостоверения, като съществува правопрпорционална връзка между тях и обема на съхраняваната документация:

ЗАЯВЛЕНИЯ ЗА ИЗДАВАНЕ НА УДОСТОВЕРЕНИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ДОХОД					
ТП на НОИ	2006	2007	2008	2009	2010
Благоевград	29	22	149	153	160
Бургас	551	2 231	3 047	3 571	3 218
Варна	57	1 331	1 816	2 796	3 931
Велико Търново	209	1 673	1 907	2 645	1 714
Видин	0	538	1 152	1 648	1 932
Враца	394	1 462	1 980	1 462	2 582
Габрово	156	984	960	1 194	1 373
Кърджали	25	1 161	3 009	2 379	3 259
Кюстендил	0	4 206	8 780	11 582	12 917
Ловеч	358	790	1 163	1 491	2 901
Монтана	166	1 298	1 976	2 045	2 047
Пазарджик	0	802	1 310	1 171	1 630
Перник	0	11	365	492	545
Плевен	718	1 835	2 136	2 499	1 747
Пловдив	0	2 662	4 758	6 347	7 209
Разград	186	1 118	2 157	4 485	128
Русе	221	827	1 346	1 919	2 059
Силистра	0	1 356	3 041	3 955	4 274
Сливен	61	761	1 559	2 098	2 676
Смолян	0	1 032	770	955	1 211
София-гр.	0	2 155	1 131	882	2 769
София-област	0	69	110	217	306
Ст. Загора	0	1 866	3 152	3 000	2 571
Добрич	156	975	970	619	986
Търговище	79	1 012	2 853	4 796	4 768
Хасково	209	1 773	3 039	3 013	2 449
Шумен	0	1 636	2 065	2 446	2 830
Ямбол	261	739	1 310	1 313	1 348
ОБЩО:	3 836	36 325	58 011	71 173	75 540

Резултат от увеличаващия се входящ поток заявления е и трайната тенденция в увеличаването на издадените удостоверения, но следва да се има предвид, че между броя на заявленията и броя на издадените удостоверения не може да се търси равенство във всички случаи. Причина за това е, че с едно заявление лицата имат право да поискат издаването на повече от едно удостоверение, например за осигурителен стаж (УП-13) и за осигурителен доход (УП-15). Освен това, когато удостоверение не може да бъде издадено, лицето получава отказ.

УДОСТОВЕРЕНИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ДОХОД. ОТКАЗИ ЗА ИЗДАВАНЕ НА УДОСТОВЕРЕНИЕ										
ТП на НОИ	2006		2007		2008		2009		2010	
	УП-13,14,15,17	Откази	УП-13,14,15,17	Откази	УП-13,14,15,17	Откази	УП-13,14,15,17	Откази	УП-13,14,15,17	Откази
Благоевград	29	0	64	16	52	32	21	54	108	87
Бургас	441	153	546	210	2 332	1 213	2 165	1 306	2 521	992
Варна	59	4	610	63	1 698	249	2 503	320	3 006	455
Велико Търново	187	22	1 153	526	1 662	484	2 162	679	1 364	614
Видин	0		190	114	915	214	1 356	358	1 615	438
Враца	208	35	522	249	1 950	295	1 799	328	2 067	355
Габрово	130	16	263	154	882	200	1 155	226	1 097	420
Кърджали	26	4	1 400	86	2 746	141	2 830	410	2 800	432
Кюстендил	22		3 661	735	6 497	2 643	9 591	4 389	12 085	4 279
Ловеч	300	60	727	114	931	207	1 307	320	1 679	558
Монтана	148	25	920	311	2 575	324	2 011	351	2 508	346
Пазарджик	0	0	198	142	1 505	382	1 050	396	1 362	630
Перник	0	0	11	1	399	22	495	24	513	50
Плевен	623	83	1 684	204	1 961	205	2 260	279	1 544	220
Пловдив	405	110	2 236	808	3 779	1 120	4 940	2 640	5 608	3 138
Разград	154	32	503	183	2 491	283	6 265	879	103	59
Русе	190	15	556	121	1 261	190	1 589	190	1 852	219
Силистра	0		1 507	157	2 963	454	4 076	546	4 136	565
Сливен	61	0	767	89	1 701	321	2 267	306	2 585	279
Смолян	0	0	514	107	636	161	910	185	1 180	223
София-гр.	0		116	692	86	721	228	703	1 252	1 360
София-област	0	0	39	33	28	71	119	82	339	70
Ст. Загора	0		1 437	358	2 038	746	2 327	837	1 879	786
Добрич	162	4	1 256	122	991	117	709	65	1 024	64
Търговище	75	0	962	292	2 359	1 131	3 850	1 724	4 318	2 680
Хасково	209	0	1 752	353	2 434	406	2 311	810	1 972	512
Шумен	0		375	251	1 899	197	2 149	310	2 281	374
Ямбол	251	32	753	40	1 173	183	1 225	153	1 275	117
ОБЩО:	3 680	595	24 722	6 531	49 944	12 712	63 670	18 870	64 073	20 322

Отказите, издавани от осигурителния архив, могат да бъдат резултат от следните обстоятелства:

1. Разплащателната документация на търсения осигурител не е приета и не се съхранява в съответния осигурителен архив;
2. Разплащателна документация е приета, но в непълен обем, т.е. има периоди, за които няма документи;
3. Лицето не фигурира в приетата документация или няма данни за търсения период;
4. В разплащателната документация се откриват данни само за част от периода, по-

сочен в заявлението. За периода, за който има данни, се издава удостоверение от съответния образец, а за останалия период се издава отказ.

В някои случаи не се налага издаване на удостоверение, поради това, че:

- Осигурителният стаж е правилно отразен в трудовата книжка на лицето;
- Данните от Регистъра на осигурените лица за периода след 1 януари 2000 г. съвпадат с посочената в заявлението информация относно периода и мястото на работа;
- Лицето иска да ползва осигурителен стаж от родител член-кооператор и в пенсионното досие има информация за това обстоятелство, при което служителите на осигурителния архив подават директно информация към отдел „Пенсии“, в който се изплаща пенсията.

По основните показатели, които отразяват практическата дейност по електронно архивиране, се отчитат следните резултати:

ГОДИНА	ОБЩ БР. ПРЕКРАТЕНИ ОСИГУРИТЕЛИ (ЧЛ.5, §7, ЧЛ.108 КСО)	ОБЩ БР. ПРИЕТИ ДЕЛА (ЧЛ.5, §7, ЧЛ.108 КСО)	ОБЩ БР. ПРИЕТИ ЛИСТОВЕ (ЧЛ.5, §7, ЧЛ.108 КСО)	РЕГИСТРИРАНИ ОСИГУРИТЕЛИ	РЕГИСТРИРАНИ ДЕЛА	ПОСТАВЕНИ СТИКЕРИ НА СТРАНИЦИ	СТРАНИЦИ ЗА СКАНИРАНЕ И ИНДЕКСИРАНЕ	ЕЛЕКТРОННО ОБРАБОТЕНИ СТРАНИЦИ
2006	2143	125787	14008065	338	9 122	54 792	13 648 898	69 966
2007	5162	397476	41609284	2 780	208 012	18 133 417	40 742 387	5 996 209
2008	1440	45282	6000938	2 791	174 340	16 362 598	5 517 220	6 724 150
2009	2006	34901	3799703	2 944	130 970	10 719 730	3 488 215	5 441 261
2010	5 662	36 785	3 296 467	4 068	52 467	7 757 720	1 888 174	1 260 389
ОБЩО	16 413	640 231	68 714 457	12 921	574 911	53 028 257	65 284 894	19 491 975

Отдел „Документно-информационни дейности“ е структурно звено в състава на дирекция „Осигурителен архив и документно-информационни дейности“ на НОИ от 01.04.2010 г. Основната дейност на отдела е осъществяване на административното обслужване в областта на информационно-деловодната дейност и организиране, създаване и поддържане на архивния учреденски фонд на Централното управление на НОИ.

Основен акцент от работата на служителите в отдела е обслужването на всички дирекции на НОИ и Фонд „Гарантирани вземания на работници и служители“, както и цялостното деловодно обслужване при провеждане на процедури за възлагане на обществени поръчки. Чрез своята дейност деловодният сектор осигурява информация за дейността на функционалните звена на НОИ и осъществява връзката на Централно управление на НОИ с районните управления „Социално осигуряване“.

През 2010 г. са регистрирани общо 35 964 броя документи, от които 21 630 са преписки и 14 316 – междинни документи. Според вида си документите са:

- Входящи – 18 447;
- Изходящи – 14 441;
- Вътрешни – 2 533;
- Циркулярни – 555;
- Декларации „Живот“, турски с ПП „Икономист“ – 7 094.

За Фонд „Гарантирани вземания на работници и служители“ са регистрирани 185 броя входящи, 189 броя Изходящи, разпореждания ГВ-3 – 515 броя и ГВ-4 – 293 броя.

Регистрираните документи през 2010 г., разпределени по дирекции са:

- **Ръководство на НОИ** – 534 входящи, 80 изходящи, 344 вътрешни, 3 циркулярни, 1 875 насочвания ;
- **Отдел „Правен“** – 440 входящи, 448 изходящи, 146 вътрешни, 39 циркулярни, 296 изходящи отговори, 913 насочвания;
- **Главна дирекция „Пенсии“** – 2 512 входящи, 2 460 изходящи, 30 вътрешни, 51 циркулярни, 286 насочвания;
- **Главна дирекция „Човешки ресурси, обществени поръчки, инвестиционна и административно-стопанска дейност“** – 2 068 входящи, 1 170 изходящи, 918 вътрешни, 233 циркулярни, 1 118 насочвания;
- **Главна дирекция „Финансово-счетоводна дейност“** – 1 942 входящи, 837 изходящи, 280 вътрешни, 71 циркулярни, 4 705 насочвания;
- **Главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“** – 149 входящи, 163 изходящи, 34 вътрешни, 7 циркулярни, 134 насочвания;
- **Главна дирекция „Информационни системи“** – 6 483 входящи, 6 201 изходящи, 241 вътрешни, 31 циркулярни, 6 823 насочвания;
- **Главна дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“** – 2 183 входящи, 1 274 изходящи, 42 вътрешни, 37 циркулярни, 139 насочвания;
- **Дирекция „Европейски регламенти и международни договори“** – 170 входящи, 156 изходящи, 65 вътрешни, 38 циркулярни, 181 насочвания;
- **Дирекция „Комуникации, протокол и международно сътрудничество“** – 65 входящи, 74 изходящи, 121 вътрешни, 2 циркулярни, 190 насочвания;
- **Дирекция „Осигурителен архив и документно-информационни дейности“** – 830 входящи, 378 изходящи, 57 вътрешни, 22 циркулярни, 894 насочвания;
- **Дирекция „Вътрешен одит“** – 115 входящи, 80 изходящи, 47 вътрешни, 1 циркулярни, 168 насочвания;

Куриерите предоставят своевременно материалите на членовете на Надзорния съвет, нормативните документи от и до министерствата и централните ведомства, доставят необходимата кореспонденция от ежедневната поща до съответните структурни звена в Централно управление на НОИ и експедират кореспондентски пратки за страната и чужбина. Изпратените през 2010 г. писма за страната са 27 022 броя, а за чужбина 19 149 броя. За подобряване организацията на работните процеси по деловодно обслужване, класификация и съхранение на документите бе изготвена нова Номенклатура на делата със срокове на съхранение на Централно управление на НОИ, съобразена с Правилника за организацията и дейността на Националния осигурителен институт, приет с Решение № 2.1 от Протокол № 3/26.03.2010 г. на Надзорния съвет, влязъл в сила от 01.04.2010 г.

През 2010 г., в резултат на практическото приложение на Типовата номенклатура, се наложи нейната актуализация. Едновременно прилагане на номенклатурите в ЦУ на НОИ и в РУ „Социално осигуряване“ се унифицира процеса по обработката, експертизата и съхраняването на документите в системата на НОИ. Дейността в отдел „Документно-информационни дейности“, касаеща приемането, съхранението, обработката и предоставянето за ползване на документи от учрежденския архив, е съобразена със Закона за Националния архивен фонд (посл. изм. ДВ, бр. 103/29.12.2009 г.) и Наредба за реда за организирането, обработването, експертизата, съхраняването и използването на документите в учрежденските архиви на държавните и общинските институции (обн., ДВ, бр. 17 от 06. 03. 2009 г.).

В учрежденския архив се приемат приключилите делата от деловодството и функционалните направления, съгласно утвърдената Номенклатура на делата.

През 2010 г. към учрежденския фонд на НОИ са включени 1 212 броя номенклатурни дела. С приемателно-предавателни протоколи са приети и обработени документите на:

- Отдел „Управление на човешките ресурси“, ГД „ЧРОПИАСД“ за 2008 г. – 103 броя дела;

- Отдел „Анализ и планиране на бюджета“, ГД „ААП“ за 2008 г. – 34 броя дела;
- Отдел „Отпускане на пенсии“, ГД „Пенсии“ за периода 2005-2009 г. – 34 броя дела;
- Отдел „Документно-информационни дейности“ за 2009 г. – 296 броя дела
- Документи от конкурси и търгове за периода 2006-2009 г. – 335 броя дела.

Със справочна цел на служители и държавни органи и институции са предоставени за ползване 410 архивни единици и 506 броя ксерокопия на документи.

Документите се съхраняват в специално оборудвани архивохранилища. Архивохранилищата и документите се почистват периодично и се извършва дезинсекция. Документи се съхраняват в папки и физическото им състояние се проверява редовно. Архивохранилищата са оборудвани с влагомери и влагопоглъщатели за поддържане на оптимална физическа среда и стабилни нива на температурата и относителната влажност (RH).

Достъп до архивохранилищата имат само длъжностните лица, отговарящи за съхранението на документите и в тяхно присъствие – лица, осъществяващи контролни функции по различните видове документи. Не се допуска изнасянето и използването на оригинални документи. При необходимост на съответните органи се предоставят заверени копия.

УНИЩОЖЕНИ ДОКУМЕНТИ ПРЕЗ 2010 г.			
ТП на НОИ	2010		
	Ведомости, д-ти по§12	Пенсионни преписки	Общоведомствен архив
Благоевград		29 528	
Бургас		8 328	
Варна			
Велико Търново			1 571
Видин			
Враца		68 462	
Габрово	145		
Добрич		29 008	
Кърджали	55	26 799	
Кюстендил		30 583	
Ловеч	114		
Монтана	44		
Пазарджик	83	1 628	357
Перник	17	5 980	1 439
Плевен	94		525
Пловдив	858	2409	38 390
Разград		1 396	
Русе		422	
Силистра	790	7 520	
Сливен	122	1 456	59
Смолян	198		
София-гр.		943 350	27 450
София-област		5 830	
Ст. Загора	21	49 955	
Търговище		34 205	
Хасково	261	9 269	52
Шумен			
Ямбол	100	17 911	1771
ЦУ на НОИ			454
ОБЩО:	2 902	1 274 039	72 068

За улеснение на достъпа до документите, в архива се използват съществуващите описи и съставения към тях справочен апарат.

С цел унифициране на дейността на Постоянно действащите експертни комисии в Районните управления „Социално осигуряване“, на 30.07.2010 г. бяха утвърдени от Управителя на НОИ „Вътрешни правила за състава, организацията и дейността на Постоянно действащите експертни комисии в Районните управления „Социално осигуряване“.

Отдел „Документно-информационни дейности“, съобразно нормативната база за управление на Националния архивен фонд, осъществява контрол на дейността по заделяне и унищожаване на документи с изтекъл срок на съхранение в системата на Националния осигурителен институт.

Основните видове документи, за които се води статистика за реда и начина на унищожаването им, са обособени в три групи според спецификата на съхранението им:

- разплащателни ведомости;
- пенсионни досиета;
- общоадминистративни документи.

От сравнителната таблица се вижда, че основният процент от общия брой унищожени дела са пенсионни досиета. Заделянето в автоматизиран режим на пенсионни досиета с изтекъл срок на съхранение допринася за оптимизиране на дейността по систематизиране на документацията по социалното осигуряване.

Унищожаването на разплащателни ведомости се улеснява от използването на модул „Унищожаване на дела“, част от комплексната информационна система, обслужваща Осигурителния архив, който предоставя и възможност за показване на всички дела, подлежащи на унищожаване в съответното архивохранилище.

За подобряване организацията на работните процеси беше актуализирана Типовата номенклатура на делата със срокове на съхранение в районните управления „Социално осигуряване“. Бе изготвена нова Номенклатура на делата със срокове на съхранение в Централно управление на НОИ, съобразена с Правилника за организацията и дейността на Националния осигурителен институт, приет с Решение № 2.1 от Протокол № 3/26.03.2010 г. на Надзорния съвет, влязъл в сила от 01.04.2010 г.

Оборудването на архивохранилищата включва средства за поддържане на оптимална физическа среда и стабилни нива на температурата и относителната влажност (RH).

IV. ОСИГУРЯВАНЕ И КРАТКОСРОЧНИ ПЛАЩАНИЯ

В рамките на ГД „Осигуряване и краткосрочни плащания“ в ЦУ на НОИ е структурирана **дирекция „Краткосрочни плащания“**. Дейността ѝ през 2010 г. беше насочена към подобряване на контрола при отпускането и изплащането на краткосрочните парични обезщетения и по-конкретно:

- Изготвяне на предложения за изменения в КСО, Наредбата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица и Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване.
- Участие в работни групи и изготвяне на методически указания по прилагане на КСО, Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от ДОО, Наредбата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица и ЗГВРСНР.
- Актуализиране на методическите указания за работа с програмния продукт „Независимо инкасо – 2001“, с който се осъществява предварителен контрол на тегленето на суми за осигурителни плащания от ДОО.
- Изготвяне на становища по исканията за опрощаване на задълженията на осигурени лица към фондовете на ДОО.

- Актуализиране и допълване на плановото задание за програмен продукт „Парични обезщетения за безработица“.
- Разработване на планово задание за изготвяне на програмен продукт „Отпускане и изплащане на гарантирани вземания“.
- Актуализиране на плановото задание за програмен продукт „Парични обезщетения и помощи от ДОО“.
- Разработване образци на бланки за осъществяване на дейността по отпускане и изплащане на парични обезщетения и помощи от ДОО, както и за контрола по разходите на ДОО.
- Разработване на указания по прилагането на регламент 883/2004 и 987/2009 за износ на обезщетения за болест и майчинство и за безработица съвместно с дирекция „ЕРМД“.
- Участие в работна група в МТСП за проучване на възможността за подготовка на проектно предложение на Република България пред Европейския фонд за приспособяване към глобализацията.
- Съвместна работа с ДЕРМД по изготвяне на методически указания във връзка с износа на парични обезщетения за болест и майчинство и за безработица.
- Участие в актуализирането на длъжностните характеристики и показатели за готовност на персонала, работещ в дирекция „Краткосрочни плащания“ в ЦУ на НОИ и в отделите „КПК“ в ТП на НОИ.
- Изготвяне на становища по молби, жалби и запитвания от РУСО, осигурители и граждани.
- Изготвяне отговори на писма, постъпили в електронната поща на НОИ, по въпроси, свързани с краткосрочните плащания.
- Участие в работно съвещание със служители от ТП на НОИ във връзка с промените в КСО.
- Участие в комисии по провеждане на конкурси и вътрешен подбор за началник отдел/сектор „ПОБГВ“, „ПОВН“ и „Контрол по разходите на ДОО“.
- Консултации на граждани и длъжностни лица по отпускането и изплащането на паричните обезщетения и помощи по КСО.

❖ **Отдел „Методология на осигуряването и персоналната информация“** е в рамките на главна дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“. Основните задачи на отдела са разработването на общата методология на общественото осигуряване във връзка с възложените дейности на НОИ и разработването на методология на събирането и използването на персоналните данни на осигурените лица във връзка с дейностите на краткосрочното осигуряване. Те касаят отпускане и изплащане на паричните обезщетения за бременност, раждане и отглеждане на дете и паричните обезщетения за безработица.

Познавайки практиката на държавното обществено осигуряване в областта на краткосрочното осигуряване, експерти участват в работни групи за изготвяне на предложения по промяна на нормативни актове на държавното обществено осигуряване. Вземат участие в работата на редица съвместни групи с експерти на Националната агенция за приходите във връзка със съгласуване на дейностите на НОИ и НАП относно провеждането на общественото осигуряване, подаването на данните за осигурените лица, регистрацията на самоосигуряващите се, обмена на информация между институциите и др.

В отдела се изготвят методически указания по прилагането на нормативните актове по общественото осигуряване, свързани с дейности на НОИ – Кодекс за социално осигуряване, Наредба за общественото осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица, Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски, Наредба № Н-8 за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работо-

дателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица и др.

Съвместно с експерти от ГД „Информационни системи“, ГД „Пенсии“, отдел „Правен“ се дават становища и се изготвят съвместни указания по прилагането на нормативните актове на общественото осигуряване, издаването и съхраняването на документи, свързани с регистрирането на осигурените, участието им в осигуряването и удостоверяването на осигурителния им стаж.

Изготвят се становища по направените искания за разсрочване на задълженията към държавното обществено осигуряване, като при необходимост се събират и изискват необходимите за това допълнителни документи. Изготвят се становища във връзка с искания на граждани за опрощаване на задълженията им към общественото осигуряване. Изготвят се становища по постъпили молби, жалби и запитвания на РУСО, осигурители и граждани. Работи се за уеднаквяване на практиката на районните управления във връзка с прилагането на осигурителното законодателство. Възлагат се проверки на РУСО по молби, жалби и сигнали на граждани и държавни институции.

Други дейности на служителите в отдела касаят:

- Участия в обучения, регионални срещи и съвещания със служители от ТП на НОИ по прилагането на нормативните разпоредби, свързани с осигурителното законодателство и по въпроси възникнали в практиката по отношение кръга на осигурените лица, осигурените социални рискове, установяването на осигурителните доходи, подаването на данните за осигурените лица, издаването на документи, свързани с регистрирането на осигурените, участието им в осигуряването и удостоверяването на осигурителния им стаж;
- Консултации на граждани и длъжностни лица по прилагането на нормативните актове на общественото осигуряване във връзка с правата и задълженията на осигурените лица и осигурителите.
- Изготвяне на писмени отговори и становища до лица и институции.

Контролно-ревизионната дейност е съсредоточена в дирекция „Краткосрочни плащания“. Данните за извършената контролно-ревизионна дейност за 2010 г. показват следното:

Извършени са 20 051 бр. финансови ревизии и 22 351 бр. проверки с констативни протоколи от контролните органи на НОИ. Вследствие на извършените финансови ревизии и проверки са съставени 5 660 актове за начет, 14 050 ревизионни записки и 22 349 констативни протокола. Общият размер на установения начет е 4 680 278, 92 лв., от които 3 257 934, 51 лв. главница и 1 422 344, 41 лв. лихва.

От установените начети най-голям дял имат неправилно изплатени обезщетения за отглеждане на дете (2 693 451, 51 лв.), неправилно изплатени ПОВН (1 318 797, 49 лв.), недокументирани разходи (345 747, 44 лв.), неправилно отпуснати пенсии поради грешни документи (120 874, 62 лв.), неправомерно изплатени разходи за медицински услуги, лечебна храна и ношувки (30 182, 81 лв.) и т.н.

През годината са съставени 3 591 бр. актове за административни нарушения от които 1 578 свързани с ПОВН, 1 572 бр. свързани с ПОБ и 441 други. Издадените наказателни постановления за налагане на административни наказания са 3 199 бр., от които 88 обжалвани и 38 бр. отменени, с общ размер на наложените глоби 396 130 лв. Най голям дял имат наказателните постановления, свързани с ПОВН (1 482 бр. в размер на 199 180 лв.), с ПОБ (1 318 бр. в размер на 124 180 лв.) и др.

V. ПРОФИЛАКТИКА, РЕХАБИЛИТАЦИЯ И ЕКСПЕРТИЗИ

Медицинската експертиза на работоспособността е неразделна част от диагностично-лечебната и профилактичната дейност и включва експертиза на временната и трайно намалената неработоспособност, като се определя и характера на заболяванията – общ

или професионален. За подобряване на здравния статус и възстановяване на неработоспособността, осигурените лица имат право на парична помощ за профилактика и рехабилитация при определени условия.

Всяка година със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване се предвиждат средства за парични обезщетения при всички случаи на временна неработоспособност по чл. 162 от Кодекса на труда, за пенсии за инвалидност поради общо заболяване, поради трудова злополука и професионална болест и за парични помощи за профилактика и рехабилитация.

Осигурителната система предоставя обезщетенията и пенсиите на основание установена от компетентните медицински органи временна неработоспособност или трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане. Това налага необходимостта Националният осигурителен институт да:

- разработва съвместно с Министерството на здравеопазването нормативните документи за медицинската експертиза;
- участва при усъвършенстване на принципите, критериите и методологията за определяне на временната неработоспособност и трайно намалената работоспособност/вида и степента на увреждане;
- оказва методична помощ на лечебните заведения и на териториалните поделения на Националния осигурителен институт (ТП на НОИ) по отношение на експертизата на временната неработоспособност;
- оказва методична помощ на лекарите-представители на ТП на НОИ в териториалните експертни лекарски комисии (ТЕЛК) и на медицинските комисии по отношение на експертизата на трайно намалената работоспособност/вида и степента на увреждане;
- участва в специализираните състави на Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК);
- създава нормативната уредба за провеждане на дейността по профилактика и рехабилитация, финансирана от бюджета на държавното обществено осигуряване и оказва методична помощ по прилагането ѝ.

Практическото осъществяване на тези дейности се извършва от отдел „Профилактика, рехабилитация и експертизи“ (ПРЕ), структурно звено в състава на Главна дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“.

ЕКСПЕРТИЗА НА РАБОТОСПОСОБНОСТТА

Законът за здравето, Наредбата за медицинската експертиза (НМЕ) и Правилникът за устройството и организация на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи определят основните нормативни разпоредби, отнасящи се до медицинската експертиза и до контрола по нея. В Кодекса за социално осигуряване също са разписани текстове, които регламентират контрола по медицинската експертиза.

От 1 януари 2007 г. паричните обезщетения при временна неработоспособност, трудоустрояване, бременност, раждане и отглеждане на малко дете се изплащат от териториалните поделения на Националния осигурителен институт.

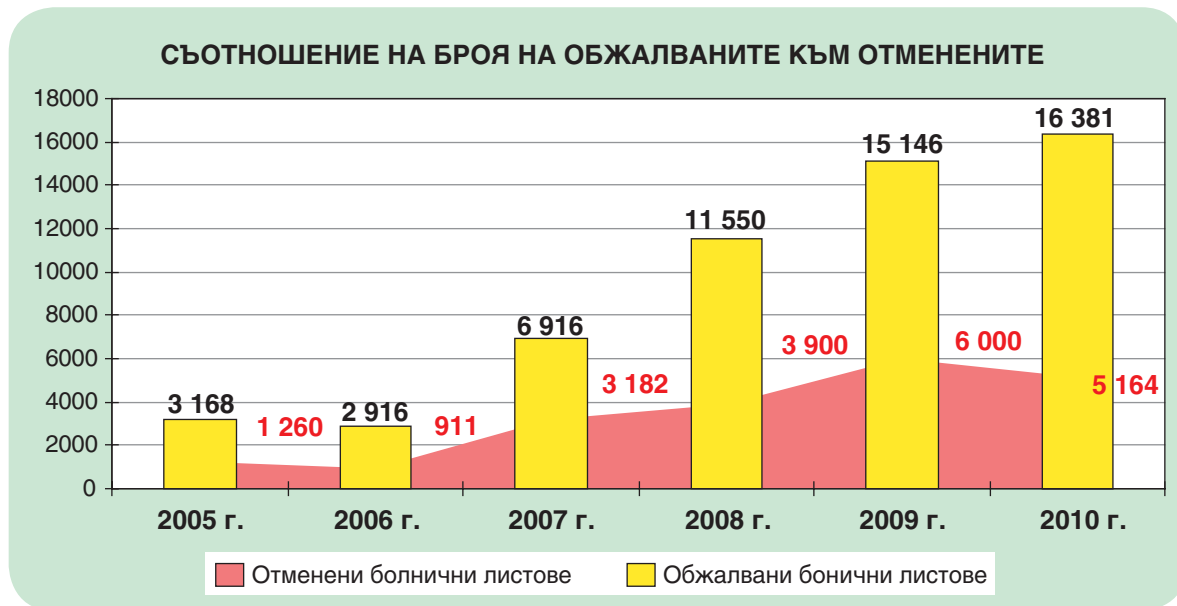
За обезпечаване на дейността по приемане и въвеждане за обработка на необходимите документи, както и за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения, НОИ разработи програмен продукт – „Парични обезщетения и помощи от ДОО“. При приемането и обработката на болничните листове в ТП на НОИ се установяват много нарушения на разпоредбите на Инструкция № 5 за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност и на Наредбата за медицинска експертиза, допуснати от органите на медицинската експертиза при издаването на болничните листове. Най-често срещаните пропуски и грешки са:

- некоректно вписан код на лечебното заведение (най-често този код се заменя с Уни-калния идентификационен номер на лекаря);
- вписан неправилен код на диагнозата по Международната класификация на бо-лестите – 10 (несъответствие между код и текстуално вписана диагноза, неправилно кодиране на извършените оперативни интервенции или функционални изследва-ния, вместо на основното заболяване);
- неправилно определяне на болничния лист като „първичен“ или „продължение“, както и неспазване разпоредбата на чл. 6, ал. 6 от НМЕ, съгласно която неработните дни, както и ползването на друг законоустановен отпуск, не прекъсват временната неработоспособност. Това води до нарушаване и на разпоредбата на: чл. 13, ал. 1 от НМЕ, която регламентира срока, за който болничните листове се издават еднолич-но от лекуващите лекари – до 14 дни непрекъснато; чл. 6, ал. 5 от същата наредба – продължаване на временната неработоспособност от ЛКК, вместо от ТЕЛК, кога-то тя е продължила повече от 6 месеца без прекъсване или 12 месеца с прекъсване в две предходни години и в годината на боледуването;
- невписване в личната амбулаторна карта на лицето на издадения болничен лист;
- непопълване номера и датата на решението на ЛКК/ТЕЛК, когато болничния лист е издаден по решение на ЛКК/ТЕЛК;
- неспазване от органите на медицинската експертиза на определените им с НМЕ правомощия по отношение на продължителността на временната неработоспособ-ност;
- неправилно попълване на кода на причината за неработоспособност;
- неправилно определяне на датата за явяване на работа;
- неотбелязване на обстоятелствата за по-късното издаване на болничния лист, както и причините за нанесени поправки по болничния лист на ред „Бележки“;
- нарушаване на чл. 12, т. 6 от НМЕ – издаване на болничен лист за временна нерабо-тоспособност за заболяване, за което ТЕЛК/НЕЛК е определила 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане.

Посочените нарушения налагат връщането на болничните листове на осигурителя, а той от своя страна на лицето, за корекция от органите на медицинската експертиза, които са ги издали, или предприемане на действия по обжалването им по реда на чл. 112 от За-кона за здравето. Това забавя процедурата по изплащане на паричните обезщетения.

Неспазването на разпоредбата на чл. 9, ал. 3 от Наредбата за изчисляване и изпла-щане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване за упражняване на контрол от страна на работодателя/осигурителя по законосъобразното издаване на болничните листове преди представянето им в ТП на НОИ, е друга причина, влияеща негативно на процеса, свързан с изплащането на паричните обезщетения.

През 2010 г. лекарите-експерти по експертиза на временната неработоспособност в ТП на НОИ са извършили самостоятелно 2445 методични проверки на лечебни заведения и 5808 проверки съвместно с експерти от регионалните центрове по здравеопазване. През 2010 г. по реда и условията на чл. 112 от Закона за здравето от ТП на НОИ са обжалвани 16 381 болнични листове за 267 833 дни. От тях въз основа на решение на органите на медицинската експертиза са отменени 5164 болнични листове за 69 468 дни. Динамиката на промените на броя на обжалваните болнични листове към броя на отменените през периода 2005-2010 г. е показана в следващата графика. (Забележка: Данните за 2009 г. са коригирани вследствие актуализиране през 2010 г.)

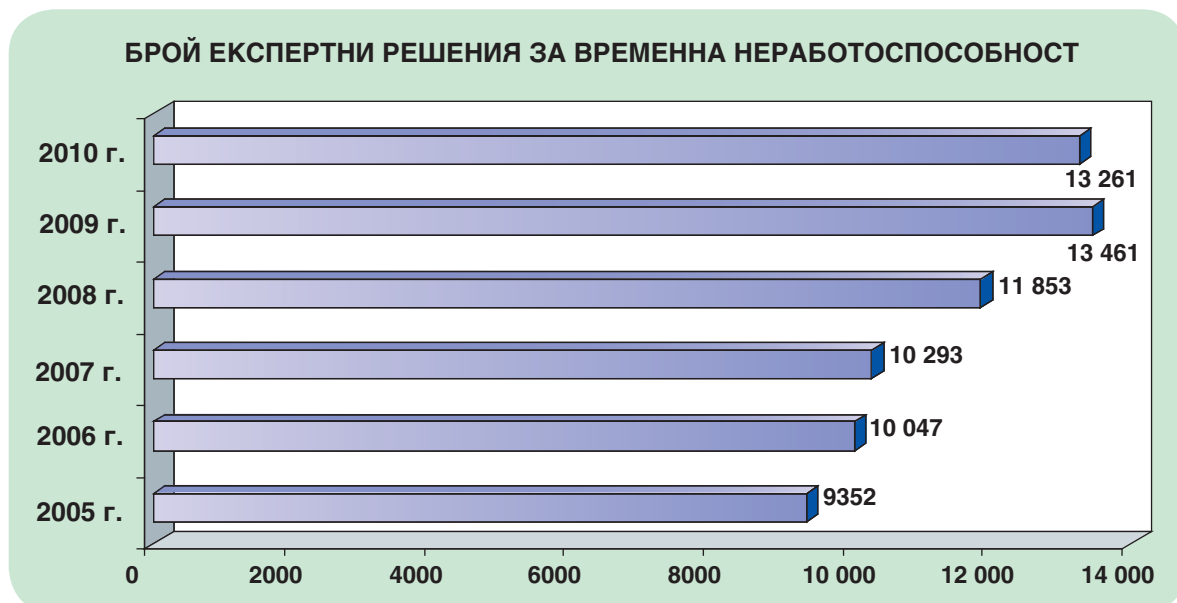

През 2010 г. 31,5% от обжалваните болнични листове са отменени. От тях 49% са отменени от ЛКК болнични листове, издадени от общопрактикуващи лекари, а 51% са отменени от ТЕЛК/НЕЛК болнични листове, издадени от ЛКК.

През 2010 г. е проведена методична дейност по разясняване на нормативните документи и по решаване на отделни случаи от практиката. Отговорено е на 7398 преписки по сигнали, молби и жалби на заинтересовани лица и органи. Извършени са 7398 проверки на документи на лечебни заведения за получаване и отчитане на бланки болнични листове.

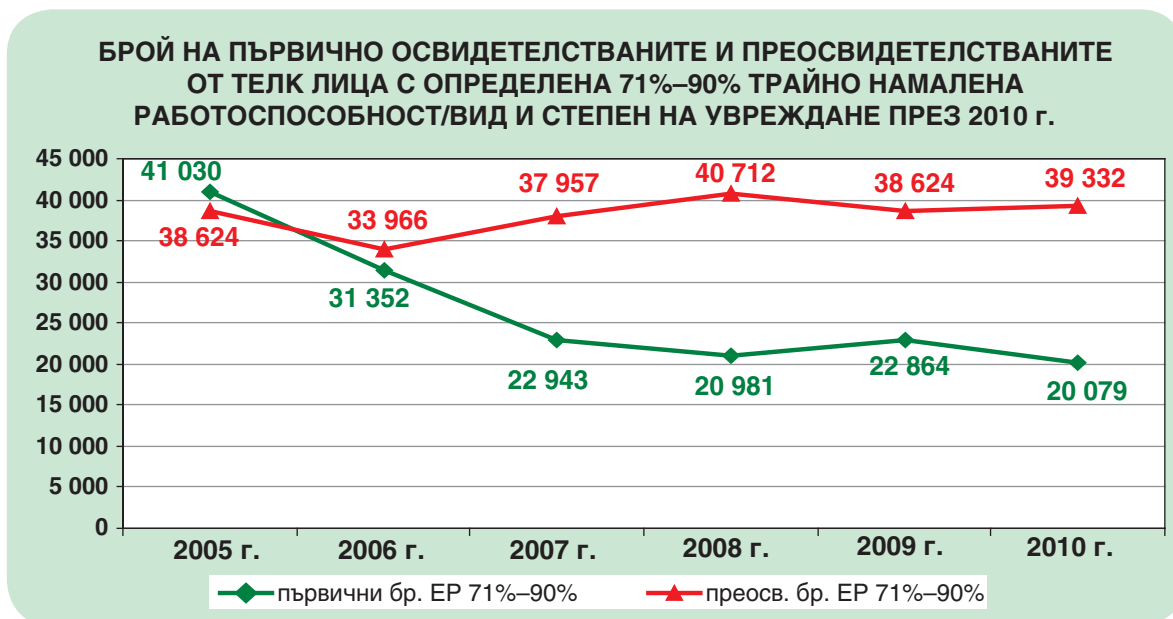
По силата на чл. 105, ал. 3 от Закона за здравето в състава на всяка ТЕЛК е включен лекар – представител на съответното ТП на НОИ. Той е равнопоставен член в състава на ТЕЛК и дейността му е насочена към подобряване на качеството на медицинската експертиза на трайно намалената работоспособност/вида и степента на увреждане.

През 2010 г. в ТЕЛК са работили 85 представители на ТП на НОИ. Те са участвали при постановяване на 196 247 пълни експертни решения (ЕР), което е с 5302 по-малко в сравнение с постановените през 2009 г. Броят на лицата, които са освидетелствани от ТЕЛК по повод на временна неработоспособност е 13 261, което е с 200 лица по-малко в сравнение с 2009 г.

Проследяването на едни и същи показатели в динамика на експертната на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане през периода 2005-2010 г. показва следните тенденции:

- Броят на издадените експертни решения намалява.
- Броят на ЕР на първично освидетелстваните лица с определени над 50% трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане намалява.
- Броят на първично освидетелстваните лица с определени 71%-90% трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане е намалял с 49% спрямо 2005 г.
- Броят на преосвидетелстваните лица с определени 50-70,99% трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане се е увеличил с 30% спрямо 2005 г., докато броят на преосвидетелстваните лица, извън посочените проценти е намалял.

На основание чл. 106, ал. 2 от Закона за здравето в специализираните състави на НЕЛК през 2010 г. са включени 11 лекари от отдел „Профилактика, рехабилитация и експертизи“.

Резултатите от дейността на специализираните състави в НЕЛК по обжалваните ЕР на ТЕЛК за 2009 и 2010 г. са отразени в следващата таблица:

2009 г.	2010 г.
Общ брой ЕР на НЕЛК – 7 511	Общ бр. ЕР на НЕЛК – 6 729
Работоспособни – от 540 на 245 бр. – 295 бр. От 7,18% спрямо общ бр. на 3,26% – спад 3,92%	Работоспособни – от 681 на 412 бр. – 269 бр. От 10,12% спрямо общ бр. на 6,12% – спад 4,00%
Под 50% – от 4 106 на 1 969 бр. – 2 137 бр. От 54,66% спрямо общ бр. на 26,21% – спад 28,45%	Под 50% – от 4 349 на 1 989 бр. – 2 360 бр. От 64,63% спрямо общ бр. на 29,55% – спад 35,08%
От 50% до 70,99% – от 2 827 на 3 050 бр. – 223 бр. От 37,63% спрямо общ бр. на 40,60% – ръст 2,97%	От 50% до 70,99% – от 2 916 на 2 512 бр. – 404 бр. От 43,33% спрямо общ бр. на 37,33% – спад 6,00%
От 71% до 90% – от 1 535 на 1 478 бр. – 57 бр. От 20,43% спрямо общ бр. на 19,67% – спад 0,76%	От 71% до 90% – от 1 271 на 1 092 бр. – 179 бр. От 18,88% спрямо общ бр. на 16,22% – спад 2,66%
Над 90% – от 490 на 700 бр. – 210 бр. От 6,52% спрямо общ бр. на 9,31% – ръст 2,79%	Над 90% – от 367 на 486 бр. – 119 бр. От 5,45% спрямо общ бр. на 7,22% – ръст 1,77%
Други от 114 на 69 бр. – 45 бр. От 1,51% спрямо общ бр. на 0,91% – спад 0,6%	Други от 295 на 238 бр. – 57 бр. От 4,38% спрямо общ бр. на 3,53% – спад 0,85%
Няма резултат по 2 101 ЕР – 21,85%	Няма резултат по 3 150 ЕР – 31,88%

2009 г.	2010 г.
Обжалвани от НОИ ЕР пред НЕЛК – състав по: Вътрешни болести – 743 Кардиологични болести – 779 Белодробни болести – 128 Хирургични болести – 85 Ортопедични болести – 282 Психиатрични болести – 80 Нервни болести – 519 Очни болести – 82 УНГ болести – 104	Обжалвани от НОИ ЕР пред НЕЛК – състав по: Вътрешни болести – 685 Кардиологични болести – 570 Белодробни болести – 154 Хирургични болести – 145 Ортопедични болести – 295 Психиатрични болести – 69 Нервни болести – 370 Очни болести – 165 УНГ болести – 140
Общо: 2 882 бр. или 29,15% от всички ЕР на ТЕЛК.	Общо: 2 593 бр. или 26,24% от всички ЕР на ТЕЛК.

При този анализ се очертават следните тенденции:

- намаляване с 269 на броя на лицата, определени като работоспособни (4% спрямо общия брой);
- намаляване с 2360 (35,1%) на броя на лицата с определени под 50% трайно намалена работоспособност;
- намаляване с 464 (6,9%) на броя на лицата с определен процент трайно намалена работоспособност, който определя правото на пенсия за инвалидност;
- увеличаване със 119 (1,8%) на броя на лицата с намалена работоспособност над 90%, където има и определена чужда помощ;
- други – намаляване с 57 (0,9%) на броя на лицата с допуснати технически грешки в ЕР и неправомерно издадени слухови апарати.

На основание чл. 98, ал. 4 от Кодекса за социално осигуряване към ТП на НОИ са изградени медицински комисии (МК) за преценка основателността за отпускане на пенсии за инвалидност и за добавката за чужда помощ на освидетелствани от ТЕЛК/НЕЛК лица.

Контролт, осъществяван от МК, обхваща само една част от ЕР на ТЕЛК, а именно тези, които касаят в най-голямата си част първично освидетелстваните лица. По статистически данни те са около 48% от всички експертни решения. МК вземат решения и по ЕР на НЕЛК, но те са незначителна част от общия брой и не оказват съществено влияние на общите резултати.

Количественият сравнителен анализ на контрола по експертизата на трайно намалената работоспособност, осъществен от МК за периода 2005-2010 г., показва следното:

Година	Решения на МК /брой/	Обжалвани пред НЕЛК/СГС Административен съд София /брой/	Обжалвани ЕР /решения на МК /процентно съотношение/
2005	101 775	3 582	3,52
2006	97 230	3 419	3,52
2007	71 694	2 006	2,80
2008	69 980	1 434	2,05
2009	79 895	1 408	1,76
2010	75 364	1 513	2,01

Представените данни показват намаляване през първата половина и относително стабилизиране през втората половина на периода на: общия брой решения на МК; броя обжалвани ЕР на ТЕЛК/НЕЛК и процентното съотношение обжалвани ЕР спрямо брой решения на МК.

Това се дължи на намаления брой ЕР на ТЕЛК, произтичащ от отпадане на необходимостта от преосвидетелстване на категория лица, на които нормативната база дава възможност за определяне на пожизнен срок на инвалидността. Дължи се и на подобряване качеството на медицинската експертиза, осъществявана от ТЕЛК, в резултат на ефек-

тивната контролна дейност на МК към ТП на НОИ. Резултатите от дейността на МК за 2010 г. са отразени в следващата таблица:

РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБЖАЛВАНИ ЕКСПЕРТНИ РЕШЕНИЯ								
Общ брой	Решение на ТЕЛК/НЕЛК			Решение на НЕЛК/СГС/АСС				
	50 – 70,99%	71 – 90%	над 90%	Работоспособни	под 50%	50 – 70,99%	71 – 90%	над 90%
1257	594	529	/45*/ 134	3	253	537	319	/62*/ 145
ЗАБЕЛЕЖКА: Със звездичка е отбелязан броят на случаите с определена чужда помощ.								

Анализът на резултатите от обжалваните от МК експертни решения на ТЕЛК/НЕЛК очертава следните тенденции:

- незначителен брой – 3, от освидетелстваните от НЕЛК лица, определени като работоспособни;
- намаляване с 256 (20,4%) на броя на лицата с определен процент трайно намалена работоспособност, който определя правото на пенсия за инвалидност;
- намаляване със 199 (30%) на броя на лицата с намалена работоспособност над 70,99 на сто, която носи и допълнителни социални придобивки;
- увеличение със 17 (37,8%) на броя на лицата, на които е определена чужда помощ.

През 2010 г. вследствие на извършените финансови ревизии и проверки от контролните органи на НОИ, са съставени 119 ревизионни акта за начет от отменени актове на медицинската експертиза. Размерът на установения начет е 40 020,38 лв., от които 32 893,15 лв. главница и 7 127,23 лв. лихва.

ПАРИЧНИ ПОМОЩИ ЗА ПРОФИЛАКТИКА И РЕХАБИЛИТАЦИЯ

Лицата, осигурени за общо заболяване, майчинство и/или за трудова злополука и професионална болест, имат право на парични помощи за профилактика и рехабилитация на основание чл. 13в от КСО, ако за тях са внесени или дължими осигурителни вноски за тези рискове за период от 6 календарни месеца, предхождащи месеца, през който се провежда профилактиката и рехабилитацията.

Изискването за внесени или дължими осигурителни вноски за период от 6 календарни месеца не се прилага за лица с увреждания, резултат от претърпяна трудова злополука или професионална болест.

Право на помощите за профилактика и рехабилитация имат и лицата, получаващи лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1-3 от КСО и не са осигурени.

Ежегодно със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване се определят средства, които да се разходват за тази дейност по условия и ред, регламентирани в Наредба № 1 от 13 февруари 2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация. За 2010 г. НОИ е сключил договор с 1 юридическо лице за 18 изпълнители на дейността.

Размерът на паричната помощ за едно лице през 2010 г. включва средствата за не повече от 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно, нощувки и частична парична помощ за хранене.

Отчитането на резултатите от дейността по показателите – брой издадени удостоверения, изплатени и неизплатени фактури (брой и стойност), изразходвани средства (общо и по фондове) за диагностични и терапевтични процедури, нощувки и частична парична помощ за хранене се извършва:

- чрез ежегодни справки, изготвяни от изпълнителите на дейността;

- по електронен път чрез разработената през 2003 г. компютърна програма, която дава възможност за получаване на информация по горните показатели за всеки желан период от провеждането на дейността.

С програмата се отчитат и други показатели, като пол, възраст, заболяемост (по групи), изход от лечението и други.

Разпределение на общо изразходваните средства по фондове за 2010 г.:

1. Фонд „Общо заболяване и майчинство“

Общо:	11 346 791* лв., в т.ч:
диагностични и терапевтични процедури	4 556 060,00 лв.
хранене	1 464 980,00 лв.
нощувки	5 325 751,00 лв.

**ЗАБЕЛЕЖКА: В сумата 11 346 791 лв., отразяваща паричните помощи за профилактика и рехабилитация, изплатени от фонд „Общо заболяване и майчинство“ за 2010 г., са включени помощите от удостоверения, издадени през 2009, но изплатени през 2010 г., на стойност 17 113,99 лв.*

2. Фонд „Пенсии“

Общо:	397 082 лв., в т.ч:
диагностични и терапевтични процедури	158 053 лв.
хранене	51 540 лв.
нощувки	187 489 лв.

3. Фонд „Трудова злополука и професионална болест“

Общо:	10 956 лв., в т.ч:
диагностични и терапевтични процедури	4 276 лв.
хранене	1 450 лв.
нощувки	5 230 лв.

4. Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“

Общо:	6 624 лв., в т.ч:
диагностични и терапевтични процедури	2 528 лв.
хранене	885 лв.
нощувки	3 211 лв.

През 2010 г. 31 535 лица са ползвали програмата за профилактика и рехабилитация. Усъвоените средства за дейността през 2010 г. са в размер на 11 744 323 лв., при предвидени по бюджет 13 000 000 лв.

Средният разход за едно лице за профилактика и рехабилитация през 2010 г. е в размер на 372,42 лв., докато през 2009 г. е бил 439,20 лв. Понижената стойност на средния разход за едно лице се дължи на намаления брой дни на престой и на намаления брой процедури дневно. В сравнение с 2009 г. занижението е с 66,78 лв., което представлява 15,2% по-малко в сравнение с 2009 г.

От проведените профилактика и рехабилитация брой лица с най-голям относителен дял са тези със заболявания на опорно-двигателния апарат – 9444, на периферната нервна система – 8461 и бъбречно-урологични – 893.

Програмата за профилактика и рехабилитация ежегодно изпълнява предназначението си и поставените дългосрочни задачи в икономически, здравен и социален аспект, като:

- подобрява здравето на лицата в трудоспособна възраст и подпомага връщането им в обичайната семейна, професионална, културна и обществена среда;
- подобрява качеството на живот на осигурените лица.

През 2010 г. вследствие на извършените финансови ревизии и проверки от контрол-

ните органи на НОИ са съставени 48 ревизионни акта за начет и 26 ревизионни записки, свързани с паричните помощи за профилактика и рехабилитация. Размерът на установения начет от ревизионни актове за профилактика и рехабилитация е 30 182,81 лв., от които 27 580,39 лв. главница и 2 602,42 лв. лихва.

VI. АДМИНИСТРИРАНЕ НА РИСКОВЕТЕ ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ

Дейността по администрирането на рисковете трудова злополука и професионална болест пряко подпомага реализацията на политиката за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд. Статистическата информация за трудовете злополуки осигурява измерим критерий за постигането на главната цел на националната „Стратегия по безопасност и здраве при работа 2008-2012 г.“. Прилагането на диференцирани осигурителни вноски за тези рискове на държавното обществено осигуряване е основният икономически механизъм за въздействие върху работодателите за предотвратяване на трудовете злополуки и професионалните заболявания. В тази насока през 2010 г. бяха насочени усилията както на Централно управление така и на териториалните поделения на НОИ. От друга страна с методите на контрола и санкциите, ИА „ГИТ“ работи за превенция от настъпването на тези рискове.

Информацията съдържа данни за броя, разпределението и показателите на трудовете злополуки. Осигуряването на налични съпоставими данни дава възможност да се прави обективна оценка на въздействието и ефективността на набелязаните и предприети мерки за подобряване на условията на труд и намаляване на злополуките, свързани с трудовете процеси.

За периода 1 януари до 31 декември 2010 г. в ТП на НОИ са обработени 3 227 декларирани трудови злополуки. Открити и комплектовани са 3 047 досиета за признати трудови злополуки. Извършени са над 102 разследвания на смъртни трудови злополуки и злополуки, които може да доведат до инвалидност. По преценка на длъжностните лица от ТП на НОИ са проведени и разследвания на над 150 злополуки с по-леки последствия, при които е било необходимо допълнително уточняване на осигурителния статус на пострадалите лица, данните подадени с декларацията за трудова злополука, причините и обстоятелствата при които са станали. Резултатите са оформени в протоколи. Продължи събирането и обработването на информацията за трудовете злополуки, станали през 2009 г.

За осигуряване на достоверна статистическа информация за трудовете злополуки дейността на НОИ през 2010 г. обхваща:

- Обработка на национално равнище на оперативната информация за станалите през 2010 година трудови злополуки и предоставянето ѝ на МТСП, ИА „ГИТ“ и други заинтересовани институции и организации;
- Подържане и публикуване на оперативната (за 2009 г.) и окончателната (за 2008 г.) статистическа информация в Интернет сайта на НОИ (рубрика „Трудови злополуки“);
- Разработване и издаване на годишник на НОИ с официална статистическа информация за злополуките, станали през 2008 г., по методологията на Европейската статистика на трудовете злополуки. Предоставяне на информацията на Евростат, МТСП, НСИ, национално представителните работодателски и синдикални организации;
- Сътрудничество и партньорство с министерства, ведомства и социалните партньори за работа по предотвратяване и намаляване на случаите на трудова злополука и професионална болест;
- Участие в работата на работната и техническата група на Евростат по проблемите на статистика на трудовете злополуки;
- Участие в национални конференции и срещи по безопасност и здраве при работа, организирани от МТСП и социалните партньори и в работата на Националния съвет по условия на труд и фонд „Условия на труд“;

- Даване на предложения и изразяване на становища по проекти на нормативни актове, свързани с осигурителните рискове трудова злополука и професионална болест.

Състояние на трудовия травматизъм през 2009 г.¹

По окончателните данни за трудовите злополуки и осигурените лица за 2009 г. може да се направи следното сравнение спрямо 2008 г.:

❖ В териториалните поделения на Националния осигурителен институт са декларирани общо 3 214 злополуки, станали през 2009 г., от които 3 125 са приети за трудови. В сравнение с 2008 г. общият брой на трудовите злополуки е със 718 по-малко.

❖ Трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване, т.е. станали на самото работно място, през време и по повод на извършваната работа и при всяка работа, извършвана в интерес на предприятието, когато са причинили неработоспособност или смърт, са 2 605. Те представляват 83,36% от общия брой.

❖ През 2009 г. смъртните трудови злополуки са общо 118, а инвалидните – 97. Спрямо предходната година общият брой на смъртните злополуки е с 62 по-малко, а трудовите злополуки довели до инвалидност са с 6 по-малко.

❖ През отчетната година по данни на НОИ средносписъчният брой на осигурените лица за осигурителните рискове трудова злополука и професионална болест е 2 696 109. Отработени са 4 766 505 786 човекочаса. Осигурените лица са с 130 898 души (4,63%), а отработените човекочасове с 356 744 428 (7,48%) по-малко спрямо предходната година.

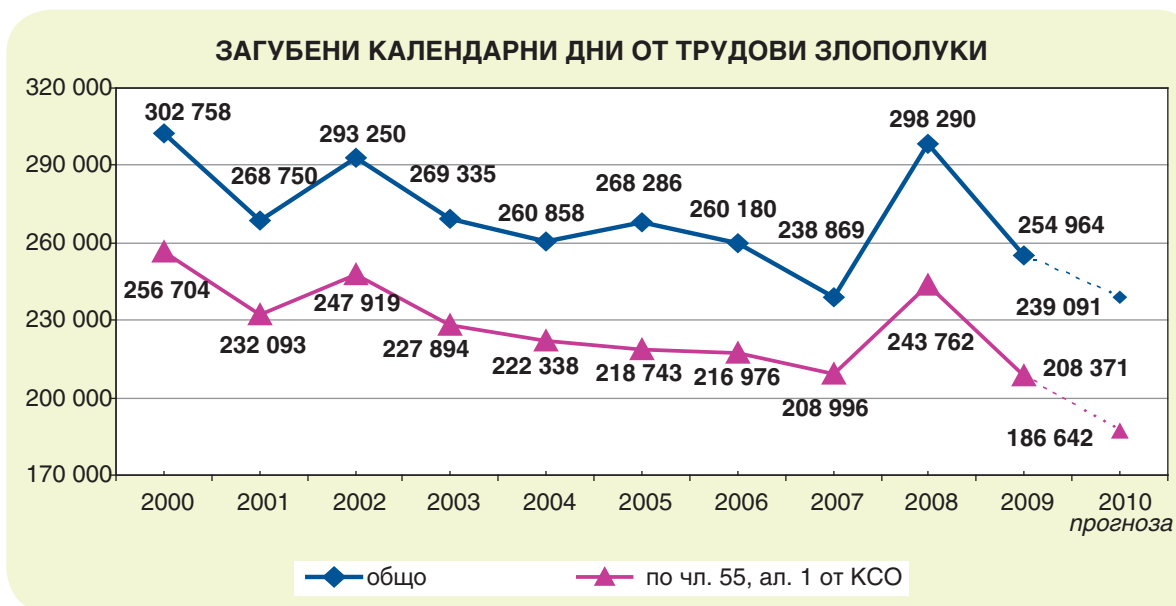

¹ Статистическата информация се подготвя с една година закъснение, за да се използват окончателни данни /по методика на ЕВРОСТАТ/

❖ Годишният фонд работно време на един осигурен при 8-часов работен ден е 226,53 дни за 2008 г. и 221,0 дни за 2009 г.

❖ Загубени са общо 254 964 календарни дни от трудови злополуки, като спрямо 2008 г. те са намалели с 43 326 (намаление с 14,52%).

❖ Поради трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО през 2009 г. са загубени 254 964 календарни дни, което представлява 81,72% от общия брой загубени календарни дни.

Стойностите на средните за страната показатели на трудовите злополуки за 2009 г. са както следва:

Забележка: Числата в скобите за сравнение показват стойностите на показатели-те на трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

- **Коефициент на честота $K_{\text{ч}}$** = 1,16 (0,97) (брой трудови злополуки на 1000 осигурени);
- **Индекс на честота $I_{\text{ч}}$** = 0,66 (0,55) (брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочаса);
- **Коефициент на тежест $K_{\text{т}}$** = 0,095 (0,077) (загубени календарни дни от трудови злополуки на едно осигурено лице);

– **Индекс на тежест $I_T = 53$ (44)** (загубени календарни дни от ТЗ на 1 млн. отработени човечкочаса).

Конкретните стойности на показателите на трудовите злополуки общо за страната за 2009 г. спрямо 2008 г. се променят, както следва:

$K_{\text{ч}}$ намалява с 0,2 (0,17) пункта;

K_T намалява с 0,011 (0,009) пункта;

$I_{\text{ч}}$ намалява с 0,09 (0,08) пункта;

I_T намалява с 5 (4) единици.

Трудови злополуки през 2009 г. по регионален признак

Разпределението на трудовите злополуки по региони показва допуснатите трудови злополуки в предприятията, регистрирани като осигурители в съответното ТП на НОИ.

През 2009 г. най-голям е абсолютният брой на трудовите злополуки в София-град – 922. Следват: Пловдив – 340, Варна – 304, Стара Загора – 223 и Бургас – 131, което представлява 61,44% от общия брой на злополуките. Броят на осигурените лица за трудова злополука и професионална болест в тези региони е съответно 54,3% от общия брой на същите. Най-малко трудови злополуки са регистрирани в ТП на НОИ – Кърджали, където има 13 случая.

В седем ТП на НОИ са регистрирани 72% от смъртните трудови злополуки и това са: София-град – 30, Пловдив – 15, Стара Загора – 11, Варна – 9, Русе – 8, Благоевград и Велико Търново по 6. В ТП на НОИ – Кърджали, Пазарджик, Перник, Смолян, Шумен и Ямбол през 2009 г. са регистрирани по 1 смъртна трудова злополука. В ТП на НОИ – Разград, Търговище и Видин няма регистрирани смъртни трудови злополуки. Най-много злополуки, причинили инвалидност са станали във Варна – 18, София-град – 17, Пловдив – 13, Бургас – 6, Враца – 5, което представлява 60,82% от инвалидните трудови злополуки в страната. В осем ТП на НОИ – Благоевград, Видин, Кърджали, Пазарджик, Смолян, Търговище, Шумен и Ямбол не са регистрирани инвалидни трудови злополуки.

Сравняването на показателите на ТЗ по региони показва, че през 2009 г. те са най-високи в региона на ТП на НОИ – Смолян (коэффициент на честота $K_{\text{ч}} = 2,07$; индекс на честота $I_{\text{ч}} = 1,17$; коэффициент на тежест $K_T = 0,126$; индекс на тежест $I_T = 71$) и ТП на НОИ – Стара Загора (коэффициент на честота $K_{\text{ч}} = 2,07$; индекс на честота $I_{\text{ч}} = 1,15$; коэффициент на тежест $K_T = 0,146$; индекс на тежест $I_T = 82$). Честотата и тежестта на трудовите злополуки в тези две териториални поделения са чувствително по-високи от средните за страната (коэффициент на честота $K_{\text{ч}} = 1,16$; индекс на честота $I_{\text{ч}} = 0,66$; коэффициент на тежест $K_T = 0,095$; индекс на тежест $I_T = 53$).

В други региони на страната коефициентите на честота и тежест са по-ниски от тези в Смолян и Стара Загора, но по-високи от средните за страната. В района на Перник коефициентът на тежест е 0,162, в Стара Загора – 0,146, в Габрово – 0,136, в Търговище – 0,135 и др. Коефициентът на честота е висок в Перник – 1,00, Варна – 0,98, Габрово – 0,80, Пловдив – 0,79, Русе – 0,78.

През 2009 г. в 25 ТП на НОИ общият брой на трудовите злополуки намалява. Най-значително е намалението в София-град със 101, Бургас с 87 и Варна с 81. Нарастване в броя на трудови злополуки има в две ТП на НОИ – Търговище с 14 повече и в Смолян с 1 повече спрямо 2008 г.

Сравнението на данните за загубените календарни дни от трудови злополуки по ТП на НОИ спрямо 2008 г. показва увеличение в 4 и намаление в 24 от тях.

Разпределение на трудовите злополуки през 2009 г. по Класификацията на икономическите дейности (КИД-2008)

Разпределението на трудовите злополуки за 2009 г. се извършва по четири йерархични равнища в сектор, раздел, група, клас на Класификацията на икономическите дейности – версия 2008, за краткост наричана КИД-2008.

При съпоставяне на показателите на трудовите злополуки по сектори на КИД-2008 спрямо общите за страната, като най-проблемен и през 2009 г. е сектор „Добивна промишленост“ с най-високи показатели за честота и тежест. Показателите за честота и тежест са около 4-5 пъти над средните за страната. В сектора са работили 1,40% от осигурените лица и са допуснати 199 трудови злополуки, или 6,36% от всички случаи.

Високи са показателите на трудовите злополуки и в секторите „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“, „Строителство“ и „Транспорт, складиране и пощи“. През 2009 г. в тях са работили около 17,06% от осигурените лица и са допуснати общо 915 или 29,28% от всички трудови злополуки.

В сектор „Преработваща промишленост“, обхващащ 24 икономически раздела на КИД-2008, през 2009 г. са работили около 22% от осигурените лица и са допуснати най-много злополуки. В абсолютен брой те са 875, или 28% от всички злополуки.

От разпределението на трудовите злополуки по икономически дейности (ниво раздели на КИД-2008) се вижда, че през 2009 г. най-много трудови злополуки като абсолютен брой са станали в: „Държавно управление“ – 202, „Строителство на сгради“ – 190; „Сухопътен транспорт“ – 173; „Производство на хранителни продукти“ – 146; „Хуманно здравеопазване“ – 143; „Образование“ – 133; „Производство на метални изделия без машини и оборудване“ – 127 и „Добив на метални руди“ – 114. Трудовите злополуки, отчетени в тези икономически дейности са 39,29% от общия брой.

Най-много смъртни злополуки са регистрирани в сектори: „Строителство“ – 38; „Преработваща промишленост“ – 25; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 12 и „Транспорт, складиране и пощи“ – 11.

Коефициентът на честота на смъртните трудови злополуки (брой смъртни трудови злополуки на 10 000 осигурени) през 2009 г. общо за страната е 0,44. В 22 икономически дейности този коефициент е над общия за страната. Най-висок е в икономическите дейности: „Добив на метални руди“ – 2,84; „Производство на основни метали“ – 1,82; „Спортни и други дейности, свързани с развлечение и отдих“ – 1,82; „Строителство на сгради“ – 1,77; „Строителство на съоръжения“ – 1,76; „Добив на въглища“ – 1,63; „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ – 1,48; „Производство на лекарствени вещества и продукти“ – 1,43; „Специализирани строителни дейности“ – 1,42; „Събиране и обезвреждане на отпадъци, рециклиране на материали“ – 1,16; „Добив на неметални материали и суровини“ – 1,00; „Производство на изделия от други неметални минерални суровини“ – 0,98; „Сухопътен транспорт“ – 0,97. Под средните за страната са 10 икономически дейности, като най-малък коефициентът е в „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети“ – 0,25; „Растениевъдство, животновъдство и лов, спомагателни дейности“ – 0,18; „Дейности по охрана и разследване“ – 0,16; „Образование“ – 0,12.

В сектори „Преработваща промишленост“, „Строителство“ и „Транспорт, складиране и пощи“ са допуснати най-голям брой злополуки, довели до инвалидност. Те съответно са 37, 20 и 11.

При съпоставяне на данните за трудовите злополуки, станали през 2008 и 2009 г. в съответните икономически дейности и тяхното влияние върху общите за страната показатели се налагат следните изводи:

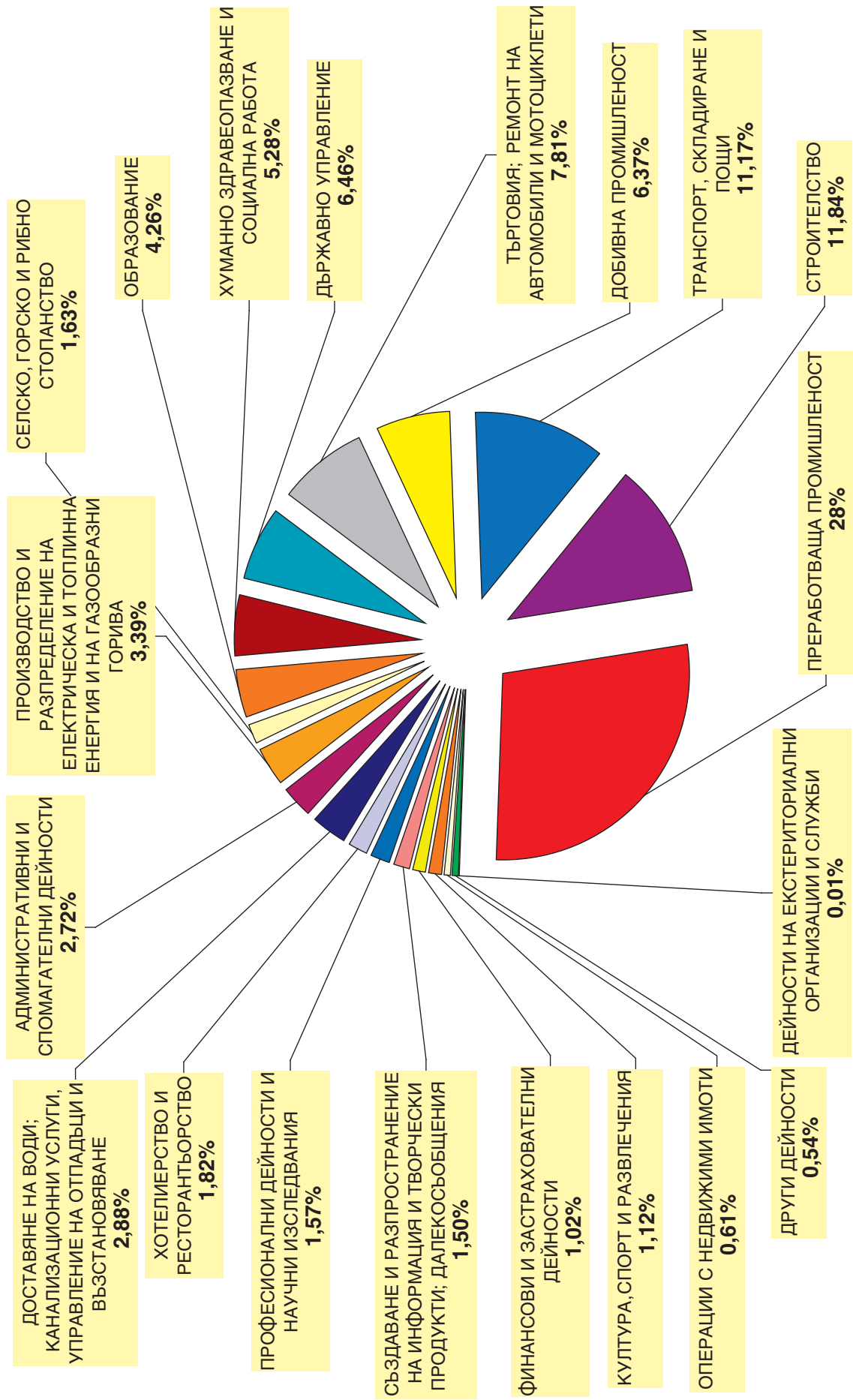
- Намаляване на общия брой трудови злополуки има в 12 икономически раздела на КИД, като най-голямо то е в „Преработваща промишленост“ – с 390 случая; „Строителство“ – със 100 случая; „Добивна промишленост“ и „Транспорт, складиране и

пощи“ с по 67 случая по-малко. Увеличение се наблюдава в 7 икономически сектора и е най-голямо в „Култура, спорт и развлечения“ с 16 случая, „Хуманно здравеопазване и социална работа“ с 10 случая, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ с 8 случая. При „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ няма промяна. През двете години се отчитат по 244 трудови злополуки.

- Най-голямо е увеличението на довелите до инвалидност злополуки в икономическа дейност „Строителство“ с 5 случая и „Образование“, също с 5 случая повече. Намаление спрямо 2008 г. има в „Преработваща промишленост“ (с 12 случая по-малко). В секторите „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, „Професионални дейности и научни изследвания“ няма случаи на трудови злополуки, предизвикали инвалидност.
- Увеличение на смъртните трудови злополуки с 4 бр. се отчита в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, „Култура, спорт и развлечения“ с 2 бр., и „Хотелиерство и ресторантьорство“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения“, „Финансови и застрахователни дейности“ с 1 бр. Намаление на смъртните злополуки се наблюдава в „Транспорт, складиране и пощи“ с 20, „Преработваща промишленост“ с 16 и „Строителство“ с 15 по-малко.
- Общите показатели за честота ($K_{\text{ч}}$; $I_{\text{ч}}$) бележат най-голямо снижение в икономическите сектори „Добивна промишленост“ ($K_{\text{ч}}$ – с 1,65 пункта; $I_{\text{ч}}$ – с 0,82 пункта) и „Селско, горско и рибно стопанство“ ($K_{\text{ч}}$ – с 0,61 пункта; $I_{\text{ч}}$ – с 0,82 пункта). Тези показатели се влошават в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ ($K_{\text{ч}}$ – с 0,58 пункта; $I_{\text{ч}}$ – с 0,26 пункта), „Култура, спорт и развлечения“ ($K_{\text{ч}}$ – с 0,44 пункта; $I_{\text{ч}}$ – с 0,24 пункта), „Операции с недвижими имоти“ ($K_{\text{ч}}$ – с 0,18 пункта; $I_{\text{ч}}$ – с 0,12 пункта).
- Най-значително намаление на общите показатели за тежест ($K_{\text{т}}$; $I_{\text{т}}$) е постигнато в икономическите сектори „Добивна промишленост“ – ($K_{\text{т}}$ – с 0,171 пункта; $I_{\text{т}}$ – с 87 пункта) и „Селско, горско и рибно стопанство“ – ($K_{\text{т}}$ – с 0,03 пункта; $I_{\text{т}}$ – с 16 пункта). Влошаване на тези показатели се наблюдава в „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ – ($K_{\text{т}}$ – с 0,055 пункта; $I_{\text{т}}$ – с 29 пункта), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ – ($K_{\text{т}}$ – с 0,037 пункта; $I_{\text{т}}$ – със 17 пункта), „Култура, спорт и развлечения“ – ($K_{\text{т}}$ – с 0,031 пункта; $I_{\text{т}}$ – със 17,172 пункта), „Транспорт, складиране и пощи“ – ($K_{\text{т}}$ – с 0,022 пункта; $I_{\text{т}}$ – с 14 пункта).

Наименование на позицията	Код по КИД – 2008 г.	Среден списъчен брой на осигурените лица	Отработени човекочасове	ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ – 2009 г.										ПОКАЗАТЕЛИ					
				Трудови злополуки (бр.)		в т.ч. трудови злополуки предизвикали:		Загубени календарни дни от трудови злополуки (бр.)		Коэффициент на честота		Коэффициент на тежест		Индекс на честота		Индекс на тежест			
				общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО	смърт	инвалидност	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО	Кч	Кт	Ич	Ит				
ЗА СТРАНАТА	2	2 696 109	4 766 505 786	3 125	2 605	118	88	97	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	A	73 793	132 788 362	51	50	1	1	1	1	5 126	5 066	1,30	0,97	0,095	0,077	0,66	0,55	53	44
ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	B	37 888	70 812 872	199	189	6	6	2	2	11 114	10 381	6,90	6,71	0,464	0,450	3,63	3,54	244	237
ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	C	601 121	1 071 727 878	875	774	25	20	37	32	71 617	61 816	1,87	1,64	0,141	0,119	1,01	0,88	76	64
ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	D	33 692	67 355 577	106	93	5	4	0	0	7 445	6 615	2,57	2,15	0,184	0,139	1,31	1,09	94	71
ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ; УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	E	36 841	70 361 373	90	79	3	3	2	2	7 793	6 907	2,33	2,09	0,157	0,145	1,22	1,09	82	76
СТРОИТЕЛСТВО	F	227 587	387 309 292	370	339	38	29	20	19	35 656	33 891	1,75	1,61	0,179	0,164	0,98	0,90	100	91
ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	G	470 603	814 508 934	244	211	12	9	7	7	19 450	16 075	0,53	0,47	0,042	0,037	0,30	0,26	23	21
ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	H	162 002	297 549 192	349	300	11	9	11	11	29 977	25 333	2,35	2,04	0,163	0,140	1,25	1,08	87	75
ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТОРСТВО	I	126 898	204 631 216	57	46	3	0	2	0	3 664	2 809	0,60	0,51	0,043	0,034	0,36	0,31	26	20
СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ	J	63 774	118 898 086	47	40	1	1	1	0	3 333	2 796	0,77	0,60	0,070	0,050	0,41	0,32	37	27
ФИНАНСОВИ И ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	K	82 304	151 260 452	32	18	1	0	0	0	2 137	921	0,37	0,20	0,025	0,008	0,20	0,11	14	5
ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	L	27 637	44 615 330	19	13	0	0	1	0	1 885	1 299	0,51	0,44	0,058	0,038	0,31	0,27	35	23
ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	M	95 245	166 021 114	49	32	1	1	0	0	4 098	2 549	0,71	0,47	0,053	0,035	0,40	0,26	30	20
АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	N	97 895	166 180 105	85	68	1	1	2	2	8 468	6 472	0,96	0,74	0,085	0,069	0,59	0,45	52	42
ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ	O	186 005	334 013 770	202	115	5	2	1	1	16 654	9 258	1,20	0,76	0,078	0,046	0,65	0,41	42,46	25
ОБРАЗОВАНИЕ	P	165 849	307 205 113	133	86	2	2	6	5	9 971	5 390	0,94	0,61	0,083	0,047	0,51	0,33	44,85	25
ХУМАНО ЗДРАВЕОПОАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	Q	122 975	218 361 003	165	110	0	0	3	3	13 134	8 117	1,30	0,84	0,095	0,051	0,73	0,47	52,99	29
КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	R	36 512	65 742 025	35	29	2	0	1	1	2 263	1 841	0,52	0,47	0,031	0,031	0,29	0,26	17,25	17
ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	S	46 645	75 389 960	17	13	1	0	0	0	1 179	835	0,31	0,22	0,017	0,010	0,18	0,13	10,198	6
ДЕЙНОСТИ НА ДОМАКИНСТВА КАТО РАБОТОДАТЕЛИ; НЕДИФЕРЕНЦИРАНИ ДЕЙНОСТИ НА ДОМАКИНСТВА ПО ПРОИЗВОДСТВО НА СТОКИ И УСЛУГИ ЗА СОБСТВЕНО ПОТРЕБЛЕНИЕ	T	51	92 890	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,000	0,000	0,00	0,00	0	0
ДЕЙНОСТИ НА ЕКСТЕРИТОРИАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ И СЛУЖБИ	U	852	1 681 242	0	0	0	0	0	0	0	0	2,44	0,00	0,050	0,000	1,23	0,00	25,123	0
ЗАБЕЛЕЖКА:																			
		Индекс на честота (Кч) – брой трудови злополуки на 1000 осигурени лица		Индекс на честота (Ич) – брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове															
		Индекс на тежест (Кт) – загубени календарни дни от трудови злополуки на едно осигурено лице		Индекс на тежест (Ит) – загубени календарни дни от трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове															

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТРУДОВИТЕ ЗЛОПОЛУКИ, СТАНАЛИ ПРЕЗ 2009 Г. ПО СЕКТОРИ НА КИД – 2008

№ по ред	Териториално поделение на НОИ	Среден списъчен брой на осигурените лица	Обработени човекочасове	ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ – 2009 г.										ПОКАЗАТЕЛИ					
				Трудови злополуки (бр.)		в т.ч. трудови злополуки предизвикали: (бр.)		Загубени календарни дни от трудови злополуки (бр.)		Коефициент на честота Кч		Коефициент на тежест Кт		Индекс на честота Ич		Индекс на тежест Ит			
				общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО	смърт	инвалидност	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	ЗА СТРАНАТА	2 696 109	4 766 505 786	3 125	2 605	118	88	97	86	254 964	208 371	1,16	0,97	0,095	0,077	0,66	0,55	53	44
1	Благовещград	103 541	181 382 065	67	61	6	6	0	0	5 876	4 927	0,65	0,59	0,057	0,048	0,37	0,34	32	27
2	Бургас	134 314	237 386 504	131	117	3	3	6	5	9 417	8 453	0,98	0,87	0,070	0,063	0,55	0,49	40	36
3	Варна	180 918	310 889 839	304	243	9	6	18	17	21 205	16 066	1,68	1,34	0,117	0,089	0,98	0,78	68	52
4	Велико Търново	88 464	159 945 976	98	80	6	5	2	1	10 866	9 162	1,11	0,90	0,123	0,104	0,61	0,50	68	57
5	Видин	23 357	40 743 696	18	12	0	0	0	0	1 341	976	0,77	0,51	0,057	0,042	0,44	0,29	33	24
6	Враца	47 242	83 603 770	52	43	2	1	5	4	4 357	3 721	1,10	0,91	0,092	0,079	0,62	0,51	52	45
7	Габрово	45 400	76 718 241	61	52	2	2	2	2	6 196	5 014	1,34	1,15	0,136	0,110	0,80	0,68	81	65
8	Добрич	47 468	83 888 526	54	48	2	2	3	3	4 144	3 404	1,14	1,01	0,087	0,072	0,64	0,57	49	41
9	Кърджали	32 150	56 918 375	13	12	1	1	0	0	629	592	0,40	0,37	0,020	0,018	0,23	0,21	11	10
10	Кюстендил	35 535	62 622 003	44	40	2	2	1	1	3 422	2 829	1,24	1,13	0,096	0,080	0,70	0,64	55	45
11	Ловеч	40 582	70 144 330	41	36	2	2	4	4	2 953	2 604	1,01	0,89	0,073	0,064	0,58	0,51	42	37
12	Монтана	35 056	61 405 439	22	19	2	2	1	1	2 344	2 042	0,63	0,54	0,067	0,058	0,36	0,31	38	33
13	Пазарджик	67 158	116 783 597	52	48	1	1	0	0	5 954	5 471	0,77	0,71	0,089	0,081	0,45	0,41	51	47
14	Перник	34 335	60 051 779	60	53	1	0	1	1	5 578	5 348	1,75	1,54	0,162	0,156	1,00	0,88	93	89
15	Плевен	71 444	125 992 811	69	54	3	1	4	3	6 616	5 554	0,97	0,76	0,093	0,078	0,55	0,43	53	44
16	Пловдив	245 711	431 784 440	340	287	15	8	13	12	25 502	22 060	1,38	1,17	0,104	0,090	0,79	0,66	59	51
17	Разград	33 155	59 321 772	31	23	0	0	1	1	2 551	1 821	0,94	0,69	0,077	0,055	0,52	0,39	43	31
18	Русе	84 885	149 406 930	116	96	8	5	4	3	9 354	7 612	1,37	1,13	0,110	0,090	0,78	0,64	63	51
19	Силистра	26 198	46 960 942	27	19	2	1	1	1	2 659	1 472	1,03	0,73	0,101	0,056	0,57	0,40	57	31
20	Сливен	65 808	116 596 901	54	47	2	2	3	3	4 431	3 323	0,82	0,71	0,067	0,050	0,46	0,40	38	28
21	Смолян	38 245	67 703 615	79	77	1	1	0	0	4 829	4 537	2,07	2,01	0,126	0,119	1,17	1,14	71	67
22	София - град	855 972	1 531 778 606	922	753	30	24	17	14	78 629	62 176	1,08	0,88	0,092	0,073	0,60	0,49	51	41
23	София - окр.	62 850	110 325 899	82	69	3	3	3	3	4 988	3 845	1,30	1,10	0,079	0,061	0,74	0,63	45	35
24	Стара Загора	107 924	193 410 807	223	185	11	7	4	3	15 791	13 422	2,07	1,71	0,146	0,124	1,15	0,96	82	69
25	Търговище	34 122	60 523 986	39	29	0	0	0	0	4 619	2 671	1,14	0,85	0,135	0,078	0,64	0,48	76	44
26	Хасково	67 249	117 388 550	40	33	2	1	4	4	3 501	2 957	0,59	0,49	0,052	0,044	0,34	0,28	30	25
27	Шумен	50 646	88 909 676	64	50	1	1	0	0	5 061	4 281	1,26	0,99	0,100	0,085	0,72	0,56	57	48
28	Ямбол	36 380	63 916 711	22	19	1	1	0	0	2 151	2 031	0,60	0,52	0,059	0,056	0,34	0,30	34	32

ЗАБЕЛЕЖКА:

Коефициент на честота (Кч)-брой трудови злополуки на 1000 осигурени лица

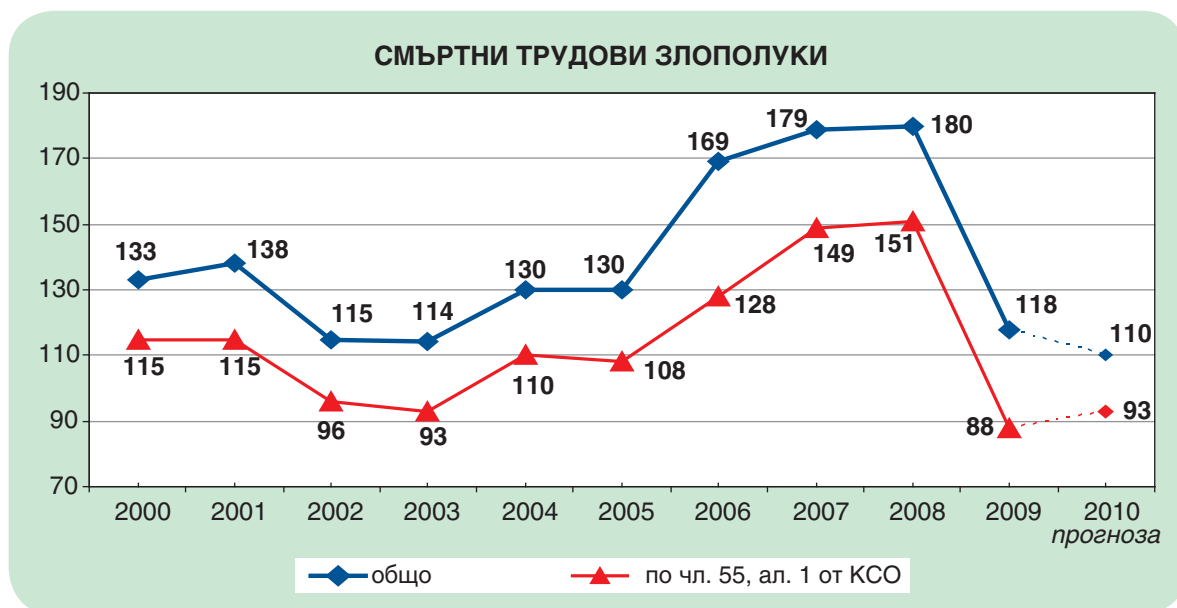
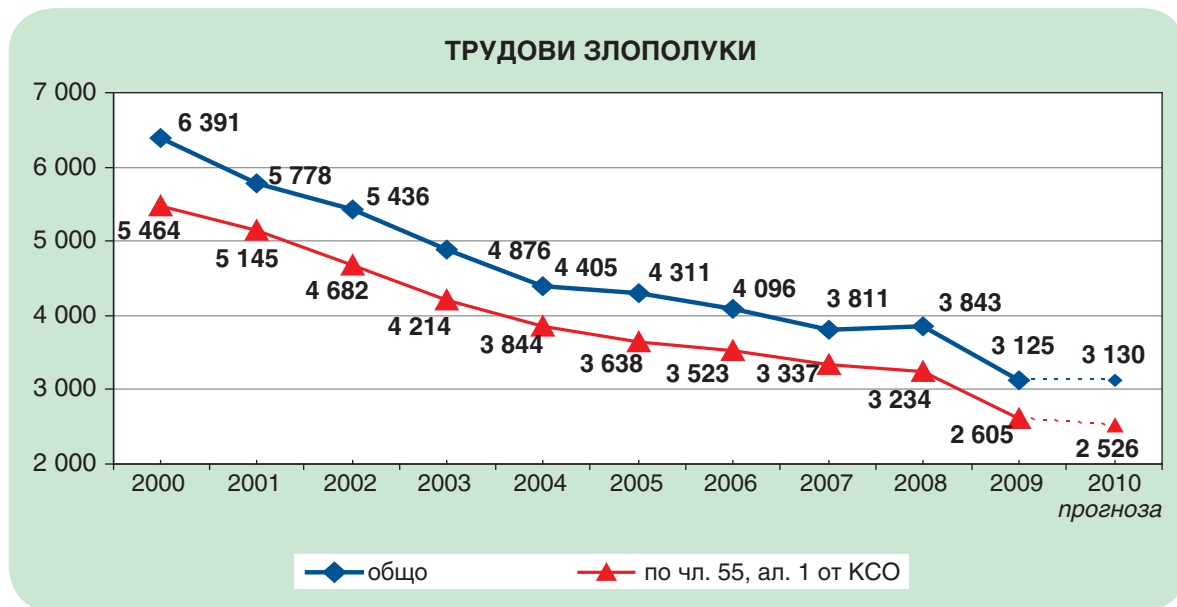
Коефициент на тежест (Кт)-загубени календарни дни от трудови злополуки на едно осигурено лице

Индекс на честота (Ич)-брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове

Индекс на тежест (Ит)-загубени календарни дни от трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове

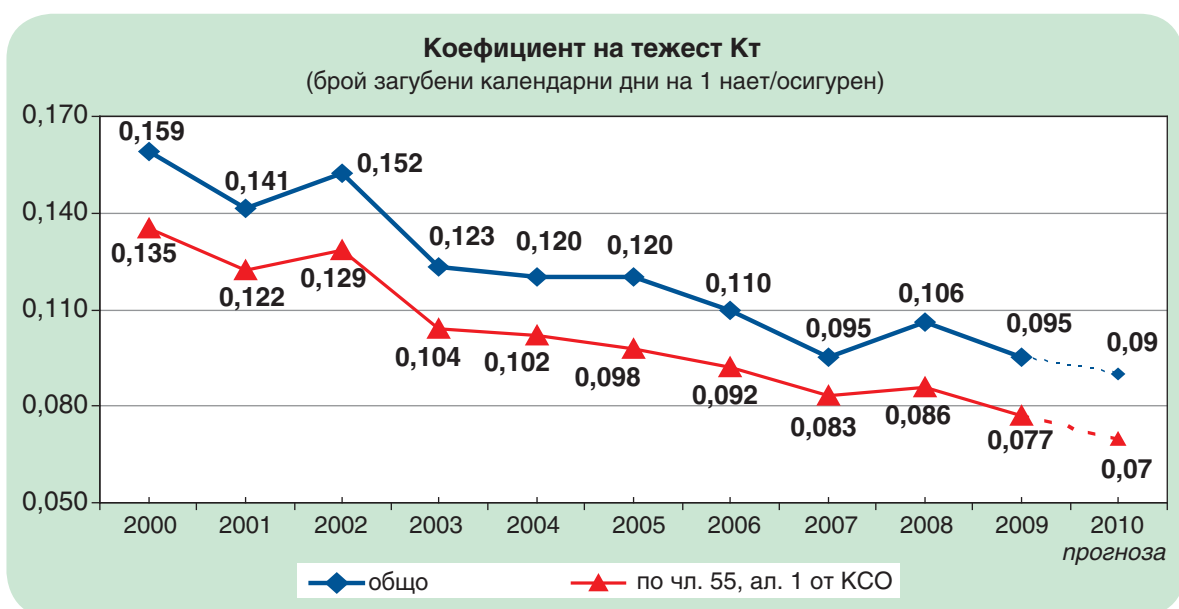
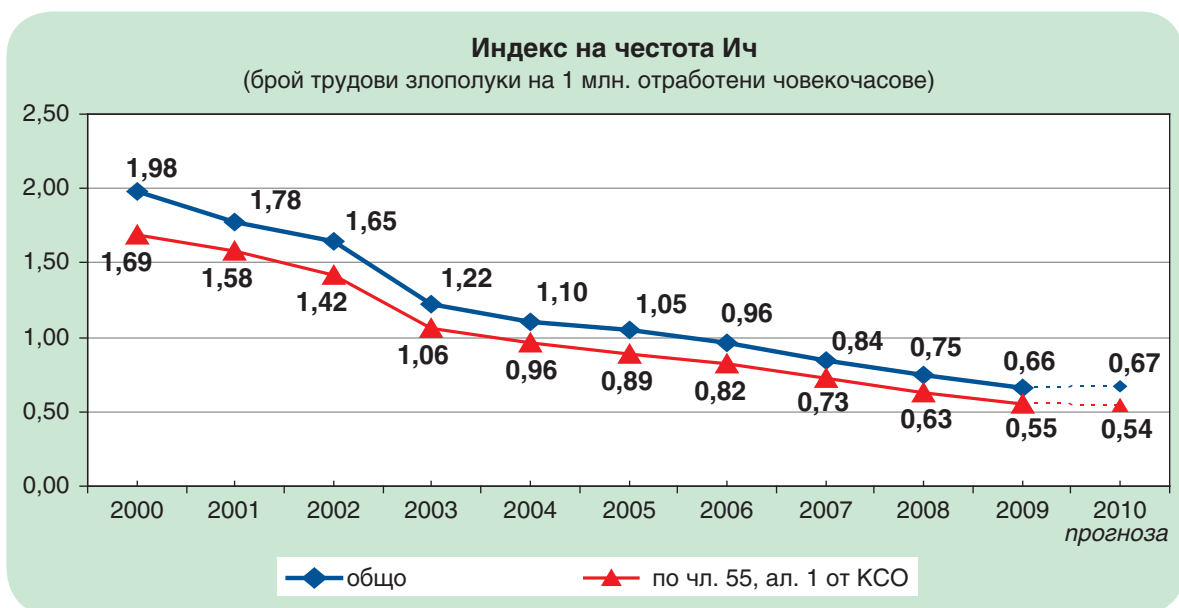
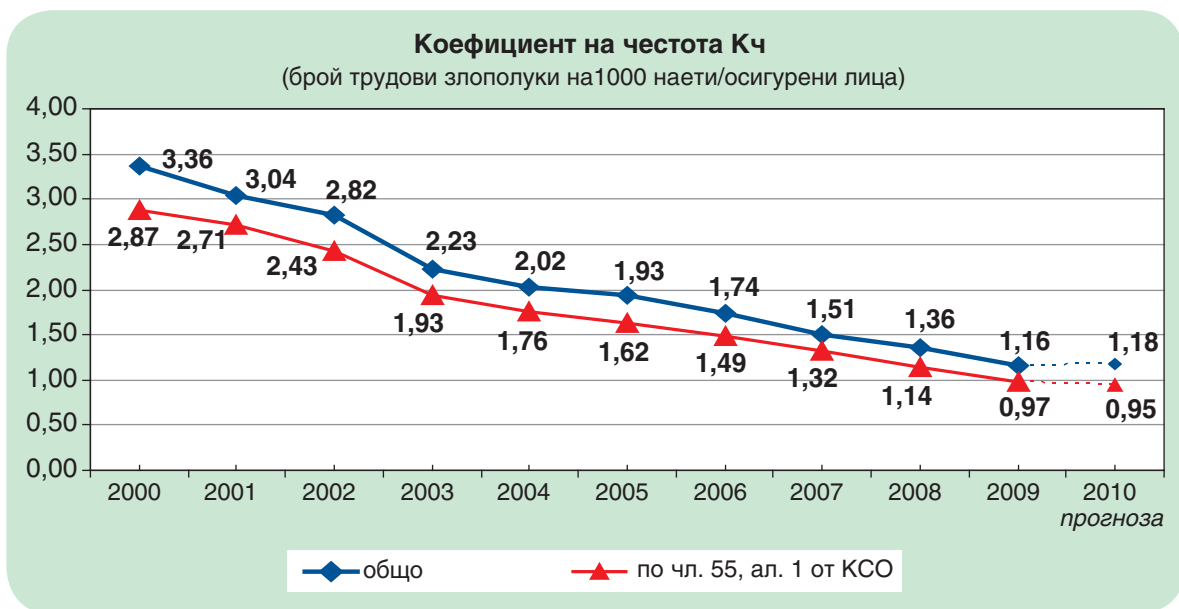
Сравнение на показателите на трудовите злополуки през периода 2000-2009 г.

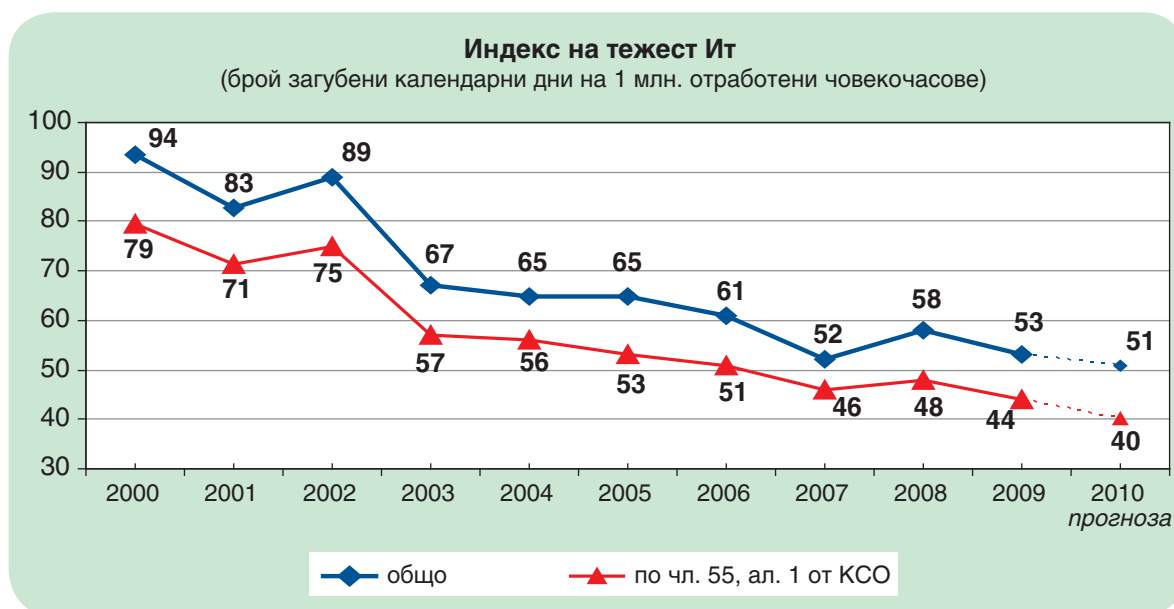
Динамиката на окончателните стойности на показателите на трудовите злополуки за 2000-2009, както и на предварителните данни за 2010 г., е представена в графичен вид. Стойностите за 2010 г. са прогнозни, изчислени на база разполагаемите оперативни данни в информационната система на НОИ. През 2010 г. се очаква увеличение на общия брой трудови злополуки и намаляване на смъртните трудови злополуки.

Показателите за честота и тежест на трудовите злополуки са изчислени и представени графично в два разреза. Първият е общо за всички трудови злополуки, а вторият – за злополуките, станали при обстоятелствата, определени в чл. 55, ал. 1 от КСО.

Съпоставянето на окончателната информация за трудовите злополуки за 2006, 2007, 2008, 2009 г. показва, че стойностите на показателите, характеризиращи трудовия травматизъм за честота и тежест, намаляват. Очаква се за 2010 г. показателите за честота леко да се покачат, а за тежест да се снижат.

Трудови злополуки през 2010 година

По оперативни данни към 30.06.2011 г. може да се направи следната оценка на трудовия травматизъм през 2010 г.:

- В Националния осигурителен институт за периода от 1 януари 2010 до 11 юни 2011 г. са подадени и обработени 3 328 декларации за трудови злополуки. От тях признати за трудови са 3 130, от които 2 526 са станали на работното място.
- Смъртните трудови злополуки са 110, а довелите до инвалидност са 49.
- Загубените календарни дни от трудови злополуки са общо 239 091.

Разпределението на трудовите злополуки по икономически сектори показва, че 24,18% от тях са станали в „Преработваща промишленост“, 9,81% в „Транспорт, складиране и пощи“, 8,65% в „Строителство“, 7,41% в „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“, 6,93% в „Държавно управление“, 6,13% в „Добивна промишленост“, 5,04% в „Хуманно здравеопазване и социална работа“, 4,56% в „Образование“.

Най-много смъртни трудови злополуки са станали в секторите „Строителство“ – 26, „Преработваща промишленост“ – 18, „Транспорт, складиране и пощи“ – 12, „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 10, „Селско, горско и рибно стопанство“ – 8.

От довелите до инвалидност 49 броя трудови злополуки, 59,18% са допуснати в секторите: „Преработваща промишленост“ – 18, „Строителство“ и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ по 8.

Разпределението на злополуките по териториални поделения на НОИ показва, че най-голям абсолютен брой трудови злополуки са регистрирани в: София-град – 1004; Варна – 310; Пловдив – 286; Стара Загора – 182; Бургас – 134 и Русе – 113, което представлява 64,82% от общия брой на злополуките в страната.

Допуснати в тези райони смъртни трудови злополуки са 60%, а довели до инвалидност – 57,14% от общо регистрираните.

Дейности по професионалните болести

През 2010 г. в териториалните поделения на НОИ (ТП на НОИ) са открити 45 досиета за професионални болести, сигнализирани с бързи известия. Заболелите лица със съмнение за професионален характер на заболяванията са 42.

В сравнение с предходната 2009 г. се наблюдава намаление с 61% на сигнализираните съмнения за професионална болест, а в сравнение с 2008 г. намалението е повече от 5 пъти.

През 2010 г. в 71% от случаите бързи известия са изпращани от клиниките и отделенията по професионални болести, а в 29% от случаите – от лечебни заведения за извънболнична помощ.

Наблюденията на НОИ по отношение на съобщаваната професионална патология установяват трайна тенденция на намаляване броя на изпратените от лекари бързи известия за съмнение за професионална болест. Те провокират анализиране на проблемите в здравеопазването и необходимостта от допълнителна квалификация и структури, гарантиращи всеобхватна и своевременна диагностика и разкриване на професионалните болести.

Общо признатите професионални болести по експертни решения, издадени през 2009 г., са 116. Разпределението по основните класификации на Статистическа система „Професионални болести“ е както следва:

ПРИЗНАТИ ПРОФЕСИОНАЛНИ БОЛЕСТИ ПРЕЗ 2009 г.	
Професионални болести – ОБЩО	116
Разпределение по патогенетични агенти/фактори, причинители на професионални болести	
Професионални болести, причинени от химични агенти	10
Професионални болести, причинени от физически фактори	17
Професионални болести, причинени от биологични агенти	3
Професионални болести, причинени от биомеханични фактори	33
Професионални болести, причинени от индустриални фактори, материали и продукти	53
Разпределение по водеща клинична проява	
Туберкулоза	1
Злокачествено новообразуване на бронхите и белия дроб	1
Вторичен паркинсонизъм	1
Синдром на карпалния канал	2
Увреждане на лакътния нерв	1
Полиневропатия	27
Катаракта	1
Невропатия на слуховите нерви	7
Хроничен назофарингит	1
Хроничен бронхит	1
Астма	
Азбестоза	3
Силикоза	29
Алуминоза	1
Сидероза	12
Талкоза	6
Токсична белодробна фиброза	6
Плеврално срастване при азбестоза	1
Остеоартроза на лакътя	1
Уврежданена междупрешлените дискове	5
Раменен периартрит	2
Медиален епикондилит	2
Латерален епикондилит	2
Токсичночернодробнозаболяване	1
Хемолитична анемия	1
Разпределение по пол	
Мъже	72
Жени	44
Разпределение по възраст	
35-44 г.	10
45-54 г.	46
55-64 г.	42

65 и повече	18
Разпределение по „Тежест на болестта“	
Работоспособен	9
9% или по-малко степен на трайно намалена работоспособност	1
10-14% степен на трайно намалена работоспособност	17
15-19% степен на трайно намалена работоспособност	4
20-29% степен на трайно намалена работоспособност	15
30-49% степен на трайно намалена работоспособност	46
50% или повече степен на трайно намалена работоспособност	24
Разпределение по професия	
Аналитични специалисти	2
Техници и други припожни специалисти	1
Персонал заетс услуги за насепението, търговията и окраната	2
Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	71
Квалифицирани работниии е селското, горското, рибното и ловното стопанство	1
Оператори на машини и съоръжения, и работници по монтаж на издепия	33
Професии, неизискващи специална квалификация	6
Разпределение по икономически дейности	
Селско, горско и рибно стопанстео	3
Добивна промишленост	18
Преработваща промишпеност	72
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	4
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	2
Строителство	5
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	5
Хотелиерство и ресторантьорство	1
Административни и спомагателни дейности	1
Държавно управление	1
Транспорт, складиране и пощи	1
Хуманно здравеопазване и социална работа	2
Култура, спорт и развлечения	1

VII. УЧИТЕЛСКИ ПЕНСИОНЕН ФОНД

Учителският пенсионен фонд е създаден през м. март 1996 г. със Закона за фонд „Обществено осигуряване“ и започва да функционира от 1 януари 1997 г. на извънбюджетна сметка. За този период администрирането на фонда се извършва от Националния осигурителен институт, а от 2006 г. събирането на осигурителните вноски за УчПФ и на приходи от глоби, санкции и наказателни лихви се извършва от Националната агенция за приходите. Учителският пенсионен фонд е професионална пенсионна схема за ранно пенсиониране на педагогическия персонал в системата на образованието (наричан по нататък – учители), която се управлява от НОИ. Работодателят в лицето на детските градини и училищата (държавни, общински и частни), и обслужващите звена (извънучилищни педагогически учреждения и учреждения със социално предназначение) за своя сметка осигурява всички учители, като внася във фонда 4,3 на сто осигурителна вноска.

Осигурените лица в УчПФ имат право на:

➤ **срочна пенсия в намален размер** – 3 години по-рано от възрастта по чл. 68 КСО и минимален трудов стаж като учители (мъже – 30 години, жени – 25 години). Редуцирането в размера на пенсията е с 0,2% за всеки недостигащ месец до навършване на възрастта по чл. 68 КСО.

➤ **добавка** в размер 0,2% от пенсията за всеки месец, за който има осигурителна вноска във фонда след навършване на необходимата възраст за получаване на намалената пенсия, ако лицата не се възползват от правото за ранно пенсиониране в намален размер или пенсия в пълен размер и се пенсионираат по условията на чл. 68 КСО;

➤ **пенсия в пълен размер** до изпълнение на условията за придобиване право на пенсия по чл. 68 КСО, но не по-късно от навършване на 65 годишна възраст, ако имат необходимия учителски осигурителен стаж за съответната година и навършена възраст по чл. 68 КСО, но не удовлетворяват условието за придобиване право на пенсия (сбор от възраст и стаж) по чл. 68, ал.1-3 от КСО.

Успешното развитие на Учителския пенсионен фонд се дължи до голяма степен както на професионалните кадри, информационната система и персоналният регистър на НОИ, така също и на използването на дългосрочния актюерски модел за УчПФ, разработен с помощта на Световната банка и доразвит и поддържан от експертите на НОИ. Важен фактор за добрите резултати на Учителския пенсионен фонд е и политиката по инвестиране на временно свободните парични средства. Тези средства се инвестират успешно от дилъри, избрани чрез конкурс и на базата на периодични анализи за оценка и диверсификация на риска при различните инвестиционни инструменти.

Осигурителната вноска за УчПФ се определя ежегодно със ЗБДОО. За 2010 г. тя е в размер на 4,3% и е изцяло за сметка на осигурителя. С направеното изменение в КСО (ДВ., бр.109 от 2008 г., в сила от 01.01.2009 г.) се удължи срока на действие на цитирания §5 от ПЗР на КСО. Учителският пенсионен фонд продължава да съществува до 31.12.2020 г. до евентуалното му трансформиране в универсален пенсионен фонд.

Бюджетът на Учителския пенсионен фонд за 2010 г. беше разработен съобразно:

- 1) Изискванията на Решение № 670 на Министерски съвет от 6 август 2009 г. за бюджетна процедура за 2010 г., на Решение № 705 на Министерския съвет от 31 август 2009 г. за одобряване на Средносрочна фискална рамка и основните допускания за периода 2010-2013 г., на Указания на МФ № 4 от 27 август 2009 г. за подготовката на тригодишната бюджетна прогноза.
- 2) Действащото социално-осигурително законодателство, възприетата социална политика на доходите за 2010 г. и основните макроикономически параметри.

В следващата таблица са поместени основните параметри за бюджета на УчПФ за 2010 г. и отчетните данни.

НАТУРАЛНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА УЧИТЕЛСКИЯ ПЕНСИОНЕН ФОНД			
Показатели	План	Отчет	Изпълнение
Средногодишен брой осигурени лица (учители)	91 053	90 499	99,39%
Средногодишен осигурителен доход за учителите (лв.)	665,02	767,96	115,48%
Приходи от осигурителни вноски (лв.)	31 389 600	35 271 516	112,37%
Процент на осигурителната вноска (%)	4,3	4,3	–
Инфлация – средногодишна (%)	2,2	2,4	–
Брой на пенсиониращите се по-рано учители, съгласно условията на § 5, ал. 2 от ПЗР на КСО към 31.12.2010 г.	3 092	2 964	95,86%
Среден месечен размер на намалената пенсия според § 5, ал.2 от ПЗР на КСО към 31.12.2010 г. (лв.)	218,76	224,62	102,68%
Брой на учителите, получаващи добавки съгласно условията на § 5, ал.3 от ПЗР на КСО към 31.12.2010 г.	15 281	15 251	99,80%
Среден размер на добавката на учител към 31.12.2010 г. (лв.)	27,11	27,97	103,17%
Брой на пенсиониращите се учители съгласно условията на § 5, ал. 4 от ПЗР на КСО към 31.12.2010 г.	92	88	95,65%
Среден месечен размер на получената пенсия според § 5, ал. 4 от ПЗР на КСО към 31.12. 2010 г. (лв.)	201,15	202,23	100,54%

Пенсионно осигуряване

През 2010 г. възрастта за пенсиониране съгласно изискванията в чл. 68 от КСО продължава да бъде за жените съответно 60 години и наличие на 94 точки, а за мъжете съответно възраст 63 години и 100 точки **за получаване на добавка от УчПФ**. За право на ранно пенсиониране на учителите не се изисква наличие на точки. Те могат да се пенси-

онират 3 години по-рано от изискващата се по чл. 68 от КСО възраст, но при наличие на 30 години учителски стаж за мъжете и 25 години за жените.

Съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж **учителски стаж** е:

– осигурителният стаж, положен на длъжност учител или възпитател в учебни или възпитателни заведения;

– осигурителният стаж, положен на длъжност директор или заместник-директор в учебни или възпитателни заведения, ако е изработена пълната норма задължителна преподавателска работа;

– осигурителният стаж, положен на длъжност по списък, утвърден от министъра на образованието и науката, съгласуван с управителя на НОИ, ако лицата отговарят на изискванията за заемане на длъжността учител или възпитател съобразно придобитото образование, професионална квалификация и правоспособност и са изработили пълната норма за задължителна преподавателска работа;

– осигурителният стаж, положен след 1 януари 2007 г. на длъжност „възпитател“ в домове за деца, лишени от родителска грижа, и стажът, положен след 1 януари 2008 г. на длъжност „възпитател“ в останалите специализирани институции за предоставяне на социални услуги за деца или в други места за социални услуги в общността.

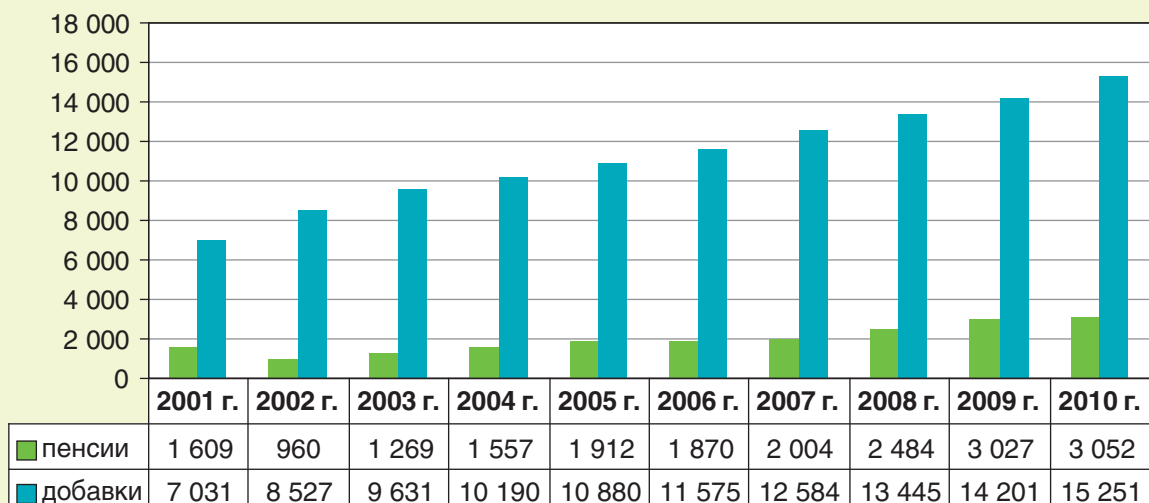
– от 1 януари 2009 г. за учителски трудов стаж се зачита осигурителен стаж, положен след тази дата на длъжност „педагог“ или „възпитател“ в домовете за медико-социални грижи за деца и в детските ясли.

Следователно за тези категории лица осигурителят дължи осигурителна вноска (4,3%) за УчПФ. Тази категория лица имат право на ранна пенсия от УчПФ, ако към датата на освобождаването от длъжност са изпълнили условията на § 5 от ПЗР на КСО.

Броят на изплащаните от УчПФ **срочни намалени пенсии за ранно пенсиониране** към 31 декември 2010 г. е **2 964**. В сравнение с 2009 г. броят им е с 1% повече. Характерното за тази съвкупност е, че тя е много гъвкава, защото при удовлетворяване на условията по чл. 68 на КСО учителите пенсионери спират да получават пенсии от УчПФ, а на тяхно място се включват нови пенсионери. Освен тях през годината са изплащани и **88 пенсии в пълен размер** на учители, които са навършили възрастта за пенсиониране по общите условия за придобиване право на пенсия за ОСВ, но нямат необходимия сбор от възраст и стаж. Спрямо предходната година броят им е с 4 пенсии по-малко.

През 2010 г. изплащаните **добавки от УчПФ** са **15 251**, което е увеличение със 7,4% спрямо 2009 г. Запазва се тенденцията за постепенното им нарастване всяка година. Това е резултат от законовата рамка, а също е показателно и за желанието на учителите да отлагат пенсионирането си в случаите, когато имат възможност да продължат да работят.

БРОЙ ПЕНСИИ И ДОБАВКИ, ИЗПЛАЩАНИ ОТ УЧПФ

Средният месечен размер на срочните пенсии за ранно пенсиониране на учителите, изплащани от УчПФ към 31.12.2010 г. е **224,62 лв.** Той бележи ръст с 8,1% спрямо размера им към 31 декември 2009 г. Средният месечен размер на срочните пенсии при мъжете е 258,96 лв., а при жените 218,38 лв. Запазва се тенденцията в разликата на размера на пенсиите между двата пола в полза на мъжете (40,58 лв. повече, или 18,6%).

Средният основен месечен размер на пълните пенсии, изплащани от фонда към 31.12.2010 г. е **202,23 лв.** Увеличението е с 1,2 % спрямо 2009 г. И тук мъжете са с по-голям среден размер на пенсията в сравнение с този на жените – съответно 271,59 лв. за мъже и 198,05 лв. за жени.

Макар че отрасъл образование е силно феминизиран, видна е разликата в размерите на пенсиите на жените и мъжете. Това затвърждава констатацията, че като средни стойности жените получават по ниски доходи от мъжете, което рефлектира и в по-ниските им пенсии.

Средният основен месечен размер на пенсиите, изплащани от УчПФ, продължава да е по-нисък както спрямо средния размер на пенсиите на учителите, получаващи само добавка от фонда (242,32 лв.), така и спрямо средния размер (263,44 лв.) на всички други пенсии. Причината за по-ниските размери на **срочните пенсии за ранно пенсиониране** е, че те нормативно се редуцират с 0,2% за всеки месец недостигащ стаж на лицата до навършването на възрастта по чл. 68, ал. 1-3 от КСО. По-ниските размери на **пълните пенсии, изплащани от УчПФ**, се дължат на обстоятелството, че във формулата за определяне на размера на тези пенсии участва по-малък брой години осигурителен стаж в сравнение със стажа, участващ във формулата за определяне на пенсиите, отпускани по чл. 68 ал.1-3 от КСО. Очевидно по-ниската продължителност на стажа оказва силно влияние върху размера на пенсията на учителите, при положение, че средномесечният осигурителен доход на учителите (767,96 лв.) е значително по-висок от този на всички останали осигурени лица (570,33 лв.).

Тенденцията на снижаване на средния брой месеци учителски осигурителен стаж, недостигащ до необходимата възраст за III категория труд, продължава и през 2010 г. Средният брой месеци, недостигащи до навършване на възрастта за пенсиониране на мъжете и жените по чл. 68 КСО (параграф 5, ал. 2 от ПЗР на КСО) е 33,9 месеца към края на 2010 г., а към края на 2009 е бил 37,6. Средният брой месеци, недостигащи до удовлетворяването на условието за сбор от възраст и стаж по чл. 68 КСО (параграф 5, ал.4 от ПЗР на КСО), е 41,2 месеца към края на 2010 г., при 46,2 месеца за 2009 г.

През 2010 г. **средномесечният размер на изплащаните добавки от УчПФ е 27,97 лв.** Спрямо края на 2009 г. се отчита увеличение със 7,4%. Това нарастване се дължи както на повишението на средния основен размер на пенсията, от която се изчислява добавката, така и на нарастването на средния брой месеци, за които се отпуска. От 52,12 месеца в края на 2009 г. те са се увеличили на 54,57 в края на 2010 г.

Осигурени лица в УчПФ

Осигурени в УчПФ са педагогическите кадри, заети в системата на образованието. Това са работещите в училища, детски градини и обслужващи звена. По форма на собственост или статут институциите в тази сфера се разделят на държавни, общински и частни. Обслужващите звена от своя страна са: извънучилищни педагогически учреждения и учреждения със социално предназначение. Според официални данни на НСИ за учебната 2010/2011 г. общият брой на детските градини, общообразователните, специалните и професионалните училища е 4 797 (за учебната 2009/2010 г. броят им е 5 250).

От 1 януари 2008 г. училищното образование се финансира на принципа и чрез системата на делегираните бюджети. Тази система засилва финансовата самостоятелност на директора при управлението на училището, който получава правомощията на второстепенен разпоредител с бюджетни кредити.

В съответствие с процесите за децентрализация на административното и финансовото

управление на училищата бяха извършени принципни промени и в начина за определяне възнагражденията на заетите в системата на училищното образование. Премахнато беше централизираното определяне на възнагражденията. Отпадна определянето на средни месечни брутни работни заплати като външен ограничител на възнагражденията на учителите в дадено училище. С приетата нова наредба за работните заплати в звената от системата на народната просвета бяха определени само общите правила за структурата на работната заплата, както и минималните размери на заплатите по длъжностни звена. Механизмите за определяне на индивидуалните заплати на учителите се договарят в колективния трудов договор или с вътрешни правила на работната заплата, а конкретните размери на индивидуалните основни заплати се определят от директора на училището.

Отчетеният **средногодишен брой учители**, за който са превеждани осигурителни вноски в УчПФ през 2010 г., е **90 499 лица**. Вследствие наблюдаващата се демографска тенденция в страната към намаляване броя на децата, което наложи съкращаване на паралелки и групи, а в някои региони дори закриване на детски градини и училища, отчетеният брой за 2010 г. е с 1,6% по-малък в сравнение със среднегодишния брой за 2009 г.

Средногодишният осигурителен доход за учителите за 2010 г., върху който са начислявани и превеждани осигурителни вноски в УчПФ, е **767,96 лв.** Той се е увеличил с 6,6% в сравнение с отчетения за 2009 г., когато е бил 720,58 лв. и е с 34,7% по-висок от този на всички осигурени лица за 2010 г. Изпреварващото нарастване на среднегодишния доход на учителите се обуславя от системата на делегираните бюджети, което дава право на директорите на училищата да заделят голяма част от тях за възнаграждения и да определят индивидуалните възнаграждения въз основа на преподавателската натовареност и численост на персонала.

Финансово състояние

❖ Приходи

Приходите на УчПФ се набират от осигурителни вноски от работодателите за осигурените лица, лихви и доходи от инвестиране на активите на фонда. През 2010 г. се предвиждаха постъпления в размер на 40 676,6 хил.лв., а реално отчетените приходи възлизат на **42 384,3 хил.лв.** Ако към тази сума прибавим постъпленията по параграф 89 от раздел „Финансиране“, които представляват централизираните вноски от бюджета, постъпленията възлизат на 44 510,4 хил.лв. Изпълнението в приходната част на фонда спрямо плана за 2010 г. възлиза на 104,2%, или с 1 707,7 хил. лв. повече от предвидените. В сравнение с предходната година увеличението е с 3,2% (2009 г. – 41 058,8 хил. лв.).

От приходите най-съществено значение имат постъпленията от **осигурителни вноски**, които представляват 83,2% от общите приходи. Отчетените приходи от осигурителни вноски през 2010 г. възлизат на 35 271,5 хил.лв., или с 12,4% повече от планираните. Централизираните вноски от бюджета са в размер на 6 312,1 хил. лв., а работодателските вноски възлизат на 28 959,4 хил.лв.

Други източници на приходи в УчПФ са приходите от **лихви по текущите банкови сметки и срочни депозити** и приходите от **лихви и отстъпки от държавни ценни книжа /ДЦК/**.

Съгласно параграф 22 (4) от ПЗР на КСО временно свободните средства на УчПФ се влагат при условията и по реда на чл. 28 от КСО, а именно:

- по депозитни сметки в БНБ;
- в държавни ценни книжа, емитирани от българското правителство, и придобити на първичния пазар или чрез Министерство на финансите;

Предвид ограничените възможности за инвестиране се следва политика на максимално участие на първичните аукциони на ДЦК със срочност на емисията 3 или повече години.

От друга страна (съгласно Вътрешните правила за инвестиране на временно свободните парични средства на УчПФ) по извънбюджетната сметка в БНБ се оставя наличност,

не по-малко от 3 млн. лв. и не повече от 8 млн. лв. По този начин се ограничава ликвидния риск и се осигуряват средства за закупуване на ДЦК. С цел гъвкаво опериране със средствата на УчПФ, вложените средства са с различна срочност.

Закупуването на ДЦК се осъществява чрез инвестиционен посредник. Това са търговски банки, които се одобряват от Надзорния съвет на НОИ за срок от 5 години, при проведена процедура за избор.

По данни на ГД „Финансово-счетоводна дейност“ към 31 декември 2010 г. инвестиционният портфейл на УчПФ възлиза на **278 717,3 хил. лв.** и е със следната структура:

➤ **Депозитните средства** са в размер на 84 000,0 хил. лв.

ДЕПОЗИТНИ СРЕДСТВА (лева)			
Срочност на депозита	Номинал на депозита	Получено лихвено плащане	Средна годишна доходност
седмичен	5 000 000	9691,11	0,12%
месечен	5 000 000	2041,67	0,04%
тримесечен	52 000 000	86 072,21	0,17%
годишен	22 000 000	10 6052,78	0,55%
Общо:	84 000 000	203 857,77	0,26%

Приходите от лихви, постъпили през 2010 г., са 237,6 хил. лв. (включително 33,8 хил. лв. лихви от закрити депозити), при планирани 2 521,8 хил. лв. Средната годишна доходност на инвестираните средства възлиза на 0,26%. През 2010 г. е налице тенденция към намаление на депозитните средства спрямо 2009 г. поради ниската доходност.

➤ **Средствата в ДЦК** са с общ номинал 194 717,3 хил.лв.

ДЪРЖАВНИ ЦЕННИ КНИЖА (лева)	
Срочност на закупените ДЦК	Номинал към 31.12.2010 г.
Едногодишни	7 000 000
Петгодишни	61 351 439
Седемгодишни	250 000
Десетгодишни	81 249 528
Десетгодишни и 6 мес.	29 258 272
Петнадесетгодишни – EUR	3 971 060
Двадесет и пет годишни /ЗУНК/	11 637 024
Общо:	194 717 323

Приходите от лихви и отстъпки от ДЦК са 6 865,8 хил.лв., при планирани 6 759,7 хил. лв., или със 106,1 хил. лв. повече. Годишната доходност на УчПФ от ДЦК е **3,72%**.

През 2010 г. разходите по придобиване на ДЦК са на стойност 53 764,8 хил. лв., чийто номинал е 56 585,8 хил. лв. Закупените през 2010 г. ДЦК са с различна срочност и доходност.

ЗАКУПЕНИ ДЦК ПРЕЗ 2010 г. (лева)			
№ на емисията	Номинал	Срочност	Доходност
BG 30 10110 008	3 000 000	1 г.	2,80%
BG 30 10110 001	4 000 000	1 г.	2,35%
BG 20 300 09 117	8 800 000	5 г.	4,56%
BG 20 401 10 210	11 527 523	7 г.	5,69%
BG 20 400 10 212	29 258 332	10 г. и 6 м.	6,07%
Общо: 56 585 855			

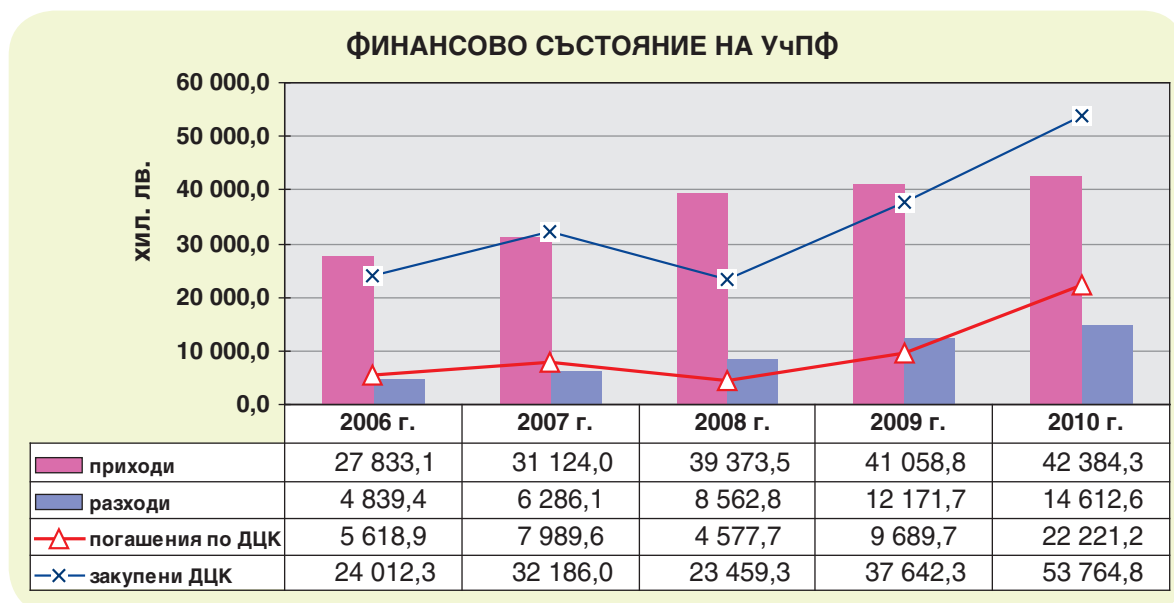
Най-висок относителен дял имат ДЦК със срочност 10 г. и 6 мес., тъй като доходността им е най-висока.

❖ **Разходи**

Разходите на Учителския пенсионен фонд през 2010 г. са **14 612,6 хил. лв.** Те са нараснали с 20,1% спрямо предходната година. Увеличеният разход за пенсии и добавки през 2010 г. се дължи както на по-големия брой новоотпуснати пенсии и добавки, така и на по-високите им размери. В сравнение с плана са изразходвани с 6,1% повече, което е 833,3 хил.лв. преразход.

От общите разходи най-голям отчетен относителен дял имат **разходите за изплащане на пенсии – 64,9%**, следвани от тези за **изплащане на добавки от УчПФ – 34,5%**. Изразходваните средства за срочни пенсии за ранно пенсиониране и пенсиите в пълен размер на учителите са в размер **9 486,6 хил.лв.**, което е с 20,9% повече от изразходваните през 2009 г. За изплащане на **добавките от УчПФ** на учителите, които не са се възползвали от възможността да се пенсионират по-рано, са изразходвани **5 035,4 хил.лв.**, което е с 20,2% повече спрямо предходната година.

Разходите за изплащане на пенсии и добавки отнесени към приходите от осигурителни вноски са **41,2%** за 2010 г., при стойност на това съотношение от 35,9% през 2009 г. Това показва, че остават свободни финансови ресурси, за които трябва да се приложи подходяща инвестиционна политика, относно управлението им в подходяща икономическа среда. Засега у нас най-сигурният инструмент, с който може да се осигури добра доходност, при ограниченията от все още недостатъчно развития капиталов пазар, са държавните ценни книжа.

Наличният резерв в УчПФ е намалял от 98 176,5 хил. лв. в началото на 2010 г. на **92 635,8 хил. лв.** в края на същата година, или с 5 540,7 хил. лв. в по-малко, поради увеличение на изразходваните средства през годината за покупка на ДЦК (в размер на 53 764,8 хил. лв.), от които 84 000,0 хил. лв. е наличността по депозитни сметки. Наличността по извънбюджетната сметка на УчПФ към 31.12.2010 г. е в размер на **8 635,8 хил. лв.**

VIII. ПРАВНО ОБСЛУЖВАНЕ

Отдел „Правен“ в ЦУ на НОИ осъществява юридическо обслужване на Националния осигурителен институт, което се изразява в изготвянето на проекти на нормативни актове, инструкции и указания и даване на становища по проектите на нормативни актове, процесуално представителство по всички видове дела, в които НОИ участва като страна пред съдилищата във всички инстанции и пред други юрисдикции.

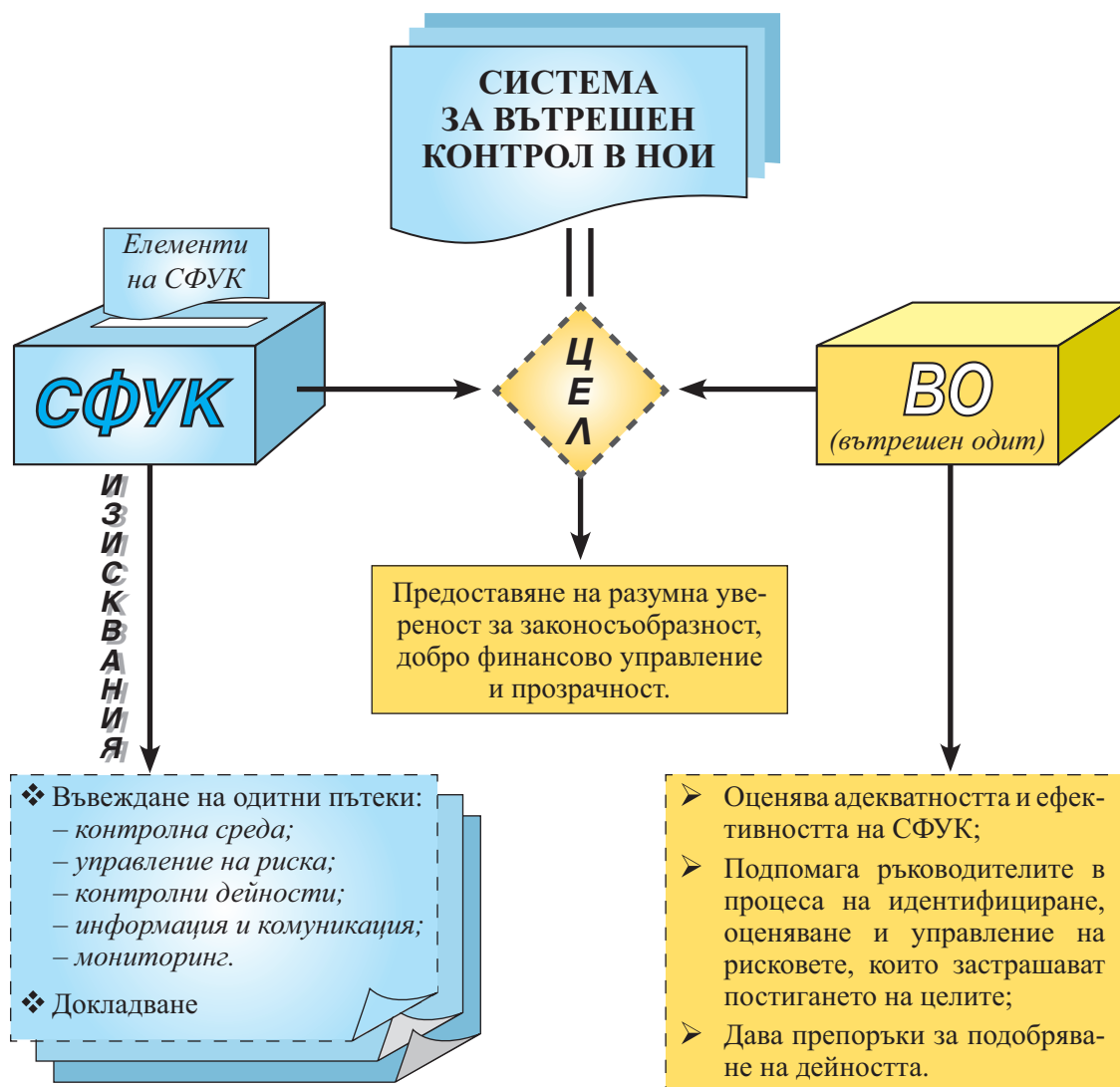
Основните дейности на отдел „Правен“ през 2010 г. са свързани с:

- Изготвяне на предложения за изменения в Кодекса за социално осигуряване, Наредбата за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски, Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от ДОО, Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя, както и други подзаконови нормативни актове.
- Подготвяне на проекти на нормативни актове, инструкции и указания и даване на мнение по проектите на нормативни актове, изпратени за съгласуване. Изготвяне на становища по заповеди, решения и други актове, свързани с дейността на институцията.
- Процесуално представителство по административни дела, в които НОИ участва като страна пред съдилищата във всички инстанции и пред други юрисдикции. Изготвяне на писмени защиты, възражения и жалби.
- Участие в комисии за избор на служители и директори в териториалните поделения на НОИ.
- Обучение на служители на териториалните поделения на НОИ по прилагане на осигурителното законодателство.
- Изготвяне на указателни писма до териториалните поделения на НОИ за обобщаване и уеднаквяване на практиката
- Процесуално представителство на фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ по всички видове дела пред всички съдилища.
- Изготвяне на становища по молби, жалби и запитвания от физически и юридически лица. Консултации на граждани и длъжностни лица по прилагането на осигурителното законодателство.
- Изготвяне на съвместни указания, както и съгласуване на текущи преписки с други дирекции и отдели в НОИ .
- Организиране на дейностите по изготвяне на становища за изпълнението или прекратяването на обществените поръчки.
- Съгласуване на процедурите и договорите по обществени поръчки.
- Участие в комисии за разглеждане, оценка и класиране на оферти за участие в процедури по ЗОП и НВМОП;
- Подготовка и изготвяне на договори, по които страна е НОИ и даване на становища по изпълнението и прекратяването им съгласно изискванията на Закона за обществените поръчки.
- Подготвяне на методически указания и даване на консултации по въпроси от правен характер, свързани с установяване, изпълнение или прекратяване на договорни отношения в дейността на НОИ.
- Осъществяване на процесуално представителство при обжалване пред Комисията за защита на конкуренцията, Комисията за защита от дискриминация и Комисия за защита на личните данни.
- Участие при подготовка и провеждане на тръжни процедури за отдаване под наем на недвижимо имущество, собственост на НОИ.
- Оказване на съдействие по всички въпроси, възникващи при управление и разпореждане със собствеността.
- Участия в обучения и семинари (Семинар във връзка с промени в осигурителното законодателство, взаимодействие с НАП и съдебните изпълнители при принудително събиране. Прилагане на регламенти на ЕС- 884/04 и 987/09. Управление на риска в НОИ.)
- Участие в работни групи съвместно с НАП и МТСП, както и кръгли маси /ре- интеграция на жените, жертви на трафик на хора/.

- Изготвяне на договори с частни съдебни изпълнители и банки за „предоставяне на сведения относно наличие или липса в информационната система на НОИ на данни за осигуряване на физически лица или за самоосигуряването на физически лица със свободни професии и еднолични търговци, както и осигурители – юридически лица.“
- Извършване на проверки в банки (дружества) във връзка с изпълнението на сключени договори с предмет „предоставяне на сведения относно наличие или липса в информационната система на НОИ на данни за осигуряване на физически лица или за самоосигуряването на физически лица със свободни професии и еднолични търговци, както и осигурители – юридически лица.“

IX. ВЪТРЕШЕН КОНТРОЛ

Законодателната уредба в областта на вътрешния контрол – Закон за финансово управление и контрол в публичния сектор (ЗФУКПС) и Закон за вътрешния одит в публичния сектор (ЗВОПС) задължава ръководителите на бюджетните организации да осигурят ефективно функционираща контролна система във всички ръководени от тях структури, програми, дейности и процеси при спазване на принципите за законосъобразност, добро финансово управление и прозрачност. Регламенти за отговорността на разпоредителите с бюджетни кредити за изграждането, поддържането, функционирането, актуализирането и отчитането на системите за финансово управление и контрол (СФУК), както и за въвеждането и гарантирането на адекватното функциониране на вътрешния одит се съдържат и в Закона за устройството на държавния бюджет.

В съответствие с двата закона, вътрешният контрол в системата на НОИ се осъществява чрез: изграждане, развитие и функциониране на системи за финансово управление и контрол (СФУК) и дейността на вътрешния одит, който подпомага ръководителите като оценява адекватността и ефективността на СФУК. Целта на прилагането на тези два управленски инструмента е да се осигури съответствие със законодателството, добро финансово управление и прозрачност, като се отчетат действията и резултатите от тях.

СИСТЕМИ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ И КОНТРОЛ

През 2010 г. беше изграден и поддържан необходимият административен капацитет за осигуряване на съответствие с изискванията на ЗФУКПС и правилното прилагане на методологията, одобрена от министъра на финансите. Във всички териториални поделения на НОИ са назначени финансови контрольори на самостоятелни щатни бройки. Поставиха се нови изисквания към тяхната дейност, като в длъжностните им характеристики се вмехиха и задължения за координиране и оказване на методическа помощ по изграждането и функционирането на СФУК. В съответствие с Методическите насоки за елементите на финансовото управление и контрол (ФУК) те активно подпомагаха дейността по разработването на правила и инструкции, описани като „одитни пътеки“, изготвени от отделните структурни звена по компетентност. В тях се регламентира разделянето на отговорностите по вземане на решение, осъществяване на контрол и нивата на докладване. Създадени са условия за проследимост на документите и процесите в осъществяваните от НОИ дейности.

Промените в политиките и правната уредба на държавното обществено осигуряване през 2010 г. наложиха адаптиране на елементите на ФУК за системата на Националния осигурителен институт. За целта бяха актуализирани действащите и въведени нови правила, инструкции, процедури и други документи, свързани с подобряване организацията на работа и контрола в приоритетни и рискови области от дейността на института. Като основа при разработването на документите по ФУК от териториалните поделения се използва рамката, зададена от финансовите контрольори в Централно управление, с основните параметри за съдържанието и изисквания за структурата на документите. Въведените единни стандарти и контролни механизми гарантираха, че рисковете в оперативното управление са ограничени в допустими граници.

През 2010 г. финансовите контрольори изпълняваха успешно една от основните си функции по осъществяване на предварителен контрол върху документи, решения и действия, свързани с финансови ангажименти. Предварителният контрол е част от ФУК и е задължителна контролна дейност по смисъла на чл. 13, ал. 3 от ЗФУКПС, която предоставя на ръководителя разумна увереност за съответствие с приложимото законодателство. Превенцията преди поемане на задължение и/или извършване на разход позволява своевременно разкриване и коригиране на грешки и нередности.

Освен дейностите по прилагането на методологията по ФУК и осъществяването на предварителен контрол, финансовите контрольори изготвиха доклад за състоянието на СФУК през 2009 г. по форма, съдържание, ред и срокове определени в Наредба, приета от Министерския съвет. Представената информация от териториалните поделения в централно управление беше анализирана и отразена в доклад за състоянието на СФУК за системата на НОИ. В него са включени данни за всички елементи на ФУК: контролна среда, управление на риска, контролни дейности, информация и комуникация и мониторинг. Допълнителна част на доклада е становището на ръководителя на вътрешния одит за съответствието на подадената информация с констатациите от извършените вътрешни проверки.

ВЪТРЕШЕН ОДИТ

Дирекция „Вътрешен одит“ (ДВО) в Националния осигурителен институт е създадена с изменението на Правилника за организацията и дейността на НОИ, в сила от 01.06.2006 г. Създадени са три специализирани отдела:

- „Одит на пенсии“;
- „Одит на краткосрочни плащания и ревизионна дейност“;
- „Одит на финанси и управленска дейност“.

Отделите функционират като постоянни одиторски екипи. Към 31.12.2010 г. всички вътрешни одитори в дирекцията притежават сертификат „Вътрешен одитор в публичния сектор“.

Дирекция „Вътрешен одит“ извършва одитни ангажименти в териториалните поделения и Централно управление на НОИ.

През 2010 г. дирекция „Вътрешен одит“ осъществяваше своята дейност в съответствие с утвърдените от Управителя на НОИ Стратегически и Годишен план.

Планирани и извършени са 21 широкообхватни одитни ангажимента за даване на увереност в 7 териториални поделения на НОИ (ТП на НОИ). Ангажиментите обхващат областите:

- пенсии;
- краткосрочни плащания и ревизионна дейност;
- финанси и управленска дейност;
- осигурителен архив.

Беше планиран и извършен един одитен ангажимент за проследяване на дадени през 2009 г. препоръки в едно ТП на НОИ.

През 2010 г. бяха планирани и извършени три одитни ангажимента в ЦУ на НОИ – два в дирекция „Европейски регламенти и международни договори“ в областта на пенсиите и краткосрочните плащания и един в главна дирекция „Финансово-счетоводна дейност“ в областта на финансите.

Дейностите и процесите, които бяха предмет на одитиране през 2010 г., са определени на база оценка на риска по достатъчен брой критерии, съобразени с функционалната специфика и ролята на тези дейности за постигане на целите на НОИ. Съгласно одитната стратегия през 2010 г. предмет на одит бяха всички високо и среднорискови дейности. В съответствие с годишния план на дирекцията за първи път в обхвата на одита беше включен и процесът по управление на риска (стъпки по първоначалното въвеждане на процеса).

Общо дадените от дирекция „Вътрешен одит“ препоръки във връзка с работата на системата на НОИ са 119. От тях 28 бяха изпълнени в рамките на годината. Проследяване изпълнението на останалите, дадени през 2010 г. препоръки, ще се извърши през 2011 г. съгласно утвърдените вътрешни регламенти в дирекцията чрез кореспонденция с ръководителите на одитираните единици и един планиран одитен ангажимент. Всички препоръки бяха приети от съответните ръководители на ТП на НОИ. Бяха съставени планове за действие. Като цяло планираните мерки за изпълнение на препоръките могат да бъдат квалифицирани като адекватни и навремени.

През 2010 г. беше извършено и проследяване изпълнението на препоръки, дадени на териториалните поделения през 2009 г. Може да се направи изводът, че предприетите от ръководствата действия по изпълнението на препоръките са довели до положителни резултати.

Резултатите от изпълнените одитни ангажименти (отразени в окончателните доклади) са връчени на ръководителите на териториалните поделения. Докладвани са на Управителя на НОИ. Доведени са до знанието и са обсъдени с ръководствата на главните дирек-

ции в ЦУ на НОИ, които методически ръководят съответните дейности. Констатираните нарушения в 10 от одитните доклади са предоставени за запознаване и обсъждане на други дирекции и ръководители в ЦУ на НОИ.

С изпълнението на одитните ангажименти през 2010 г. заложените в годишния план цели, свързани с основната функция на вътрешния одит да подпомага дейността на НОИ чрез прилагане на специфичен професионален подход и методи, са постигнати.

В съответствие с Програмата за осигуряване качеството на одитната дейност и усъвършенстване в края на 2010 г. бяха извършени самооценки в трите отдела на ДВО за установяване на степента на съответствие на одитната дейност със Стандартите за вътрешен одит и Етичния кодекс на вътрешните одитори.

През 2010 г. вътрешните одитори бяха включени в обучения и семинари на различни теми, свързани с одитната дейност, организирани и проведени от Института на вътрешните одитори в България и от Централното хармонизиращо звено за вътрешен одит в Министерство на финансите. Осигурена беше благоприятна среда и предпоставки за усъвършенстване на професионалната компетентност на вътрешните одитори.

Наред с изпълнените одитни ангажименти, в дирекция „Вътрешен одит“ бяха извършени и други извънпланови дейности, свързани с подпомагане дейността на НОИ и развитието на вътрешния одит.

- Дирекция „Вътрешен одит“ подпомага дейностите и процесите в НОИ не само чрез извършване на планови одитни ангажименти за даване на увереност, но и чрез различни форми на консултиране. През първото полугодие на 2010 г. бяха извършени два неофициални ангажименти за консултиране.
- През 2010 г. с активното участие на дирекция „Вътрешен одит“ беше въведен общ регистър за препоръките, дадени от извършени вътрешни и външни одити в системата на НОИ.
- През 2010 г. в значителна степен беше подобро техническото оборудване на дирекцията, в т.ч. и с нова техника.

Целите и задачите, които са във фокуса на вниманието на дирекция „Вътрешен одит“ през бъдещите периоди, са в контекста на базираните мисия, визия и дългосрочни цели на НОИ и са отразени в стратегическия план за дейността по вътрешен одит 2011 – 2013 г.

За изпълнение на стратегическите цели на дирекция „Вътрешен одит“ през 2011 г., част от намеренията са:

- Да се увеличи съставът на дирекция „Вътрешен одит“ с още един одитор.
- Да се осигурят условия за изпълнение на плана за обучение на вътрешните одитори.
- Да се осигурят необходимите условия за извършване на външна оценка на дейността по вътрешен одит по смисъла на чл. 29 от Закона за вътрешния одит в публичния сектор.

Х. КОМУНИКАЦИИ, ПРОТОКОЛ И МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Обществени комуникации през 2010 г.

Един от начините за подобряване на институционалния капацитет на Националния осигурителен институт е развиването на обществените комуникации. Тази дейност отговаря на един от основните принципи на демокрацията за откритото приемане и предаване на информация. Принципът е прокламиран в чл. 41 от Конституцията на Република България, според който „Всяка обществена институция е задължена да полага усилия да предоставя на обществото детайлна информация за дейността си.“ Националният осигурителен институт, като модерна и развиваща се администрация, също следва този принцип, стремейки се към прозрачност, поддържане на обратна връзка, мониторинг и отчитане на общественото мнение.

Основната задача на отдел „Обществени комуникации“ през 2010 г. беше да подготви и реализира точното и професионално отразяване на мероприятията по антикризисната програма на правителството и по-конкретно във връзка с мерките за подобряване на финансовата устойчивост на пенсионната система, адекватността на пенсиите и адаптиране на пенсионната система към променящите се социално-икономически условия. Отделът участва в подготовката и организирането на 21 Кръгли маси за разясняване и обсъждане на предлаганите промени в Кодекса за социално осигуряване, както и тяхното отразяване в средствата за масова информация. В медиите беше отразена и дейността на Консултативния съвет по пенсионна реформа към министъра на труда и социалната политика.

През 2010 г., съобразявайки се с основните документи и с практиката, отдел „Обществени комуникации“ продължи да поддържа създадените трайни контакти, както и да създава нови, с представителите на средствата за масова информация. В това се изразява и основната роля на отдела – да бъде мост между Националния осигурителен институт и обществото и чрез медиите да популяризира дейността на НОИ и да повишава осигурителната култура на българските граждани. За целта, през 2010 г. бяха организирани три пресконференции за промените в социалноосигурителното законодателство и по актуални въпроси; непрекъснато се провеждаше обучение на ресорните журналисти в сложната и многообразна осигурителна материя чрез пресинформации, статистики и анализи, разговори и т.н. Със съдействието на отдела, експерти на НОИ участваха в подготовката на над сто материала за печатни и електронни медии по темата „социално осигуряване“. Бяха реализирани редица интервюта, участия в дебати и новинарски емисии в различни радиостанции и телевизии в техни рубрики по актуални въпроси на социалния живот.

В отдела се извършва и непрекъснато обновяване на интернет-страницата на института на български и английски език, което позволява още по-пълното и прозрачно запознаване на обществеността както с промените в социалноосигурителното законодателство, така и с текущите дейности и проблеми в института.

И през 2010 г. продължи да излиза официалният Бюлетин на НОИ, който се съставя, редактира и подготвя за издаване в отдел „Обществени комуникации“. В него се публикуват и анализират актуални и дискуссионни теми в областта на социалното осигуряване, информация за текущи събития от живота на института, както и материали за историята на социалното осигуряване в България. Материалите в Бюлетина запознават многобройните му читатели с промените и новостите в българското, европейското и световното социалноосигурително законодателство.

В отдела се редактират и подготвят за печат и редица информационни материали по социално осигуряване – годишници, брошури, рекламни листовки и др.

Международно сътрудничество през 2010 г.

1. Сътрудничество с международни организации

1.1. Европейски съюз

През 2010 г. НОИ беше одобрен като бенефициент по два проекта финансирани от Европейската комисия:

- Подобряване на институционалния капацитет при прилагане на Регламентите на ЕС 883/2004 и 987/2009.
- Консолидиране на методологията на Евростат за събиране на данни за трудовите злополуки.

Подадено е и проектно предложение по програма ОПАК на тема „Електронен социално-осигурителен архив“ за субсидия от структурните фондове на ЕС, което ще бъде разгледано през 2011 г.

Главният директор на главна дирекция „Информационни системи“ в НОИ участва

като редовен член на Техническата комисия за обмен на данни по социално осигуряване към Европейската комисия. Основен приоритет в дейността на Техническата комисия през 2010 г. беше подготовката за въвеждане на новата интегрирана информационна система за обмен на данни по социално осигуряване EESSI, която ще влезе в действие през следващата година. България е една от шестте пилотни страни в които се тества новата система. Директорът на дирекция „Системно, програмно и техническо осигуряване“ в НОИ беше определен за координатор за България по прилагане на новата интегрирана система и участник в работната група за тестването, която проведе четири срещи през 2010 г. и две обучения за администратори и потребители на данни.

Експерти от НОИ участваха в двете работни групи към ЕК за разработване на Зелената книга за бъдещето на пенсиите в Европа на Комитета по социална политика и Комитета по икономическа и социална политика. През м. октомври делегация от НОИ с участието на Управителя, главния директор на главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“ и директора на РУСО-Търговище се включи в европейската конференция за обсъждане на проекта за Зелена книга, която се състоя в Брюксел.

Експерти от НОИ бяха включени в българската делегация по време на мисията на ЕК в България през м. октомври за наблюдение на прилагането на Националната програма за реформи по Стратегия Европа 2020.

Съвместно с Института за изследване на населението на БАН, НОИ взе участие в работна среща в Европейския парламент по въпросите на стареенето на населението. Срещата се проведе през м. май в рамките на международен проект по 7-мата рамкова изследователска програма на ЕК.

През м. юни представител на главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“ взе участие в работната група за пенсиите на служителите от Европейската комисия (чл. 83 от Регламента за персонала на ЕК), а през ноември – в работната среща на Евростат за обмяна на опит по отчитане на пенсиите в националните сметки.

Служители от главна дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“ се включиха в проекта на Националния статистически институт и Евростат за внедряване на новата европейска класификация на професиите ISCO-08. Представител на отдел “Трудова злополука и професионална болест“ участва и в редовната среща на Евростат по статистика на трудовите злополуки и професионалните заболявания през м. октомври.

1.2. Международна асоциация по социално осигуряване

От 29 ноември до 4 декември в гр. Кейптаун се проведе тридесетият световен форум на Международната асоциация по социално осигуряване (МАСО), в която НОИ членува от създаването си. Управителят на НОИ взе участие във форума и в сесията на Общото събрание заедно с повече от хиляда ръководители на осигурителни институции, политици, представители на международни организации и експерти в областта на социалното осигуряване от над 130 държави.

Основен акцент на дискусиите беше развитието на социалното осигуряване в условията на криза. На тази тема беше посветен и Глобалният доклад на МАСО, който изнесе Генералният секретар на асоциацията. Приведени бяха данни за ограничаването на ресурсите в осигурителните системи както в индустриално развитите, така и в развиващите се страни. Докладът подчерта положителната роля на социалните политики за смекчаване на ефектите от кризата върху пазара на труда и жизнения стандарт на населението. В този контекст беше и основното заключение на доклада: „социалното осигуряване е социална необходимост“.

Текущо в базата данни на МАСО бяха отразявани промените в организацията на социалното осигуряване през годината. Актуализирана беше информацията за социалноосигурителната система в България през 2010 г.

1.3. Европейска платформа за социално осигуряване (ЕПСО)

Представители на НОИ участваха в редовните сесии на Генералната асамблея на ЕПСО и обменяха информация за реформирането на социалното осигуряване в страните-членки. Организацията прие обща позиция за Зелената книга по пенсиите, с която подкрепи основните приоритети на Европейската комисия за адекватни и устойчиви осигурителни системи за възрастните хора. Един от акцентите в дейността през 2010 г. беше инициативата за разработване на качествени показатели за услугите в социалната сфера, в т.ч. и социално-осигурителните услуги за гражданите и бизнеса.

1.4. МВФ и Световна Банка

Мисия на МВФ проведе две срещи с ръководството на НОИ през първото и третото тримесечие на годината. Експерти от НОИ попълниха въпросници и предоставиха отчетни данни и прогнози за предварителна подготовка. На срещите бяха обсъдени изпълнението на бюджета през 2010 г, подготовката на проектобюджета за следващата година и влиянието на рецесията върху държавното обществено осигуряване.

През м. октомври беше проведена специална мисия на фонда за пенсионната реформа. НОИ партнираше на консултантите от МВФ като основен източник на данни и експертни оценки. В края на мисията беше организиран семинар на който бяха направени препоръки за подобряване на финансовата устойчивост на държавното пенсионно осигуряване, в т.ч. повишаване на пенсионната възраст и ограничаване на ранното пенсиониране.

През м. май в НОИ беше организирана среща с консултанти от Световната банка за представяне на резултатите от изследването на благосъстоянието на домакинствата. То се провежда през 2010 и 2011 г. с цел да подпомогне правителството да следи ефектите от кризата върху българското население и да предприема мерки за смекчаване на последиците за най-уязвимите групи.

През м. юни ръководителят на мисията на Световната банка в България се срещна с Управителя на НОИ за обсъждане на проблемите на събираемостта на вноските и координиране на консултантската помощ на банката по реформата в данъчната администрация.

1.5. Международна организация по труда

Във връзка с промените в условията за пенсиониране и подготовката на изменения и допълнения в Кодекса за социално осигуряване през второто полугодие МОТ оказва консултантска помощ на България. Експертите от НОИ предоставиха базисната информация консултантите и организираха срещи със всички заинтересовани страни и партньори в пенсионната реформа. Информацията беше използвана за разработване на доклад с препоръки. Предварителните резултати от мисията на МОТ бяха представени на работни срещи в НОИ през м. септември.

2. Двустранно сътрудничество през 2010 г.

2.1.Германия

Проведени бяха два кръга от международните консултационни дни, които се организират съвместно от НОИ и осигурителния институт DRB. Първият се проведе през м. юни в България, а вторият през м. септември в Германия.

Проведени бяха две работни срещи в София и в Хале по програмата за двустранен обмен на специалисти с регионалния пенсионен институт (LVA).

Управителят на НОИ взе участие в семинар за Отворения метод на координация на пенсиите, организиран от Немския пенсионноосигурителен институт и Европейската комисия през м. май в Берлин.

2.2. Молдова

През м. септември НОИ и Националната служба по социално осигуряване на Република Молдова сключиха споразумение за двустранно сътрудничество. Първата среща за обмяна на опит в областта на пенсионните реформи се проведе в НОИ, където ръководителите на функционалните направления запознаха

молдовската делегация с нормативното и административно устройство на държавното обществено осигуряване.

2.3. Тайланд

През м. май делегация от 20 представители на Тайландската служба за социално осигуряване, Компенсационния фонд на работниците, социалното министерство и синдикатите посетиха НОИ за запознаване със законодателството и административните практики при изплащане на обезщетенията за трудови злополуки и професионални заболявания. След учебното посещение тайландските експерти получиха писмени материали и документи, подготвени от експертите в НОИ.

2.4. Полша

В изпълнение на споразумението за двустранно сътрудничество НОИ и полският осигурителен институт ЗУС се информираха взаимно за текущите реформи в социалното осигуряване.

2.5. Холандия

През м. април двама участници от НОИ бяха включени в обучение, субсидирано от програма МАТРА на холандското правителство, което се проведе в Хага и беше посветено на европейското сътрудничество в социалната политика и заетостта.

2.6. Швеция

През м. септември лектор от Социалноосигурителната агенция на Швеция посети НОИ и проведе обучение за 60 души от дирекция „Европейски регламенти и международни договори“ и главна дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“ по приложението на новия Регламент 883/2004 на ЕС в областта на безработицата.

XI. АНАЛИЗ, ПЛАНИРАНЕ И ПРОГНОЗИРАНЕ

Главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“ (АПП) подпомага управленския процес и вземането на адекватни решения, базирани на научно обосновани практики и техники за наблюдение на обществената осигурителна система и прогнозирането ѝ в бъдещето. Подсилва институционалните възможности на организацията, изпълнявайки следните основни функции:

- Осъществява дейността по планиране и съставяне на бюджета на държавното обществено осигуряване;
- Анализира, изготвя и обобщава тримесечни и годишни справки по основните показатели на бюджета на ДОО;
- Анализира статистическите данни за икономическото, социалното и демографското състояние в страната и прогнозира отражението му върху функционирането на системата за социално осигуряване;
- Разработва принципите и показателите за анализ и оценка на осигурителната система;
- Разработва и прилага актюерски модели и методи;
- Изготвя актюерски доклад;

- Изготвя анализи и прогнози за управителните органи на института и за други взимани решения органи на властта;
- Съставя статистически бюлетини на института;
- Предлага съвместно с другите функционални направления стратегии за развитие на института;
- Изготвя годишника на НОИ „Социалното осигуряване в България“ за популяризиране дейността на института и финансовите резултати на фондовете на държавното обществено осигуряване;
- Организира подготовката и разпространението на информационни материали за запознаване на обществеността с промени в законодателството;
- Анализира обществените нагласи и оценки за общественото осигуряване и дейността на института.
- Организира, координира и методически ръководи процеса по управление на риска в оперативната дейност за изпълнение на целите на НОИ.

Дирекцията няма териториални структурни звена.

Представители на дирекцията комуникират с външните институции и участват в междуйнституционални работни групи на експертно и по-високо ниво при разработване и координиране на политики, стратегии, планове, програми, свързани със социално-осигурителната система и комплексната социална защита в страната.

През годините на предприсъединителната подготовка за членството на България в Европейския съюз дирекцията подсигури нужното представителство на НОИ в работните групи за подпомагане изпълнението на задълженията на страната, с оглед хармонизация и координация на социалното осигуряване и взаимодействието му с другите сфери на социалната защита и социално-икономическия живот. След присъединяването на България към ЕС дирекцията постоянно участва с експерти в работни групи към различни комитети на ЕС, подготвя информация и становища за нуждите на мониторинга по изпълнение на поетите ангажименти като държава членка, що се касае до социалноосигурителната материя.

Функционалните дейности на Главна дирекция „АПП“ се извършват в три самостоятелни отдела в Централно управление на НОИ и те са: „Анализ и планиране на бюджета“, „Статистика, актюерски анализи и прогнози“ и „Анализ и стратегическо планиране“.

❖ Анализ и планиране на бюджета

Основната дейност на отдел „Анализ и планиране на бюджета“ е свързана с организиране на процеса по разработването на закона за бюджета на държавното обществено осигуряване и неговото отчитане.

Разработването на бюджета на ДОО започва след Решение на Министерския съвет в началото на годината (обикновено през февруари-март) за откриване на бюджетната процедура за всяка следваща година. В Решението на Министерския съвет се изисква разработването на краткосрочна и средносрочна прогноза за развитието на приходите и разходите на ДОО, след което в определени срокове тя се обобщава от Министерство на финансите в общата прогноза за държавния бюджет на Република България.

По принцип краткосрочната или средносрочната прогноза се разработва **при действащо законодателство**, или в **толкова варианти**, колкото набори от предположения за макроикономическо развитие на страната се предоставят от Министерство на финансите, както и от основните допускания за промените в политиката в социалната и осигурителната област за срока на прогнозата, които засягат приходите и разходите на ДОО.

След приемането на окончателния вариант на прогнозата за 3-годишен период от Министерския съвет, започва разработването на проектобюджета на ДОО за следващата година. Той се съпровожда от разработки, съдържащи проект на консолидирания бюджет на ДОО по единната бюджетна класификация, проекти на приходите и разходите на съот-

ветните фондове и на бюджета на НОИ (като общ административен фонд на цялостната дейност по ДОО), с приложения за натурални показатели, с приложения по капиталовите разходи и други приложения и справки. Проектобюджетът се внася с подробна обяснителна записка за обсъждане и приемане в Съвета на управителя.

Впоследствие, след съгласуване в Министерство на финансите, проектът се докладва от Управителя на НОИ в Надзорния съвет. В приетите от Правителството срокове, проектобюджетът на ДОО се внася в Министерския съвет чрез МТСП. Следва технология на обсъждане и приемане на Държавния бюджет в Народното събрание. След публикуването му в Държавен вестник и съгласно указанията на Министерството на финансите във връзка с ПМС за изпълнението на Държавния бюджет на Република България, отделът извършва разпределение на Консолидирания бюджет на ДОО по месеци и тримесечия, обвързано с натурални показатели. В процеса на изпълнението му ежесечно се разработва и очаквано изпълнение на приходите и разходите на КБДОО.

За осъществяването на цялата дейност по разработването на бюджета на ДОО в отдела се натрупва и обработва статистическа информация по всички позиции на приходите и разходите (като отчетна информация по месеци, тримесечия и районни управления), анализират се тенденциите в тяхното развитие и се подготвя базисната информация за планирането и прогнозирането. Информативно можем да посочим, че по приходите позициите по бюджета на ДОО са около 200, а заедно с натуралните показатели – над 500. По разходите и трансферите също са около 200 (аналогично с натуралните показатели – над 600). Тази информация отразява разнообразието на осигурителното законодателство след старта на формата в общественото осигуряване и фондовата организация на неговото финансиране.

След стартирането на Националната агенция за приходите от 01.01.2006 г. обработката на отчетната информация по приходите (в т.ч. и натуралните показатели), продължава да се осъществява и през 2010 г. чрез координация и взаимодействие с Дирекция „Анализ на политиката и стратегическо планиране“ на НАП. Едновременно с това, продължава и обработката на информацията по приходите и по разходите (в т.ч. и натуралните показатели), чийто източник са районните управления на НОИ. Цялостната обработката на отчетната информация по приходите, разходите, натуралните показатели и трансферите завършва със Статистически отчет за изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО (за първо тримесечие, шестмесечие, деветмесечие и годишен). Този отчет се предоставя на МТСП, МФ, НАП и др. и се използва за аналитична дейност. На базата на годишния Статистически отчет за изпълнението на КБДОО и на годишния отчет за касовото изпълнение на бюджета (от ГД „Финансово-счетоводна дейност“) отделът подготвя отчет за изпълнение на ЗБДОО – включително и по фондове за предходната година, и с доклад от Управителя се внася за приемане в Надзорния съвет на НОИ. Впоследствие се внася за обсъждане и приемане от Народното събрание и публикуване в Държавен вестник.

Оперативната дейност на отдела е компютъризирана, като обработката на отчетната информация се извършва с компютърни програми със съдействието на специалисти от ГД „Информационни системи“, а планирането и прогнозирането се осъществява с краткосрочен актюерски модел, разработен от Международната организация на труда. В администрирането на актюерския модел като непрекъснат процес са заети всички работещи в отдела лица.

Отделът предоставя информация за подготовката на сборниците, изработвани в ГД „Анализ, планиране и прогнозиране“ – Годишника на Националния осигурителен институт „Социалното осигуряване в България“, Статистическия справочник „Демография, икономика и социално осигуряване“ и др. Служителите от отдела участват и в изпълнението на текущи задачи, свързани с финансови обосновки по подготовката на законодателни промени в социалната област, в работни групи по проблеми на социалното осигуряване съвместно с министерства, професионални и работодателски организации, съюзи на пенсионерите и др., както и кореспонденция с граждани и външни институции.

Отделът предоставя необходимата информация на Сметната палата за одита, касаещ отчета за предходната финансова година.

През 2010 г. в отдел „АПБ“ се осъществиха дейности по: месечна обработка на касовия отчет за изпълнение на бюджета на ДОО, УчПФ; месечно разпределение на ЗБДОО за 2010 г.; подготовка и обработка на статистическа информация за тримесечията на 2010 г.; подготовка на отчета за изпълнение на бюджета за 2009 г. за приемането му в Надзорен съвет на НОИ и изпращането му за приемане от Народното събрание; разработване на проект на КБДОО за 2011 г.

Процесът на разработване на проекта на ЗБДОО за 2011 г. премина през следните етапи: разработване на прогноза към 07.07.2010 г. за периода 2011-2013 г. в няколко варианта по отношение на осигурителните вноски: запазване норматива на вноската за всички фондове на ДОО на нивата от 2010 г., увеличение на вноската за ФП с два процентни пункта, увеличение на вноската за ФП с два процентни пункта и на вноската за фонд „Безработица“ с един процентен пункт, варианти с увеличение на вноската за ФП съответно с 1,5 на сто и 1,8 на сто, като беше запазено участието на държавата в приходите на фонд „Пенсии“ с трансфер, равен на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година. Последният вариант на прогнозата стана основа за разработване на ЗБ на ДОО за 2011 г., който бе приет от Народното събрание.

❖ Статистика, актюерски анализи и прогнози

Основните дейности на отдел „Статистика, актюерски анализи и прогнози“ са свързани с:

- Разработване и поддържане на динамична система от статистически показатели за развитието и състоянието на социалното осигуряване в Република България – в частност на държавното обществено осигуряване, Учителския пенсионен фонд и фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“;
- Анализирание на статистическите данни за икономическото, социалното и демографското състояние в страната и прогнозиране отражението му върху функционирането на системата за обществено осигуряване;
- Разработване на тримесечен статистически бюлетин по пенсиите, както и статистически годишници „Пенсии“ и „Демография, икономика и социално осигуряване“;
- Разработване и прилагане на актюерски модели за краткосрочно и дългосрочно прогнозиране на фондовете на ДОО и УчПФ;
- Участие в изготвянето на актюерски доклад за ДОО;
- Изготвяне бюджетите на фонд ГВРС и УчПФ;
- Изготвяне на разхода за пенсии в бюджета на ДОО;
- Определяне на диференцирана осигурителна вноска за фонд ТЗПБ;
- Изготвяне справки за фонд ГВРС във връзка с правото на работниците и служителите да получат обезщетения по Закона за гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя;
- Участие в международни форуми, работни групи, статистически сравнения и анализи, свързани със системите за социална защита.

В отдела са обособени два самостоятелни сектора – сектор „Актюерски анализи, планиране и прогнози“ и сектор „Статистика“. От средата на 2010 г. в резултат на структурна промяна в дирекцията към отдел „СААП“ преминаха всички дейности, касаещи отчитането, планирането и прогнозирането на Учителския пенсионен фонд и фонд „ГВРС“.

През 2010 г. служителите в отдел „СААП“ бяха ангажирани със следните задачи:

- Ежемесечно определяне на средния осигурителен доход за страната за съответния месец и за 12-месечен период;
- Планиране на приходната част в бюджета на НОИ от реалния сектор на икономиката за 2010 г. по искане на НАП;

- Участие в изготвянето на доклада за изпълнението на Закона за бюджета на ДОО за 2009 г. в частта за пенсиите;
- Изготвяне на месечно разпределение на разходите за пенсии за 2010 г. и очаквано изпълнение бюджета на ДОО в частта, отнасяща се до разходите за пенсии;
- Организиране на целия процес по планирането и прогнозирането на пенсиите като етап от цялостния процес на разработването на бюджета на ДОО и УчПФ за 2011г., в т. ч. изготвяне на тригодишна прогноза по пенсиите за периода 2011 г. – 2013 г.;
- Актюерски изчисления за определяне на диференцирана осигурителна вноска за фонд ТЗПБ за 2011 г.;
- Участие в изготвянето на таблицата с минималните осигурителни доходи по икономически дейности и групи професии за 2011 г.;
- Участие в определянето на диференциран минимален осигурителен доход за самоосигурените лица за 2011 г.;
- Изготвяне на актюерски разчети и анализи, свързани с пенсионната реформа и промените в КСО;
- Изготвяне на финансови обосновки, необходими за подписването, съгласуването и ратифицирането на международни спогодби за социална сигурност.
- Изготвяне на отчет за бюджета на фонд ГВРС за 2009 г.;
- Изготвяне на месечно разпределение на бюджета на фонд ГВРС за 2010 г. и справки за изпълнението му;
- Изготвяне на бюджета на УчПФ и фонд ГВРС за 2011 г.;
- Изготвяне на ежемесечни статистически справки за фондовете на ДОО и УчПФ;
- Изготвяне на справки за: фирмите с открито производство по несъстоятелност, размера на отпуснатото обезщетение гарантирано вземане (ГВ), броя на лицата с право да получават ГВ, броя на лицата без право да получават ГВ, за реимбурсираните средства във фонд ГВРС и др., свързани с текущата дейност на фонд ГВРС;
- Изготвяне на тримесечни статистически бюлетини за пенсиите за 2010 г.;
- Изготвяне на годишен статистически справочник за пенсиите за 2009 г.;
- Актуализиране на статистическия справочник – Демография, икономика, социално осигуряване (1988-2009 г.);
- Обработване и анализиране на данни от ИЦ към МОН за броя на учителите във връзка с функционирането на УчПФ;
- Отговаряне на писма и изготвяне на справки и анализи за национални и международни организации;
- Участие с публикации в бюлетина на НОИ;
- Поддържане в актуално състояние на рубриците „Статистика и анализи“, „Парични обезщетения за безработица“, „Статистика на болничните“, на основните социалноосигурителни показатели в рубрика „Равнопоставеност на жените и мъжете“ и на други статистически и аналитични рубрики от сайта на НОИ;
- Изготвяне и предоставяне на статистически данни за EUROSTAT, съгласно методика на Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS). Предоставени са данни за приходите и разходите по фондовете на ДОО и УчПФ и за броя на пенсионерите за 2008 г.

През 2010 г. служителите в отдел „СААП“ участваха в следните междуведомствени работни групи:

- РГ за демографската стратегия;
- РГ 12 „Статистика“ за координиране на статистическите изследвания и мерки;
- РГ за качеството на статистическите изследвания;
- РГ за социалното включване и бедността;

- РГ 31 „Европа 2020“;
- РГ 13 „Социална политика и заетост“;
- РГ за определяне на минималните осигурителни прагове;
- РГ за изготвяне на Национална програма за реформи за периода 2011– 2015 г.;
- РГ за изготвяне на Конвергентна програма на Република България;
- РГ за трансфер на пенсионни права.

❖ Анализ на осигурителната система и стратегическо планиране

Отдел „Анализ и стратегическо планиране“ реализира дейности в две основни направления: 1) Анализ и оценка на социалноосигурителната система; 2) Стратегическо планиране и управление на риска в оперативната дейност.

1) Анализ и оценка на социалноосигурителната система

По отношение първото направление отделът предоставя за ръководството на института, за правителството и за парламента анализи и доклади за състоянието на осигурителната система, мотивирани становища по повдигнати от официални и неправителствени организации и от граждани въпроси и по предложения за промени в някои от разпоредбите в осигурителното законодателство с оглед усъвършенстване и адаптиране към изменената реалност. Този отдел разработва всяка година актуализираното издание на настоящата публикация – „Социалното осигуряване в България“. През отчетната 2010 г. беше изработен поредния годишник на НОИ „Социалното осигуряване в България през 2009 г.“. Предмет на обширния преглед и детайлния анализ в годишника са следните теми:

- Макроикономическа среда, в която функционира осигурителната система през календарната година;
- Действащо законодателство и нормативна уредба (промени и нови разпоредби);
- Администриране на държавното обществено осигуряване и отделните социално-осигурителни програми;
- Дейности на функционалните направления в Централно управление на НОИ;
- Анализ на финансовите резултати от прилагането на програмите и изпълнението на Закона за бюджета на ДОО за 2010 г.;
- Съвместна работа на НОИ с външни институции.
- Резюме и изводи;
- Стратегия на НОИ.

Концепцията за разработване на този годишник предвижда включената разнообразна информация и анализите да се представят във вид на сборник, удобен за ползване и подпомагане в работата на органите на държавната и изпълнителната власт с пряко или косвено отношение към общественото осигуряване, органите на управление на НОИ, ръководния състав на НОИ, специалисти и изследователи от научните среди, третиращи социалното осигуряване и другите области на социална защита, преподаватели по социално осигуряване, медиите, работодателските, синдикалните и други неправителствени организации с интерес към темата.

Участниците в процеса по формиране на политиките в областта на общественото осигуряване и в другите, пряко или косвено свързани с него сфери на обществения живот, се нуждаят от пълна, обективна и достоверна информация и анализ за състоянието, за естеството на протичащите процеси във функционирането на системата, финансовите резултати от изпълнението на бюджета за реализиране на осигурителните програми, стратегическите намерения за подобряване работата на администрацията и пр.

Ежегодно изработваният от 1998 г. година насам годишник на НОИ „Социалното осигуряване в България“ е един от най-надеждните инструменти за постигане на прозрачност за работата на института и за същността и състоянието на социално-осигурителните

програми, които НОИ реализира и администрира в публичния сектор. Анализът се прави и оповестява с цел откритост и доверие. Изданието е предназначено да отговори на тези потребности.

Годишникът представя обзорно функционалните дейности на НОИ, провежданите политики по осигурителните програми в състава на ДОО, анализ на отчетените финансови резултати от изпълнението на Закона за бюджета на ДОО, макросредата, в която системата е функционирала през годината. Обект на анализа е също прегледа на извършените законодателни и подзаконовни нормативни промени, стратегическия план на НОИ за подобряване администрирането на държавното обществено осигуряване и пр.

През 2010 г. дейността на отдела включва още:

- Отговори на писма със становища и коментари до държавни институции, обществени организации, граждани, редакции на вестници относно актуални проблеми и дискуссионни въпроси за общественото осигуряване и в частност за пенсионното осигуряване;
- Изготвяне на становища и коментари по постъпили предложения за промени в социално-осигурителни разпоредби;
- Участие с публикации и анализи по актуални теми в Бюлетина на НОИ и в други специализирани издания;
- Актуализиране на Стратегията на НОИ, съдържаща мисията, визията, ценностите и стратегическите цели;
- Поддържане в сайта на НОИ на рубриката „Равнопоставеност на жените и мъжете“ с поместване на информационни и дискуссионни материали по темата;
- Разработване на концепция за уреждане на дългосрочната грижа за недееспособни стари хора – пенсионери, като осигурен социален риск на фондови принцип в състава на държавното обществено осигуряване.
- Разработване на концептуални материали с визия по ключови въпроси за продължаване на пенсионната реформа.
- Участие в между-институционални работни групи, конференции, семинари с пряко или косвено отношение към социалното осигуряване и социалната защита;

Ангажиментите и участията в работните групи през 2010 г. касаят следното:

- Предоставяне на материали за продължаващ мониторинг на Европейската комисия след присъединяване на Република България към Европейския съюз във връзка с ангажиментите по Глава 11 „Икономически и валутен съюз“ (Работна група № 11);
- Разработване на Национален план за насърчаване равнопоставеността на жените и мъжете (2011 г.) и отчет за изпълнението на НПНРЖМ за 2009 г. и междинен отчет за 2010 г.;
- Разработване на Национален план за действие по заетостта през 2011 г.
- Открит метод на координация в областта на социалното включване, пенсиите, здравната и дългосрочната грижа;
- Обсъждане на инициативи в областта на демографските проблеми и преодоляване на неблагоприятната структура на населението, както и за активното стареене;
- Разработване на национален план за изпълнение на демографската стратегия;
- Подготовка на шестмесечния и годишен отчет за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие на Република България 2006-2020 г. и плановите към нея;
- Планиране на конкретни мерки и дейности в годишните оперативни планове към Националната стратегия за демографско развитие 2006-2020 г.;
- Разработване на българска „пътека“ за постигане на по-голяма гъвкавост и сигурност на пазара на труда (flexsecurity – гъвкавосигурност);

- Изготвяне на отчет за изпълнените през 2009 г. и предвидените за изпълнение през 2010 г. дейности по мерките, заложи в българската пътека за постигане на по-голяма гъвкавост и сигурност на пазара на труда;
- Разработване на Националната програма за закрила на детето и доклада за изпълнение на Националната програма за закрила на детето;

Участието на служители от отдела в конференции и други публични форуми през 2010 г. беше предимно в областта на насърчаване равнопоставеността на жените и мъжете във всички сфери на обществения живот, създаване на условия за съвместяване на семейните и професионалните задължения на жените и мъжете, закрила на децата, дългосрочна грижа, ограничаване на сивия сектор в икономиката и нерегламентираната заетост, намаляване на бедността и социалното изключване и други.

2) Стратегическо планиране и управление на риска

Изискването за прилагане на съвременен мениджърски подход чрез управление на риска се съдържа в Закона за финансовото управление и контрол в публичния сектор, в който се намира и осигурителната система, администрирана от Националния осигурителен институт. Отдел „АСП“ извърши подготвителните действия за въвеждане управлението на риска при постигане целите на института и разработи Наръчник с правила и методика за управление на риска в оперативната дейност на НОИ. Тази операция е част от разрастващата се система за финансово управление и контрол в институцията и свеждането на стратегическото планиране на оперативното ниво във всички структурни образувания с участието на целия ръководен персонал, независимо от нивото на вертикална субординация. Организирането на процеса, координирането на действията и методическото ръководство за провеждането му се извършва от служителите на отдел „Анализ и стратегическо планиране“.

През 2010 г. започна реализирането на специфичните етапи в процеса по управление на риска в логически определена последователност. Всеки от етапите завърши с изработване на съответния документ на ниво самостоятелна структурна единица, и на тази база – обобщено, на ниво Национален осигурителен институт. Утвърдените от Управителя на НОИ документи от едногодишния цикъл са:

- Стратегия на НОИ (с мисия, визия, ценности, стратегически цели);
- Обобщен оперативен план с ежегодни оперативни цели на НОИ за 2010 г. (по функционални направления);
- Обобщен Риск-регистър на НОИ за 2010 г. по функционални направления (с коригиращи действия за ограничаване на рисковете);
- Обобщен доклад за изпълнението на риск-регистъра на НОИ за 2010 г.;
- Обобщен отчет за изпълнението на оперативния план на НОИ за 2010 г.
- Стратегия на НОИ 2011-2013 г.

XII. ФИНАНСОВО-СЧЕТОВОДНА ДЕЙНОСТ

Цялостната дейност по финансирането и счетоводната отчетност на бюджетните и извънбюджетните средства на НОИ се ръководи от главна дирекция „Финансово-счетоводна дейност“ (ГД „ФСД“) в ЦУ. Това функционално направление организира движението на финансовите средства на държавното обществено осигуряване и отчита изпълнението на Закона за бюджета на ДОО, поддържа постоянни контакти с Министерството на финансите за своевременното осигуряване на необходимите средства за изплащане на пенсиите и обезщетенията. ГД „ФСД“ извършва преводите на пенсии по международни спогодби, както и инвестиционната дейност по отношение на свободните средства на Учителския пенсионен фонд.

В ГД „Финансово-счетоводна дейност“ се разработват формите и съдържанието на документите за счетоводното отчитане на средствата на осигурителните фондове. Оттук се дават методически указания за финансовата дейност на съответните звена в територи-

алните поделения на НОИ и се извършва контрол върху тяхната отчетност. Служителите в главната дирекция изготвят отчета на ЦУ на НОИ, обобщават и анализират финансовите отчети на 28-те териториални поделения на НОИ, изготвят консолидирани отчети за месечното, тримесечното и годишното изпълнение на бюджета на ДОО, Учителския пенсионен фонд и фонд Гарантирани вземания на работниците и служителите.

Структурата на ГД „ФСД“ включва дирекция „Счетоводство“ и отдел „Методология, финанси, инвестиционна дейност и банково обслужване“.

С оглед на по-точното разпределяне на задачите и отговорностите на служителите, в дирекция „Счетоводство“ са обособени два отдела: „Счетоводство на приходите, пенсиите и краткосрочните плащания“ и „Счетоводство на административната издръжка“. В първия отдел са обособени два сектора – „Счетоводство на приходите, краткосрочните обезщетения и гарантираните вземания“, който е натоварен с подготовка на методически указания, касаещи плащания на краткосрочни обезщетения и гарантирани вземания, счетоводно отчитане на финансовите потоци между ЦУ и ТП на НОИ и преводите от/към външни институции – МФ, МТСП и др. и сектор „Счетоводно отчитане на пенсиите“, който подготвя методически указания за плащанията за пенсиите и тяхното осчетоводяване. Работи в тясно взаимодействие с дирекция „Европейска интеграция и международни договори“ по линия на плащанията по международни спогодби. Вторият отдел „Счетоводство на административната издръжка“ отговаря за извършване и отчитане на плащанията, касаещи административната дейност на ЦУ на НОИ.

Всички левови плащания на НОИ са включени в Системата за електронни бюджетни разплащания (СЕБРА). Набраните приходи в транзитните сметки на териториалните поделения всеки петък се централизират служебно от обслужващите банки на териториалните поделения по сметката на ЦУ в БНБ. Възстановените разходи по сметките за наличности в РУСО се превеждат по сметките на ЦУ в БНБ тримесечно, служебно от обслужващите банки, съгласно разпоредбите на МФ и БНБ.

През 2010 г. предвид продължаващата икономическа криза един от акцентите във финансовата дейност на НОИ беше **икономичното изразходване на средствата** за администриране на системата. Запазени бяха действащите през 2009 г. **антикризисни мерки** – ограничаване разходите за командировки, лимитиране разходите за стационарни и мобилни телефони, лимитиране на изминатите километри от служебните автомобили, ограничаване на представителните разходи, ограничаване на разходите за външни услуги.

Разходите за дейност „Служби по социално осигуряване“ възлизат на 69 329 769 лв., при план 82 696 861 лв. Усвоени са само 83,8 % от предвидените в бюджета за 2010 г. средства. Постигната икономия е в размер на 13 367 092 лв. Административните разходи на НОИ представляват 0,85 % от общите разходи. Делът им е намалял спрямо 2009 г. с 0,10 процентни пункта. През 2010 г. при планирани разходи за издръжка в размер на 19 946 310 лв. са отчетени 14 233 296 лв., или е налице изпълнение 71,4 %. Реализираната икономия е 5 71 014 лв.

Спрямо 2009 г. разходите за издръжка намаляват с 19,3 %, или с 3 403 511 лв. По-значително намаление на разходите се наблюдава по следните показатели:

- текущ ремонт – със 101 хил. лв. по-малко;
- материали – със 705,1 хил. лв. по-малко;
- командировки – с 83,3 хил. лв. по-малко;
- вода, горива и енергия – с 289,3 хил. лв. по-малко;
- научно-изследователски разходи и книги за библиотеките – с 30,4 хил. лв. по-малко;
- външни услуги – с 3219,1 хил. лв. по-малко;
- представителни разходи – с 19,2 хил. лв. по-малко;

Важно е да се отбележи, че постигнатите икономии на административни разходи са реализирани без да бъдат допуснати просрочени задължения към персонала и към доставчици на стоки и услуги в края на 2010 г.

Друг важен акцент във финансово-счетоводната дейност през 2010 г. е изградената обединена база от счетоводни данни в централно управление, включваща счетоводните данни на 28-те териториални поделения и Централно управление. През 2009 г. беше внедрен web-базиран счетоводен софтуер, чиято цел е счетоводните данни на поделенията да се получават в реално време в централно управление. Това дава възможност за своевременно отдалечен контрол върху финансово-счетоводната дейност в териториалните поделения, повишаване на надеждността при изготвяне на финансовите отчети и намаляване на риска от технически грешки при обобщаването им.

Управлението на финансовите средства на Националния осигурителен институт се извършва под непрекъснатия контрол на одитори от Сметната палата. В съответствие с правомощията си по чл. 5, ал. 4 от Закона за Сметната палата, тази институция заверява годишните финансови отчети на Националния осигурителен институт, които се изготвят от финансово-счетоводните звена на ТП на НОИ и ГД „ФСД“. Извършеният одит на отчета за касовото изпълнение на бюджета на Държавното обществено осигуряване и извънбюджетната сметка на Учителския пенсионен фонд и приложенията към него за 2009 г. установи, че отчетът не съдържа съществени грешки и нередности и дава вярна и точна представа за достоверността, законосъобразността и редовността на включената в тях информация. Също и при заверката на баланса към 31.12.2009 г. одитният екип изрази мнение, че балансът и приложенията към него дават вярна и точна представа за имущественото и финансовото състояние на НОИ. Събрани са достатъчно доказателства, въз основа на които е постигната увереност, че балансът не съдържа съществени грешки и нередности. Отчетените финансови и стопански операции, както и формата, съдържанието, изготвянето и представянето на баланса са в съответствие с нормативните изисквания. Въз основа на гореизложеното финансовият отчет на НОИ за 2009 г. беше заверен без резерви. Изготвянето на достоверни финансови отчети за дейността на НОИ е важна предпоставка за вземането на правилни управленски решения в областта на социалното осигуряване.

Сметната палата извърши и одит на отчета за изпълнението на бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2009 г. Основните заключения в доклада са следните:

- Спазени са законовите разпоредби за съставянето, приемането и представянето в Народното събрание на отчета за изпълнение на бюджета на ДОО за 2009 г.
- Отчетът за изпълнение на бюджета на ДОО за 2009 г. съответства по структура и съдържание на Закона за бюджета на ДОО за същата година и на Кодекса за социално осигуряване.
- Разпоредителните действия със средствата по бюджета на ДОО за 2009 г., в т.ч. по бюджетите на отделните фондове и по бюджета на НОИ, са законосъобразни.
- Постъпилите приходи в Националната агенция по приходите и НОИ са законосъобразни и са отразени вярно в отчета за изпълнението на бюджета на ДОО за 2009 г.
- Не са изпълнени приходите по бюджета, което се дължи на намаление на броя на осигурените лица поради по-ниската заетост и отчетения по-нисък осигурителен доход от планирания.
- Получените по бюджета на НОИ трансфери от РБ, МТСП за програми за временна заетост и от НСИ по проект на Програма ФАР 2006 г. и предоставените трансфери от НОИ на МТСП са законосъобразни.
- Извършените през 2009 г. разходи от НОИ са законосъобразни и са отразени вярно в отчета.
- Установено е превишение на разходите за парични обезщетения за безработица, за парични обезщетения за бременност и раждане и парични обезщетения за временна неработоспособност. То е в резултат на увеличения брой безработни лица с право на обезщетения и приетите законодателни промени за по-висок минимален размер на обезщетенията за безработица, увеличения брой на майките, по-високия размер

на осигурителния доход от който се изчисляват паричните обезщетения за бременност и раждане и удължения срок за изплащането на последните.

- Събраните приходи по бюджета на ДОО не покриват направените разходи. Нарушен е основния разходопокривен принцип на бюджета на НОИ.
- През последните години се наблюдава тенденция на увеличение размера на допълнително получената субсидия от РБ, което води до намаляване на финансовата стабилност на бюджета на ДОО.
- Нарастването на разходите на ДОО изпреварва нарастването на приходите. В тази връзка са необходими промени в следващите години в посока на разширяване обхвата на капиталопокривния принцип в социалното осигуряване.

През миналата година бяха актуализирани Правилника на документооборота на счетоводните документи, Счетоводната политика и Индивидуалния сметкоплан на НОИ.

СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПРОГРАМИ НА ДОО

Социалното осигуряване предоставя финансова защита на лицата, засегнати от социалните рискове болест, инвалидност, старост, безработица и др. Социалноосигурителните обезщетения са предназначени да компенсират загубата на доход от труд поради настъпването на даден риск или да покрият допълнителни разходи за осигуреното лице, предизвикани от друг риск. Осигурителните права на лицата финансово се обезпечават чрез натрупаните средства от законоустановени осигурителни вноски във фондовете на ДОО.

Социалното осигуряване у нас гарантира фундаментални осигурителни права на всички икономически активни лица – наетите по трудови и извън трудови правоотношения и самонаетите, дава закрила срещу определен риск и обхваща определени специфични групи бенефициенти /потребители/. Предоставя обезщетения и помощи на загубилите доходи при временна или трайна, пълна или частична загуба на работоспособност при съблюдаване на определени изисквания.

С присъединяването към Европейския съюз, България прие да обвърже своята държавна политика с основните ценности, принципи и практики, присъщи на Европейския социален модел като „...добро икономическо развитие, високо равнище на социална защита и образование и социален диалог“.

От 1 януари 2007 г. българските граждани могат да се възползват от възможността за пренос на осигурителни права по реда на европейските регламенти за координация на социалноосигурителните схеми на всички страни в ЕС. Те засягат осигурените лица и пенсионерите, които работят или живеят в рамките на Европейския съюз. От 01.05.2010 г. актовете, уреждащи тези отношения, са **Регламент (ЕО) № 883/2004** на Европейския парламент и на Съвета на Европа от 29.04.2004 г. за координация на системите за социална сигурност. Документът е в консолидирана версия с отразени изменения, извършени с Регламент (ЕО) № 988/2009 от 16.09.2009 г. и **Регламент (ЕО) № 987/2009** на Европейския парламент и на Съвета от 16.09.2009 г. за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004. Те замениха прилаганите до тогава регламенти на Съвета (ЕИО) № 1408/71 и № 574/72, които ще продължат да се прилагат само в някои определени случаи. С новите регламенти се въвежда модернизирани и опростяване на правилата за координация на схемите за социална сигурност, утвърждаване на принципа за приложимо само едно законодателство, временно прилагане на осигурително законодателство, засилване ролята на административното сътрудничество и поетапно преминаване към електронен обмен на данни между институциите с оглед гарантиране правата на гражданите на ЕС и подобряване на обслужването при реализирането им. Приложимото законодателство е особено важно за работниците, които се придвижват и работят в границите на ЕС, за работодателите, дължащи осигурителните вноски, и за Националния осигурителен институт, който администрира социалното осигуряване в България.

В системата за социално осигуряване са включени осем осигурителни риска (от общо девет според Конвенция № 102 на МОТ), които се обслужват и изплащат от НОИ. Те са:

1. болест;
2. инвалидност;
3. майчинство;
4. отглеждане на дете в семейството;
5. трудова злополука и професионално заболяване;
6. старост/навършена възраст за пенсия;
7. смърт на наследодател или загуба на издържаш член на семейството;
8. безработица.

Обслужването на деветия осигурителен риск, свързан със здравеопазването и меди-

цинските услуги, се осъществява от Националната здравноосигурителна каса. В определен смисъл задължителното здравно осигуряване също е част от държавното обществено осигуряване в контекста на осигурителната система на България, предвид следните признаци: покрива социалния риск от разболяване или влошаване на здравето; основополагащият принцип е солидарността; внасянето на здравноосигурителни вноски е задължително, каквото е и за другите осигурени социални рискове; при определяне големината на сумарната осигурителна вноска за сметка на работещия и работодателя се съблюдават всички нейни компоненти, включително здравно-осигурителната вноска; събирането и контролът на приходите от здравноосигурителни вноски се извършва от една и съща институция – Националната агенция за приходите.

За всеки от посочените осигурителни рискове са формирани съответните социално-осигурителни програми, които се администрират от НОИ в рамките на ДОО. През 2010 г. тези програми са свързани съответно с отпускането и изплащането на пенсии, обезщетения и помощи досежно:

- ❖ пенсионното осигуряване за старост, инвалидност и смърт на наследодател;
- ❖ изплащане на пенсии, несвързани с трудова дейност;
- ❖ осигуряване за временна неработоспособност при болест и майчинство;
- ❖ осигуряване за трудова злополука и професионална болест;
- ❖ осигуряване за безработица.

Обособените социално-осигурителни програми на ДОО и връзката им със съответните функционални дейности в организационната структура на НОИ, представени в този годишник, най-общо са:

- **обезщетения и помощи** (за временна неработоспособност, трудова злополука и професионална болест, бременност, раждане и отглеждане на дете, профилактика и рехабилитация, безработица, гарантирани вземания на работниците и служителите);
- **пенсии** (за осигурителен стаж и възраст, за инвалидност поради общо заболяване, за трудова злополука и професионална болест, наследствени, социални за старост, социални за инвалидност, гражданско-инвалидни, военно-инвалидни, за особени заслуги, персонални). Пенсиите са по българското законодателство и по международни договори /спогодби.

ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ

Парични обезщетения за временна неработоспособност

Паричните обезщетения за временна неработоспособност, трудоустрояване, бременност и раждане, за отглеждане на малко дете и помощите от ДОО на осигурените лица от 1 януари 2007 г. се изчисляват и изплащат от териториалните поделения на НОИ. Те превеждат дължимите суми за обезщетенията на правоимащите лица по декларираните от тях лични банкови сметки.

Осигурените за общо заболяване и майчинство лица имат право на следните видове обезщетения, при изпълнени определени нормативни условия:

◆ Парични обезщетения за периодите на **временна неработоспособност и трудоустрояване**, ако имат най-малко 6 месеца осигурителен стаж, с изключение на ненавършилите 18-годишна възраст.

◆ Лицата, осигурени за **трудова злополука и професионална болест**, имат право на парично обезщетение за трудова злополука или професионална болест, както и на обезщетение при трудоустрояване в тези случаи, независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване се изчислява в **размер 80 на сто**, а за временна неработоспособност поради тру-

дова злополука или професионална болест – **90 на сто** от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителния доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за период от 6 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на неработоспособността.

◆ На осигуреното лице се изплаща парично обезщетение за временна неработоспособност **за времето, през което е под карантина.**

◆ Парично обезщетение се полага и за времето, през което осигуреното лице е отстранено от работа, когато **не може да бъде трудоустроено на друга подходяща работа.** Това обезщетение се изплаща за не повече от 90 календарни дни през една календарна година.

◆ На неработоспособните лица, изпратени от здравните органи на **санаторно-курортно лечение**, се изплаща обезщетение за целия им престой в заведенията, включително до 3 календарни дни за пътуване. Обезщетението е в размерите, определени съответно за общо заболяване или за трудова злополука и професионална болест.

◆ Паричното обезщетение за **гледане на болен член от семейството** се изплаща при условията и в размера на паричното обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване. Обезщетението се изплаща в следните случаи:

- **гледане или належащо придружаване за медицински преглед**, изследване или лечение в страната или в чужбина на болен член на семейството **над 18-годишна възраст** (на всеки осигурен до 10 дни през една календарна година);
- **гледане или належащо придружаване за медицински преглед**, изследване или лечение в страната или в чужбина на **болно дете до 18-годишна възраст** (до 60 дни през една календарна година общо за всички осигурени членове на семейството);
- гледане **на дете под карантина до 18-годишна възраст**, болно от заразна болест (до изтичане срока на карантината);
- гледане на **болно дете до 3-годишна възраст**, настанено в заведение за болнична помощ заедно с осигурения (за времето, през което осигуреният е бил в заведението);
- **гледане на здраво дете**, върнато от детско заведение **поради карантина** (докато трае карантината).

За членове на семейството на осигуреното лице се смятат неговите възходящи и низходящи по права линия, съпругът и съпругата.

Този вид парично обезщетение се изплаща и за гледане на дете, настанено при близки, роднини или приемно семейство.

◆ Обезщетение се полага на лица, които вследствие общо заболяване, трудова злополука и професионална болест са **трудоустроени на по-нископлатена работа.** Дневното парично обезщетение е в размер на разликата между полученото среднодневно трудово възнаграждение през 6-те календарни месеца преди трудоустрояването и получаваното среднодневно трудово възнаграждение след трудоустрояването. Това обезщетение се дължи за времето на трудоустрояване, но за не повече от 6 календарни месеца.

◆ Парично обезщетение на **трудоустроена** на друга работа осигурена жена **поради бременност или кърмене** на дете или **напреднал етап на лечение инвитро** се изплаща, ако на новата работа възнаграждението ѝ се намали.

◆ Осигурената майка добива право на парично **обезщетение за бременност и раждане**, ако има 12 месеца осигурителен стаж като осигурена за този риск. Обезщетението се изплаща за срок 410 календарни дни, от които 45 преди раждането. Когато рискът е настъпил след прекъсване или прекратяване на осигуряването, осигурените лица нямат право на парични обезщетения. Когато обаче осигуряването за общо заболяване и майчинство е прекратено през време на получаване на обезщетението за бременност и раж-

дане, последното се изплаща до изтичането на срока.

- Осигурената или осигуреният за общо заболяване и майчинство, когато осинови дете, има право на **обезщетение за бременност и раждане** в размер на разликата от възрастта на детето в деня на предаването му за осиновяване до изтичането на срока на полагащото се обезщетение за раждане.
- Осигуреният за общо заболяване и майчинство баща има право на **парично обезщетение при раждане на дете за срок до 15 календарни дни** през време на отпуск по чл. 163, ал. 7 от Кодекса на труда. Към датата, от която започва ползването на отпуска, бащата трябва да има 12 месеца осигурителен стаж, или да придобие този стаж по време на отпуска, с оглед отпускане на обезщетението за остатъка до изтичането му. Той трябва да е осигурен за общо заболяване и майчинство в деня, предхождащ датата, от която започва ползването на отпуска.
- Осигуреният за общо заболяване и майчинство баща/осиновител има право на **парично обезщетение при раждане на дете** след навършване на 6-месечна възраст на детето **за остатъка до 410 календарни дни** през времето на отпуска по чл. 163, ал. 8 от Кодекса на труда.

Размерът на дневното парично обезщетение при бременност и раждане е равен на **90 на сто** от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителния доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за периода от 12 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на временната неработоспособност. То не може да бъде по-голямо от среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението, и по-малко от минималната дневна работна заплата, установена за страната.

Ако през времето на изплащане на парично обезщетение при бременност и раждане или за отглеждане на дете осигурената придобие отново право на парично обезщетение при бременност и раждане, обезщетението е в размера, определен за предходното дете, ако това е по-благоприятно за лицето.

◆ След изтичането на срока на обезщетението за бременност и раждане през време на **допълнителния платен отпуск за отглеждане на малко дете** на майката/осиновителката или на лицето, което е поело отглеждането на детето, се изплаща месечно **парично обезщетение** в размер, определян ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. За 2010 г. то е 240 лв. Обезщетението могат да получат осигурените и самоосигуряващите се лица за общо заболяване и майчинство, ако имат 12 месеца осигурителен стаж като осигурени за този социален риск. Обезщетението за отглеждане на малко дете се изплаща до навършване двегодишна възраст на детето.

◆ **Обезщетение при неизползване на допълнителен платен отпуск за отглеждане на малко дете** се изплаща на:

- майката/осиновителката, ако не ползва този отпуск или лицето, което ползва такъв отпуск, го прекъсне;
- самоосигуряващото се лице с право на обезщетение за отглеждане на малко дете започне да упражнява трудова дейност, за която се осигурява за общо заболяване и майчинство.

Паричното обезщетение е в размер 50 на сто от обезщетението за отглеждане на дете, ако лицето е осигурено за общо заболяване и майчинство. През 2010 г. то е 120 лв. месечно.

Средни показатели за паричните обезщетения за временна неработоспособност по пол

През 2010 г. средният брой лица, получаващи **парични обезщетения за временна неработоспособност** (общо заболяване, гледане на болен член от семейството и нетрудови злополуки) е **1 829 830**. Делът на жените (60,3%) е относително по-голям спрямо този

на мъжете (39,7%). Преобладаването на жените сред ползващите този вид обезщетение е следствие от факта, че традиционно жените ползват болнични при гледане на болни деца и членове на семейството.

Среднодневният размер на обезщетението за временна неработоспособност поради общо заболяване е 20,13 лв., а размерът на обезщетението за временна неработоспособност поради гледане на болен член от семейството е 17,83 лв. При обезщетенията за неработоспособност поради нетрудови злополуки среднодневният размер е 20,04 лв. Средното обезщетение за временна неработоспособност (общо заболяване, гледане на болен член от семейството и нетрудови злополуки) през 2010 г. е 122,38 лв. Като цяло се запазва осезаема разлика по пол в размера на средните обезщетения. Отношението на средното обезщетение на жените към общото средно обезщетение е 91,5%, докато при мъжете е 113,0%.

Броят на **паричните обезщетения за бременност и раждане** за 2010 г. е **821 183**, като е отчетено снижаване с 4,3% спрямо броят им през 2009 г. (858 199). Нарастване на броя със 7,5% се забелязва при обезщетенията за отглеждане на малко дете, които за 2009 г. са 557 590, а за 2010 г. – 599 611 броя. Тъй като обезщетението за отглеждане на малко дете следва обезщетението за бременност и раждане, то по-високият брой на последното обезщетение през 2009 г., води и до по-високия брой на обезщетенията за отглеждане на малко дете през 2010 г.

Поради липсата на прецизност в терминологията на нормативната уредба, касаеща обезщетенията **въсщност за родителски отпуск**, в статистиката и отчитането на обезщетенията за бременност и раждане се появяват и мъже, възползвали се от законовата възможност да полагат грижи за децата си. Поради наследената неточна терминология още при обозначаването на осигурения социален риск „болест и майчинство“, осигуряването за него, както и наименованието на съответния фонд „Общо заболяване и майчинство“, изпадаме в ситуация да говорим за мъже в майчинство, за мъже, на които са изплащани обезщетения за бременност и раждане. Този nonsens прави впечатление особено предвид вече променената през последните години парадигма за ролята на жената и мъжа в социалния живот, в семейството и по-конкретно при отдаването на грижи за децата. Очевидна е необходимостта от промяна в нормативната материя, която да подмени традиционно наложената терминология с такава, насърчаваща равнопоставеността по пол и даваща **коректен израз на социалноосигурителните отношения при родителски отпуск**, независимо дали го ползва майката или бащата в качеството на осигурено лице.

Структурата на обезщетенията за „бременност и раждане“ по пол се характеризира с пълна доминанта на жените (97,5%) и незначителен дял на мъжете (2,5%). След нормативните промени в духа на насърчаване равнопоставеността на половете делът на мъжете, ползващи обезщетение в предвидените от закона случаи, е нараснал от 0,1% през 2008 г. на 2,5% през 2010 г. От получаващите обезщетения за отглеждане на малко дете относителният дял на жените (99,1%) също изцяло доминира спрямо този на мъжете (0,9%).

Размерът на среднодневното парично обезщетение за бременност и раждане през 2010 г. е 21,64 лв., а обезщетението за отглеждане на малко дете е 10,80 лв.

Парични помощи

От държавното обществено осигуряване се изплащат следните **видове помощи на осигурените лица**:

◆ Изплаща се **помощ** в размер 60-дневното парично обезщетение за временна неработоспособност (чл. 11, ал. 3 от КСО), когато осигуреното лице има определена загубена работоспособност 50 и над 50 на сто, но **недостига** необходимия **осигурителен стаж** за отпускане на **пенсия за инвалидност** поради общо заболяване.

◆ **При смърт** на осигуреното лице се изплаща еднократна помощ в общ размер две минимални работни заплати за страната на съпругът/съпругата, децата и родителите. За 2010 г. помощта е 480 лв.

◆ Осигурените лица имат право на парични помощи за **профилактика и рехабилитация** и за **помощно-технически средства**, свързани с увреждането. Право на парични помощи за профилактика и рехабилитация имат лицата, за които са били внесени или са дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца, предхождащи месеца, през който се провежда профилактиката и рехабилитацията. Изискването за внесени или дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца не се отнася за лица с увреждане, получено в резултат от претърпяна трудова злополука или професионална болест. Лицата, получаващи лична пенсия за инвалидност, които не са навършили общата възраст за придобиване право на пенсия, не са осигурени и срокът на инвалидността в експертното решение на ТЕЛК/НЕЛК не е изтекъл, също имат право на тази помощ. Тя се отпуска еднократно в една календарна година за престой в заведението до 10 дни.

Средни показатели за паричните помощи

Броят на помощите при смърт на осигуреното лице към 31.12.2010 г. е 9 724, което е с 3,6% по-малко спрямо броя им през 2009 г. (10 084).

Получаващите еднократната **помощ при смърт** са със среден размер на помощта 170,09 лв. За сравнение, през 2009 г. е била 168,42 лв.

Лицата, ползвали парични **помощи за профилактика и рехабилитация** през 2010 г., са 30 429, като средният брой на дните, за които е изплатено обезщетението за едно лице, са 10 дни. Ползвалите този вид помощ са с 26 829 души по-малко отколкото са били през 2009 г. (57 258). Средният разход за парична помощ за профилактика и рехабилитация на едно лице през 2010 г. е 386,52 лв.

През 2010 г. на 1 лице е отпусната **парична помощ за инвалидност поради общо заболяване** когато няма основание за отпускане на инвалидна пенсия поради недостатъчен стаж. Средният размер на помощта е 376 лв. Тъй като е необходимо изрично волеизявление на лицето, за да бъде преценено правото на този вид помощ, много е вероятно поради липса на информираност за това право от страна на осигурените лица някои от тях да не се възползват от него, макар че биха могли да са потенциални бенефициенти.

Парични обезщетения за безработица

За придобиване право на **обезщетение за безработица** лицата трябва да са подлежащи на осигуряване за безработица най-малко 9 от последните 15 месеца преди датата на прекратяване на трудовото правоотношение. 9-месечният период за придобиване право на парично обезщетение за безработица (ПОБ) не зависи от начина на изчисляване на осигурителния стаж, дори когато лицето е работило на непълно работно време.

За да придобият право на обезщетение лицата следва още:

- Да имат регистрация като безработни в Агенцията по заетостта. От 1 януари 2009 г. отпадна изискването за регистрация в съответното териториално поделение на Агенцията по заетостта. По този начин се даде възможност на лицата да подадат документи за отпускане на ПОБ по техен избор по постоянен или настоящ адрес.
- Да нямат отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст или професионална пенсия за ранно пенсиониране. Обезщетение за безработица се отпуска на лицата, които са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст или професионална пенсия за ранно пенсиониране, но не са поискали отпускането ѝ.
- Да не упражняват трудова дейност, за която подлежат на задължително осигуряване по чл. 4 КСО.

За придобиване право на парично обезщетение за безработица се зачита и времето:

- на платен и неплатен отпуск за отглеждане на дете;
- на платени и неплатени отпуски за временна неработоспособност и за бременност и раждане;

- на неплатен отпуск до 30 календарни дни в една календарна година;
- зачетено за осигурителен стаж по законодателството на друга държава на основание на международен договор, по който Република България е страна.

Периодът за изплащане на паричните обезщетения се определя съобразно продължителността на осигурителния стаж.

Осигурителен стаж (години)	Период на изплащане на обезщетението (месеци)
до 3	4
от 3 до 5	6
от 5 до 10	8
от 10 до 15	9
от 15 до 20	10
от 20 до 25	11
над 25	12

Паричното обезщетение за безработица се изплаща от датата на прекратяване на осигуряването, ако заявлението е подадено в 3-месечен срок от тази дата. Ако заявлението е подадено след срока по неуважителни причини, обезщетението се изплаща за дължимия период, но намален със закъснението. Изплащането на паричното обезщетение за безработица се прекратява с настъпване на промяна в статута на лицето и промяната противоречи на условията за получаване на обезщетение. Паричните обезщетения на лицата, чиито правоотношения са прекратени след 01.01.2009 г., вече се изплащат само по посочена и декларирана от тях лична банкова сметка.

Размерът на дневното парично обезщетение на безработните лица е **60 на сто от среднодневното възнаграждение или среднодневния осигурителен доход**, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд „Безработица“ за последните 9 календарни месеца, предхождащи месеца на прекратяване на осигуряването. То не може да бъде по-малко от минималния и по-голямо от максималния дневен размер на обезщетението за безработица, които се определят ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. За 2010 г. **минималният дневен размер** на обезщетението е **6 лв.** До 1.7.2010 г. **максималният дневен размер** на обезщетението беше определен на **12 лв.** С изменението на чл. 11 ЗБДОО (ДВ, бр. 49 от 29.06.2010 г.) от 1.7.2010 г. отпадна определянето на дневен максимален размер на обезщетението за безработица за периода от 1.7.2010 до 31.12.2010 г., с което нивото на обезщетението се установи на 60 на сто от осигурителния доход преди загубата на работа.

Паричните обезщетения на лицата, освободени през периода от 1 януари 2009 г. до 31 декември 2009 г., се изплащат в следните размери:

- 130 на сто от размера на обезщетението за първата половина на периода;
- 70 на сто от размера на обезщетението за втората половина на периода.

Месечният размер на паричното обезщетение за безработица се определя, като полученият дневен размер се умножи по броя на работните дни в месеца, за който се отнася.

Паричното обезщетение на безработните лица, работили на непълно работно време, се определя пропорционално на уговореното време. В този случай размерът на обезщетението не може да бъде по-малък от съответната пропорционална част на определения минимален размер.

Придобилите право на ПОБ преди изтичане на три години от предходно упражняване на това право получават минималния размер на обезщетението за срок от 4 месеца.

Ако трудовото правоотношение на безработното лице е прекратено по негово искане или с негово съгласие, както и поради виновно поведение, изплаща се парично обезщетение в минимален дневен размер за срок от 4 месеца.

Лицата, наети на работа на непълно работно време в срока за изплащане на паричното обезщетение и получаващи възнаграждение по-малко от минималната работна заплата,

установена за страната, имат право на обезщетение за безработица в размер 50 на сто от полагащото им се парично обезщетение за оставащия период на изплащането.

Когато в 9-месечния период, от който се определя среднодневното възнаграждение или среднодневният осигурителен доход, се включва време, което се зачита за осигурителен стаж, без да се дължат осигурителни вноски, или през което лицето не е осигурено за безработица, при определяне на осигурителния доход се вземат съответно:

- среднодневната минимална работна заплата установена за страната – за времето на платен и неплатен отпуск за отглеждане на дете, на неплатен отпуск за временна нетрудоспособност и бременност и раждане и на неплатен отпуск до 30 работни дни в една календарна година;
- доходът, от който е изчислено паричното обезщетение – за времето на платен отпуск за временна нетрудоспособност и бременност и раждане;
- среднодневната минимална работна заплата установена за страната – за времето, зачетено за осигурителен стаж по законодателството на друга държава на основание на международен договор, по който България е контрагент.
- среднодневната минимална работна заплата, установена за страната – за времето, през което лицето не е осигурено за безработица.

Изплатените парични обезщетения за безработица се възстановяват от лицата, чието уволнение е отменено като незаконно, и за периода, за който им е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст или професионална пенсия за ранно пенсиониране, както и за периода, през който са получавали парично обезщетение за временна нетрудоспособност, бременност и раждане.

Обезщетение за дълготрайна безработица

През 2010 г. право на **обезщетение за дълготрайна безработица** имат безработните, които отговарят едновременно на следните условия:

- получавали са обезщетение за безработица и са останали без работа най-малко 12 последователни месеца преди подаване на заявлението, като през това време редовно са поддържали регистрацията си в АЗ;
- навършили са 60 години и 6 месеца за мъжете и 57 години и 6 месеца за жените, като сборът от възрастта и изискуемия стаж е до 60 месеца по-малък от необходимия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1-3 КСО през 2010 г.;
- не им е отпусната пенсия (независимо от нейния вид) и не упражняват дейност, за която подлежат на задължително осигуряване по чл. 4 от КСО.

Паричното обезщетение за дълготрайна безработица е равно на минималния размер на обезщетението за безработица, определено със Закона за бюджета на ДОО за съответната година. За 2010 г. е определен минимален размер **6 лв. дневно**. Безработните имат право на това обезщетение само веднъж за период не по-дълъг от 30 месеца. Изплащането на обезщетението се извършва само по лична банкова сметка, посочена/декларирана от лицето.

Средни показатели за безработните лица, получаващи обезщетения за безработица през 2010 г.

През 2010 г. **осигурените за фонд „Безработица“ са 2 288 652 лица**. В сравнение с 2009 г. броят им е намалял с 4,5%, или 107 919 души. Влошената икономическа конюнктура, несигурната икономическа среда и свитото потребление продължават да оказват неблагоприятно влияние върху пазара на труда и през 2010 г. По данни на Агенцията по заетостта средногодишно **регистрираните безработни лица са 350 945**, или с 24,9% (с 69 965 души) повече в сравнение с 2009 г. По-висок дял на безработните жени спрямо безработните мъже отново е факт. Относителният дял на безработните жени през 2010 г. е 54,6%, като спрямо 2009 г. е намалял с 3,1%. Най-високият брой регистрирани безра-

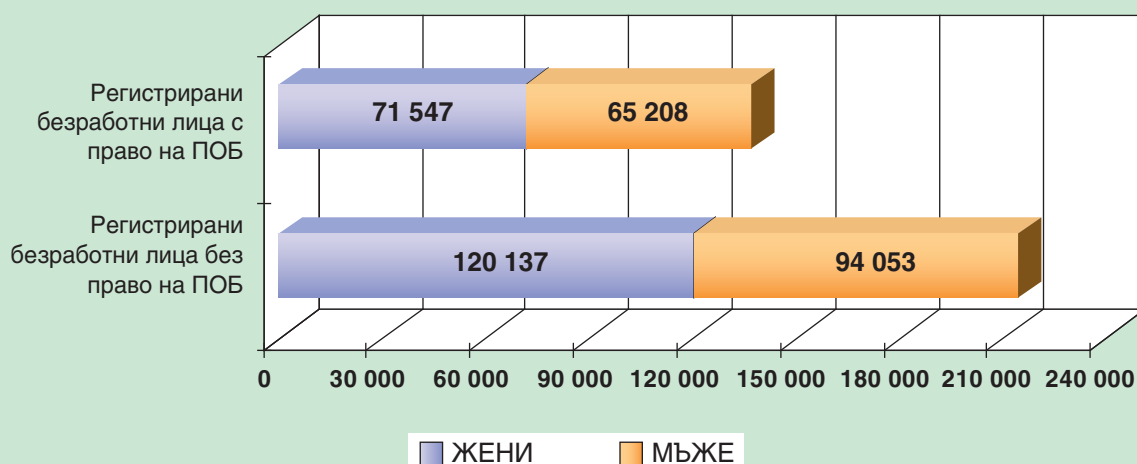
ботни е отчетен през месец февруари (380 244), а най-малък през месеците октомври и ноември – 330 371 души.

Показатели	Осигурени лица за фонд „Безработица“ през 2010 г.	Регистрирани безработни лица през 2010 г.	Регистрирани безработни лица с право на ПОБ през 2010 г.
Брой лица	2 288 652	350 945	136 755
По пол			
Мъже	1 130 468	159 261	65 208
Жени	1 158 184	191 684	71 547
По възраст			
до 19 г.	14 971	5 754	125
от 20 до 24 г.	164 602	24 414	6 225
от 25 до 29 г.	240 132	33 332	11 559
от 30 до 34 г.	281 609	37 502	14 111
от 35 до 34 г.	300 140	37 561	15 314
от 40 до 44 г.	287 718	37 781	16 193
от 45 до 49 г.	279 864	42 714	18 848
от 50 до 54 г.	283 811	50 722	21 945
над 55 г.	435 805	81 165	32 435

Регистрираните безработни лица с право на парично обезщетение за безработица за 2010 г. средно са **136 755**, или **39%** от регистрираните безработни. През 2009 г. относителният им дял е бил 43,1%. При тях се наблюдава увеличение с 13% спрямо предходната година, или с 15 721 лица повече. През месец януари е отчетен най-високият брой (163 173) безработни с право на ПОБ, което е с 61,2% повече спрямо броят им (101 246) през януари 2009 г. Най-малък брой е регистриран през ноември – 124 588 души.

От регистрираните лица с право на парични обезщетения за безработица 71 547 са жени и 65 208 мъже. Или от получаващите парични обезщетения за безработица 52,3% са жени, а мъжете 47,7%. За сравнение през 2008 г. дялът на безработните жени в сравнение с безработните мъже беше 63% жени и 37% мъже. През 2009 г. (при 54,1% безработни жени и 45,9% мъже), както и през 2010 г. (при 52,3% жени и 47,7% мъже), се наблюдава намаляване на процентните дялове на жените спрямо мъжете. Дължи се основно на последиците от икономическата криза, която доведе до съкращения на персонал в отрасли, където преобладаваща част от заетите лица предимно са мъже (строителство, земеделие, индустрия и др.).

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РЕГИСТРИРАНИТЕ БЕЗРАБОТНИ ЛИЦА ПРЕЗ 2010 г. (по пол)

➤ Средно за 2010 г. регистрираните безработни лица с право на обезщетение за дълготрайна безработица (ОДБ) са 3 011 души, или 2,2% от общо регистрираните с право на ПОБ. Спрямо 2009 г. техният брой е намалял с 14,8%, или с 522 души. Отново жените са с много по-висок относителен дял (68,5%) спрямо този на мъжете (31,5%). Отчетеният най-висок брой (3 225) безработни с право на ОДБ е през месец януари, а най-малък е през декември (2 764 души).

➤ Средногодишно през 2010 г. на 16,7 осигурени лица във фонд „Безработица“ се пада едно лице, получаващо обезщетение за безработица. Това съотношение през 2009 г. е било 19,8 осигурени към един безработен, получаващ обезщетение.

➤ Средният размер на паричното обезщетение през 2010 г. е **192,26 лв.** Спрямо 2009 г., когато средният размер на обезщетението е бил 143,97 лв., се наблюдава увеличение с 48,29 лв., или 33,5%. То е свързано главно с отпадането от 1 юли 2010 г. на ограничението на максималния размер на обезщетението за безработица. Неравнопоставеността между половете проличава по отношение размера на средно изплащаното обезщетение за безработица, което е резултат от разликата в осигурителния доход на жените и мъжете. Мъжете са получавали средномесечно 204,66 лв., а жените 177,68 лв. В сравнение с 2009 г., когато разликата в размера на средномесечното обезщетение между половете е била само 3,65 лв., то през 2010 г. тя е 26,98 лв. Причината отново е в нормативната промяна за отпадане на максималния размер и в увеличения относителен дял на безработните мъже.

➤ Най-голям размер средномесечно обезщетение са получили безработните лица в **София-град** – 255,94 лв., а най-малък в област **Пазарджик** – 169,86 лв. И при мъжете и при жените най-голямо средно обезщетение е изплатено в **София-град**, съответно 282,04 лв. и 235,84 лв. В област **Шумен** е изплатено най-малкото средно обезщетение (176,18 лв.) при мъжете, а в област **Разград** то е при жените (151,08 лв.).

➤ Разпределението по групи месечни размери на паричните обезщетения показва, че средно през годината **най-много лица са получавали обезщетение с размери от 84 до 120 лв.** Те са 40 361 души, или 29,7% от всички регистрирани безработни с право на обезщетение. От тях 57,6% са жени. Голяма част безработни са с размер на обезщетението съответно от 120 до 160 лв. и от 160 до 200 лв. Тази група общо наброява 51 391 души, или 37,5% от всички получаващи обезщетение. С обезщетение над средния размер (от 200 лв. до 240 лв.) са 25 011 души, или 18,3% от получаващите обезщетение. Разпределението на безработните лица с право на обезщетение по групи месечни размери на обезщетенията показва, че през 2010 г. 13,9% са получавали обезщетение над 240 лв., и едва 0,6% са били с обезщетение **до 84 лв.**

➤ Според **възрастовото разпределение, най-много безработни** лица с право на парично обезщетение за безработица попадат във възрастовата група **над 55-годишна** възраст – 32 435 лица, или 23,7%. Следващите по големина групи са на безработните на възраст **от 50 до 54 години** – 21 945 (16%) и на възраст **от 45 до 49 години** – 18 848 (13,8%). Трите групи регистрирани безработни в диапазона от 45 до 54-, 55- и над 55-годишна възраст с право на парично обезщетение за безработица наброяват 73 228 души и заемат 53,5% от безработните лица, имащи право на ПОБ. В същите три възрастови групи попадат 174 601, или 49,8% от общо регистрираните 350 945 безработни лица през 2010 г. Почти половината от регистрираните безработни са над 44-годишна възраст.

Регистрираните безработни лица на възраст до 24 години са 8,6% от всички безработни, докато регистрираните безработни с право на обезщетение до 24-годишна възраст са 4,6% от всички безработни, имащи право на обезщетение. По-малко от половината (41,8%) регистрирани безработни с право на парично обезщетение са на възраст от 25 до 44 години.

Средногодишният брой на безработните с право на ПОБ през 2010 г. нараства във всички възрастови групи. Спрямо 2009 г., когато наброяват 16 011 души, младите безработни с право на ПОБ до 29 години са се увеличили с 1 898 души. При възрастовите групи от 30 до 34 години, от 35 до 39 години и от 40 до 49 години средното увеличение е

с 13,3%, или броят им е нараснал от 56 892 на 64 466 безработни за 2010 г. При безработните над 50 годишна възраст увеличението спрямо 2009 г. е с 6 249 души, или с 11,5%.

➤ **Според образователния ценз най-много лица**, получаващи обезщетение за безработица, са тези със **средно образование** (общообразователно, специално и професионално) – 83 698 (61,2%). Следващата по големина група е на лицата с основно, начално и без образование 33 025 (24,1%). Безработните от тази група много трудно се реализират на пазара на труда, поради което преобладаващо са продължително безработни. С висше образование (магистър, бакалавър или специалист) и с образователна и научна степен доктор са 20 032, или 14,6% от всички безработни лица с право на ПОБ (136 755). От безработните висшисти 23,4% са съсредоточени в София-град. Безработните лица с право на ПОБ са се увеличили най-много сред хората със средно образование. От 73 216 през 2009 г. стават 83 698 лица през 2010 г. При безработните с висше образование се отбелязва увеличение спрямо 2009 г. със 17% (от 17 115 на 20 032 лица). Безработните с основно и по-ниско образование остават най-слабо засегнати. От 30 703 се увеличават на 33 025 души към края на 2010 г., или със 7,6% повече.

➤ **Разпределението по области** на безработните лица с право на обезщетение през 2010 г. показва, че с най-голяма концентрация те са в София-град (10,8%), Пловдив (8,5%), Благоевград (6,4%), Бургас (6,4%) и Варна (6%). Разпределението обаче общо на безработните лица не съвпада с това на лицата с право на обезщетение. Най-много са регистрираните безработни в Пловдив (7,8%), Благоевград (5,8%), София-град (5,5%), Пазарджик (5,3%) и Плевен (4,8%).

➤ **Разпределение според осигурителния стаж:** От регистрираните безработни с право на парично обезщетение през 2010 г. **най-много са** лицата с осигурителен стаж **до 3 години**. Те са 35 313, или 25,8% от всички лица с право на обезщетение. Това са лицата, имащи право най-кратко време (4 месеца) да получават обезщетение за безработица, ако не започнат работа. При тях не само липсата на достатъчен практически опит, но и неблагоприятното въздействие на глобалната икономическа криза върху пазара на труда се оказват пречки за намиране на работа. Следващата по големина група е на лицата със стаж над 25 години – 31 896, а дялът им е 23,3%. Това е и най-рисковата група хора. Останали веднъж без работа те много трудно успяват да започнат нова и по-често попадат в групата на продължително безработните.

➤ Средномесечно през 2010 г. **новорегистрираните** безработни с право на обезщетение са 17 600. В сравнение с 2009 г., когато са били 19 630, те са намалели с 10,3%. Към 31 декември 2010 г. дялът на жените е 53,3% (9 373), а на мъжете е 46,7%, или 8 227 души. Най-голям брой новорегистрирани безработни има през месеците януари и октомври, съответно 31 007 и 19 726, а най-малък – през май (13 767) и август (13 587).

➤ Средно за годината са **прекратени** обезщетенията на 21 303 безработни лица. Спрямо 2009 г. прекратените са се увеличили с 40,4%. От тях 10 155 са на мъже и 11 148 на жени. Най-много прекратени обезщетения има през месеците април и май – 24 627, а най-малко са прекратените обезщетения през август – 19 114.

ПЕНСИИ

Пенсии за осигурителен стаж и възраст

Основният вид пенсия, която се отпуска по нашето законодателство и заема най-висок дял в разходите на ДОО за пенсии, е **за осигурителен стаж и възраст (ОСВ)**.

Условията за придобиване право на пенсия са две – навършена минимална пенсионна възраст и сбор от възрастта и осигурителния стаж. От 1 януари 2010 г. мъжете, осигурени при условията на трета категория труд, придобиват право на пенсия при навършена възраст 63 години и наличие на 100 точки (сбор от осигурителния стаж и възрастта). През 2009 г. приключи нарастването на възрастта и сбора от осигурителния стаж и възрастта за жените и от 1 януари 2010 г. те се пенсионираха при възраст 60 години и 94 точки.

♦ В случай, че лицата не отговарят на посочените условия, придобиват право на пенсия при наличие на 15 години осигурителен стаж, от които 12 години действителен и навършена 65-годишна възраст за двата пола.

♦ Военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по чл. 11 от Закона за пощенските услуги, държавните служители, осъществяващи дейността по охрана на съдебната власт по чл. 391 от Закона за съдебната власт, следователите и младшите следователи, държавните служители от Държавна агенция „Национална сигурност“ придобиват право на пенсия при уволнение, независимо от възрастта им, ако имат 25 години осигурителен стаж, две трети от които да са действително изслужени на съответните длъжности по посочените закони. Тези лица, прослужили 15 години на длъжности от летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав, придобиват право на пенсия при уволнение, независимо от възрастта им.

♦ Служителите в Главна дирекция „Гражданска защита“ на Министерството на вътрешните работи, изпълняващи някоя от дейностите по чл. 52д, ал. 2, т. 1, букви „в“, „г“, „д“, и „е“ от Закона за Министерството на вътрешните работи, придобиват право на пенсия, независимо от възрастта им, при 25 години осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени в системата на гражданска защита, или ако са прослужили 15 години на длъжност „водолаз“.

Минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО през 2010 г. е 136,08 лв., а по чл. 68, ал. 4 КСО – 115,67 лв. (85% от 136,08 лв.).

Максималният размер на получаваните една и повече пенсии, без добавките към тях, определен съгласно § 6, ал. 1 от ПЗР на КСО през цялата 2010 г. е 700 лв.

Условия за пенсиониране с пенсия за ОСВ към 31.12.2010 г.								
година	възраст						точки	
	I кат. труд		II кат. труд		III кат. труд		за всички категории	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
2000	52	47	57	52	60,6	55,6	98	88
2001	52	47	57	52	61	56	99	89
2002	52	47	57	52	61,6	56,6	100	90
2003	52	47	57	52	62	57	100	90
2004	52	47	57	52	62,6	57,6	100	90
2005	52	47	57	52	63	58	100	91
2006	52	47	57	52	63	58,6	100	92
2007	52	47	57	52	63	59	100	93
2008	52	47	57	52	63	59,6	100	94
2009	52	47	57	52	63	60	100	94
2010	52	47	57	52	63	60	100	94

Забележка:

1) Условия за придобиване право на пенсия по §4 от ПЗР на КСО:

- Работилите 10 години в условията на I категория труд и 15 години в условията на II категория труд, визирани в чл. 104, ал. 2 от КСО, могат да се пенсионираат, ако отговарят на изискванията за сбор от осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО.
- Работилите 10 години в трудова среда, визирани в чл. 104, ал. 3 от КСО, могат да се пенсионираат, ако имат 90 точки и изискуемата възраст за I категория труд. Ако трудовият договор на тези лица е прекратен на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 от КТ, могат да се пенсионираат на 45-годишна възраст и сбор от осигурителен стаж и възраст 90 точки.

2) Условия за придобиване право на пенсия по §5 от ПЗР на КСО:

- Учителите могат да се пенсионираат 3 години по-рано от възрастта по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО при учителски осигурителен стаж 30 години за мъжете и 25 години за жените.

Пенсии за инвалидност

Осигурените лица имат право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване или трудова злополука и професионална болест при доказана неработоспособност и придобит осигурителен стаж.

♦ **Пенсия за инвалидност поради общо заболяване** се отпуска при 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане. Задължително условие е и наличието на осигурителен стаж според навършената възраст, както следва:

- до 20-годишна възраст и за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпването им на работа – независимо от продължителността;
- до 25 годишна възраст – една година;
- до 30 годишна възраст – три години;
- над 30 годишна възраст – пет години;
- инвалидите по рождение и инвалидите с придобита инвалидност до постъпването на работа – една година.

Пенсиите за инвалидност поради общо заболяване се отпускат за срока на инвалидността, определен в експертното решение на ТЕЛК/НЕЛК, с изключение на пенсиите на лицата навършили възрастта по чл. 68 КСО, които се отпускат пожизнено.

Минималният размер на пенсията за инвалидност поради общо заболяване в зависимост от намалената работоспособност/вид и степен на увреждане на лицата за 2010 г. е както следва:

- над 90 на сто (115% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО) – 156,49 лв.;
- от 71 до 90 на сто (105% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО) – 142,88 лв.;
- от 50 до 70,99 на сто (85% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО) – 115,67 лв.

Този вид пенсия не се отпуска, възобновява или възстановява на получаващите пенсия за осигурителен стаж и възраст. С факта на пенсионирането им с пенсия за осигурителен стаж и възраст те вече са обезщетени поради намалената им работоспособност след навършване на законово определената възраст.

♦ Осигурените, загубили 50 и над 50 на сто работоспособността си поради трудова злополука или професионална болест, имат право на **пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест** независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Минималният размер на пенсията за трудова злополука и професионална болест в зависимост от намалената работоспособност/вид и степен на увреждане на лицата за 2010 г. е:

- над 90 на сто (125% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО) – 170,10 лв.;
- от 71 до 90 на сто (115% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО) – 156,49 лв.;
- от 50 до 70,99 на сто (100% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО) – 136,08 лв.

Пенсиите за трудова злополука и професионална болест също се отпускат за срока на инвалидността, определен в експертното решение на ТЕЛК/НЕЛК с изключение на пенсиите на лицата, навършили възрастта по чл. 68 КСО, които се отпускат пожизнено.

Наследствени пенсии

Наследниците на осигурено лице или пенсионер имат право на наследствена пенсия при определени условия. На наследниците се отпуска наследствена пенсия спрямо вида на получаваната от наследодателя лична пенсия или от тази, на която би имал право. Условията за отпускане и получаване на наследствена пенсия са:

- Децата до 18-годишна възраст, а след навършването ѝ, ако учат – за срока на обучението, но не по-късно от навършването на 26-годишна възраст, както и над тази възраст, ако са инвалидизирани до 18, съответно до 26-годишна възраст.
- Преживелият съпруг има право на наследствена пенсия 5 години по-рано от общата възраст за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст за съответната година или преди това, ако е неработоспособен.
- Родителите имат право на наследствена пенсия от децата си, ако са навършили общата възраст за придобиване право на пенсия и не получават лична пенсия. Родителите на лицата, починали по време на наборна военна служба, имат право на наследствена пенсия независимо от възрастта им.

Наследствената пенсия се определя в процент от полагащата се лична пенсия на наследодателя така: при един наследник – 50%; при двама наследници – 75%; при трима и повече наследници – 100%. Отпуска се общо на всички правоимащи и се разпределя поравно между тях.

Минималният размер на наследствената пенсия не може да бъде по-малък от 75 на сто от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО.

Пенсии, несвързани с трудова дейност

По силата на Кодекса за социално осигуряване се отпускат и пенсиите, които не са свързани с трудова дейност и осигурително участие. Те имат подчертан социален характер и не са осигурително плащане, но поради периодичността на получаването им и добре развитата и работеща система на НОИ на територията на страната те се администрират от осигурителната институция. Този вид пенсии не могат да преминават в наследствени и със смъртта на носителя на правото на пенсия се прекратяват (с изключение на пенсиите за военна инвалидност, които могат да преминават в наследствени). Финансирането на нетрудовите пенсии е за сметка на републиканския бюджет.

Особеностите за пенсиите, несвързани с трудова дейност, са следните:

◆ **Пенсия за военна инвалидност** се отпуска на лица, които са загубили работоспособността си поради това, че са заболели или пострадали през време или по повод на наборната военна служба, службата в запаса или в резерва. Право на такава пенсия имат и лица, пострадали при оказване на съдействие на въоръжените сили.

◆ Лицата, загубили работоспособността си поради това, че са заболели или пострадали при изпълнение на граждански дълг или случайно от органите на властта при изпълнение на служебните задачи на тези органи, имат право на **пенсия за гражданска инвалидност**.

◆ **Социална пенсия за старост** могат да получат лицата, навършили 70-годишна възраст, когато годишният доход на член от семейството към датата на навършване на възрастта е по-малък от сбора на гарантирания минимален доход, установен за страната през последните 12 месеца.

◆ Право на **социална пенсия за инвалидност** имат лица, навършили 16-годишна възраст, с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане повече от 71 на сто.

◆ Министерският съвет по определени от него условия и ред в изключителни случаи има право да отпуска **персонални пенсии** на лица, по отношение на които не са налице някои от изискванията за придобиване право на пенсия по КСО. Пенсиите се отпускат

с решение на Министерския съвет по предложение на министъра на труда и социалната политика, съгласувано с министъра на финансите. Лица, на които могат да се отпуснат персонални пенсии, са:

- деца без право на наследствена пенсия от починал родител;
- жени, навършили 65-годишна възраст, които са родили и отгледали пет и повече деца до навършване на 18 години;
- лица, навършили 65-годишна възраст, които са полагали грижи в продължение на повече от 10 години за инвалиди – членове на техните семейства, постоянно нуждаещи се от чужда помощ.

♦ **Пенсия за особени заслуги** към държавата и нацията се отпуска от Народното събрание по предложение на Министерския съвет.

Размерът на социалната пенсия за старост, като измерител за другите пенсии, несвързани с трудова дейност, се определя от Министерския съвет по предложение на МТСП и НОИ. Пенсиите за военна инвалидност, гражданска инвалидност и социалната пенсия за инвалидност се определят в процент от социалната пенсия за старост в зависимост от намалената работоспособност на лицата.

Минималните размери на пенсиите, несвързани с трудова дейност, през 2010 г. са както следва:

- Социална пенсия за старост – 100,86 лв.;
- Пенсия за **военна инвалидност** в зависимост от намалената работоспособност/вид и степен на увреждане на лицата:
 - над 90 на сто – 151,29 лв. (150% от социалната пенсия за старост) за редници и сержанти и 161,38 лв. (160% от социалната пенсия за старост) за офицери;
 - от 71 до 90 на сто – 141,20 лв. (140% от социалната пенсия за старост) за редници и сержанти и 151,29 лв. (150% от социалната пенсия за старост) за офицери;
 - от 50 до 70,99 на сто – 115,99 лв. (115% от социалната пенсия за старост) за редници и сержанти и 121,03 лв. (120% от социалната пенсия за старост) за офицери;
- Пенсия за **гражданска инвалидност** в зависимост от намалената работоспособност/вид и степен на увреждане на лицата:
 - над 90 на сто – 151,29 лв.;
 - от 71 до 90 на сто – 141,20 лв.;
 - от 50 до 70,99 на сто – 115,99 лв.;
- Социална пенсия за инвалидност в зависимост от намалената работоспособност/вид и степен на увреждане на лицата:
 - над 90 на сто – 121,03 лв.;
 - от 71 до 90 на сто – 110,95 лв.;
 - Персонална пенсия – 90,77 лв.
- Размерът на пенсията за особени заслуги за всяка календарна година се изплаща в максималния размер на пенсиите. За 2010 г. е 700 лв.;

Добавки към пенсиите

Към пенсиите се изплащат различни добавки, които не са свързани пряко с трудовата дейност на осигурените лица. Те се получават на основание изрични разпоредби в КСО, други закони, или имат правно основание в акт на Министерския съвет. Съгласно действащото законодателство през 2010 г. към пенсиите се отпускат и изплащат следните добавки:

- добавка за чужда помощ (по чл. 103 КСО) ;
- добавка от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал починалият съпруг/съпруга (по чл. 84 КСО);

- добавка на пострадалите в Отечествената война (Указ № 1611 от 1985 г.);
- добавка към пенсията на ветераните от войните (чл. 5 от Закона за ветераните от войните);
- добавка на лица, които са били в затвори, трудововъзпитателни общежития, лагери и места за задържане (чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица /ЗПГРРЛ/).

Има и добавки, които вече не се отпускат, но продължават да се изплащат. По силата на изричен текст от ПЗР на КСО добавките към пенсиите, получавани към момента на влизане в сила на кодекса, отпуснати по отменени закони, продължават да се изплащат на правоимащите лица. Това са добавките за миньори и добавките за навършилите съответно 75- и 80-годишна възраст лица.

Размерът на добавката за чужда помощ, добавката по Указ № 1611/1985 г. и добавката към пенсиите на ветераните се определя в процент от социалната пенсия за старост. За 2010 г. размерът на добавката на инвалидите от войните е 50,43 лв. (50% от социалната пенсия за старост), а за ветераните от войните 100,86 лв. (100% от социалната пенсия за старост). Добавката за чужда помощ е в размер 75 на сто от социалната пенсия за старост. За 2010 г. тя е 75,65 лв. Месечната добавка към пенсиите по чл. 9 ЗПГРРЛ е в размер от 30 до 50 на сто от средната пенсия за ОСВ за предходната година в зависимост от периода на задържането на репресираните лица. Вдовишката добавка по чл. 84 КСО е в размер 20 на сто от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал наследодателят.

СРЕДНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ПЕНСИИТЕ КЪМ 31.12.2010 г. ПО ПОЛ И ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ

Брой на пенсиите

Броят на пенсиите, изплащани към 31 декември 2010 г., е **2 667 474**. Спрямо предходната година е отчетено незначително увеличение в броя с **0,1%**. Личните пенсии са 2 525 768, а наследствените – 141 706. Освен всички първи пенсии, които са 2 194 274, тук се включват и пенсиите, получавани като втора, трета или четвърта. След тригодишен спад, през 2010 г. броят им е с **3 096** повече в сравнение с предходната година.

♦ Спрямо 2009 г. броят на **новоотпуснатите лични и наследствени** пенсии се е увеличил с 10,4% и е станал **149 286**. Според поредността на пенсията, **първите пенсии** са **113 207**. От тях пенсиите за инвалидност поради общо заболяване са 39 523, за осигурителен стаж и възраст – 69 436 и за трудова злополука и професионална болест – 325. Останалите 3 923 са от фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, от които най-многобройни са новоотпуснатите социални пенсии за инвалидност – 3 241.

♦ Към 31.12.2010 г. се изплащат **1 658 974 лични пенсии за осигурителен стаж и възраст**. От тях 59 344 броя (3,6%) са отпуснатите при непълнен осигурителен стаж. За 2009 г. са 58 635 броя (3,5%).

Личните пенсии за осигурителен стаж и възраст представляват 65,7% от всички лични пенсии, като от тях отпуснатите по чл. 69 КСО на военнослужещи са 8,8%, или 88 507 броя. От общия брой на личните пенсии за осигурителен стаж и възраст 2,2% са отпуснати на лица, работили при условията на първа категория труд, 5,4% – на работили при условията на втора и 54,9% – при трета категория. Със смесен осигурителен стаж са 37,4% от личните пенсии.

♦ Общо **личните пенсии за инвалидност** към 31 декември 2010 г. са **861 712**, което представлява 34,1% от всички лични пенсии. От тях с най-голям дял (50,5%) са пенсиите за инвалидност с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 71% до 90%. Те наброяват 435 368. Пенсии на лица с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто са 31,5%. Останалите 17,8% са пенсии на лица с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто. (С неуточнена група инвалидност са 0,2%). Общо личните пенсии за инвалидност **нарастват** спрямо 2009 г.

с **0,3%**. Броят на **новоотпуснатите** лични пенсии за инвалидност през 2010 г. е **31 105**. Той е с 232 по-малко в сравнение с 2009 г. От тях **трудовете** пенсии за инвалидност (в т.ч. и военноинвалидните) са **27 864**, като броят им е почти равен на същите през 2009 г. (или с **38** по-малко).

♦ От **Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“** през 2010 г. са изплатени 500 140 лични пенсии, което е с 943 пенсии по-малко спрямо броя им през 2009 г.

♦ През 2010 г. е намалял броят на **личните пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест**. Изплатени са 15 275 пенсии, или с 4,8 на сто по-малко спрямо края на 2009 г., когато са били 16 051.

Брой на пенсионерите

Наблюдаваната от 2000 г. тенденция на постоянно намаление в **общия брой на пенсионерите** през 2010 г. **се прекъсва**. Към 31 декември 2010 г. те са **2 194 274**, което е с 0,2% повече спрямо броя им (2 189 131) през 2009 г. Лични първи пенсии са получавали 2 068 711 пенсионери (94,3 на сто), а наследствени – 125 563 (5,7 на сто). В сравнение с предходната година при пенсионерите с лични пенсии е отчетено увеличение с 0,3%, докато при тези с наследствени пенсии е отчетено незначително намаление с 0,1%.

Пенсии за сметка на държавното обществено осигуряване са получавали 2 136 795 лица, а чрез трансфер от Републиканския бюджет – останалите 57 479 пенсионера.

♦ **Общият брой на пенсионерите с новоотпуснати пенсии** през 2010 г. е **148 681**. От тях с лични пенсии са 84,1% (126 581 души), а с наследствени – 14,9% (22 100 души). В разпределението по пол дялът на мъжете и жените е съответно 45,4% мъже и 54,6% жени.

Разпределение по пол и възрастови групи

Според разпределението по пол в съвкупността от 2 194 274 пенсионери се забелязва превес на жените. **Съотношението между двата пола в броя на пенсионерите** е 57,8% жени и 42,2% мъже. **Броят им е 1 267 822 жени и 926 452 мъже**. С лични пенсии са 1 167 562 жени (56,4%) и 901 149 мъже (43,6%). При получаващите наследствени пенсии дялът на жените (79,8%) е значително по-голям от този на мъжете – 20,2%, което се дължи се на по-високата продължителност на живота на жените.

При пенсионерите, получаващи пенсии от **фонд „Пенсии“** (за осигурителен стаж и възраст и за инвалидност общо заболяване), чийто общ брой е **2 124 361**, жените са 1 234 735 (или 58,1%), а мъжете – 889 626 (41,9%).

Към 31 декември 2010 г. пенсионерите, които получават **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68** от КСО, са **1 566 472**. В сравнение с броя им в края на 2009 г. (1 566 311) е отчетено незначително увеличение с 0,01%.

При получаващите лични пенсии **по чл. 69 от КСО** (военнослужещи, офицери, сержанти и др. на специален режим на пенсиониране) се наблюдава ръст 1,5%. Към 31.12.2010 г. техният брой е **88 500**, или с 1 268 повече от предходната година.

Дялът на жените, получаващи лични пенсии по чл. 68 от КСО, е 60,1%, при 39,9% за мъжете. При получаващите лични пенсии по чл. 69 от КСО 97,6% са мъже и 2,4% жени.

През 2009 г. се прекъсна двугодишната тенденция за спад в общия брой на пенсионерите с **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване**. През 2010 г. отново се констатира увеличение с 1,1 на сто в сравнение с броя им в края на 2009 г. (346 415). Към 31 декември 2010 г. те наброяват **350 931**. При пенсионерите с лични пенсии от този вид дялът на жените е 56%, а на мъжете – 44%.

♦ Относително малка е разликата в броя на пенсионерите по пол при тези, които получават повече от една пенсия и първата е пенсия поради **трудова злополука и професионална болест**. От **12 434** пенсионери жените са 6 484 (52,1%), а мъжете 5 950 (47,9%). При пенсионерите с лични пенсии за ТЗПБ обаче дялът на мъжете е 68,9%, а на жените – 31,1%. Дължи се на това, че в секторите, където са повечето трудови злополуки

и професионални заболявания, работят предимно мъже. Обратно е съотношението при наследствените пенсии за ТЗПБ, където съотношението жени/мъже е в полза на жените. Те преобладават значително с дял 88,8%, докато мъжете са 11,2%.

Налага се изводът, че мъжете работят при по-тежки и нездравословни условия на труд, по-потърпевши са от неспазване на условията за безопасност при работа, претърпяват повече трудови злополуки и професионални заболявания, по-често получават лични пенсии за ТЗПБ и много по-често тези пенсии преминават в наследствени и се получават от жени.

◆ Пенсионерите, получаващи пенсии от **фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“**, общо са **57 479**. Делът на жените с този вид пенсии, е 46,3%, а на мъжете – 53,7%. В съвкупността мъжете са повече от жените поради спецификата на много от нетрудовите пенсии (военна инвалидност, гражданска инвалидност, особени заслуги), при които правоимащите са предимно мъже.

В **разпределението на пенсионерите по възрастови групи** най-голям дял заемат пенсионерите на възраст между 65 и 69 години. Техният дял е 18,9%, а общият брой е 413 821. Най-много мъже има във възрастовата група от 65 до 69 години (19,5%), а преобладаващата част жени са на възраст между 60 и 64 години (20,1%).

◆ От получаващите **лична** пенсия най-многобройна е групата на пенсионерите на възраст между 65 и 69 години (19,6%). От гледна точка на пола най-много са мъжете в същата възрастова група – 20,0%. Най-многобройната група при жените е на 60-64-годишните – 20,2%.

◆ При получаващите **наследствена** пенсия най-многобройна е възрастовата група на лицата до 44-годишна възраст (31,4%), в която се намират всички учащи с право на наследствена пенсия от починал родител. В тази група лицата от женски пол са 20 229, а от мъжки – 19 146.

◆ Най-многобройна (30,1%) е групата на жените с наследствени пенсии при 55-59 годишните вдовици. А най-многобройна (75,7%) е групата от мъжки пол, получаващи наследствени пенсии на възраст до 44 години.

◆ Броят на **пенсионерите с новоотпуснати първи пенсии** през 2010 г. е 113 207, от които **97 915 лични** и **15 292 наследствени**. Те бележат увеличение с 18,5% спрямо 2009 г. (95 554). В общия брой на пенсионерите с новоотпуснати пенсии през 2010 г. най-много са пенсионерите на възраст 60-64 години (44%).

◆ От пенсионерите с новоотпуснати **лични** пенсии най-много са във възрастовата група от 60 до 64 години – 49,2%. В същата възрастовата група с новоотпуснати лични пенсии са най-много от жените (61,7%) и най-много от мъжете (37,8%).

◆ В структурата на пенсионерите с новоотпуснати **наследствени** пенсии най-голям дял заемат лицата на възраст от 55 до 59 години (55,8%). В тази възрастова група попадат най-много от жените – 67,9%, а при мъжете най-голяма е групата на лицата до 44-годишна възраст – 62,3%.

Средна възраст на пенсионерите

Върху средната възраст на пенсионерите влияние оказват редица фактори като: средна продължителност на живота в България, средна възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии, нормативно определената възраст за придобиване право на пенсия и др. През 2010 г. възрастта за придобиване право на пенсия в масовия случай за мъжете е 63 г., а за жените – 60 години.

◆ **Средната възраст** на пенсионерите с **лични пенсии** към 31.12.2010 г. е **68,5 години**. В края на 2009 г. тя е била 68,4, а в края на 2008 г. – 68,3 години. На мъжете пенсионери средната възраст е 67,2 години, а на жените – 69,4. Или разликата е с 2,2 години повече за жените, което се дължи основно на по-голямата средна продължителност на живота при жените. Средната възраст на пенсионерите, получаващи **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст**, е **71,3 години**, като при мъжете е 70,5, а при жените – 71,9 години. От тях пенсионерите по **чл. 68, ал. 1-3 от КСО** са на възраст 71,7 години. За мъжете тя

е 71,6, а за жените – 71,9 години. За пенсионерите по **чл. 69 от КСО** средната възраст е 62,8, съответно 62,8 години при мъжете и 64,1 години при жените.

♦ Средната възраст на **пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии** през 2010 г. е **57 години**. Мъжете средно са се пенсионирали на 57 години, а жените – на 56,9 години. Тук се включват пенсионерите, получаващи всички видове пенсии. При **новоотпуснатите наследствени** пенсии за ОСВ средната възраст на пенсионерите е **53,4 години**, като за жените и мъжете тя е съответно 55,4 и 39,1 години. Възрастта, на която са се пенсионирали лицата за **осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО** през 2010 г. средно е **61,1 години** – мъжете на 61,7 години, а жените на 60,5 години. През 2009 г. средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии е 60,8, а през 2008 г. – 60,6 години. Средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии все още остава сравнително ниска спрямо нормативно определената за масовия случай, за което благоприятстват и някои нормативни условия:

- До 31.12.2010 г. осигурените лица работили при условията на първа и втора категория труд могат да се пенсионират по-рано от общите условия по чл. 68 КСО, ако отговарят на изискванията на §4 от Преходните разпоредби на КСО;
- Удълженият до 31.12.2014 г. срок за ползване на преференциални права за пенсиониране на работилите в миннодобивната промишленост. Това са лицата, които се пенсионират на най-ниската пенсионна възраст – 45 години.
- Непрекъснато се допълваха списъците с длъжности и професии, които се пенсионират при преференциални условия и се удължават сроковете за ползването им.

♦ Средната възраст на **пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии за осигурителен стаж** и възраст по реда на **чл. 69 от КСО** на военнослужещи, офицери и сержанти е **50,6 години**. В сравнение с 2009 г., когато е била 50,4 години, тя бележи слабо нарастване. Преходната разпоредба на КСО за пенсиониране по условията на отменения Закон за пенсиите относно тази категория лица действаше до 31.12.2003 г., но след промените (ДВ, бр. 67 от 2003 г.) офицерите и сержантите от МВР можеха да се пенсионират по отменения Закон за пенсиите до края на 2005 г., ако до 31.12.2003 г. имат необходимия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия. С допълнителни промени на чл. 69 от КСО от 01.01.2008 г. (ДВ, бр. 109 от 2007 г.) списъкът на лицата, които могат да се пенсионират по реда на чл. 69 от КСО, се допълни с държавните служителите от Държавна агенция „Национална сигурност“. Даде се възможност на лицата, които имат право да се пенсионират по реда на чл. 69 от КСО, да се възползват от това си право при уволнение, независимо от възрастта, ако имат 25 години осигурителен стаж, от които две трети са действително изслужени на определени длъжности. С приетия нов Закон за отбраната и въоръжените сили на РБ (ДВ, бр. 35/2009 г., в сила от 12.05.2009 г.) при придобиване на права по КСО, прослуженото време на кадрова военна служба по отменения ЗОВС се зачита за военна служба. Със същия закон вече една година осигурителен стаж се зачита за три години от трета категория труд за военнослужещите, участващи в операции и мисии извън страната с висока степен на риск. За тези с ниска степен на риск – една година действително изслужено време се зачита за две години осигурителен стаж от трета категория труд при пенсиониране.

♦ Средната възраст на получаващите лична пенсия за **инвалидност поради общо заболяване** през 2010 г. е **58,7 години**. За сравнение, през 2009 г. тя е 58,6 години. В разпределението по пол средната възраст на жените е 59,7 години, или 2,3 години повече спрямо тази на мъжете – 57,4 години. При **новоотпуснатите лични** пенсии средната възраст е 51,5 години (за 2009 г. е 51,5), а при **наследствените** – 41,7 години. По групи намалена работоспособност/вид и степен на увреждане в сравнение с предходната година средната възраст на лицата:

- с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90%, намалява от 53,2 на **53** години;
- с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 71 до 90%, се запазва **51,5** години;

- с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70%, се увеличава от 50,9 на **51,2** години.

♦ Сравнително по-ниска е **средната възраст** на пенсионерите с **новоотпуснати лични пенсии за инвалидност поради ТЗПБ**. Към 31 декември 2010 г. тя е **46,2 години**. Мъжете средно са получили пенсия на 45,2 години, а жените – на 49,2 години. Възрастта на пенсионерите, получаващи **наследствени пенсии**, от този вид е средно 47,5 години, като при жените е 50,5, а при мъжете – 24,6 години.

Среден индивидуален коефициент (ИК)

Индивидуалният коефициент е важен показател, характеризиращ размера на пенсията на всеки пенсионер. С влизането в сила от 01.01.2000 г. на Кодекса за задължително обществено осигуряване (от 2003 г. Кодекс за социално осигуряване), той бе включен във формулата за изчисляване размера на пенсията. Индивидуалният коефициент е пряко свързан с дохода, върху който са внесени осигурителните вноски за периода от три последователни години от последните 15 години осигурителен стаж до 31.12.1996 г., и с дохода, върху който са внасяни вноски за периода след тази дата до датата на пенсионирането. Колкото по-висок е този доход спрямо средния за страната, толкова по-голям е индивидуалният коефициент, а оттам и размерът на пенсията.

Средният индивидуален коефициент на пенсионер за личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** – състояние към 31.12.2010 г., е **1,315** (при 1,314 за 2009 г.). За мъжете е 1,599, а за жените 1,099. Общо при новоотпуснатите пенсии средният индивидуален коефициент е по-нисък – 1,292, като за жените е 1,087, а за мъжете 1,488. С индивидуален коефициент **до 1 са 32,5%** (535 607) от общия брой лични първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст**. От тях 18,8% (100 449) се получават от мъже, а много по-голямата част 81,2% (435 158) – от жени.

- С коефициент **от 1 до 2 са 55,4%** или 912 302 пенсионера. От тях мъжете са 50,2% (458 291), а жените – 49,8% (454 011). Тук съотношението между мъжете и жените е много близко, макар и с лек превес на мъжете.
- Получаваните пенсии с индивидуален коефициент **от 2 до 3 са 9,1%** (149 538) от личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст. Получавани от мъже са 119 167 (79,7%), а от жени – 30 371 (20,3%).
- С коефициент **от 3 до 4 са 1,6%** (26 093) от пенсиите. От тях мъжете са 81,6% (21 291), а жените – 18,4% (4 802).
- С коефициент **над 4 са 0,3%** (5 581) от получаваните лични пенсии за ОСВ. От тях 79,8% (4 456) са мъжете и 20,2% (1 125) са жените.
- Без индивидуален коефициент (отпуснати на минимален размер) са **1,1%** (17 387) от получаваните лични пенсии за ОСВ. От тях 43,2% (7 519) са мъжете и 56,8% (9 868) са жените. Тук жените отново са повече.

Както се вижда, с високи индивидуални коефициенти над 2, 3 и 4, зад които стоят респективно високи работни заплати или осигурителен доход, категорично с дял от около 80% са мъжете. Много по-малкият дял на жените с високи индивидуални коефициенти е между 18,4% и 20%. Същевременно 81% от най-ниските индивидуални коефициенти със стойност до 1 са на жени.

Сравненията сами по себе си говорят за нивото на равнопоставеност или неравнопоставеност на половете, измерена през легалното заплащане и реалния осигурителен доход, рефлектиращи пряко в индивидуалния пенсионерски коефициент. Заплащането от своя страна зависи и от вида на изпълнителните дейности, в които са били заети жените и мъжете.

По **категории труд** средният индивидуален коефициент на личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** към 31.12.2010 г. е както следва:

- За работилите при условията на **първа категория труд** ИК е **1,756**. При мъжете е 1,828, а при жените – 1,544. За **новоотпуснатите** пенсии ИК е 2,263 (1,845 за мъжете и 2,640 за жените).

➤ За **втора категория труд** средният ИК е **1,446** (мъже – 1,559, жени – 1,257). При **новоотпуснатите** пенсии средният ИК е 1,501 (мъже – 1,674, жени – 1,436).

➤ За работилите при най-масовата **трета категория труд** средният ИК е **1,157** (1,456 – мъже и 1,064 – жени). При **новоотпуснатите** пенсии ИК е 1,164 (мъже – 1,422, жени – 1,082).

◆ Средният индивидуален коефициент на личните първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване /състояние/** е **0,964**, при 0,967 за 2009 г. (мъже – 1,088 и жени – 0,868). С индивидуален коефициент 0,990 са пенсионерите с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90%, с коефициент 0,975 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90% и с 0,938 са тези с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99%.

➤ При **новоотпуснатите** лични първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** средният ИК е 1,033 (мъже – 1,126 и жени – 0,924), при 1,046 за 2009 г. За пенсионерите с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90% средният ИК е 1,060. С коефициент 1,072 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90% и коефициент 1,007 тези с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99%.

◆ На пенсионерите с лични пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** средният индивидуален коефициент е 1,143 (мъже – 1,237 и жени – 0,931). Средният индивидуален коефициент на пенсионерите с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90% е 1,206, от 71 до 90% е 1,177 и с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99% коефициентът е 1,126.

➤ При **новоотпуснатите** лични първи пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест средният ИК е 1,160, (За 2009 г. е бил 1,178). За тези с намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90% е 1,147; с коефициент 0,616 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90%; и със СИК 1,205 – при намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99%.

Запазва се тенденцията индивидуалните коефициенти на мъжете да са по-високи от тези на жените. Дължи се на това, че мъжете имат по-висок осигурителен доход от жените, защото предимно работят в по-тежки условия при първа и втора категория труд с по-високи заплати, по-често заемат ръководни длъжности в стопанския сектор или в органите на управление на държавата, получават по-високо заплащане в сравнение с жените, не отсъстват от работа поради грижи за членове на семейството, стереотипно считано за задължение на жените.

Среден осигурителен стаж

Осигурителният стаж се изчислява в години, месеци, дни и часове. За осигурителен стаж се зачита времето, през което лицата, работили по трудово или служебно правоотношение, или без трудово правоотношение по граждански договор, за което са внесени или дължими осигурителни вноски. На самоосигуряващите се лица се зачита за осигурителен стаж времето, за което са внесени осигурителните вноски.

Без да се внасят осигурителни вноски се зачита:

- 1) времето на платен и неплатен отпуск за отглеждане на малко дете;
- 2) времето на платени и неплатени отпуски за временна неработоспособност и за бременност и раждане;
- 3) времето на неплатен отпуск до 30 работни дни през една календарна година;
- 4) времето, през което лицето е получавало обезщетение за безработица;
- 5) при самоосигуряващите се лица, осигуряващи се за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство, времето за периодите на платени и неплатени отпуски за временна неработоспособност, бременност и раждане и за отглеждане на малко дете.

За осигурителен стаж при пенсиониране се зачита и:

1) времето след 1 януари 1996 г., през което родител/осиновител на дете-инвалид е полагал постоянни грижи за него до навършване на 16-годишна възраст, поради което не е работил по трудово или по служебно правоотношение и не е бил осигурен;

2) времето след 1 януари 2001 г., през което родител/осиновител или съпруг/съпруга са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто, постоянно нуждаещи се от чужда помощ, за което не са били осигурени или не са получавали пенсия;

3) времето на наборна или мирновременна алтернативна служба;

4) времето, през което неработеща майка е гледала дете до 3-годишна възраст;

5) времето, за което са внесени осигурителни вноски за недостигащия до 5 години осигурителен стаж.

За осигурителен стаж при пенсиониране по чл. 68, ако това е по-благоприятно за лицата, се зачита в съотношение 4 години за 5 години от трета категория труд времето, през което лицата едновременно са работили по трудов договор при пълно работно време и по допълнителен или втори трудов договор за не по-малко от 3 часа, като еднолични търговци и собственици или съдружници в търговски или неперсонифицирани дружества, а също така ако са упражнявали свободна професия и/или занаятчийска дейност.

♦ **Средният осигурителен стаж**, превърнат към трета категория труд, към 31 декември 2010 г. при **личните първи пенсии /състояние/ за осигурителен стаж и възраст** е 36,8 години, а при новоотпуснатите – 38,8 години. За мъжете е 43,1 като при новоотпуснатите намалява на 41 години. При жените е 32,1 а при новоотпуснатите – 36,4 години. **Действителният стаж** при личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст е 33 години (мъже – 35,7; жени – 30,9). При новоотпуснатите действителният стаж е 35,1 години (мъже – 35,2; жени – 34,9).

➤ Средният осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ по **чл. 68 от КСО /състояние/** е 33,1 години, а превърнатият – 36,3 години. За мъжете действителният стаж е 36,3 години, а 42,5 години – превърнатият. При жените средният осигурителен стаж е по-нисък отколкото при мъжете и разликата между действителния и превърнатия е значително по-малка, като стойностите са съответно 30,9 и 32,1 години. При новоотпуснатите пенсии действителният стаж е 35,3 г., а превърнатият – 38,3 г.

➤ Средният осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ по **чл. 69 от КСО /състояние/** е 31,2 години действителен, а превърнатият е 47,1 години. Значително по-висока е разликата между действителния и превърнатия стаж на тази категория пенсионери отколкото на лицата, пенсионирали се по чл. 68 от КСО. Сравнително малка е разликата между действителния осигурителен стаж на мъжете и жените, съответно 31,3 и 29,2 години, но пак по-ниската стойност е за жените. При мъжете превърнатият стаж е 47,2 години, а при жените – 43,1 години. Разликата между действителния (30,3 г.) и превърнатия стаж (47,0 г.) при новоотпуснатите пенсии е 16,7 г.

♦ При пенсиите за **инвалидност поради общо заболяване** към 31.12.2010 г. действително положеният осигурителен стаж средно е 22,3 години, а признатият по чл. 75, ал. 2 от КСО – 12,2 години. За мъжете и действителният стаж (22,4 години) и признатият стаж (14,5 г.) са по-високи от съответните средни стойности за двата пола. За жените продължителността и на двата вида стаж е по-кратка от средните стойности за двата пола. Действителният е 22,1 г., а признатият – 10,4 г. При новоотпуснатите пенсии тези величини са доста по-ниски. Действителният среден трудов стаж е 19 години, а признатият – 11,0 години, като при мъжете 19,2 е действителен и 11,4 години признат, а при жените – 18,8 действителен и 10,5 години признат.

Данните сочат, че при всички случаи **жените средно имат по-ниска продължителност на стажа**, поради по-ниската законова възраст за пенсиониране и по-чести отсъствия от

пазара на труда поради грижа за зависими членове на домакинството, безработица и др.

Средни размери на личните пенсии за трудова дейност по пол

Средният месечен размер пенсия на пенсионер през 2010 г. е **263,44 лв.** Нарастването спрямо 2009 г. е със 7,8% в номинално и 5,2% в реално изражение.

◆ При пенсионерите с **лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст** към 31.12.2010 г. общият средномесечен основен размер на пенсията е нараснал с 1,4% (**257,59 лв.**) спрямо края на 2009 г. (253,88 лв.). При разпределението по пол се запазва тенденцията средният месечен размер на пенсията при мъжете (343,46 лв.) да е значително по-голям от този на жените (192,31 лв.). Тъй като в размера на пенсиите се отразяват по-ниските трудови и осигурителни доходи на жените, по-ниските индивидуални коефициенти на жените, както и по-ниският среден осигурителен стаж на жените в сравнение със същите показатели за мъжете, вследствие тези зависимости средностатистически жените получават по-ниски пенсии.

• Общият средномесечен размер на пенсиите на лицата, пенсионирани се по **чл. 68 от КСО**, е **247,26 лв.** Пенсиите на мъжете средномесечно са 329,38 лв., а на жените 192,03 лв., или жените вземат със 137,35 лв. средно по-малко от мъжете.

• Разликата в средномесечните размери на пенсиите на жените и мъжете пенсионери – военнослужещи и приравнени към тях (**чл. 69 от КСО**) и през 2010 г. е сравнително малка (7%). Мъжете получават лични първи пенсии в размер 445,69 лв., а жените – 414,67 лв. Общият среден размер на пенсиите на двата пола (**444,96 лв.**) надвишава значително средния размер на пенсиите на лицата, придобили право на най-масовата пенсия по чл. 68 от КСО (247,26 лв.).

◆ Пенсионерите с лични първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** имат среден размер на пенсията **183,56 лв.** И тук разликата в размера на пенсията между двата пола се запазва. Мъжете получават 204,83 лв., или с 37,87 лв. повече от жените (166,96 лв.). Много голяма е разликата в средните размери на пенсиите на военнослужещите (247,74 лв.) и на останалите трудови пенсии за инвалидност поради общо заболяване (183,66 лв.). Военнослужещите получават средно с 64,08 лв., или 0,7 пъти по-висока пенсия за инвалидност.

◆ Разпределението по пол на пенсионерите с лични първи пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** към 31.12.2010 г. показва, че средномесечният размер на пенсията при мъжете е 200,70 лв., а при жените – 160,04 лв. Общият среден размер на пенсията за ТЗПБ е **188,22 лв.**, което е с 4,66 лв. повече спрямо другия вид пенсия за инвалидност – по чл. 74 от КСО (183,56 лв.).

Средни размери на личните пенсии за трудова дейност по възрастови групи и пол

Осигурителен стаж и възраст

През 2010 г. личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст за всички възрастови групи са със среден основен месечен размер 257,59 лв. С най-висок средномесечен размер на пенсиите са пенсионерите до 40 години и между 40 и 44 години (съответно 557,93 лв. и 465,77 лв.). В тези възрастови групи попадат 420 пенсионери, или 0,03% от общата съвкупност на пенсионерите с лични пенсии за ОСВ (1 629 121 души). Следващите по големина месечни размери (447,08 лв.) се получават от пенсионерите на възраст между 50 и 54 години и от тези между 45 и 49 години (424,46 лв.). Това са предимно хора, работили в условията на първа и втора категория труд, придобили право на пенсия на по-ниска възраст. Тук попадат и военнослужещи, приравнени на тях и други по специален режим за ранно пенсиониране. Най-голямата по брой група на 65-69-годишните (22,4%) е със среден основен месечен размер 256,39 лв. С най-ниски средномесечни размери на пенсиите са лицата на възраст над 95 години и възрастовите групи на 90-94- и 85-89-годишните, които са 5,6% от общия брой. Най-възрастните в посочените групи получават

съответно 189,45 лв., 195,08 и 201,06 лв., което е показателно за изоставането на размерите на пенсиите с отдалечаване във времето от момента на отпускането им. Този факт е безспорен и прилаганите до сега механизми за осъвременяване и индексирание на пенсиите не преодоляват тенденцията за изоставящи размери на пенсиите на пенсионерите в по-високите възрастови групи.

Според **разпределението по пол и възраст** мъжете, попадащи във възрастовата група до 40 години и между 40-44-годишните, са с най-висок среден месечен размер на пенсията, съответно – 557,93 лв. и 467,04 лв. При жените със значително по-висок от средния размер пенсия за всички жени са групите на 45-49-годишните (441,34 лв.) и 40-44-годишните (397,61 лв.). Най-нисък размер на пенсията за мъжете и жените се наблюдава при най-възрастните – над 95-годишните (съответно 239,83 лв. и 140,21 лв.).

Инвалидност общо заболяване

Разпределението по възрастови групи при пенсиите за инвалидност поради общо заболяване показва, че най-висок е средният размер (192,24 лв.) на хората на възраст 75-79 години, следвани от 55-59-годишните със средна пенсия 191,51 лв. След тях е възрастовата група на 70-74-годишните, които получават средна месечна пенсия 191,60 лв. Тези три възрастови групи представляват 31,2% от общата съвкупност (314 883) на пенсионерите с лични първи пенсии за ИОЗ. С най-ниски средномесечни размери на пенсиите е групата до 20 години – 124,94 лв., следвани от 20-24-годишните – 137,17 лв. поради ниските възнаграждения и осигурителен доход на по-младите хора и по-краткия им осигурителен стаж. Те заемат 0,3% от общия брой.

В разпределението по пол и възраст с най-висок средномесечен размер на пенсията за ИОЗ при мъжете са тези от възрастовата група на 80-84-годишните – 254,61 лв., докато при жените се наблюдава при 55-59-годишните (177,71 лв.). С най-нисък размер на пенсията и при двата пола е групата на 20-годишните. В тази възрастова група средномесечният размер на пенсията за ИОЗ при жените (130 лв.) е по-висок със 7,2% от този при мъжете (120,68 лв.).

Трудова злополука и професионална болест

Най-висок средномесечен размер на пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест получават пенсионерите на възраст 55-59 години (196,15 лв.), следвани от групата на 65-69-годишните със среден размер 195 лв. Те съставляват 25,4% от получаващите този вид пенсия. С най-ниски средномесечни размери на пенсиите са 20-24-годишните (134,73 лв.).

Според **разпределението по пол и възраст** с най-висок среден размер на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест при мъжете са тези на възраст между 70-74 години (210,40 лв.), докато за жените се наблюдава при 40-44-годишните (168,45 лв.). С най-нисък размер на пенсията и за мъжете и за жените е групата на 20-24-годишните (съответно 134,43 лв. и 136,08 лв.).

Средна продължителност на получаване на пенсиите по пол

Средната продължителност за получаване на една лична пенсия се определя от данните за броя на прекратените лични пенсии поради смърт за отчетната година и от информацията за годината, през която са били отпуснати тези пенсии, т.е. продължителността за получаване на даден вид пенсия. Действителните разходи за пенсии зависят не само от нивото на заплащаните пенсии, но и от периода на изплащане на пенсията, който от своя страна зависи от възрастта за пенсиониране и средната продължителност на живот.

През 2010 г. средната продължителност на получаване на една пенсия е **20,2** години, което е увеличение с 0,4 години спрямо продължителността през 2009 г. (19,8 г.). Запазва се тенденцията продължителността на получаване на пенсия при жените да е по-дълга

от тази при мъжете. Жените получават пенсия 22,9 години, докато мъжете с 5,4 години по-кратко, или 17,5 години.

- **Общо за всички видове лични пенсии** средната продължителност за получаване при мъжете е по-кратка от тази за жените, като разликата в средната продължителност за получаване на една пенсия между двата пола от един продължителен период с тенденция на намаление до 5,1 през 2008 г., през 2010 г. се характеризира отново с нарастване на 5,4 години (при 5,3 години през 2009 г.)

- Средната продължителност на получаване на личните пенсии **за осигурителен стаж и възраст** е общо 21,5 години, като при жените е 24,2, а при мъжете 19,1 години. От тях работещите при условията на първа категория труд получават пенсия средно 23,4 години, втора категория – 18,6 години и трета категория – 23,5 години. Отчетена е тенденция за нарастване на средната продължителност за получаване на една лична пенсия за осигурителен стаж и възраст – трета категория труд. При 16,7 за 2000 г. и **23,5** години за 2010 г., за този период продължителността на получаване на пенсията е нараснала с 6,8 години..

- Аналогична е тенденцията и при пенсиите за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест**, като за периода 2000-2008 г. средната продължителност за получаване на една лична пенсия непрекъснато нараства в диапазона от 27,0 на 32,7 години. Тази тенденция през 2009 г. се прекъсва, като е отчетено снижаване до 29,6 години. През 2010 г. средната продължителност за получаване на една лична пенсия е **29,4** години. Поради специфичните законови условия за правото на получаване на този вид пенсии, в сравнение с пенсиите за инвалидност общо заболяване, те средно са получавани много по-дълго време. Мъжете ги получават средно 29,0 г., а жените 30,4 г.

- Средната продължителност за получаване на една лична пенсия за **инвалидност общо заболяване** за периода 2000-2010 г. се мени в границите от 14,4 за 2000 г. до 8,1 години за 2005 г., като през този период тенденцията е към снижаване. За периода 2006-2008 г. нараства от 8,7 на 9,6 години, през 2009 г. намалява на 8,7 години, и през 2010 г. отново нараства на **9,1** години. От мъжете са получавани средно 8,2 години, а от жените – 10 години.

Сравнителният анализ по видове пенсии показва, че средната продължителност за получаване на една лична пенсия е най-дълга за пенсионерите с пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест, следвани от пенсиите за осигурителен стаж и възраст. Най-кратко получават лична пенсия пенсионерите с пенсии за инвалидност поради общо заболяване, тъй като тя има срочен характер. Подобна зависимост на наблюдаваните видове пенсии се забелязва и по пол.

Прекратени пенсии по причина за прекратяване

Общият брой на прекратените и спрени пенсии към 31.12.2010 г. (143 538) се е увеличил с 3,1% спрямо броя им през 2009 г. (139 286). От тях 121 327 са лични и 22 211 наследствени. Пенсията се прекратява при отпадане на основанието за получаването ѝ. През 2010 г. се наблюдава нарастване с 4 277 броя на прекратените пенсии по причина „промяна на вида на пенсията“ – променили вида си от пенсии за инвалидност в пенсии за осигурителен стаж и възраст (поради изпълнени условия за отпускане на пенсия за ОСВ). В зависимост от причините за прекратяване най-много са прекратените пенсии поради смърт на пенсионера – 100 028, или 69,7%. На второ място са прекратените поради промяна на вида на пенсията – 19 742, което е 13,8% от всички прекратени пенсии. Поради рехабилитиране на инвалиди и поради прехвърляне на пенсионната преписка в друго ТП на НОИ са прекратени 11 737 пенсии, или 8,2%. Спрямо 2009 г., когато прекратените поради смърт са били 98 643 пенсии, те са се увеличили с 2%, а прекратените поради промяна на вида на пенсията през 2010 г. са се увеличили с 27,7% (4 277 бр.).

- От всички 97 400 лични пенсии, прекратени поради смърт, 49,1% са на жени и 50,9% на мъже.

- Броят на прекратените поради смърт лични пенсии за осигурителен стаж и възраст е 76 931, от които 40 219 (52,3%) на мъже и 36 712 (47,7%) на жени.

- През 2010 г. са прекратени след рехабилитиране на инвалиди или поради смърт 20 781 лични пенсии за инвалидност. От тях 10 497 (50,5%) са на мъже и 10 284 (49,5%) на жени. Средната продължителност на получаване на тези пенсии е 9,4 години. Мъжете са ги получавали средно 8,7 години, а жените – 10,2 години. От прекратените поради рехабилитиране (5 441) 57,3% са на жени и 42,7% на мъже. Средната продължителност на получаването им за периода от инвалидизирането до възстановяването на работоспособността е 5,4 г. като при жените така и при мъжете.

- Прекратените (по причина на смърт или след рехабилитиране) лични пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** през 2010 г. са 20 388, при 25 376 през 2009 г. Прекратените пенсии на мъже са 10 209 (50,1%), а на жени те са 10 179 (49,9%).

- Най-малък брой след рехабилитиране на инвалиди или поради смърт са прекратените пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** – 393 пенсии. От тях мъжете са 73,3% (288 бр.), а жените 26,7% (105 бр.).

Средни показатели за добавките към пенсиите през 2010 г. по пол и вид на добавката

Всички добавки, които се изплащат към пенсиите към 31.12.2010 г. (като състояние и новоотпуснати), общо са **954 868**, или с 24 446 по-малко отколкото в края на 2009 г. (979 314).

- От тях с най-голям относителен дял са **добавките по чл. 84 от КСО**, или така наречените вдовишки добавки. Отпускат се на преживелия съпруг/съпруга в размер 20 на сто от пенсията/те на починалия съпруг/съпруга. Към 31 декември 2010 г. техният брой е **693 642**. Нарастването им спрямо 2009 г. е 1,5%. **Жените**, получаващи вдовишка добавка (552 843), са близо 4 пъти повече от мъжете с право на такава (140 799). **Средният месечен размер** на добавката към 31.12.2010 г. е **40,87 лв.**, като при жените е 44,14 лв. (44,17 лв. за 2009 г.), а при мъжете – 28,01 лв. (28,18 лв. за 2009 г.). Общо той е с 0,03 на сто по-нисък от изплатения за 2009 г. Статистиката показва, че мъжете получават по-високи пенсии от жените и съответно добавките, изчислени от техните пенсии, също са по-високи.

- Към края на годината се изплащат **106 295 добавки за чужда помощ**. В сравнение с края на 2009 г. броят им е намалял с 5,2%. За сметка на ДОО се изплащат 92 067 добавки (86,6% от всички добавки за чужда помощ), а останалите са със средства от централния републикански бюджет.

- **Добавките по отменени закони** вече не се отпускат, но отпуснатите продължават да се изплащат до отпадане на основанието за изплащане. Такива са добавките за навършена 75- и 80-годишна възраст, които след деноминацията на лева останаха в пренебрежително малък размер – съответно 0,15 лв. и 0,23 лв. Продължава да се изплаща и добавката в размер 33,30 лв. за лица, пенсионирали се като миньори по отмененото ПМС № 40 от 1968 г., или отговаряли на неговите условия. Към 31.12.2010 г. са изплатени **92 636 добавки за старост** и **38 581 миньорски добавки**.

- Към края на 2010 г. са изплатени **10 561 добавки** съгласно **чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица**, или със 77 повече отколкото през 2009 г.

- Въз основа на Указ № 1611 на инвалидите от войните и по чл. 5 от ЗВВ са изплатени **13 512 добавки за ветераните от войните**, или с 3 449 по-малко отколкото към края на 2009 г.

Запазва се очерталата се от 2003 г. насам тенденция на намаляване в броя на пенсиите, към които се получават различните видове добавки. През 2010 г. техният брой (166 344) е намалял с 6,1 на сто, спрямо броя им (177 175) в края на 2009 г.

ГАРАНТИРАНИ ВЗЕМАНИЯ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ

Със Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя (ЗГВРСНР) към НОИ се създаде специален фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ (обн., ДВ, бр. 37 от 04.05.2004 г.). Предназначението на фонда е да осигури защита на вземанията на работниците и служителите, произтичащи от трудовите им правоотношения, когато спрямо техните работодатели е открито производство по несъстоятелност.

Работодателите са задължени да внасят определени месечни вноски във фонда за работещите при тях по трудово правоотношение работници и служители. Вноската за фонда е за сметка на работодателя и се определя ежегодно със закона за бюджета на държавното обществено осигуряване.

Фондът се управлява от надзорен съвет и директор.

Надзорният съвет на фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ е орган, който се състои от осем члена:

- четирима представители на национално представените работодателски организации;
- двама представители на представителните синдикални организации;
- двама представители на Министерския съвет – по един от Министерство на труда и социалната политика и от Министерство на финансите.

По-голямото представителство на работодателските организации в състава на надзорния съвет се основава на обстоятелството, че вноските във фонда се правят изцяло и само от работодателите и те са заинтересовани от ефективното управление на фонда съобразно предназначението му.

Мандатът на надзорния съвет е три години. Всяка година от неговия състав на ротационен принцип се избира председател. На надзорния съвет на фонд ГВРС са възложени няколко функции. Той упражнява правомощията си по чл. 11 от ЗГВРСНР като:

- Приема правилник за организацията и дейността си;
- Утвърждава Инструкция за реда и начина за осигуряване на текущия обмен на информация между Националната агенция за приходите и фонд ГВРС по предложение на директора на фонда;
- Приема решения за отписване на несъбираеми вземания след приключване на производството по несъстоятелност на работодателя, въз основа на информация от ръководството на функция „Събиране“ в Териториална дирекция на НАП София-град и доклад на директора на фонда;
- Определя с решение размера на годишната издръжката на фонда, съгласно чл. 15, ал. 1, т. 3 от ЗГВРСНР;
- Утвърждава проекта на годишния бюджет на фонд ГВРС;
- Разглежда, обсъжда и приема по предложение на директора на фонда вътрешни правила за инвестиране на временно свободните парични средства;
- Взема решение за инвестиране на временно свободните парични средства на фонда по реда на чл. 16 от ЗГВРСНР, като ежегодно приема годишна инвестиционна програма на фонда;
- Утвърждава ежегодно основните насоки и плана за осигуряването със средства на фонда, които са база за разработването на годишната инвестиционна програма;
- Утвърждава списък на банките, които обслужват фонда, определени по реда на чл. 29 от Кодекса за социално осигуряване;

- Приема отчета за изпълнение на бюджета на фонда и отчета за изпълнение на годишната инвестиционна програма като неразделна част от него;
- Прави предложение пред управителя на Националния осигурителен институт за назначаване и освобождаване на директора на фонда и определя възнаградението му;
- Определя с решение лицето, на което ще се делегират правомощия да изпълнява функциите на директор на фонда за периодите, в които титулярът е в отпуск, командировка, трайно отсъствие, физическа или фактическа невъзможност да изпълнява функциите си и го предлага на управителя на НОИ;
- Осъществява контрол върху дейността на директора на фонда;
- Приема решения по други въпроси в съответствие с разпоредбите на ЗГВРСНР.

Директорът на фонд ГВРС се назначава от управителя на НОИ по предложение на НС на фонда и има четиригодишен мандат. Директорът представлява фонда и осъществява оперативното му ръководство като упражнява правомощията по чл. 12, ал. 3 от ЗГВРСНР, а именно:

- Действа като разпоредител с бюджета на фонда;
- Съвместно с Главна дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“ в Централното управление на НОИ извършва дейността по чл. 13а, ал. 1, т. 28 от Правилника за организацията и дейността на Националния осигурителен институт;
- Съвместно с Главна дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“ в ЦУ на НОИ разработва методически указания, формуляри и образци за изплащане на гарантираните вземания;
- Решава всички останали въпроси, които не са от изключителната компетентност на надзорния съвет и на управителя на НОИ, във връзка с дейностите по гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност;
- Прави предложения за промени в правилника за дейността на фонд ГВРС и правилника за организацията и дейността на надзорния му съвет;
- Дава становища, мнения и препоръки по нормативни актове и други въпроси, свързани с дейността на фонда;
- Разработва Вътрешни правила за инвестиране на временно свободните парични средства на фонда и ги предлага за утвърждаване от надзорния му съвет;
- Разработва ежегодно Основни насоки и план за осигуряване средствата на фонда и ги предлага за утвърждаване от надзорния съвет на фонд ГВРС;
- Разработва и предлага изменения и допълнения на Инструкцията за реда и начина за осигуряване на текущия обмен на информация между Националната агенция за приходите и фонд ГВРС;
- Прави предложение пред надзорния съвет на фонда за отписване на несъбираемите вземания след приключване на производството по несъстоятелност на работодателя въз основа на предоставена информация от ръководството на функция „Събиране“ в Териториална дирекция на НАП София-град;
- Изработва и предлага на надзорния съвет на фонда ежегодно до края на месец декември проект на годишна инвестиционна програма;
- Ръководи изпълнението на годишната инвестиционна програма на фонда, подпомаган от отдел „Методология, финанси, инвестиционна дейност и банково обслужване“ към Главна дирекция „Финансово-счетоводна дейност“ на Националния осигурителен институт, съгласно приетите Вътрешни правила за инвестиране на временно свободните парични средства на фонда;
- Подготвя отчета за изпълнението на бюджета и годишната инвестиционна програма на фонда;
- Изготвя тримесечни текущи отчети за състоянието на приходната и разходната част на фонда, а също и за достигнатата доходност от инвестиции.

Административното, техническото, счетоводното, правното и информационното обслужване на фонда се извършва от Националния осигурителен институт на основание чл. 13 от ЗГВРСНР.

Съгласно разпоредбите на чл. 28 от ЗГВРСНР, в резултат на изплащането на гарантирани вземания на работниците и служителите от средствата на фонда, в негова полза възниква правото на иск срещу работодателя в размер на масата на изплатените средства. В производството по несъстоятелност, във връзка с изплатените гарантирани вземания на работниците и служителите, фондът се представляваше до 2009 година включително от Агенцията за държавни вземания (АДВ), а от 2010 година фондът се представлява от ръководството на функция „Събиране“ в Териториална дирекция на НАП София-град.

Задължение за внасяне на вноски и осигурени лица във фонда

Съгласно Закона за гарантираните вземания на работници и служители при несъстоятелност на работодателя, **задължени лица са всички физически и юридически лица**, които наемат лица по трудово правоотношение и спрямо които може да се открие производство по несъстоятелност по реда на Търговския закон или по реда на специални закони. Те са длъжни да внасят задължителните месечни вноски във фонда за работещите при тях по трудово правоотношение работници и служители с изключение на лицата, които са:

- съдружници в търговските дружества;
- членове на органите на управление и контрол на търговеца;
- съпрузи и роднини по права линия на търговеца – физическо лице или на лицата по предходните две подточки.

Вноски във фонда не се внасят от работодателите, визириани в § 1, т. 1 от Допълнителните разпоредби на Кодекса на труда, спрямо които не може да се открие производство по несъстоятелност, тъй като не са „търговци“ по смисъла на закона. Това са държавните учреждения – министерства, изпълнителни агенции, общини, учебни заведения, висши училища, институти, регистрирани партии по Закона за политическите партии, регистрирани вероизповедания по Закона за вероизповеданията и др. Не са задължени лица по смисъла на чл. 2 от ЗГВРСНР също и неперсонифицирани дружества, търговски представителства, народни читалища, синдикални организации, нотариуси и адвокати.

Вноската за фонда се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО, но не може да надвишава 0,5 % от възнаграждението. Размерът ѝ се намали от 0,5 %, валидна за периода 2005-2008 г., на **0,1 %** за 2009 г. и 2010 г. Вноски се дължат върху изплатени или начислени брутни трудови възнаграждения, но върху не повече от максималния месечен размер на осигурителния доход, определен със Закона за бюджета на ДОО, който за 2010 г. е **2 000 лв.** В случай, че работникът или служителят има сключен трудов договор с повече от един работодател, вноски във фонда се дължат от всеки работодател поотделно. При вноските за фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ не се прилага минимален осигурителен доход. Не се дължат вноски върху плащанията на работниците и служителите от средствата за социални разходи, средствата за работно, униформено и представително облекло, както и парични обезщетения, дължими от работодателя по силата на нормативен акт. Това са паричните обезщетения по членове от 213 до 221 включително, чл. 222, ал. 2 и 3, чл. 224, 225, 331 от КТ. От 01.01.2007 г. вноски за фонд ГВРС се дължат и върху възнаграждението, което работодателят изплаща за своя сметка на работниците и служителите за първия работен ден от временната неработоспособност, а от 01.07.2010 г. за първите три работни дни от временната неработоспособност.

Със стартирането на Националната агенция за приходите от началото на 2006 г. и на база законови промени, в сила от 01.01.2006 г., контролът по внасянето на вноските във фонд ГВРС се осъществява от органите на НАП, а контролът по изплащането на гарантираните вземания се извършва от контролните органи на Националния осигурителен институт.

Националната агенция за приходите ежесечно предоставя на НОИ и на директора на фонда информация за размера на събраните приходи и просрочените вземания. Между НАП и фонд ГВРС има подписана Инструкция за реда и начина за осигуряване на текущия обмен на информация между Националната агенция за приходите и ръководството на фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“.

Дължимите, но невнесени вноски, се събират по реда на Данъчно-осигурителния процесуален кодекс, като се прилагат правилата за установяването и събирането на задължителните осигурителни вноски (чл. 21, ал. 2 от ЗГВРСНР).

Право и размер на гарантираните вземания

Право на гарантирани вземания имат работниците и служителите, за които са били внесени или дължими осигурителни вноски за всички осигурени социални рискове и на които трудовото правоотношение не е прекратено към датата на вписване на решението за откриване на производство по несъстоятелност или е прекратено през последните три месеца преди тази дата. Работниците и служителите, за да имат право на гарантирано вземане, работодателят трябва да е осъществявал дейност най-малко шест месеца преди началната дата на неплатежоспособността, посочена в решението по чл. 6 от ЗГВРСНР. Невнасянето на дължимите вноски от работодателя не лишава правоимащите работници и служители от гарантираните вземания. Правото на гарантирано вземане възниква от датата на вписване на решението за:

- 1) откриване на производство по несъстоятелност;
- 2) откриване на производство по несъстоятелност с едновременно обявяване в несъстоятелност;
- 3) откриване на производство по несъстоятелност, обявяване в несъстоятелност и прекратяване на производството по несъстоятелност поради недостатъчност на имуществото за покриване на разноските по производството.

Гарантираните вземания на работниците и служителите са начислените и неизплатени:

1. **трудова възнаграждения**, дължими от работодателя по индивидуални и колективни трудови договори;
2. **парични обезщетения**, дължими от работодателя по силата на нормативен акт.

С направената редакция на чл. 4, ал. 1 от ЗГВРСНР се разширява обхвата на лицата, които имат право на гарантирани вземания. От 1 юли 2006 г. такова право вече имат всички лица, които са били в трудово правоотношение с работодателя, независимо от срока му и продължителността на работното време. Това се отнася за лицата, за които не се внасят вноски за всички осигурени социални рискове. Тук попадат включените в програмата на МТСП „От социални помощи към осигуряване на заетост“, за които не се дължат вноски за фонд „Безработица“. Попадат и лицата, осигурени по реда на чл. 4, ал. 2 от КСО, когато са наети на работа при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец. Работодателите, които имат такива работници и служители, вече дължат и за тях вноски за фонд ГВРС.

Полагащият се размер на гарантираните вземания се определя в глава трета от ЗГВРСНР, като:

1. Гарантираните вземания на работниците и служителите, чиито трудови договори не са прекратени към датата на вписване на решението за откриването на производството по несъстоятелност, са в размер на:

- **последните три начислени, но неизплатени месечни трудови възнаграждения и парични обезщетения през последните 6 календарни месеца**, предхождащи месеца, в който е вписано решението за откриване на производство по несъстоятелност, но месечно **не повече от определения за тези случаи максимален размер**, ако работникът или служителът е бил в трудово правоотношение със същия работодател **не по-малко от три месеца;**

- **начислените, но неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения, но не повече от една минимална работна заплата**, установена за страната към датата на вписване на решението, ако към тази дата работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със същия работодател **по-малко от три месеца**;

2. Гарантираните вземания на работниците и служителите, на които трудовите договори **са прекратени** към датата на вписване на решението за откриването на производството по несъстоятелност, **са в размер на:**

- **последните три начислени, но неизплатени месечни трудови възнаграждения и парични обезщетения през последните 6 календарни месеца**, предхождащи месеца, в който е вписано решението за откриване на производство по несъстоятелност, но месечно не повече от определения за тези случаи максимален размер на гарантираните вземания, ако работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със същия работодател не по-малко от три месеца.
- **начислените, но неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения, но не повече от една минимална работна заплата**, установена за страната към датата на вписване на решението, ако към тази дата работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със същия работодател по-малко от три месеца.

3. В случай, че вземанията на работниците и служителите са само за начислени, но неизплатени парични обезщетения за сметка на работодателя, дължими по силата на нормативен акт или колективен трудов договор, гарантираното вземане е в размер на:

- неизплатените обезщетения, **но не повече от четирикратния размер на МРЗ**, установена за страната към датата на прекратяване на трудовото правоотношение, ако са били в трудово правоотношение със същия работодател **повече от три месеца**;
- неизплатените обезщетения, **но не повече от една минимална заплата**, ако трудовото правоотношение със същия работодател е **по-малко от три месеца**.

4. С допълнителната разпоредба на § 1 от ЗГВРСНР, която е в съответствие с прилагания от 01.01.2007 г. Регламент на Европейския съюз (ЕИО) № 1408/71, са защитени и служителите от клоновете на чужди компании.

- **Право на гарантирани вземания** при условията, по реда и в размерите, определени със ЗГВРСНР, имат работниците и служителите, наети по трудови правоотношения в предприятие – български работодател. Предприятието трябва да осъществява стопанска дейност на територията на Република България и да е обособена част от друго предприятие, осъществяващо стопанска дейност на територията на друга държава членка на ЕС или на друга държава от Европейското икономическо пространство. Когато по реда на законодателството на тази държава предприятието е в несъстоятелност и това се отнася и за обособената част от него в България, в този случай работникът или служителят, нает от такъв работодател, също има право на гарантирано вземане в размерите и сроковете, определени със ЗГВРСНР.

Едновременно с изплащането на гарантираните вземания се внасят и дължимите осигурителни вноски за държавното обществено осигуряване, допълнителното задължително пенсионно осигуряване и задължителното здравно осигуряване, в размерите определени в КСО.

Максималният месечен размер на гарантираните вземания се определя ежегодно със ЗБДОО и не може да бъде по-малък от две и половина МРЗ, установени към датата на вписване на решението. **За 2010 г. максималният месечен размер до 31.06.2010 г. е 720 лв., а от 01.07.2010 г. със Закона за изменение и допълнение на ЗБДОО за 2010 г., публ. в ДВ бр. 49 от 29.06.2010 г. максималният месечен размер стана 1 000 лв.**

Финансово състояние на фонд „ГВРС“

Годишната план-сметка за 2010 г. на фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ е утвърдена в приложение към Закона за бюджета на ДОО за 2010 г. Средствата на фонда не се включват в средствата на другите фондове на държавното обществено осигуряване и активите и пасивите му не могат да се обединяват с активите и пасивите на другите фондове на ДОО.

Основните параметри, заложи при разработването и отчитането на бюджета на фонд ГВРС за 2010 г., са следните:

НАТУРАЛНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ФОНД „ГВРС“ ПРЕЗ 2010 г.			
Показатели	План	Отчет	Изпълнение
	2010 г.	2010 г.	
Средногодишен брой лица, за които са внесени вноски за фонд „ГВРС“	1 901 411	1 817 951	95,6%
Средномесечно брутно трудово възнаграждение (лв.)	550,50	570,31	103,6%
Процент на вноската (определя се със ЗБ на ДОО)	0,1%	0,1%	
Доходност от инвестиции в ДЦК	4,25%	4,46%	
Лихвени проценти по срочни депозити в БНБ	0,57%	0,44%	
Разходи за издръжка на фонда, като % от годишните приходи на фонда	0,3%	0,3%	
Разходи по дейността по чл. 13 от ЗГВРСНР (1,5% от приходите от вноски във фонда)	1,5%	1,5%	
Брой на осиг. лица с изплатени гарантирани вземания	1 500	514	34,3%
Размер на изплатеното средно гарантирано вземане от фонд „ГВРС“ – на лице (лв.)	1 065	1 271,19	119,4%

Средногодишният брой на лицата, за които работодателят внася вноски във фонд ГВРС по отчетни данни за 2010 г., е с близо 83,5 хиляди по-малко от планирания брой, или с 4,32 на сто по-малко. Имайки предвид броя на лицата за предходната година може да се предположи, че намаленият брой спрямо планирания е в резултат от понижаване заетостта в икономиката на страната.

Отчетеното средномесечно брутно трудово възнаграждение е на ниво малко повече от планираното – 103,60 на сто.

Броят на лицата, на които са изплатени гарантирани вземания, са 34,27 на сто от планирания. За 2010 са изплатени гарантирани вземания за 81 лица в повече спрямо предходната 2009 г., т.е. през 2010 г., и то през втората половина на годината, се увеличава броят на лицата, получили обезщетение спрямо предходната година. И все пак броят е нисък. Основната причината за това е фактът, че фирмите, изпаднали в несъстоятелност, въпреки законовите промени /ДВ. бр. 48 от 2006 г./, не могат да покрият изискванията, необходими за изплащане на гарантирани вземания за работниците и служителите им от този фонд.

Отчетеното средно обезщетение на лице е 119,34 на сто от планираното. Това процентно завишение е в резултат от определения с изменение на ЗБДОО /ДВ. бр.49 от 29.06.2010 г./ по-висок размер на максималното месечно обезщетение за гарантирано вземане след 01.07.2010 г.

На основата на посочените по-горе параметри, изпълнението на бюджета на фонд ГВРС през 2010 г. е както следва:

ОБООЩЕНА ПЛАН-СМЕТКА НА ФОНД „ГВРС“ ЗА 2010 Г.				
ПОКАЗАТЕЛИ		ПЛАН	ОТЧЕТ	ИЗПЪЛНЕНИЕ
		(хил. лв.)	(хил. лв.)	(%)
I.	ПРИХОДИ	19 257,6	18 202,8	94,5%
1.	Осигурителни вноски	12 560,7	11 537,6	91,9%
2.	Приходи и доходи от собственост	6 550,8	6 421,4	98,0%
3.	Приходи от глоби, санкции и наказателни лихви	146,1	243,9	167,0%
4.	Други неданъчни приходи			
II.	РАЗХОДИ	2 166,3	885,9	40,9%
1.	Заплати и възнаграждения на персонала, нает по трудови правоотношения	25,2	25,0	99,5%
2.	Други възнаграждения и плащания на персонала	23,5	16,1	68,4%
3.	Осигурителни вноски за ДОО	167,2	58,7	35,1%
4.	Здравно-осигурителни вноски	79,0	27,1	34,2%
5.	Вноски за ДЗПО	33,8	10,4	30,7%
6.	Други текущи трансфери за домакинствата (гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя)	1 597,8	539,8	33,8%
6.1.	Плащания от фонд „ГВРС“ на вземания на работниците и служителите от предприятия в несъстоятелност	1 597,8	558,4	34,9%
6.2.	Възстановени суми на работодатели за изплатени от фонд „ГВРС“ гарантирани вземания на работници и служители (-)		-18,6	
7.	Разходи за издръжка на фонда	239,9	208,8	87,1%
III.	ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	17 091,3	17 317,0	101,3%
IV.	ФИНАНСИРАНЕ	-17 091,3	-17 317,0	101,3%

Приходи

Приходите във фонд ГВРС се набират от:

- задължителни месечни вноски за сметка на работодателите, които са и основният източник на приходи във фонда;
- приходи от встъпване в правата на удовлетворени от фонда кредитори в рамките на съдебното производство по несъстоятелност;
- възстановени от работодателя суми за изплатените от фонда гарантирани вземания и за внесените за сметка на работодателя осигурителни вноски;
- доходи от инвестиране на временно свободните парични средства на фонда, като законодателят е предвидил следните ограничения:
 - ценни книжа, издадени или гарантирани от държавата – не по-малко от 65 на сто от временно свободните средства. Именно с оглед на сигурността е предвидено най-голяма част от средствата на фонда да бъдат инвестирани по този начин по презумпция, че държавата не би могла да фалира и тези ценни книжа не носят риск;
 - общински облигации – не повече от 10 на сто от временно свободните средства;
 - депозити в банки – не повече от 25 на сто от временно свободните средства.

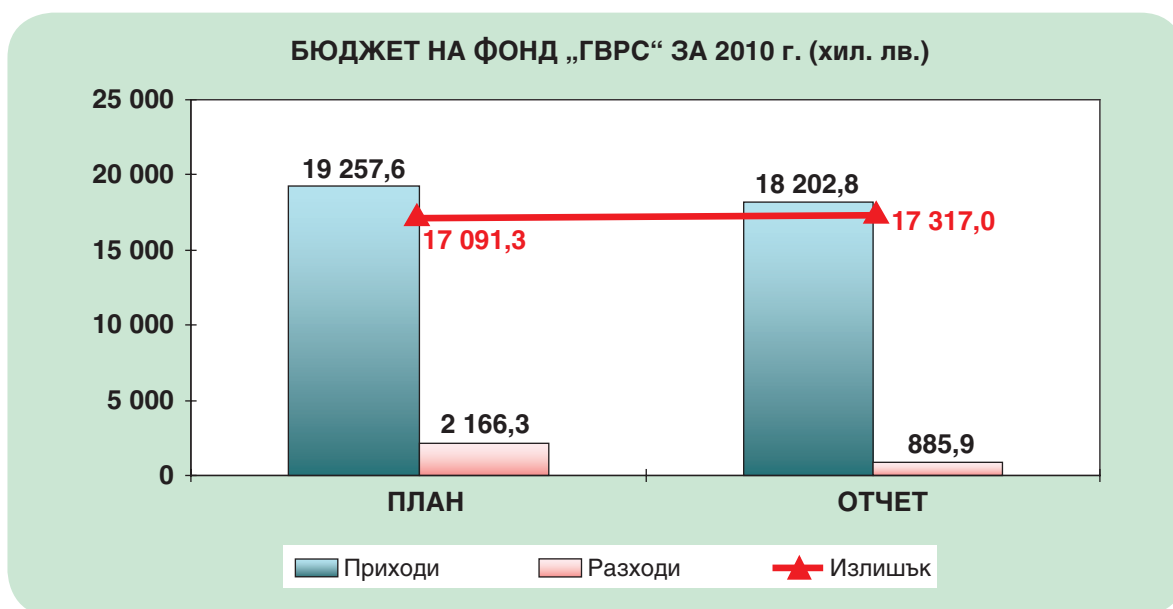
- дарения, временни финансови и безвъзмездни помощи, като в случаите на временен недостиг на средства във фонда за покриване на неотложни плащания, могат да се ползват краткосрочни безлихвени заеми от републиканския бюджет и/или от фондове със социално предназначение;
- наказателни лихви, дължими при ненавременното изпълнение на задължението за вноски във фонда;
- глоби в случаите на реализиране на административнонаказателна отговорност на работодател или длъжностно лице за неизпълнение на ЗГВРСНР или на нормативните актове по прилагането му;
- други източници.

През 2010 г. са планирани постъпления от приходи в размер на 19 257,58 хил. лв. Отчетените приходи са в размер на 18 202,81 хил. лв. или с 5,48 на сто по-малко от предвидените средства.

- Основната част от приходите се формират **от вноски** от работодатели за работници и служители. Постъпили са 11 537,56 хил. лв. Това е 8,0 на сто по-малко от планираните и 63,38 на сто от общо отчетените приходи.

Приходите от вноски зависят от броя на лицата, за които се плащат вноски, средногодишното трудово възнаграждение и размера на вноската.

- **Средногодишният брой на лицата**, за които са внесени вноски за фонд ГВРС през 2010 г., е **1 817 951**, или с 4,3 на сто по-малко от планирания 1 901 411.
- Отчетеното **средногодишно трудово възнаграждение** на лицата е **570,31 лв.**, което е с 3,6 на сто по-високо от планираното (550,50 лв.).
- През 2010 г. определеният със ЗБ на ДОО **размер на вноската** за фонд ГВРС е **0,1 на сто**.
- **Приходите и доходите от собственост** са **6 421,4 хил. лв.** (35,3 % от общите приходи) при план 6 550,8 хил. лв. Те са основно от лихви при инвестиране на временно свободните парични средства на фонда в ДЦК и срочни депозити в БНБ. Отчетената доходност от лихви по срочни депозити е в размер 195,1 хил. лв. (97,5 на сто от планираната), а постигнатата доходност от инвестирането в ДЦК е 6 226,3 хил. лв. (с 98,0 на сто от планираната).
- Приходите **от глоби, санкции и наказателни лихви** са **243,9 хил. лв.**, или с 67,0 на сто над планираните 146,0 хил. лв. Този висок процент на събираемост на приходи от глоби, санкции и наказателни лихви се дължи на засиления контрол и предприетите мерки на НАП.

Разходи

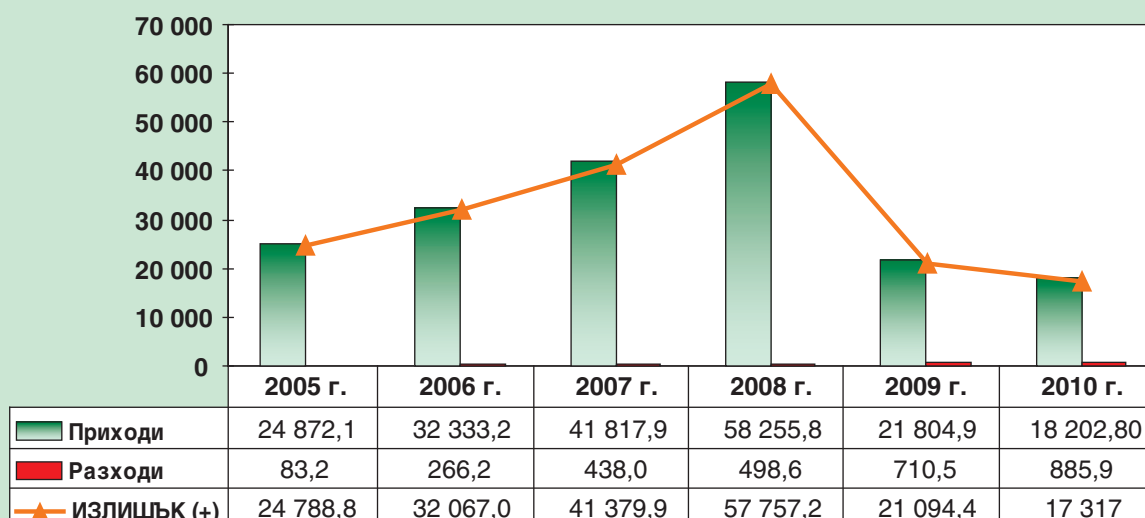
Законът за гарантиране вземанията на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя определя за какво могат да се разходват натрупаните във фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ средства. Те са за:

- изплащане на гарантирани вземания;
- осигурителни вноски за ДОО, ДЗПО, НЗОК;
- издръжка на дейността на фонда в размер, установен от неговия надзорен съвет, но не повече от 0,3 на сто от годишните приходи на фонда;
- разходи за административно, техническо, счетоводно, правно и информационно обслужване, което се осъществява от НОИ. Тези разходи се определят ежегодно със закона за бюджета на ДОО.

Изразходваните средства през 2010 г. от фонд ГВРС са **885,8 хил. лв.** Изпълнението на планираните средства е 40,9 %. Разпределението на направените разходи през 2010 г. е както следва:

- Изплатени гарантирани вземания на 514 лица на обща сума 653,4 хил. лв. (34,9 % от планираните). В сумата са включени и задължителните осигурителни вноски от работодателя, изплатени от фонда. Средният размер на обезщетението е 1271,19 лв. на лице. Разходите за гарантирани вземания са 73,76 на сто от общите разходи на фонда;
- Общо преведените задължителни осигурителни вноски от фонд ГВРС за ДОО, ДЗПО, НЗОК са 96,1 хил. лв., което е 34,3 % от планираните. Те са върху изплатените гарантирани вземания, заплати и възнаграждения на персонала, възстановени осигурителни вноски от работодателите и др. Разпределението им е следното:
 - Върху изплатените заплати и възнаграждения по трудови правоотношения на персонала са преведени **5,6 хил. лв.**;
 - За изплатените гарантирани вземания на работниците и служителите са преведени **94,9 хил. лв.**;
 - Възстановените осигурителни вноски от работодателите върху изплатените възнаграждения на работниците и служителите са – **4,5 хил. лв.**
- Изплатените възнаграждения за членовете на Надзорния съвет и директора на фонд ГВРС са **41,1 хил. лв.**

ФИНАНСОВО СЪСТОЯНИЕ НА ФОНД „ГВРС“ ЗА ПЕРИОДА 2005–2010 г. (хил. лв.)

- Направените разходи за административно, техническо, счетоводно, правно и информационно обслужване, което се извършва от НОИ, са **174,6 хил. лв.**, което е 19,7 % от общите разходи. Тези разходи се определят ежегодно със закона за бюджета на ДОО. За 2010 г. определеният размер е 1,5 % от приходите от вноски във фонд ГВРС /чл. 14 от ЗБДОО/.
- Възстановените суми от работодатели за изплатените от фонд ГВРС за предходни години гарантирани вземания на работници и служители от предприятия в несъстоятелност за 2010 г. са **18,6 хил. лв.**, а с включените задължителни осигурителни вноски от работодателите общата възстановена сума е 23,1 хил. лв.

За 2010 г. фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ приключи с **излишък 17 317,0 хил. лв.** (1,3 на сто над плана), при планиран 17 091,3 хил. лв. При направени по-малко разходи и получени по-малко приходи от планираните, излишъкът на фонда в края на годината е почти равен на планирания.

Наличността по сметката на фонд ГВРС към 01.01.2011 г. е в размер 6 715,0 хил. лв.

Наличността по срочни депозити към края на 2010 г. е 18 000,0 хил. лв., със средна доходност 0,44 %. Забелязаното рязко понижение на лихвата по срочни депозити за периода 2008-2009 г. от 3,74% в началото на 2008 г. на 1,45% доходност към края на 2008 г. и задълбочилото се понижение през 2009 г. до 0,34 % и 2010 г., наложи промяна в инвестиционната политика. По предложение на директора на фонд ГВРС се взе решение да не се влагат свободни средства в срочни депозити, тъй като това рефлектира върху доходността, а те да бъдат съобразно редуцирани във времето и вложени в ДЦК.

ОТЧЕТ НА ФОНД „ГВРС“ ЗА ПЕРИОДА 2005–2010 г.								
		2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2010 г./ 2009 г.
		(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(%)
I.	ПРИХОДИ-ОБЩО	24 872,1	32 333,2	41 817,9	58 255,8	21 804,9	18 202,8	83,5%
1.	Осигурителни вноски от работодатели за работници и служители	24 771,5	32 249,6	41 884,4	54 633,0	15 492,0	11 537,6	74,5%
2.	Глоби, санкции и наказателни лихви	8,4	20,4	80,9	193,4	203,3	243,9	120,0%
3.	Приходи и доходи от собственост			-107,7	3 194,1	6 114,8	6 421,4	105,0%
4.	Други данъчни приходи (неразпознати преводи за уточняване)	92,1	63,2	0,2	0,7	-5,2	0,0	0,0%
II.	РАЗХОДИ-ОБЩО	83,2	266,2	438,0	498,6	710,5	885,9	124,7%
1.	За гарантирани вземания на работници и служители	46,4	25,0	21,7	-8,0	321,8	539,8	167,7%
2.	Осигурителни вноски за ДОО, ДЗПО и НЗОК	16,6	8,9	9,0	6,7	65,4	96,1	147,0%
3.	Заплати, възнаграждения и др. плащания на персонала	16,9	23,9	27,4	42,5	44,1	41,1	93,2%
4.	Издръжка на ф. „ГВРС“	3,3	0,3	27,7	28,9	19,9	34,2	171,8%
5.	За административното обслужване на ф. „ГВРС“ от НОИ	0,0	208,1	352,2	428,5	259,3	174,6	67,4%
III.	ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	24 788,8	32 067,0	41 379,9	57 757,2	21 094,4	17 317,0	82,1%

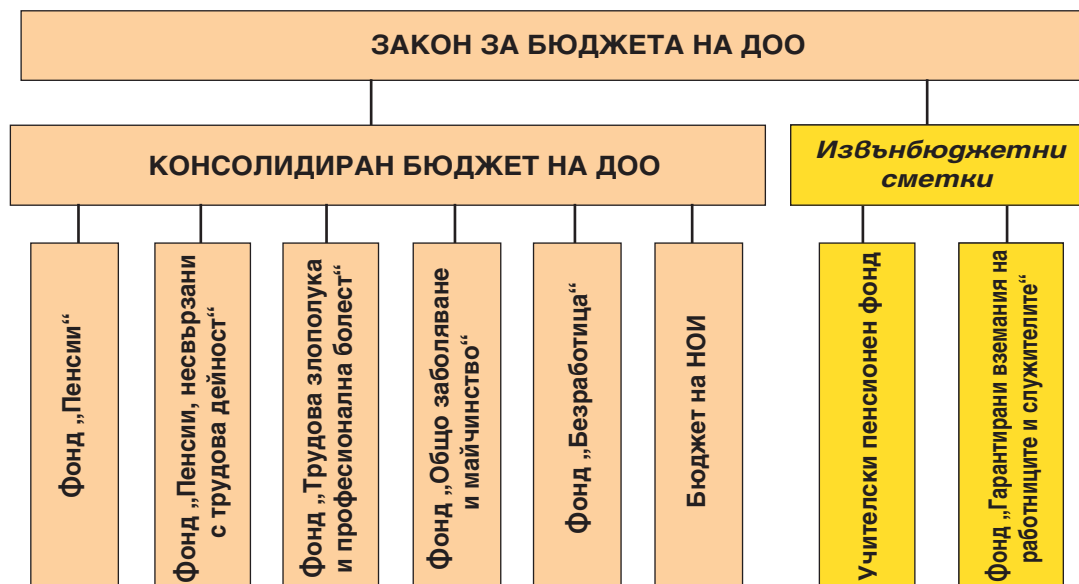
Прогнозата за фонд ГВРС, която е разработена от Националния осигурителен институт, и отчетът за 2010 г. показват, че през следващата година ще продължат инвестициите в ДЦК с цел инвестиционният портфейл да бъде насочен към достигане на максимална доходност, с което да се компенсират нулевите приходи от вноски за 2011 година.

КОНСОЛИДИРАН БЮДЖЕТ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА 2010 г.

Консолидираният бюджет на ДОО за 2010 г. включва приходите, разходите, трансферите, субсидиите, дефицита/излишъка на петте осигурителни фонда и административния бюджет на НОИ.

Бюджетът на ДОО е основният финансов план на социалноосигурителната система, с който се реализира определената за годината осигурителна политика. Структурата на бюджета следва модела на фондовата организация на държавното обществено осигуряване съобразно спецификата на осигурителните рискове, съвкупностите на осигурените лица и изискванията на единната бюджетна класификация.

Бюджетът на ДОО осигурява финансовата основа, чрез която се гарантира своевременното отпускане и изплащане на пенсиите и обезщетенията от ДОО. Най-важните политики и основни цели, реализирани чрез изпълнението на бюджета на ДОО за 2010 г. са: повишаване ефективността и качеството на услугите за осигурителите и бенефициентите на системата чрез усъвършенстването на технологията по предоставяне на паричните обезщетения и помощи от ДОО; доизграждане на архивното стопанство в НОИ; подобряване на информационната сигурност; повишаване ефективността на контрола върху поведението на осигурителите и осигурените лица по спазване на трудовото и осигурително законодателство; повишаване ефективността на контрола в областта на експертната на временната и трайна неработоспособност.

Законът за бюджета на ДОО за 2010 г. беше приет в края на 2009 г., когато икономическата криза оказва отрицателното си влияние върху икономиката и социалната сфера. Основните политики, залегнали в бюджета за 2010 г., акцентираха върху запазване на постигнатото и гарантиране на социалните плащания на нивата от 2009 г.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване ежегодно се определят:

- Минималните месечни осигурителни доходи по видове осигурени лица и максималният осигурителен доход за всички осигурени лица;
- Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст;
- Минималният и максималният размер на обезщетението за безработица;
- Размерът на паричното обезщетение за отглеждане на малко дете по чл. 53, ал. 1 и 2 от КСО;

- Размерите на вноските за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ по групи основни икономически дейности и за фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ (ГВРС);
- Приема се план-сметка на фонд ГВРС и се определя максималния размер на гарантираните вземания.

Анализът на изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО и на бюджетите по фондове показва изпълнението на една от основните функции на НОИ да управлява ефективно и прозрачно средствата на ДОО в съответствие с фондовия принцип за финансиране и изразходване на средствата според структурата на осигурените социални рискове. Последващият контрол върху изпълнението на бюджета в неговите съставни части по осигурителни фондове и социалноосигурителни програми, финансирани от тези фондове, е действителен инструмент за проследяване набирането и изразходването на бюджетните средства, реализацията на дългосрочните и годишните приоритети на социалноосигурителната политика и постигнатите резултати и ефекти. Анализът на изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО служи на ръководните органи на НОИ, органите за управление на държавата, партньорите на НОИ и други заинтересовани страни за запознаване с конкретните резултати от изпълнението на бюджета през изтеклата година.

Съгласно Закона за бюджета на ДОО, консолидираният бюджет на ДОО за 2010 г. е балансиран на нула чрез **планирана субсидия** от Централния републикански бюджет за покриване на недостига от средства в размер на **2 160 987,2 хил. лв.** При заложените макроикономически показатели, възприетата социална политика по доходите и в контекста на икономическата криза субсидията е обоснована.

БРОЙ ОСИГУРЕНИ В ДОО ЛИЦА И СРЕДНОМЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД НА БАЗА ПРИХОДИ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ПРЕЗ 2010 г.				
Показатели	План		Отчет	
	брой	СОД – лв.	брой	СОД – лв.
ОСИГУРЕНИ ЛИЦА С ВНОСКИ	2 973 996	548,94	3 008 434	573,30
Работещи по трудови правоотношения:	2 437 832	552,46	2 524 466	581,42
– от първа категория труд	8 001	942,98	8 337	1019,84
– от втора категория труд	102 130	743,04	102 423	744,06
– от трета категория труд	2 327 701	542,76	2 413 706	57 300
Държавни служители и спец. дейности	135 040	1069,12	134624	1019,75
Членове на кооперации, работещи без трудови правоотношения	1 239	204,79	666	335,10
Лица, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта	17 500	220,04	16 769	167,84
Осигурени от възложител лица (без трудови правоотношения)	72 077	265,93	85 796	281,69
Осигурени лица за инвалидност, старост и смърт и трудова злополука	22 584	104,93	24 151	104,35
Самоосигуряващи се лица	257 724	385,10	221 965	405,26
Самоосигурени лица за всички социални рискове	115 671	420,00	109 023	440,57
Самоосигурени лица само за пенсия	92 079	420,00	77 092	429,89
Самоосигуряващи се земеделски произв. и тютюнопроизводители, осигурени за всички соц. рискове	21 252	240,00	14 280	254,34
Самоосигуряващи се земеделски произв. и тютюнопроизводители, осигурени само за пенсия	28 722	240,00	21 570	238,70
<i>Забележка: В общия брой на осигурените лица са включени наетите в специалните дейности и във Висшия съдебен съвет</i>				

Съществено влияние върху отчетената приходна и разходна част на бюджета на ДОО за 2010 г. оказва изпълнението на основните показатели, заложен в макрорамката на държавния бюджет. Определените от Министерския съвет и Министерството на финансите макропоказатели, както и действащата нормативна база и реализираните политики през годината, определят облика на консолидирания бюджет на ДОО и обуславят неговото изпълнение.

Броят и структурата на осигурените лица се планират и наблюдават от НОИ, съгласувано с Националната агенция за приходите, доколкото влияят директно върху изпълнението на приходите и разходите по бюджета на ДОО. Техните планови и фактически равнища са резултативни от цялостното икономическо развитие на страната през годината. Нивото на добросъвестност и доброволност при спазване на осигурителните задължения, както и осигурителната култура, макар и трудно измерими, но осезателни, са изключително важни фактори за размера на приходите от осигурителни вноски.

Общият брой на осигурените лица, за които са постъпили приходи от осигурителни вноски през 2010 г. е 3 008 434, от които 176 955 са се осигурявали на повече от едно основание.

Анализът за изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО за 2010 г. показва следното:

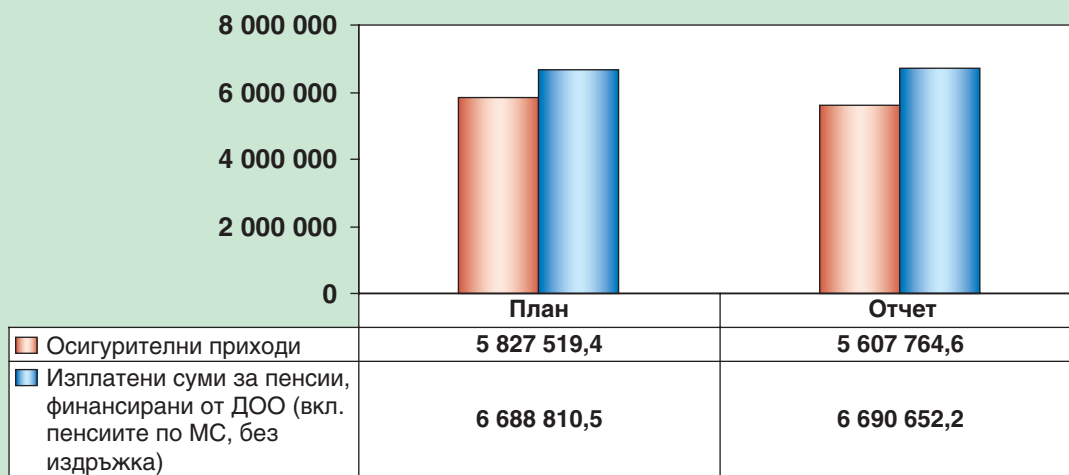
❖ Планираните приходи са **3 547 075,6 хил. лв.**, а планираните разходи **8 365 213,4 хил. лв.** Фактическото изпълнение на бюджета на ДОО за 2010 г. показва, че са постъпили **3 333 355,7 хил. лв.**, или изпълнението на плана е **93,97 на сто**. Изразходвани са **8 171 447,9 хил. лв.**, което представлява **97,68 на сто** от утвърдения бюджет.

❖ Съгласно Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2010 г. консолидираният бюджет на ДОО е **балансиран на нула** чрез **субсидия от ЦРБ** за покриване недостига от средства, която по план е в размер на 2 160 987,2 хил. лв., но в действителност са постъпили **2 195 344,0 хил. лв.**

❖ Държавата е финансирала ДОО с **трансфер от републиканския бюджет** на обща стойност **4 827 496,6 хил. лв.**, което представлява **59,1 на сто** от направените разходи през 2010 г.

❖ В края на годината е **реализиран остатък** в размер **526,4 хил. лв.** по валутните сметки на НОИ (в евро и щатски долари).

ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ И РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ДОО през 2010 г. (хил. лв.)

Консолидираният бюджет на ДОО през 2010 г. има следната структура:

- I. Приходи и трансфери
- II. Разходи и трансфери

III. Дефицит/Излишък

IV. Финансиране

Основните резултати, с които се характеризира изпълнението на бюджета на ДОО за 2010 г. по отделните части на бюджетната структура, са показани по-долу в анализа.

Приходи

В областта на приходите основните параметри са следните:

- Увеличение на минималния месечен осигурителен доход за самоосигуряващите се лица от 260 лв. на 420 лв.;
- Увеличение на минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители от 130 лв. на 240 лв. и за тези, които упражняват само земеделска дейност, от 65 лв. на 240 лв.;
- Нарастване на минималните осигурителни прагове по икономически дейности и основни групи професии за работещите по трудови правоотношения, като средното нарастване е с 4,85 на сто повече спрямо 2009 г.;
- Запазване на максималния осигурителен доход за всички осигурени лица на 2 000 лв. ;
- Намаляване размера на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ от 18 на 16 на сто за лицата, родени преди 1 януари 1960 г. и от 13 на 11 на сто за лицата, родени след 31.12.1959 г., и запазване размера на вноската в универсалните фондове за ДЗПО – 5 на сто;
- Промяна на съотношението за разпределяне на осигурителната вноска между работодател и осигурено лице за фонд „Пенсии“ на 8,9 : 7,1 за родените преди 1 януари 1960 г. и 6,1 : 4,9 за родените след 31.12.1959 г., а за ДЗПО 2,8 : 2,2 на сто съответно за работодател и осигурено лице;
- Участие на държавата с трансфер във фонд „Пенсии“ в размер 12 на сто от сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година;
- Запазване размерите на осигурителните вноски за фонд „Общо заболяване и майчинство“ и фонд „Безработица“ съответно 3,5 на сто и 1 на сто и на съотношението при разпределянето им между работодател и осигурено лице 60 : 40;
- Запазване размерите на диференцираните осигурителни вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ между 0,4 и 1,1 на сто, които са само за сметка на осигурителя;
- Запазване размера на вноската във фонд „ГВРС“ 0,1 на сто;
- Средномесечен осигурителен доход по план 572,96 лв.;
- Минимална работна заплата за страната 240 лв.;
- Средногодишна хармонизирана инфлация по план 2,2%;
- Средногодишно ниво на безработица по план 11,4%;

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРИХОДНАТА ЧАСТ НА БЮДЖЕТА НА ДОО ЗА 2010 г.

Общо постъпилите приходи и трансфери в бюджета на държавното обществено осигуряване за 2010 г. са **8 160 928,8 хил. лв.**, в т.ч. осигурителни вноски – **3 304 028,2 хил. лв.**, неданъчни приходи – **30 107,0 хил. лв.** и трансфери от републиканския бюджет, МТСП и НСИ – **4 827 573,1 хил. лв.** В сравнение с планираните (8 375 654,3 хил. лв.) те са с **214 725,5 хил. лв.**, или с **2,6 на сто по-малко**.

I. ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ

Постъпилите през годината осигурителни приходи в консолидирания бю-

джет на държавното обществено осигуряване са **5 607 764,6 хил. лв.** (при планирани **5 827 519,4 хил. лв.**). От тези приходи **58,9 на сто** са от осигурителни вноски и **41,1 на сто** са трансфери от РБ в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

1. Приходи от осигурителни вноски

Приходите от осигурителни вноски са **3 304 028,2 хил. лв.** и са с **219 754,8 хил. лв.**, или **6,2 на сто по-малко** от планираните (3 523 783,0 хил. лв.).

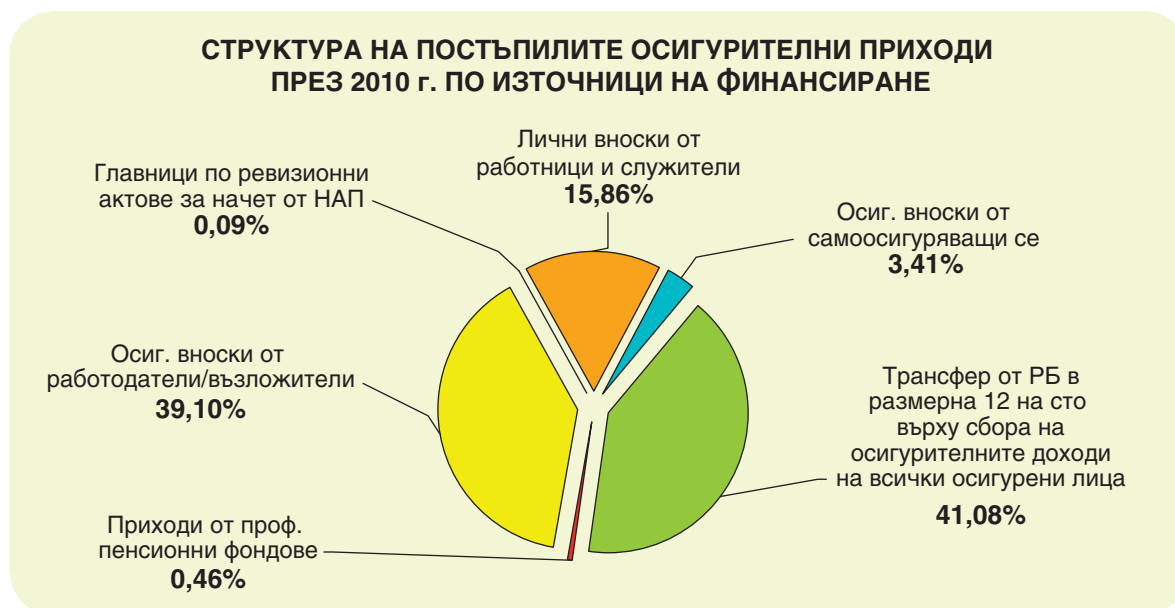
1.1. Постъпилите вноски за лица, осигурявани от работодатели, в т. ч. и лични вноски, са 3 082 309,7 хил. лв., при план 3 288 548,2 хил. лв. или изпълнението на плана е **93,7 на сто**. В тях са включени осигурителните вноски за работещите по трудови правоотношения, държавните служители и наетите в специални дейности, работещите без трудови правоотношения, вноските за включените лица в програмите на МТСП за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта и други.

ПРИХОДИ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ЗА 2010 г.					
	ПЛАН		ОТЧЕТ		ИЗПЪЛНЕНИЕ
	хил. лв.	%	хил. лв.	%	%
<i>Осигурителни вноски от работодател/възложител</i>	2 070 290,8	58,75	2 192 385,7	66,35	105,90
<i>1. На работещи по трудови правоотношения</i>	1 581 827,7	76,41	1 736 593,7	79,21	109,78
3-та категория труд	1 455 826,5	92,03	1 608 449,6	92,62	110,48
1-ва и 2-ра категория труд	126 001,2	7,97	128 144,1	7,38	101,70
<i>2. Държавни служители и наети в специални дейности</i>	321 554,4	15,53	308 126,9	14,05	95,82
3-та категория труд	105 707,0	32,87	103 353,8	33,54	97,77
1-ва и 2-ра категория труд	215 847,4	67,13	204 773,1	66,46	94,87
<i>3. За осигурени за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и проф. болест</i>	2 242,3	0,11	2 108,5	0,10	94,03
3-та категория труд	2 186,3	97,50	2 080,7	98,68	95,17
1-ва и 2-ра категория труд	56,0	2,56	27,8	1,32	49,64
<i>4. Осиг. вноски върху доходи без трудови правоотношения</i>	15 911,4	0,77	20 393,4	0,93	128,17
<i>5. Осиг. вноски за ФТЗПБ за лицата, осигурени за тр. зл. и проф. болест от работодатели – от 0,4 до 1,1%</i>	116 827,6	5,64	95 338,8	4,35	81,61
<i>6. Осиг. вноски върху обезщетенията за оставане без работа – по КТ, Закона за висшето образ. и ЗДС</i>	1 739,7	0,08	2 186,0	0,10	125,65
<i>7. Осиг. вноски за ф „Пенсии“ поради незаконно недопускане или отстраняване от работа</i>	3 751,5	0,18	1 422,4	0,06	37,92
3-та категория труд	3 483,9	92,87	1 316,9	92,58	37,80
1-ва и 2-ра категория труд	267,6	7,13	105,5	7,42	39,42
<i>8. Осиг. вноски за включените в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта</i>	4 526,6	0,22	3 141,0	0,14	69,39
<i>9. Осиг. вноски, дължими за периода преди 1.01.2005 г.</i>	70,0	0,003	185,9	0,01	265,57
<i>10. Осиг. вноски върху средствата за социални разходи</i>	21 683,0	1,05	22 816,5	1,04	105,23
<i>11. Осиг. вноски върху изплатени гарантирани вземания</i>	156,6	0,01	72,6	0,00	46,36
<i>Лични осигурителни вноски</i>	1 218 257,4	34,57	889 924,0	26,93	73,05
<i>Осиг. вноски от самоосигуряващи се лица, в т.ч. от:</i>	204 934,8	5,82	190 966,4	5,78	93,18
– осигурени само за пенсия	67 529,4	32,95	57 578,4	30,15	85,26
– осиг. само за пенсия при годишно изравняване за 2009 г.	26 053,6	12,71	22 348,1	11,70	85,78
– осиг. за всички осиг. рискове без тр. зл. и безработица	102 103,4	49,82	100 080,8	52,41	98,02
– осиг. вноски върху мин. осиг. доход за времето на обучение	1 814,4	0,89	3 926,9	2,06	216,43
– върху мин. осиг. доход от лицата, на които не им достига 5 г. осигурителен стаж за пенсия	7 434,0	3,63	7 032,2	3,68	94,60
Главница върху ревизионни актове за начет	15 300,0	0,43	4 947,1	0,15	32,33
Приходи от професионалните пенсионни фондове	15 000,0	0,43	25 805,0	0,78	172,03
ОБЩО ПРИХОДИ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ	3 523 783,0	100,0	3 304 028,2	100,0	93,76

1.2. Вноските от самоосигуряващи се лица по отчета за 2010 г. са в размер **190 966,4 хил. лв.**, а по план – 204 934,8 хил. лв. Неизпълнението се дължи на по-малкия с 35 759 брой на самонаетите лица от предвидения. По отношение на осигурителния им доход,

при определен минимум 420 лв., по отчетни данни самоосигуряващите се лица за всички социални рискове са се осигурявали върху по-висок размер **440,57 лв.**, а тези само за пенсия върху **429,89 лв.** **Средният осигурителен доход**, на който са се осигурявали всички самонаети, тоест като се включат и осигурените земеделски производители и тютюнопроизводители, е **5,24 по-висок** от планирания. При план 385,10 лв., е отчетен **405,26 лв.**

1.3. В групата на приходите от осигурителни вноски се отнасят и постъпленията от **главниците по ревизионните актове за начет**, събрани от контролните органи на Националната агенция за приходите (НАП). Постъпилите суми са с **10 352,9 хил. лв. по-малко** спрямо планираните (15 300 хил. лв.), или изпълнението на плана е **32,33 на сто**.

1.4. Прехвърлените средства от осигурителни вноски от **професионалните пенсионни фондове** за пенсиониралите се по чл. 157, ал. 7 от КСО и §4, ал. 4 от ПЗР на КСО лица са **25 805,0 хил. лв.**, при план 15 000 хил. лв., или **72,0 на сто** повече. Когато работещите от първа и втора категория труд реализират правата си за ранно пенсиониране в първия стълб на пенсионната система, набраните средства по индивидуалните им партии в професионалния пенсионен фонд се прехвърлят във фонд „Пенсии“ на ДОО.

2. От 2009 г. държавата се включи в осигуряването за фонд „Пенсии“ чрез трансфер, равен на **12 на сто върху сбора от осигурителните доходи** на всички осигурени лица за календарната година. През 2010 г. преведената сума от републиканския бюджет е в размер, равен на планирания – **2 303 736,4 хил. лв.** По този начин държавата осигурява **41,1 на сто** от постъпленията от осигурителни приходи във фондовете на ДОО за 2010 г. за покриване на разходите за пенсии.

В тази връзка бихме могли да припомним, че образуването на голям недостиг на средства в бюджета на ДОО води началото си от стартирането на допълнителното пенсионно осигуряване в универсални и професионални пенсионни фондове. Те бяха захранени с част от средствата за осигурителни вноски, които до създаването на тези фондове изцяло служеха за изплащането на пенсиите. По този начин в ДОО се появи един предвиден и постоянен дефицит, който държавата започна да покрива ежегодно за изпълнение на своята политика за реформиране на осигурителната система и създаване на тристълбовия пенсионен модел. По тази причина от 2009 г. държавата регламентирано се включи като постоянен съосигурител във фонд „Пенсии“ на ДОО, заедно с работодателите и осигурените лица, чрез трансфер равен на 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

СТРУКТУРА НА ПРИХОДИТЕ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ПРЕЗ 2010 г. ПО ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ					
	ПЛАН		ОТЧЕТ		ИЗПЪЛ- НЕНИЕ
	хил. лв.	структура	хил. лв.	структура	%
ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ	5 827 519,4	69,58%	5 607 764,6	68,71%	96,2%
Общо от осигурителни вноски, в т.ч. от:	3 523 783,0	60,47%	3 304 028,2	58,92%	93,76%
– работодатели/възложители	2 070 290,8	58,75%	2 192 385,7	66,35%	105,90%
– лични вноски от работници и служители	1 218 257,4	34,57%	889 924,0	26,93%	73,05%
– самоосигуряващи се	204 934,8	5,82%	190 966,4	5,78%	93,18%
– главница по рев. актове за начет от НАП	15 300,0	0,43%	4 947,1	0,15%	32,33%
– приходи от проф. пенсионни фондове по чл.157, ал. 7 от КСО и §4, ал. 4 от ПЗР на КСО	15 000,0	0,43%	25 805,0	0,78%	172,03%
Трансфер от РБ в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 303 736,4	39,53%	2 303 736,4	41,08%	100,00%
Неданъчни приходи	24 100,5	0,29%	30 107,0	0,37%	124,92%
Приходи и доходи от собственост	4 657,1	19,32%	4 672,3	15,52%	100,33%
Глоби, санкции и наказателни лихви	19 245,0	79,85%	25 133,0	83,48%	130,59%
Други неданъчни приходи	198,4	0,82%	301,7	1,00%	152,07%
Внесени ДДС и други данъци	-807,9	-0,01%	-779,5	-0,01%	96,48%
ПОЛУЧЕНИ ТРАНСФЕРИ И СУБСИДИИ	2 524 842,3	30,15%	2 523 836,7	30,93%	99,96%
Получени трансфери от ЦБ за ДОО	363 855,1	14,41%	328 416,2	13,01%	90,26%
Субсидии от ЦРБ за покриване на недостига	2 160 987,2	85,59%	2 195 344,0	86,98%	101,59%
Трансфери от МТСП по програми за осигуряване на заетост	–		67,6	0,003%	
Трансфери от НСИ по международни програми и споразумения	–		8,9	0,000%	
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ – ВСИЧКО	8 375 654,3	100%	8 160 928,8	100%	97,44%

II. НЕДАНЪЧНИ ПРИХОДИ

Постъпилите през 2010 г. **неданъчни приходи** в бюджета на НОИ са **30 107,0 хил. лв.**, но от тях като се приспаднат внесените суми за ДДС и др. данъци върху продажбите (779,5 хил. лв.), общите неданъчни приходи са **29 327,5 хил. лв.**, при планирани 23 292,6 хил. лв. Отчетено е **преизпълнение** спрямо заложените в закона за бюджета суми с **25,9 на сто**.

1) Събраните суми от **глоби, санкции и наказателни лихви** са в размер **25 133,0 хил. лв.**, при планирани 19 245,0 хил. лв., или **130,6 на сто** изпълнение. Събраните лихви по **ревизионни актове за начет от НАП** са в размер **11 336,1 хил. лв.**, или 177,13 на сто спрямо плана. По ревизионни актове за начет, **съставени от контролните органи на НОИ**, след 31.12.2005 г., са постъпили начети и лихви в размер **3 058,5 хил. лв.** (при план 4 000,0 хил. лв.), а от глоби, санкции, неустойки и обезщетения по наказателни постановления са събрани **228,3 хил. лв.** (при план 200,0 хил. лв.).

2) **Приходите и доходите от собственост** (от наем на имущество, от продажба на стоки и услуги, приходи от лихви и др.) са с **15,2 хил. лв. повече** от планираните 4 657,1 хил. лв.

III. ПОЛУЧЕНИ ТРАНСФЕРИ И СУБСИДИИ

Участието на държавата в поемането на осигурителните разходи, които са за сметка на републиканския бюджет, през 2010 г. се осъществява чрез **трансфер по план** в размер **2 524 842,3 хил. лв.** Това са средства, предвидени за изплащане на:

- Пенсии за военна инвалидност, пенсии за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, пенсии за особени заслуги, пенсии по отменените

Закон за пенсиите и Закон за общественото осигуряване, за които не се дължат осигурителни вноски, както и добавките към тях, в т.ч. и вдовишките добавки по чл. 84 от КСО (вкл. пощенската такса и ДДС). Отчетената сума е **274 809,5 хил. лв.**

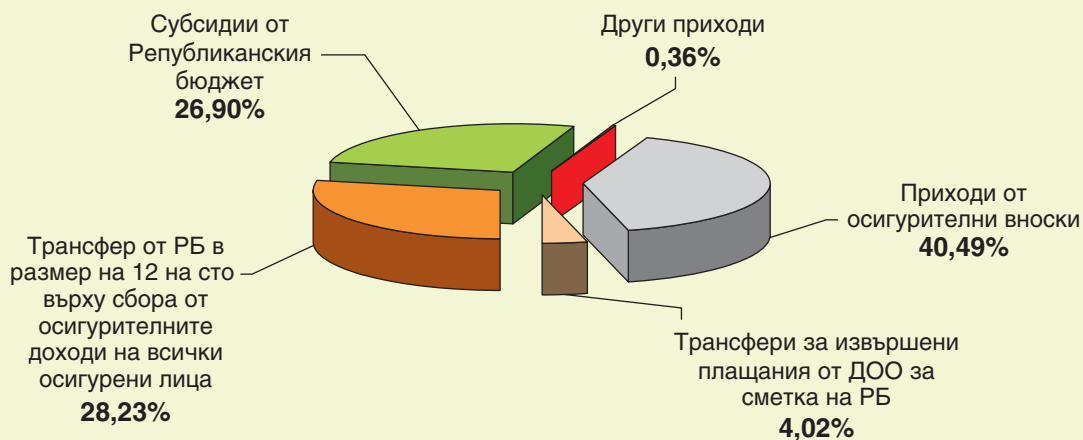
- Добавки към пенсиите на ветераните и ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия от загиналите в Отечествената война (вкл. пощенска такса и ДДС). Изплатената сума е **18 192,4 хил. лв.**
- За добавки към пенсиите по чл. 9 от Закона за политическата и гражданска реабилитация на репресираните лица (вкл. пощенска такса и ДДС). Преведената сума е **10 003,2 хил. лв.**
- Осигурителни вноски във фонд „Пенсии“ за осигурителен стаж по чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО, зачетен при пенсиониране, които се поемат от държавния бюджет – по план и отчет **550,0 хил. лв.**
- Обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, съгласно чл. 26а, т. 3 от КСО – по план и отчет **300,0 хил. лв.**
- Трансфер за резерва за реформата в социалното осигуряване – **60 000,0 хил. лв.**
- Допълнителна субсидия за покриване недостига от средства – **2 160 987,2 хил. лв.**

За отчетната 2010 г. бюджетът на ДОО е получил трансфер от републиканския бюджет в размер на **2 523 760,2 хил. лв.**, който се различава от планирания в следните плащания:

- ❖ От планираната сума от трансфера за резерва за реформата (60 000,0 хил. лв.) бяха предоставени **24 561,1 хил. лв.**
- ❖ Преведени бяха **75,0 хил. лв.** трансфер по чл. 5 и чл. 6 от Правилника за прилагане на Закона за ветераните от войните, без да са планирани.
- ❖ С ПМС № 289 от 07.12.2010 г. бе отпуснат и допълнителен трансфер от републиканския бюджет в размер **34 281,8 хил. лв.**

В тази група приходи през 2010 г. се включват и постъпилите суми от МТСП по програми за осигуряване на заетост в размер на **67,6 хил. лв.** и **8,9 хил. лв.** трансфер от НСИ по международни програми и споразумения.

СТРУКТУРА НА ПРИХОДИТЕ И ТРАНСФЕРИТЕ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ПРЕЗ 2010 Г.

Разходи

В областта на разходите бюджетът на ДОО за 2010 г. беше реализиран при следните социално-осигурителни параметри и политики:

- Социалната пенсия за старост, както и размерите на всички обвързани с нея добавки към пенсиите, се запазиха на нивата от 1 юли 2009 г., а именно:
 - социалната пенсия за старост – 100,86 лв.;
 - добавката за чужда помощ – 75,65 лв.;
 - добавката към пенсиите на участниците и пострадалите във войните по чл. 5 ЗВВ – 100,86 лв.;
 - добавката по Указ 1611 (на инвалидите и ветераните от войните) – 50,43 лв.
- Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, също се запази на нивото от 1 юли 2009 г. в размер 136,08 лв. Запазиха се и нивата на всички минимални размери на пенсиите за трудова дейност, свързани с минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст.
- Максималният размер на получаваните една или повече пенсии, без добавките към тях, се запази на нивото от 1 април 2009 г. в размер 700 лв.
- Запази се нормативната разпоредба работодателят да изплаща първия ден от временната неработоспособност за негова сметка в размер на среднодневното брутно трудово възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност.
- Запази се продължителността на обезщетението за бременност и раждане от 410 календарни дни (до навършване на една годишна възраст на детето) и размера на обезщетението за отглеждане на малко дете от една до две годишна възраст 240 лв. месечно;
- Запази се правото на обезщетение на осигурения за общо заболяване и майчинство баща за срок до 15 календарни дни от раждането на детето, както и правото му на обезщетение вместо майката между 6- и 12-месечна възраст на детето;
- Запазиха се нормативите на обезщетенията за безработица на нивата от 2009 г. – 6 лв. минимален и 12 лв. максимален дневен размер.
- В бюджета на ДОО за 2010 г. беше предвидено от 1 юли 2010 г. увеличаване на добавката по чл. 84 КСО от 20 на 25 на сто от пенсията на починалия съпруг/съпруга, както и изплащане на добавка към пенсиите на пенсионерите, навършили 75-годишна възраст, диференцирана според изплатения месечен размер на пенсията:
 - при месечен размер до 150,00 лв. – 50,00 лв.;
 - при месечен размер от 150,01 лв. до 200,00 лв. – 40,00 лв.;
 - при месечен размер от 200,01 лв. до 250,00 лв. – 30,00 лв.;
 - при месечен размер от 250,01 лв. до 300,00 лв. – 20,00 лв.;
 - при месечен размер над 300,00 лв. – без добавка.
- С Решение № 180 от 1.4.2010 г. на Министерския съвет бяха одобрени мерки за подкрепа на заетостта, домакинствата, бизнеса и фискалната позиция. С цел съобразяване на осигурителното законодателство с одобрените мерки със Закона за изменение и допълнение на КСО (ДВ, бр. 49 от 29.06.2010 г.) от 1 юли 2010 г. се извършиха следните промени:
 - Отмениха се добавките към пенсиите на пенсионерите, навършили 75-годишна възраст.
 - Увеличаването на добавката от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал починалият съпруг/съпруга се отложи за 2012 г.
 - Увеличи се максималният размер на гарантираните вземания по Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя от 720 лв. на 1 000 лв.;

- За периода от 1 юли до 31 декември 2010 г. осигурителят изплаща на осигуреното лице за първия, втория и третия ден от временната неработоспособност **70 на сто** от среднодневното брутно трудово възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност, но не по-малко от 70 на сто от среднодневното уговорено възнаграждение. Изплащането на паричните обезщетения за временна неработоспособност от средствата на държавното обществено осигуряване започва от **четвъртия ден** на временната неработоспособност.
- Също до 31 декември 2010 г. се намали срока за изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност, настъпила след прекратяване на трудовия договор или осигуряването, както и за временна неработоспособност, настъпила преди прекратяване на срочни трудови и служебни правоотношения, договори за военна служба и договори за управление и контрол на търговски дружества – от 75 дни на 30 дни.
- За периода от 1 юли до 31 декември 2010 г. се отмени определянето на дневен максимален размер на обезщетенията за безработица. Те ще се получават в действителния им размер (60 на сто от осигурителния доход преди загубата на работа), който не може да е по-нисък от определения дневен минимален размер за 2010 г.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РАЗХОДИТЕ ПО ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАСИРАНЕ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ПРЕЗ 2010 Г.			
	ПЛАН	ОТЧЕТ	ИЗПЪЛ- НЕНИЕ
	хил. лв.	хил. лв	%
1. РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ БЮДЖЕТА НА ДОО	7 911 149,6	7 883 982,3	99,66%
Пенсии за сметка на ДОО	6 628 810,5	6 639 102,1	100,16%
Пенсии по международни спогодби	60 000,0	51 550,1	85,92%
Социални помощи и обезщетения	1 085 746,8	1 078 884,5	99,37%
Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта	82 696,9	69 481,8	84,02%
Разходи за лихви (лихви по заем от СБ и др. лихви)	637,8	269,3	42,22%
Отбрана и сигурност	1 120,5	590,5	52,70%
Издържка (пощенска такса, ДДС и др.)	44 487,1	39 238,8	88,20%
Предоставени трансфери от ДОО:	7 650,0	4 865,2	63,60%
в т. ч. за: – Агенцията за социално подпомагане към МТСП	3 150,0	1 653,9	52,50%
– МТСП за ф. „Условия на труд“	4 000,0	2 546,4	63,66%
– МТСП по програма „В подкрепа на майчинството“	-	164,9	
– ИА „Електронни съобщителни мрежи и инф. системи“	500,0	500,0	100,00%
2. РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ЦР БЮДЖЕТ	461 713,8	292 330,8	63,31%
Пенсии за сметка на РБ	399 067,9	290 336,1	72,75%
Еднократна допълнителна сума към пенсиите за периода 2005–2008 г.	-	23,8	
Резерв за реформата	60 000,0	-	
Издържка (пощенска такса, ДДС и др.)	2 645,9	1 970,9	74,49%
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ:	8 372 863,4	8 176 313,1	97,65%

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РАЗХОДНАТА ЧАСТ НА БЮДЖЕТА НА ДОО

Направените през 2010 г. разходи и трансфери са в размер на **8 176 313,1 хил. лв.** (при планирани **8 372 863,4 хил. лв.**). В тях са включени социалноосигурителните разходи (пенсии, социални помощи и обезщетения), разходите за издържка на службите по социално осигуряване, разходите за отбрана и сигурност, разходи за лихви, планирания резерв за реформата и предоставените трансфери на МТСП и ИА „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи“.

По отчета на консолидирания бюджет на ДОО за 2010 г. направените разходи (без трансферите) възлизат на **8 171 447,9 хил. лв.** Те включват:

- **Разходи за пенсии – 7 022 221,8 хил. лв.,** или 85,9% от разходите. В тях влизат и **25 016,9 хил. лв.** за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсиите за януари 2010 г., в т.ч. и за минали години, както и **41 209,7 хил. лв.** пощенска такса и ДДС и др. финансови услуги;

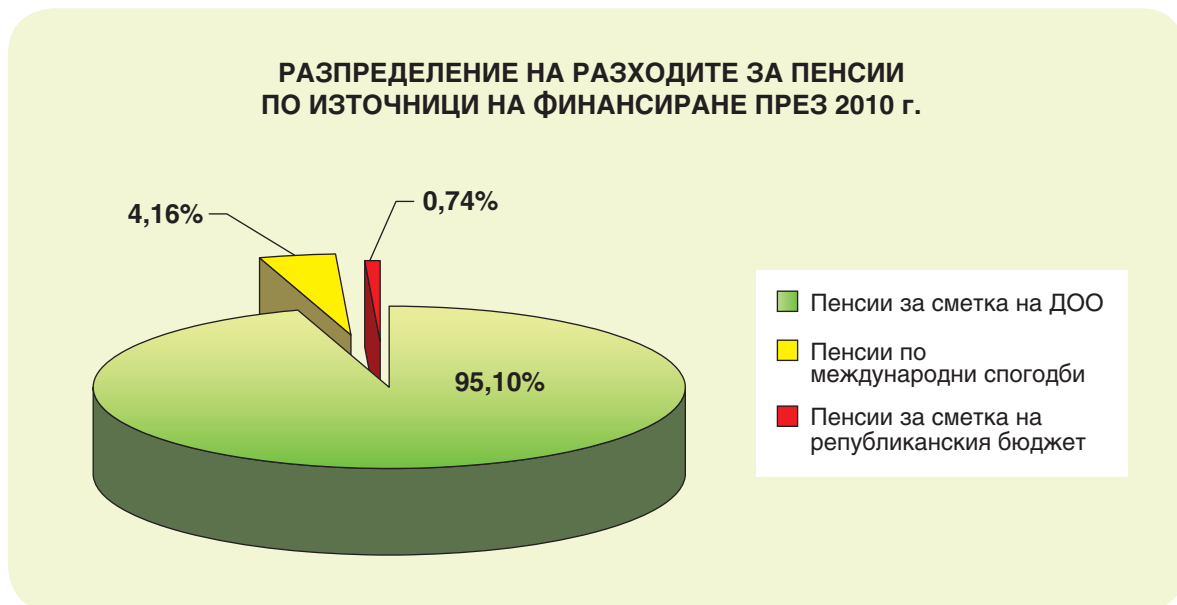
- **Разходи за социални помощи и обезщетения – 1 078 884,5 хил. лв.,** или 13,2 на сто от разходите. Изплатените суми само за социални помощи и обезщетения по КСО са **1 078 883,2 хил. лв.,** или 99,4% от планираните.

- **Разходи за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетостта – 69 481,8 хил. лв.** (при планирани 82 696,9 хил. лв.), или **0,85%** в структурата на разходите. Спрямо плана са усвоени 84,0%. Реализирана е икономия в размер 13 215,1 хил. лв.

- **Разходи за отбрана и сигурност – 590,5 хил. лв.,** при планирани 1 120,5 хил. лв.

- **Разходи за лихви по заеми от международни организации и институции и местни лица – 269,3 хил. лв.,** при планирани 637,8 хил. лв.

Изпълнението на плана по разходите е **97,7** на сто. Икономията от **193 765,5 хил. лв.** се формира основно от реализираната **икономия** в разходите за пенсии – **112 789,6 хил. лв.,** в разходите за службите по социално осигуряване – **13 367,1 хил. лв.** и в средствата, изплатени за социални помощи и обезщетения – **6 862,3 хил. лв.**

1. В структурата на разходите най-съществен дял заемат **разходите за пенсии**, които по отчета за 2010 г. са **7 022 221,8 хил. лв.** (включително еднократните допълнителни суми към пенсиите за периода 2005-2009 г. и пощенската такса и ДДС), или **85,9 на сто** от общите разходи. Отчетените разходи са **1,6 на сто по-малко** от планираните. През 2010 г. са изплатени **41 209,7 хил. лв.** за пощенска такса и ДДС, което е 87,4 на сто от предвидените. По-ниският разход се дължи на нарасналия брой пенсии, изплащани по банков път. Изплатените суми само за пенсии (без пощенската такса и ДДС) са в размер **6 981 012,1 хил. лв.** В рамките на тези разходи са пенсиите, **финансирани от ДОО**, по **международни спогодби** и разходът за пенсии от **републиканския бюджет**. Изпълнението е 98,5 на сто, или с 106 866,3 хил. лв. по-малко от заложеното в плана. По-ниският разход за пенсии се дължи предимно на предприетите от правителството в средата на годината антикризисни мерки. Съгласно тези мерки се извърши **отлагане увеличението** на „вдовишката добавка“ за 2012 г. и **отмяна на** добавките към пенсиите на лица, навършили 75-годишна възраст.

Освен това, изплатените през месец януари 2010 г. допълнителни средства от 24 567,0 хил. лв. за еднократна допълнителна сума в размер на 25 лв. към пенсиите на пенсионере-

рите, на които пенсията или сборът от пенсиите за м. декември 2009 г., заедно с добавките към тях, е в размер до 200 лв. включително, не бяха предвидени в Закона за бюджета на ДОО за 2010 г. Без разхода за еднократната допълнителна сума към пенсиите за м. януари 2010 г., изпълнението е 98,1% спрямо ЗБДОО за 2010 г. Реализирана е икономия 131 433,3 хил. лв.

1.1. За пенсиите и добавките към тях за сметка на ДОО през 2010 г. са изразходвани 6 639 102,1 хил. лв. В тези средства са включени 24 993,1 хил. лв. за еднократна допълнителна сума към пенсиите за месец януари, в т.ч. и за минало време. Планираният разход за пенсии от ДОО е **изпълнен на 100,2%**. При пенсиите за **трудова дейност** изпълнението на плана е **99,6%**. Тоест има **икономия 21 914,9 хил. лв.**, а при тези за **кадрови военнослужещи** и приравнени на тях – **101,5%**. Отчетеният **преразход е в размер 7 213,4 хил. лв.**

Общо разходите за пенсии, **финансирани само от бюджета на ДОО** (трудова пенсия и пенсия по чл. 69 от КСО) са **6 614 109,0 хил. лв.** и са по-малко от планираните с **14 701,5 хил. лв.** Икономията се дължи на изплатените с 0,4 на сто по-малко от предвидените суми за пенсии за трудова дейност.

1.2. За пенсиите по международни спогодби, които също се финансират от бюджета на ДОО, са изразходвани **51 550,1 хил. лв.** Разходът за тези пенсии е с 14,1 на сто по-нисък от плана.

1.3. Разходът за пенсии и добавките към тях, финансирани от републиканския бюджет, е 290 359,9 хил. лв., при план 399 067,9 хил. лв., или изразходваните средства са по-малко от планираните с 27,2 на сто.

- За пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост, социални пенсии за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги и пенсии, отпуснати по отменени закони, през 2010 г. са изразходвани **264 355,5 хил. лв.**, при планирани 272 999,5 хил. лв., или с **3,2 на сто по-малко**.
- Реализирана е икономия от **221,6 хил. лв.** (с 1,2 на сто по-малко) от планираната сума за изплащане на добавки към пенсиите на ветераните от войните и на ветераните-инвалиди от Отечестваната война, както и на техните наследници, получаващи наследствена пенсия. Разходът е **17 850,9 хил. лв.**, при план 18 072,5 хил. лв. Съгласно чл. 5 от Закона за ветераните от войните те получават към пенсията си добавка в размер 100% от социалната пенсия за старост.
- Разходът за изплащане на добавките към пенсиите съгласно чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПРГРЛ) е в размер **8 129,7 хил. лв.**, при план 9 937,3 хил. лв., или с 18,2% по-малко. С направените изменения в ПЗР на Закона за политическата и гражданската реабилитация на репресираните лица (ДВ, бр. 103 от 29.12.2009 г.) от 01.01.2010 г. се удължи срока на действие на този закон и на изплащането на добавките към пенсиите по него до 2011 г. Във връзка с прилагането на чл. 9 от ЗПРГРЛ от 1 януари 2010 г. всички добавки към пенсиите на правоимащите лица бяха автоматично преизчислени въз основа на по-високата средна пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2009 г. в размер на 263,47 лв.

1.4. За пощенска такса и ДДС през 2010 г. е изплатена сумата **41 209,7 хил. лв.**, което е 87,4% от предвидените за тази цел разходи. Икономията от 5 923,3 хил. лв. е в резултат на увеличаване броя на пенсиите, изплащани по банков път, при които разходите са значително по-ниски от изплащаните в пощенските клонове. В нея са включени пощенска такса и ДДС за пенсиите и добавките към тях от ДОО в размер 39 238,4 хил. лв., пощенска такса и ДДС за пенсиите от републиканския бюджет, за добавките към пенсиите на ветераните от войните и на репресираните лица в размер 1 970,9 хил. лв. и 0,4 хил. лв. за други финансови услуги.

2. Следващи по значимост са разходите за социални помощи и обезщетения, които по отчет са **1 078 884,5 хил. лв.**, или **13,2%** от общите разходи. По план общо за тази група разходи са предвидени 1 085 746,8 хил. лв., но са изплатени **99,4%**. От тях разхо-

дите по КСО за изплащане на паричните обезщетения и помощи са **1 078 883,2 хил. лв.**, което е с **6 863,6 хил. лв.** по-малко от планираните. Сумата за пощенска такса и ДДС за изплащане на обезщетенията за безработица е в размер на **1,3 хил. лв.**

• Най-голям дял в изплатените парични обезщетения и помощи по КСО заемат **обезщетенията за бременност, раждане и трудоустрояване – 29,23%**. При план 306 340,9 хил. лв. са изплатени **315 394,6 хил. лв.**, или с **2,96 на сто повече**. Изплатените обезщетения за **безработица**, които заемат дял **28,86%**, по отчет са 311 361,2 хил. лв. При тях превишението над плана с **18,74 на сто** е най-съществено. Следващи в структурата на паричните обезщетения и помощи по КСО са обезщетенията за **общо заболяване и трудоустрояване**, заемащи дял **28,40%**. По отчет те са 306 456,7 хил. лв., което е с **13,33% по-малко** от планираната сума.

При останалите парични обезщетения и помощи изплатените суми са по-малки от планираните, поради което и изплатените суми за социални помощи и обезщетения по КСО (без издръжката) са **99,37%** от предвидените средства.

ИЗПЛАТЕНИ СУМИ ЗА ПАРИЧНИ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ през 2010 г.			
	План хил. лв.	Отчет хил. лв.	Изпълнение %
Парични обезщетения общо, в т.ч.:	1 070 859,4	1 065 467,5	99,50
– поради общо заболяване, нетрудова злополука и трудоустрояване	353 600,1	306 456,7	86,67
– трудова злополука, проф. болест и трудоустрояване	7 825,3	6 531,0	83,46
– бременност, раждане и трудоустрояване	306 340,9	315 394,6	102,96
– отглеждане на малко дете	140 862,7	125 724,0	89,25
– безработица	262 230,4	311 361,2	118,74
Помощи общо, в т.ч.:	14 887,4	13 415,7	90,11
– профилактика и рехабилитация	13 000,0	11 761,4	90,47
– еднократна помощ при смърт	1 885,4	1 654,0	87,73
– за инвал.поради общо заболяване	2,0	0,3	15,00
Общо обезщетения и помощи по КСО	1 085 746,8	1 078 883,2	99,37

Разходът за парични обезщетения и помощи, изплащани от ДОО, зависи от броя на осигурените лица, размера на среднодневното парично обезщетение на едно осигурено лице и броя на изплатените работни дни поради временна неработоспособност.

➤ Спрямо планираното за 2010 г. (353 505,1 хил. лв.) разходите за обезщетения при временна неработоспособност поради **общо заболяване, гледане на болен член от семейството и карантина и нетрудови злополуки** по отчет са с **13,3%** по-малко. Изплатени са 15 304,6 хиляди работни дни (32,5 на сто по-малко от планираните) при среднодневно обезщетение 20,02 лв. Основната причина за икономията в разходите е влязлата в сила от 1 юли 2010 г. антикризисна мярка на правителството, съгласно която до 31 декември 2010 г. осигурителят изплаща на осигуреното лице за **първия, втория и третия ден** от временната неработоспособност 70 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност. А изплащането на паричните обезщетения за временна неработоспособност от средствата на държавното обществено осигуряване започва от **четвъртия ден** на временната неработоспособност.

- За **обезщетения за общо заболяване**, които са най-значимият разход в тази група, са изплатени **37 140,3 хил. лв.** по-малко от планираните. Загубените работни дни на едно осигурено лице поради общо заболяване са с 33,9 на сто по-малко от предвидените. При този осигурен социален риск са изплатени 12 557,6 хил. работни дни (с 32,2 на сто по-малко от планираните) при среднодневно парично обезщетение **20,13 лв.**

- Икономия от 3,7% (1 606,8 хил. лв.) е отчетена и при изплатените обезщетения за **нетрудови злополуки**. Тя е в резултат на по-малкото загуби на работни дни във временна неработоспособност от предвидените, тъй като изплатеното среднодневно парично обезщетение е по-високо от планираното. Отчетени са с **23,6 на сто** по-малко от планираните загубени работни дни със среднодневно парично обезщетение **20,04 лв.**, или с 26,1 на сто повече от планираното.
- При **разходите за обезщетения за майчинство (441 118,6 хил. лв.)** е отчетена икономия спрямо плана с 6 085,0 хил. лв. (по план 447 203,6 хил. лв.). Те включват обезщетенията за бременност и раждане, трудоустрояване поради бременност и кърмене и отглеждане на малко дете.
 - Отчетените суми за обезщетенията за **бременност и раждане и трудоустрояване** са **315 394,6 хил. лв.**, или с **2,96%** повече от планираните, което е в резултат на по-високото с 12,7% среднодневно парично обезщетение изплатено спрямо планираното. Независимо от по-малкия с **1,1%** среден брой работни дни, ползвани от една жена годишно, по-високото с **2,44** лв. среднодневно парично обезщетение води и до преразход на средства в размер на 9 053,7 хил. лв.
 - За обезщетения за **отглеждане на малко дете до 2-годишна възраст** са изплатени **125 724,0 хил. лв.**, при план 140 862,7 хил. лв., или с **10,7%** по-малко. Икономията се дължи на по-ниското с 12,1 на сто среднодневно парично обезщетение (10,80 лв.) спрямо планираното (12,28 лв.), тъй като изплатените работни дни (11 636,3 хиляди) са с 1,4 на сто повече от планираните (11 471,6 хиляди).
- Изплатените средства за парични обезщетения поради **трудова злополука или професионална болест са 6 519,8 хил. лв.**, като изпълнението на плана е **83,3 на сто**, или с 1 305,6 хил. лв. по-малко от предвидените. Икономията е в резултат на изплатени с 36,8 на сто по-малко работни дни (146,5 хиляди). Изплатеното среднодневното парично обезщетение е **25,91 лв.** Основната причина за по-ниските разходи е предприетата от правителството антикризисна мярка по отношение на изплащането на краткосрочните обезщетения.
 - Направените разходи за обезщетения и помощи за **безработни са 311 361,2 хил. лв.**, което е превишение на плана със **18,7%**. От тях **311 001,5 хил. лв.** са обезщетения за безработица по КСО. Останалите **359,7 хил. лв.** са обезщетения по Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ и еднократни парични суми по чл. 47 от Закона за насърчаване на заетостта. Основната причина за превишението на разходите за обезщетения и помощи за безработни е в премахване на ограничението за максимално обезщетение за безработица, в резултат на предприетите от правителството антикризисни мерки през втората половина на годината. От 1 юли 2010 г. отпадна определянето на дневен максимален размер на обезщетението за безработица за периода от 01.07.2010 г. до 31.12.2010 г., с което нивото на обезщетението се установи на 60 на сто от осигурителния доход преди загубата на работа. Тази промяна засегна около 29% от безработните лица, които получиха по-високи обезщетения. Изплатени са обезщетения средномесечно на **131 500 безработни лица**, което е със **3,5 на сто** повече от планирания брой безработни – 127 052, при средномесечно обезщетение **197,09 лв.**, или със 14,7 на сто по-високо от планираното (171,80 лв.).
 - За дейността по **профилактика и рехабилитация** на осигурените лица за 2010 г. бяха планирани средства за медицински услуги, нощувки и частична парична помощ за хранене в размер 13 000,0 хил. лв. Изразходвани са **11 761,4 хил. лв.**, или **90,47%**. През годината в утвърдените заведения за профилактика и рехабилитация са преминали **30 429** правоимащи лица. Средният разход за едно лице за профилактика и рехабилитация през 2010 г. е в размер на **386,52 лв.**
 - Анализът на изпълнението на плана по другите видове обезщетения и помощи показва, че е реализирана икономия при еднократната помощ при смърт на осигурено лице и при помощите за инвалидност, които са незначителни като разход в общата структура на разходите за социални помощи и обезщетения.

3. Разходите за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетостта за 2010 г. са в размер **69 481,8 хил. лв.** и представляват **0,85%** от общите разходи на ДОО. Спрямо плана са усвоени 84%, и е реализирана **икономия 13 215,1 хил. лв.**

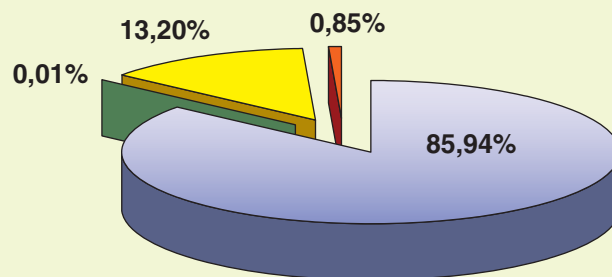
В тях са включени и изплатените, но не планирани **152,0 хил. лв.** за програми за временна заетост (68,1 хил. лв.), международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина (8,9 хил. лв.) и други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетостта (75,0 хил. лв.). Без тях, т.е. действителните **разходи за издръжка на службите по социалното осигуряване, са 69 329,8 хил. лв.,** при планирани 82 696,9 хил. лв., или **83,8 на сто** изпълнение.

В разхода за заплати и възнаграждения на персонала направената икономия е 1 927,2 хил. лв., което се отразява и върху изплатените от работодател по-малко с 911,6 хил. лв. задължителни осигурителни вноски.

По всички параграфи на **издръжката** са изразходвани **по-малко** от предвидените средства в резултат на ограничаването на административните разходи, завишаването на вътрешен финансов контрол и подобрената ефективност и оперативност в организацията и управлението. Отчетените средства за платени данъци, застраховки, командировки, външни услуги, текущ ремонт и други включени в издръжката, са с 28,6 на сто по-малко от заложените в бюджета за 2010 г. Икономията в размер **5 713,0 хил. лв.** спрямо плана е в резултат на по-малко изплатените суми при всички разходи за издръжка, като най-голяма е при постелен инвентар и облекло, материали, вода, горива и енергия (общо 1 991,5 хил. лв.), текущ ремонт (555,9 хил.лв.), командировки (422,0 хил. лв.) и други. При разходите за **външни услуги**, които заемат най-голям дял (49,3%) в структурата на разходите за издръжка, изпълнението на плана е 80,3 на сто. В тях са включени изплатените суми за наеми, транспортни и телекомуникационни услуги, разходи за поддръжка и ремонт на хардуер и софтуер, за сканиране и индексирание на разплащателните документи в архивно стопанство и за други външни услуги.

Усвояването на **капиталовите разходи** също е по-ниско от заложеното в Закона за бюджета на ДОО за 2010 г. (**42,0%**). Основната икономия е от неусвоените суми за придобиване на дълготрайни материални активи (4 225,7 хил. лв.), тъй като те заемат най-голям дял в структурата на капиталовите разходи. Тук се отразяват също така и реализираните с 44,9 на сто по-малко разходи за основен ремонт на дълготрайни материални активи и с 15,5 на сто по-малко средства за придобиване на нематериални дълготрайни активи.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РАЗХОДИТЕ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО през 2010 г.

- Разходи за пенсии – общо
- Други разходи
- Социални помощи обезщетения
- Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта

4. Извън разходите за службите по социално осигуряване са така наречените други разходи. Това са съпътстващите разходи за отбрана и сигурност, разходите за лихви и

резерв за реформата, който е планиран в бюджета за 2010 г. в размер на **60 млн. лв.** Разходите за **лихви по заем** от Световната банка за административната реформа са **269,3 хил. лв.**, или 42,2 на сто от предвидените. За **отбрана и сигурност** са изплатени **590,5 хил. лв.**, което е 52,7 на сто от планираните средства. Направените разходи са за превантивна дейност за намаляване на вредните последствия от кризи, бедствия и аварии, както и за закупуване на предпазни средства.

Предоставени трансфери от ДОО

За уреждане на законово установени обществени отношения с други институции и фондове от средствата на държавното обществено осигуряване през 2010 г. бяха **предоставени следните трансфери:**

- На Агенцията за хората с увреждания към министъра на труда и социалната политика за помощно-технически средства на осигурените лица – **1 653,9 хил. лв.** (при план 3 150,0 хил. лв.).
- На фонд „Условия на труд“ към МТСП, в т. ч. за предотвратяване на трудовите злополуки и за диагностика на професионалните болести – **2 546,4 хил. лв.** (планирани 4 000,0 хил. лв.).
- На ИА „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи“ е преведена сума **500,0 хил. лв.**, равна на планираната.
- Към бюджета на МТСП по програма „В подкрепа на майчинството“ са преведени **164,9 хил. лв.**, без планиран за това разход.

ДЕФИЦИТ/ИЗЛИШЪК

Дефицитът по фондовете на ДОО се финансира със субсидия от републиканския бюджет, която се отчита по бюджета на НОИ.

СТРУКТУРА НА ОТЧЕТЕНИТЕ ПРИХОДИ И РАЗХОДИ ПО ФОНДОВЕТЕ НА ДОО ЗА 2010 Г.						
Фондове	Приходи		Разходи за осигурителни плащания		Трансфери	Дефицит /–/ Излишък /+/
	хил. лв.	%	хил. лв.	%	хил. лв.	хил. лв.
Ф. „Пенсии“	2 476 883,1	74,31%	6 686 000,6	81,82%	2 328 847,5	–1 880 270,0
Ф. „Пенсии, несвързани с трудова дейност“			292 337,4	3,58%	303 005,1	10 667,7
Ф. „Общо заболяване и майчинство“	572 536,1	17,18%	760 540,7	9,31%	–1 718,8	–189 723,4
Ф. „Трудова злополука и проф. болест“	95 338,8	2,86%	50 865,1	0,62%	–2 646,4	41 827,3
Ф. „Безработица“	159 270,2	4,78%	311 362,5	3,81%	300,0	–151 792,3
Бюджет на НОИ	29 327,5	0,88%	70 341,6	0,86%	2 194 920,5	2 153 906,4
ОБЩО	3 333 355,7	100,00%	8 171 447,9	100,00%	4 822 707,9	–15 384,3

В изпълнението на бюджетите на отделните фондове през 2010 г. се отчете следното:

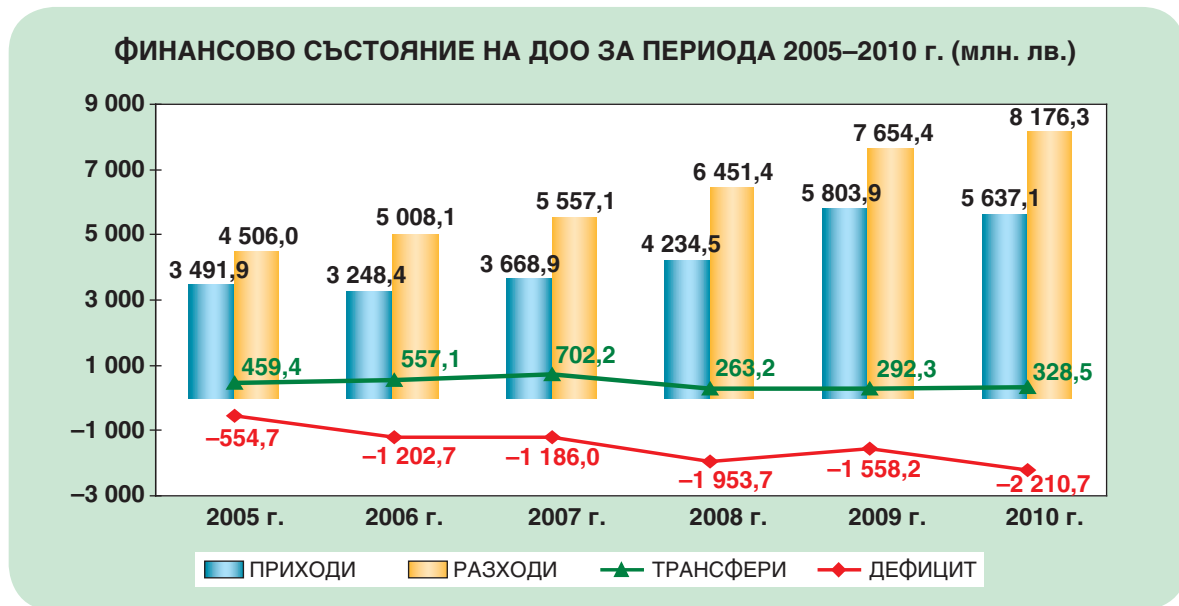
- ◆ Фонд „Пенсии“ – при планиран дефицит в размер 1 771 638,6 хил. лв. беше отчетен **1 880 270,0 хил. лв.**, или със **108 631,4 хил. лв.** повече;
- ◆ Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, който по план е с дефицит 18,2 хил. лв., завърши с **остатък 10 667,7 хил. лв.**;
- ◆ Фонд „Трудова злополука и професионална болест“ – при планиран излишък 54 663,7 хил. лв. се отчете **излишък 41 827,3 хил. лв.**, или с **12 836,4 хил. лв.** по-малко;
- ◆ Фонд „Общо заболяване и майчинство“ – при планиран недостиг 190 929,4

хил. лв., отчетеният дефицит е **189 723,4 хил. лв.**, или с **1 206,0 хил. лв.** по-малък от планирания;

- ◆ Фонд „Безработица“ – при планиран дефицит 89 902,5 хил. лв. е отчетен **151 792,3 хил. лв.**, или с **61 889,8 хил. лв.** повече от планирания;
- ◆ По бюджета на **НОИ** (като фонд за издръжка на административните дейности) беше планиран излишък в края на периода 2 096 533,7 хил. лв. След извършените плащания за погашения по заема от Световната банка, по разчети за поети осигурителни вноски и др., наличността в края на годината е **2 169 817,1 хил. лв.**, или със **73 283,4 хил. лв.** повече от планираната.

Дефицитите по фондовете на ДОО в рамките на консолидирания бюджет се финансират с излишъка по бюджета на НОИ.

Общият финансов резултат по отчета на консолидирания бюджет на ДОО е **равен на наличността в края на периода. Равнява се на 526,4 хил. лв.** остатък по валутните сметки.

КОНСОЛИДИРАН БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА 2010 г.			
	ЗБДОО	ОТЧЕТ	ИЗПЪЛ- НЕНИЕ
	хил. лв.	хил. лв.	%
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ	8 375 654,3	8 160 928,8	97,44
1. Осигурителни приходи	5 827 519,4	5 607 764,6	96,23
1.1. Осигурителни вноски	3 523 783,0	3 304 028,2	93,76
– Вноски за работници и служители от работодатели	2 070 290,8	2 192 385,7	105,90
– Вноски от работници и служители (лична вноска)	1 218 257,4	889 924,0	73,05
– Вноски от самонаети лица (самоосигуряващи се)	204 934,8	190 966,4	93,18
– Главница по ревизионните актове за начет в приход на ДОО от НАП	15 300,0	4 947,1	32,33
– Приходи от професионалните пенсионни фондове по чл. 157, ал. 7 и § 4, ал. 4 от ПЗР на КСО	15 000,0	25 805,0	172,03
1.2. Трансфери от РБ в размер на 12% върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 303 736,4	2 303 736,4	100,00
2. Неданъчни приходи	24 100,5	30 107,0	124,92
– Приходи и доходи от собственост	4 657,1	4 672,3	100,33
– Глоби, санкции и наказателни лихви	19 245,0	25 133,0	130,59
– Други неданъчни приходи	198,4	301,7	152,07
3. Внесени ДДС и други данъци върху продажбите	–807,9	–779,5	96,48
4. Получени трансфери от ЦРБ за ДОО	363 855,1	328 416,2	90,26
5. Получени допълнителни субсидии от ЦРБ за покриване на недостига от средства	2 160 987,2	2 195 344,0	101,59
6. Получени трансфери от МТСП по програми за осигуряване на заетост		67,6	
7. Получени трансфери от НСИ по межд. програми и споразумения		8,9	
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ	8 372 863,4	8 176 313,1	97,65
1. Разходи	8 365 213,4	8 171 447,9	97,68
1.1. Пенсии	7 135 011,4	7 022 221,8	98,42
Пенсии за сметка на държавното обществено осигуряване, в т. ч.:	6 628 810,5	6 639 102,1	100,16
– пенсии за трудова дейност и добавките към тях	6 132 216,2	6 110 301,3	99,64
– пенсии по чл. 69 от КСО и добавките към тях	496 594,3	503 807,7	101,45
– еднократна допълнителна сума към пенсиите – общо за периода 2005 – 2009 г.		24 993,1	
Пенсии по международни спогодби	60 000,0	51 550,1	85,92
Пенсии за сметка на републиканския бюджет, в т. ч.:	399 067,9	290 359,9	72,76
– пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност и др. и добавките към тях	272 999,5	264 355,5	96,83
– добавки към пенсиите на ветераните от войните и на ветераните – инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците получаващи наследствена пенсия за загиналите в Отечествената война	18 072,5	17 850,9	98,77
– добавки към пенсиите на реприсираните лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ	9 937,3	8 129,7	81,81
– еднократна допълнителна сума към пенсиите – общо за периода 2006–2008 г.		23,8	
– добавка към пенсиите на лица, навършили 75-годишна възраст	98 058,6		

Разходи по изплащане (пощенска такса и ДДС)	47 133,0	41 209,7	87,43
1.2. Социални помощи и обезщетения	1 085 746,8	1 078 884,5	99,37
– обезщетения за общо заболяване и трудоустрояване	353 600,1	306 456,7	86,67
– обезщетения за ТЗПБ и трудоустрояване	7 825,3	6 531,0	83,46
– обезщетения за бременност, раждане и трудоустрояване	306 340,9	315 394,6	102,96
– обезщетения за отглеждане на малко дете	140 862,7	125 724,0	89,25
– еднократна помощ при смърт	1 885,4	1 654,0	87,73
– парични помощи за профилактика и рехабилитация	13 000,0	11 761,4	90,47
– обезщетения и помощи за безработни (ПОБ)	262 230,4	311 361,2	118,74
– парична помощ за инвалидност поради общо заболяване	2,0	0,3	15,00
– разходи по изплащане (пощенска такса и ДДС за изплащане на ПОБ)		1,3	
Програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетостта	82 696,9	69 481,8	84,02
– Заплати и възнаграждения за персонала, нает по трудови правоотношения	41 822,0	40 617,7	97,12
– Други възнаграждения и плащания за персонала	4 526,7	3 803,8	84,03
– Задължителни осигурителни вноски от работодатели (ДОО+НЗОК+ДЗПО)	8 022,6	7 111,0	88,64
– Издръжка	19 946,3	14 233,3	71,36
– Постелен инвентар, облекло, материали, библиотека, вода, горива и енергия	6 314,0	4 181,1	66,22
– Командировки	900,0	478,0	53,11
– Външни услуги	8 747,8	7 021,6	80,27
– Текущ ремонт	1 150,0	594,1	51,66
– Други разходи, платени данъци, мита и такси	2 577,5	1 760,9	68,32
– Разходи за застраховки и други финансови услуги	257,0	197,6	76,89
– Членски внос и участие в нетърговски организации и дейности	83,5	82,1	98,32
– Капиталови разходи	8 295,8	3 481,9	41,97
– Международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина		8,9	
– Други служби и дейности по соц. осигуряване, подпомагане и заетост		75,0	
– Програми за временна заетост		68,1	
1.4. Отбрана и сигурност	1 120,5	590,5	52,70
1.5. Разходи за лихви	637,8	269,3	42,22
1.6. Резерв за реформата в социалното осигуряване	60 000,0		
2. Предоставени трансфери	7 650,0	4 865,2	63,60
– На МТСП, съгласно чл. 11, ал.1, т. 2, буква „в“, чл. 12, ал.1, т.4 и чл. 13, ал. 1, т. 3 от КСО	3 150,0	1 653,9	52,50
– На МТСП за фонд „Условия на труд“	4 000,0	2 546,4	63,66
– На ИА „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи“	500,0	500,0	100,00
– На МТСП за програма „В подкрепа на майчинството“		164,9	
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	2 790,9	-15 384,3	-551,23
ФИНАНСИРАНЕ	-2 790,9	15 384,3	-551,23
– Погашения по дългосрочни заеми от банки и финансови институции от чужбина	-2 790,9	-2 807,8	100,61
– Суми по разчети за поети осигурителни вноски		12 436,2	
– Друго вътрешно финансирани		6 055,0	
– Наличност в началото на периода		224,6	
Наличност в края на периода		526,4	
Преоценка на валутни наличности		-2,7	

ПРИХОДИ

Общо постъпилите за 2010 г. приходи и трансфери в бюджета на държавното обществено осигуряване са **8 160 928,8 хил. лв.** В сравнение с предходната 2009 г. те са с **541 957,1 хил. лв.**, или със **7,11 на сто** повече.

СТРУКТУРА НА ПРИХОДИТЕ В БЮДЖЕТА НА ДОО ПО ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ ЗА 2009 и 2010 г.					
	2009 г.		2010 г.		2010/2009 г.
	хил. лв.	структура	хил. лв.	структура	%
1. ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ	5 781 299,9	75,84%	5 607 764,6	68,71%	97,00%
Общо от осигурителни вноски, в т.ч. от:	3 711 680,0	64,20%	3 304 028,2	58,92%	89,02%
– работодатели/възложители	2 184 120,6	58,84%	2 192 385,7	66,35%	100,38%
– лични вноски от работници и служители	1 310 390,3	35,30%	889 924,0	26,93%	67,91%
– самоосигуряващи се	165 097,5	4,45%	190 966,4	5,78%	115,67%
– главница по рев. актове за начет от НАП и АДВ	25 426,7	0,69%	4 947,1	0,15%	19,46%
– главница по рев. актове за начет от АДВ	3 646,2	0,10%	0,0	0,00%	0,00%
– приходи от проф. пенсионни фондове по §4, ал. 4 от ПЗР на КСО	22 998,7	0,62%	25 805,0	0,78%	112,20%
Трансфери от РБ от 12% върху сбора от осиг. доходи на всички осиг. лица за кал. година	2 069 619,9	35,80%	2 303 736,4	41,08%	111,31%
2. ДРУГИ ПРИХОДИ	26 179,1	0,34%	29 327,5	0,36%	112,03%
Приходи и доходи от собственост	4 413,8	16,86%	4 672,3	15,93%	105,86%
Глоби, санкции и наказателни лихви	22 390,1	85,53%	25 133,0	85,70%	112,25%
Други недънъчни приходи	117,2	0,45%	301,7	1,03%	257,42%
Внесени ДДС и други данъци	-742,0	-2,83%	-779,5	-2,66%	105,05%
3. ПОЛУЧЕНИ ТРАНСФЕРИ И СУБСИДИИ	1 815 138,9	23,81%	2 523 836,7	30,93%	139,04%
Получени трансфери за изплащане на пенсиите не свързани с трудова дейност	291 523,0	16,06%	327 566,2	12,98%	112,36%
Трансфер от РБ за зачетен осигурителен стаж във фондовете „Пенсии“ и „Безработица“	800,0	0,04%	850,0	0,03%	106,25%
Субсидии от ЦРБ за покриване на недостига	1 522 815,9	83,90%	2 195 344,0	86,98%	144,16%
Трансфери от МТСП по програми за осигуряване на зеатост	0,0	0,00%	67,6	0,00%	0,00%
Трансфери от НСИ по международни програми и споразумения	0,0	0,00%	8,9	0,00%	0,00%
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ – ВСИЧКО	7 622 617,9	100,00%	8 160 928,8	100,00%	107,06%

I. ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ

Разполагаемите **осигурителни приходи** през 2010 г. са **5 607 764,6 хил. лв.**, или със **169 889,1 хил. лв.** по-малко в сравнение с 2009 г. В процентно изражение изпълнението на осигурителните приходи е с **2,94 на сто** по-малко от отчета за 2009 г. През 2010 г. **58,9 на сто** от тези приходи са от осигурителни вноски и **41,1 на сто** са трансфери от РБ

в размер на 12% върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

Финансирането на държавното обществено осигуряване с осигурителни приходи от 75,8 на сто през 2009 г. намалява на **68,7 на сто**, а от субсидии и трансфери съответно от 23,8 на сто нараства на **30,9 на сто**.

1. Приходи от осигурителни вноски

Приходите от осигурителни вноски са с **10,9 на сто** (404 005,6 хил. лв.) по-малко спрямо отчетените през 2009 г. От 1 януари 2010 г. общата осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ беше намалена с **2 на сто** (от 18% на **16%** за лицата, родени преди 1.01.1960 г. и от 13% на **11%** за лицата, родени след 31.12.1959 г.). Разпределението между осигурител и осигурено лице е в размер 8,9% за осигурителя и 7,1% за осигуреното лице за лицата, родени преди 1.01.1960 г., и 6,1 за осигурителя и 4,9 за осигуреното лице за лицата, родени след 31.12.1959 г. Съотношението 60:40 в разпределянето на осигурителните вноски между работодател и осигурено лице се запази при вноските за фондовете „Общо заболяване и майчинство“ и „Безработица“.

Намалението на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ частично се компенсира от следните обстоятелства:

1) Въпреки тежките икономически условия за реалния сектор на икономиката се договориха по-високи осигурителни прагове по икономически дейности и квалификационни групи професии за 2010 г. Нарастването на минималните осигурителни прагове е с **4,85 на сто** спрямо 2009 г.;

2) Увеличаване на минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица от 260 лв. на 420 лв. Минималната осигурителна вноска за пенсия, болест и здравно осигуряване на самоосигурените лица нараства от 76,7 лв. месечно за 2009 г. на **115,5 лв.** за 2010 г. (**50,6 на сто ръст**);

3) Увеличение на минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители от 130 лв. на 240 лв. Минималната осигурителна вноска за пенсия, болест и здравно осигуряване нараства от 38,35 лв. месечно на **66,0 лв.** (**72,1 на сто ръст**).

Основният мотив за увеличението на минималния осигурителен доход на самоосигуряващите се лица е осигуряването на възможност те да получават адекватни пенсии и обезщетения.

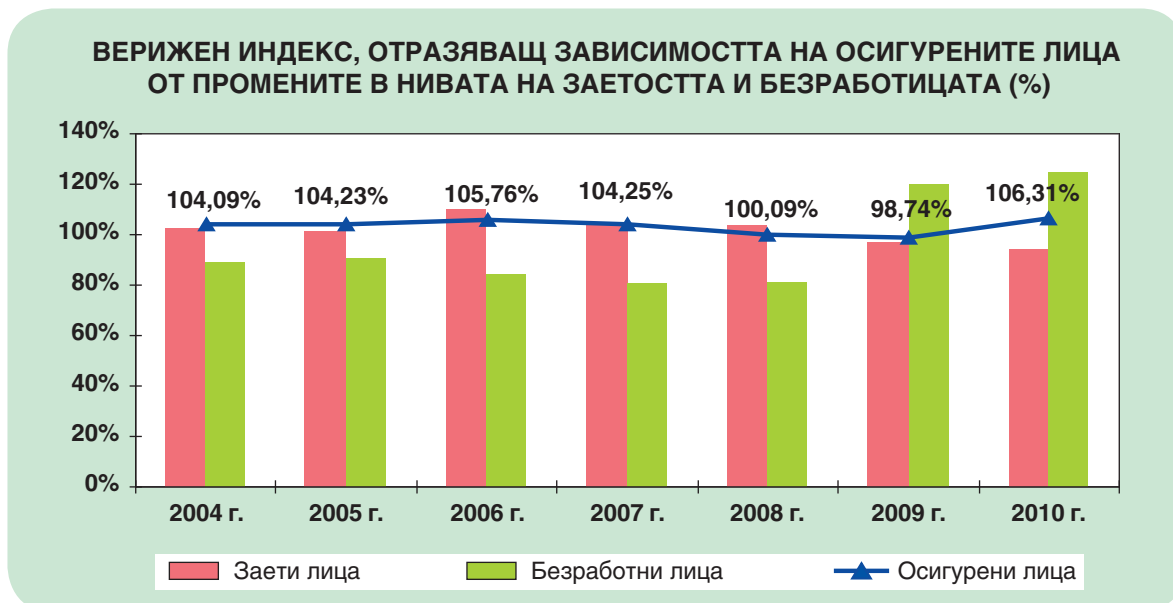
СТРУКТУРА НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ЗА ПЕРИОДА 2006–2010 г.

	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
	в %	в %	в %	в %	в %
I. Осигурени от работодател/възложител	91,67%	91,66%	91,08%	90,69%	92,62%
1. Работещи по трудов договор	88,84%	92,35%	92,42%	92,50%	90,60%
– I категория труд	0,42%	0,41%	0,30%	0,33%	0,33%
– II категория труд	4,38%	4,38%	3,69%	4,47%	4,06%
– III категория труд	95,19%	95,21%	96,02%	95,21%	95,61%
2. Осигурени за инвалидност старост, смърт и за тр. злополука и професионална болест	0,94%	0,95%	0,86%	0,89%	0,87%
3. Държавни служители и наети в спец. дейности	5,37%	4,77%	5,23%	5,35%	4,83%
4. Работещи без трудови правоотношения	2,31%	2,27%	2,38%	2,63%	3,10%
5. Лица по програмите за заетост и в подкрепа на майчинството	2,54%	1,80%	1,37%	1,20%	0,60%
II. Самоосигурени лица – общо	8,33%	8,34%	8,92%	9,31%	7,38%
– всички социални рискове без трудова злополука	45,94%	48,24%	50,59%	54,05%	55,55%
– само за пенсия	54,06%	51,76%	49,41%	45,95%	44,45%
Осигурени лица – общо	100%	100%	100%	100%	100%

С цел по-добра защита на осигурителните права на работещите, работодателите са задължени да плащат осигуровки не само върху изплатените, но и върху начислените и неизплатени или неначислените трудови възнаграждения. Те са дължими върху минималния месечен размер на осигурителния доход за дадена дейност и групи професии, а ако не е определен такъв - върху минималната работна заплата за страната.

Броят на осигурените лица, средните осигурителни доходи, размерът на осигурителната вноска и нормата на събираемост определят сумата на прихода от осигурителни вноски.

Броят на осигурените лица се влияе от редица икономически фактори, но най-важните от тях са заетостта и безработицата. През 2010 г. броят на осигурените лица нараства, въпреки че от 2008 г. тенденцията на спад на заетостта, респективно на увеличаване на безработните се запазва.

При най-голямата група осигурени лица, работещи при трета категория труд, отчетният брой е с 6,8% или 153 460 лица повече, а осигурителният доход (573,00 лв.) е с 9,2% по-висок от отчетения през предходната година.

Наблюдаваме спад с 15,7% или 41,4 хиляди лица в отчетения брой на самоосигуряващите се спрямо 2009 г. Намаление се отчита както при тези, които се осигуряват само за пенсия, така и при осигурените за всички рискове.

Спрямо предходната година е отчетен ръст с 29,3% или 19,4 хиляди лица при осигуряваните от възложител (работещи без трудови правоотношения). Основната причина е в търсенето на възможности от хората за допълнителна работа, освен основната заетост, а има и такива, за които това е основната заетост.

Значителен спад (с 45,6 на сто) има при лицата, включени в програмите за заетост. От 30 847 през 2009 г. те намаляват на 16 769 през 2010 г. Осигурителният доход за тази категория осигурени също намалява на 167,84 лв. за 2010 г., докато за 2009 г. е бил 199,85 лв.

➤ **Осигурителната база** за изчисляване и внасяне на осигурителните вноски включва всички доходи, включително начислените и неизплатените брутни трудови възнаграждения и други доходи от трудова дейност на осигурените по **трудова правоотношения**, брутните възнаграждения, намалени с разходите за дейността за работещите по „**граждански договори**“, и избрания размер на осигурителния доход на **самоосигуряващите се** лица. Осигурителният доход се регламентира всяка календарна година със закона за бюджета на ДОО (ЗБДОО) и е между минимален размер, определен за всяка категория осигурени лица и максимален размер, еднакъв за всички осигурени лица. Осигурителният доход на **осигурените от работодател** лица е изплатеното или начислено и неиз-

платено брутно трудово възнаграждение, но върху не по-малко от минималния месечен осигурителен доход за съответната основна професия за икономическата дейност на осигурителя. Включва всички възнаграждения и други доходи от трудова дейност с ограничение до максималния му месечен размер.

За лицата, които получават доходи от дейности на различни основания, осигурителните вноски се внасят върху сбора от осигурителните им доходи в следния ред:

- 1) доходи от трудови и/или служебни правоотношения, по договори за управление и контрол на търговски дружества и от трудова дейност като член кооператори;
- 2) осигурителен доход като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества, упражняващи свободни професии и/или занаятчийска дейност, и регистрирани земеделски производители и тютюнопроизводители;
- 3) доходи за работа без трудови правоотношения (популярни като „граждански договори“).

За осигурените от работодател лица минималният осигурителен доход за 2010 г. е диференциран в 74 икономически дейности и 9 основни групи професии. Най-ниският осигурителен праг е 240 лв. (равен на МРЗ), а максималният размер на осигурителния доход е 2 000 лв. месечно за всички осигурени лица.

Осигурителният доход за самоосигуряващите се лица, **регистрирани като упражняващи свободна професия или занаятчийска дейност**, е облагаемият доход, след намаляването му с разходите за дейността, определени по реда на Закона за данъците върху доходите на физическите лица. Лицата, работещи само по „**граждански договори**“, подлежат на осигуряване, само ако месечното им възнаграждение по договор е 320 лв., тъй като след намаляването му с разходите за дейността (25%) се получава сума, равна на минималната работна заплата за страната (240 лв.). Осигурителният доход за самоосигуряващите се лица, **упражняващи трудова дейност като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества и физическите лица – членове на неперсонифицирани дружества**, е декларираният от тях доход между минималния (420 лв. за 2010 г.) и максималния месечен размер, определен със ЗБДОО за съответната година.

Окончателният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица (без земеделски производители и тютюнопроизводители, упражняващи само земеделска дейност) се определя като разлика между декларирания въз основа на годишната данъчна декларация и сбора от доходите, върху които авансово са внасяни осигурителни вноски.

Средният осигурителен доход (СОД) е важен показател за социалноосигурителната система, който като елемент в пенсионната формула служи за определяне размерите на новоотпуснатите пенсии. Заедно с броя на осигурените лица и размера на осигурителните вноски СОД определя приходите в държавната осигурителна система.

По данни от регистъра на осигурените лица **средномесечният осигурителен доход** за всички осигурени през 2010 г. е **570,33 лв.** и е изчислен на базата на декларирания осигурителен доход на 2 659 617 осигурени лица (Декларация образец 1 – данни за осигуреното лице). Номиналното нарастване на средномесечният осигурителен доход за 2010 г. спрямо 2009 г. е 2,8%, а реалното 0,4% при отчетена средногодишна инфлация за 2010 г. от 2,4%.

Всички работодатели законово са задължени да осигуряват наетите при тях лица най-малко върху минималния осигурителен доход за съответната икономическа дейност и основна професия. Ако реалните им заплати обаче са по-високи от тези осигурителни прагове вноските задължително трябва да се правят върху тях до определената горна граница на осигурителния доход за годината.

За бюджетните организации не се договаря минимален осигурителен доход, а началните заплати на наетите се променят съгласно политиката по доходите, заложена при разработване на държавния бюджет за всяка година.

Тъй като нормативно определеният минимален осигурителен доход за някои катего-

рии осигурени лица беше доста нисък и не се обвързваше с размера на гарантираните минимални размери на обезщетенията и пенсиите, през 2010 г. се предприеха следните мерки:

- ✓ Увеличи се минималния осигурителен доход на самоосигуряващите се лица от 260 на 420 лв. (61,54 на сто ръст);
- ✓ Повиши се минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители от 130 на 240 лв. (84,62 на сто ръст);
- ✓ Отпадна облекчението за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, които упражняват само земеделска дейност, да се осигуряват върху 25% от минималния осигурителен доход, определен за самоосигуряващите се. От 2010 г. за тази категория осигурени лица са в сила условията, които важат и за останалите земеделски производители и тютюнопроизводители.
- ✓ Договорени бяха с 4,85 на сто по-високи осигурителни прагове по икономически дейности и квалификационни групи професии, които действат като минимални осигурителни доходи през 2010 г.

При ограничена политика по доходите в условията на финансова и икономическа криза и протичащите процеси на съкращения, оптимизация и реструктуриране на заетостта във фирмите и в държавния сектор, отчетеният слаб ръст на осигурителния доход през 2010 спрямо 2009 г. е обоснован.

Приходите от осигурителни вноски се формират от вноски на работодатели/възложители, осигурени и самоосигуряващи се лица. Като измерител на общото осигурително участие, съотношението на приходите от осигурителни вноски към brutния вътрешен продукт е **4,7%**. В сравнение с предишната година, когато е било 5,4%, то е по-ниско с 0,7 .

Постъпленията от осигурителни вноски през 2010 г. са **3 304 028,2 хил. лв.** Приходите от осигурителни вноски изостават с **404 005,6 хил. лв.** в сравнение с 2009 г. Продължаващите неблагоприятни тенденции в макроикономическата среда във връзка с икономическата криза и намалението на размера на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ с 2 на сто обусловиха по-ниските приходи с **10,9%** в сравнение с 2009 г.

Елементи на приходите:

1) Вноските от работодатели/възложители за наетите от тях лица заемат най-голям дял в структурата на общите приходи. През 2010 г. те са **66,35** на сто, при 58,90 на сто през 2009 г. В приходите от осигурителни вноски от работодатели са включени преведените суми за осигуровки за наетите по трудови правоотношения от първа, втора и трета категория труд, държавните служители и наетите в специални дейности, работещите без трудово правоотношение и други. През 2010 г. тези приходи възлизат на **2 192 385,7 хил. лв.**, което е **100,38 на сто** от отчетените през 2009 г.

Най-съществен дял (79,2%) в структурата на приходите от осигурителни вноски от работодател/възложител имат **работещите по трудов договор от 1-ва, 2-ра и 3-та кат. труд.** По **трудова договор** са работили **2 524 466 души**, което е със **150 409** повече в сравнение с 2009 г. От тях **4 на сто**, при близо 5 на сто през 2009 г., са от първа и втора и над **95 на сто** от трета категория труд. Броят на осигурените от **първа и втора категория труд** през 2010 г. е намалял спрямо 2009 г. с **3 051 осигурени**, а от **трета категория труд** се увеличава със **153 460 души**. Трябва да се има предвид, че има осигурени, работещи на повече от едно основание, които са 176 955 хиляди броя.

Работещите по **трудова договор** през 2010 г. са се осигурявали върху **осигурителен доход средно 581,42 лв.** Нарастването на СОД за тази категория осигурени лица спрямо предходната година е с 47,03 лв., или с **8,8 на сто**. Увеличението се дължи на по-високите размери на определените минимални осигурителни прагове за работещите по трудови правоотношения през 2010 г. спрямо 2009 г. Вследствие от ръста с **8,8 на сто** на средния осигурителен доход и увеличението в броя работещи по трудов договор (със **6,34 на сто**)

в сравнение с 2009 г., наблюдаваме ръст на приходите от осигурителни вноски при тази категория осигурени лица с **3,5 на сто**, въпреки намалението на размера на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ с 2 процентни пункта.

Вноските за **държавните служители и наетите в специални дейности** през 2010 г. са **308 126,9 хил. лв.**, като делът им е **14%** в структурата на вноските от работодател /възложител. В сравнение с 2009 г. за тази категория осигурени, за които осигурителните вноски са изцяло за сметка на работодателя (по-точно за сметка на РБ), са постъпили **32 983,6 хил. лв. по-малко приходи**. В абсолютни цифри те са с **2 763 души по-малко** в сравнение с предходната година. Средният осигурителен доход, върху който са осигурявани **държавните служители (без наетите в специални дейности)**, е **1 008,85 лв.**, като увеличението му спрямо 2009 г. е с **14,7 на сто**.

Приходите от осигурителни вноски общо за работещите **без трудови правоотношения** през 2010 г. (**20 393,4 хил. лв.**) са се увеличили с **16 на сто** спрямо 2009 г. Формират се от внесените осигурителни вноски от възложители за работещите без трудови правоотношения (в т.ч. и за членовете на кооперации, работещи без трудови правоотношения) върху изплатеното им възнаграждение след приспадане на разходите за дейността, определена по реда на ЗДФЛ. Броят им е с **18 920 души** повече в сравнение с 2009 г.

От тях **работещите без трудови правоотношения** (т. нар. граждански договори) са се увеличили с **29,3 на сто**, а средният им осигурителен доход – с **5,6 на сто** в сравнение с 2009 г. **Членовете на кооперации, работещи без трудови правоотношения**, за същия период са намалели с **43,8 на сто** (518 души по-малко). Средният осигурителен доход, върху който са се осигурявали, е нараснал със **77,5 на сто** (от 188,76 лв. през 2009 г. на 335,10 лв. през 2010 г.).

За наети на работа за не повече от пет работни дни (40 часа) през един календарен месец, които са осигурени за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест, приходите от осигурителни вноски през 2010 г. (**2 108,6 хил. лв.**) са с **11 на сто** по-малко от тези през 2009 г. Това е резултат от: 1) намаление на размера на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ с 2 процентни пункта.; 2) увеличаване дела на родените след 31.12.1959 г., чиито осигурителни вноски за ДОО са с 5% по-ниски. През 2010 г. те са осигурявани върху **104,35 лв.**, като спрямо 2009 г. е отбелязан ръст **8,9 на сто**.

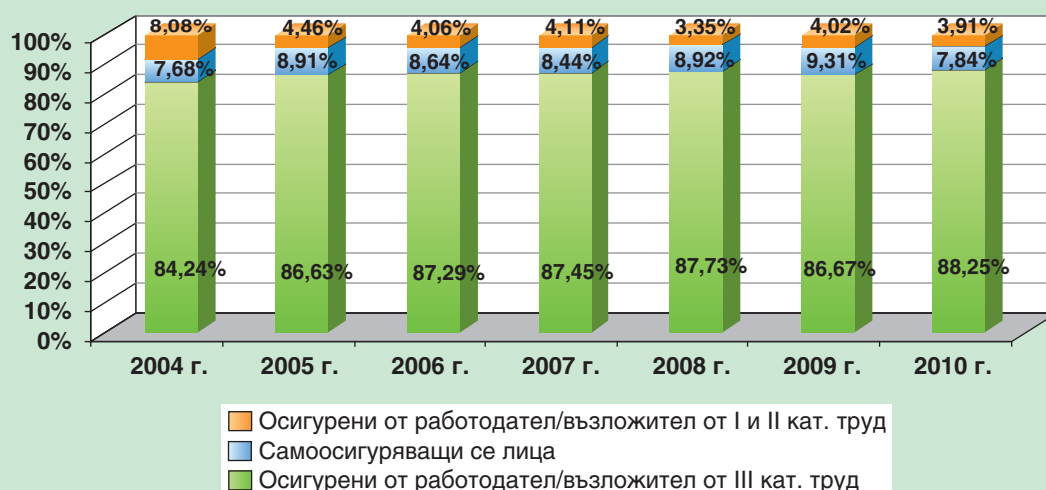
Осигурителните вноски за включените лица в програмите на МТСП „**От социални помощи към осигуряване на заетост**“ и „**В подкрепа на майчинството**“ са **3 141,0 хил. лв.** Броят на осигуряваните лица по двете програми през 2010 г. е по-малък с **14 078 души** в сравнение с предходната година, а средният осигурителен доход (**167,84 лв.**) е по-нисък с 31,74 лв. от този за 2009 г. Отчетените приходи са по-малко отколкото през 2009 г. с **4 905,9 хил. лв.** Намалението на приходите се дължи на по-малкия с **45,6 на сто** брой на лицата и с **16 на сто** по-нисък среден осигурителен доход през 2010 г.

Намаление на приходите спрямо предходната година има и при осигурителните вноски за фонд „Пенсии“, дължими за лицата, които не са работили поради предвидените в КСО обективни причини. Те са незаконно **недопускане или отстраняване от работа** или оставане без работа поради **уволнение, което е признато за незаконно** от компетентните органи, за **трудоустроени бременни**, на които не е предоставена подходяща работа и пр. За тези лица осигурителната вноска е изцяло за сметка на работодателя и е в размера за фонд „Пенсии“. При постъпления в размер на **3 265,7 хил. лв.** през 2009 г., през отчетната 2010 г. година са преведени **1 422,3 хил. лв.**, което е с **56,5 на сто** по-малко от предходната година.

♦ Осигурителните вноски върху средствата за социални разходи (дължими само за ф. „Пенсии“) са **22 816,5 хил. лв.** и са с **9,4 на сто** по-малко от постъпилите за 2009 г. суми (**25 194,6 хил. лв.**).

♦ Приходите от осигурителни вноски за осигурените за ТЗПБ (за сметка само на работодателя) са **95 338,8 хил. лв.** и са с **10,6%** по-малко от предходната година (**106 708,4 хил. лв.**). Делът им в структурата на приходите от осигурителни вноски от работодател е **4,4 на сто**, при **4,9 на сто** за 2009 г.

ДИНАМИКА В СТРУКТУРАТА НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ЗА ПЕРИОДА 2004–2010 г.

2) Личните вноски от наетите по трудови и без трудови правоотношения са следващи в структурата на приходите от осигурителни вноски. През 2010 г. са внесени **889 924,0 хил. лв.**

3) Приходите от осигурителни вноски общо от самоосигуряващите се лица през 2010 г. са **190 966,4 хил. лв.** В сравнение с 2009 г. е отчетен ръст с **15,7 на сто**, или с 25 868,9 хил. лв. повече. Тук са включени постъпилите осигурителни вноски от самоосигуряващите се лица през годината, от закупания до 5 години осигурителен стаж и осигурителните вноски при годишното изравняване на доходите на самонаетите лица. Делът им в общите приходи от осигурителни вноски през 2010 г. (**5,78 на сто**) е нараснал с 1,33 процентни пункта в сравнение с 2009 г., когато е бил 4,45 на сто. Постъпленията през годината само от самоосигуряващите се лица са 157 659,2 хил. лв. и са с 30 833,0 хил. лв. повече отколкото за 2009 г. Броят на **осигуряващите се за собствена сметка** е с **41 414** по-малко и това значително намалява относителния им дял в структурата на общо осигурените лица (от 9,3 на сто през 2009 г. на **7,8 на сто** през 2010 г.). През 2010 г. за самоосигуряващите се лица беше определен **минимален осигурителен доход 420 лв.** и **максимален** колкото за всички осигурени лица – **2 000 лв.** Осигурителният доход за тази категория осигурени лица е избраният от тях месечен доход между нормативно определен минимален и максимален размер. За земеделските производители и тютюнопроизводителите специалните облекчения се състоят в това, че те могат да се осигуряват месечно върху 240 лв. От 1 януари 2010 г. отпадна възможността регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, които упражняват само земеделска дейност, да се осигуряват върху 25% от минималния осигурителен доход, определен за самоосигуряващите се. От 2010 г. за тази категория осигурени лица са в сила условията, които важат и за останалите земеделски производители и тютюнопроизводители.

♦ В структурата на осигурените за собствена сметка през 2010 г. най-висок относителен дял (**55,5%**) заемат лицата, осигуряващи се **за общо заболяване и майчинство и за пенсия**. Те са 123 303 души, което е с **19 041** осигурени **по-малко** от 2009 г. Отчита се намаляване на броя и при двете групи самоосигуряващи се за собствена сметка – за всички осигурени социални рискове (вкл. земеделските производители) и само за пенсия. От тях **самоосигуряващите се** през 2010 г. са с **11 610** души по-малко от 2009 г., когато са били 120 633 бр. През 2010 г. те са се осигурявали върху среден осигурителен доход **440,57 лв.**, който е с **54,2 на сто** по-висок от СОД за предходната година (285,61 лв.). През 2010 г. **земеделски производители и тютюнопроизводители**, които са се осигурявали за фондовете „Пенсии“ и „Общо заболяване и майчинство“, са с **34,23 на сто**, или със **7 431 по-малко** от броя им през предишната година, когато са били 21 711 души. Те са внасяли осигуровки върху среден доход **254,34 лв.**, който е със **173,7 на сто** по-висок от този през

2009 г. (92,91 лв.). Общо приходите от осигурителни вноски за самоосигуряващите се за всички социални рискове от двете групи са **100 080,8 хил. лв.**, което е с **27,47 на сто повече** от същите за 2009 г. Независимо от намалението в броя на самоосигуряващите се лица в тази категория, нормативното увеличение на минималния осигурителен доход, а от там и на средния осигурителен доход в сравнение с предходната година, е причина за отчетения ръст на приходите от осигурителни вноски за 2010 г.

ПРИХОДИ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ПО ГОДИНИ							
	2008 г.		2009 г.		2010 г.		2010/ 2009 г. %
	хил. лв.	%	хил. лв.	%	хил. лв.	%	
Осиг. вноски от работодател/възложител, в т.ч.:	2 556 853,6	60,91	2 184 120,6	58,90	2 192 385,6	66,35	100,38
1. За работещи по трудови правоотношения	2 011 334,0	78,66	1 677 568,9	76,81	1 736 593,7	79,21	103,52
3-та категория труд	1 867 406,2	92,84	1 541 379,8	91,88	1 608 449,6	92,62	104,35
1-ва и 2-ра категория труд	143 927,8	7,16	136 189,1	8,12	128 144,1	7,38	94,09
3. Държавни служители и наети в специалните дейности	366 343,2	14,33	341 110,5	15,62	308 126,9	14,05	90,33
3-та категория труд	122 962,7	33,56	108 383,1	31,77	103 353,8	33,54	95,36
1-ва и 2-ра категория труд	243 380,5	66,44	232 727,4	68,09	204 773,1	66,46	88,16
4. За осигурени за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и проф. болест	3 000,7	0,12	2 369,3	0,11	2 108,6	0,10	89,00
5. Осиг. вноски върху доход без трудови правоотношения	22 031,5	0,86	17 573,2	0,80	20 393,4	0,93	116,05
7. Осиг. вноски върху обезщетенията за оставане без работа - по КТ, Закона за висшето образ. и ЗДС	1 249,8	0,05	2 109,6	0,10	2 185,9	0,10	103,62
8. Осиг. вноски за ф "Пенсии" поради незаконно недопускане или отстраняване от работа	3 221,9	0,13	3 265,7	0,15	1 422,3	0,06	43,55
3-та категория труд	2 816,2	87,41	3 037,3	93,01	1 316,8	92,58	43,35
1-ва и 2-ра категория труд	405,7	12,59	228,4	6,99	105,5	7,42	46,19
9. Осиг. вноски за включените в програми от соц. помощи към осигуряване на заетост и в подкрепа на майчинството	12 028,9	0,47	8 046,9	0,37	3 141,0	0,14	39,03
10. Осиг. вноски, дължими за периода преди 2005 г.	218,6	0,01	133,7	0,01	185,9	0,01	139,04
11. Осиг. вноски върху средствата за социални разходи	36 896,2	1,44	25 194,6	1,15	22 816,5	1,04	90,56
12. Осиг. вноски за ФТЗПБ за осигурените за тр. злополука и проф. болест от работодател - от 0,4 до 1,1%	100 527,3	3,93	106 708,4	4,89	95 338,8	4,35	89,35
13. Осиг. вноски върху изплатени гаран-тирани вземания	1,5	0,00	39,8	0,00	72,6	0,00	182,4
Лични осигурителни вноски	1 415 237,6	33,71	1 310 390,3	35,34	889 924,0	26,93	67,91
Осиг. вн. от самоосигуряващи се лица, в т.ч. от:	174 434,2	4,16	165 097,5	4,45	190 966,4	5,78	115,67
– осигурени само за пенсия, в т. ч.:	60 726,5	34,81	48 312,9	29,26	57 578,4	30,15	119,18
– земеделски производители	3 977,7	0,07	3 726,5	0,08	7 792,0	0,14	209,10
– осиг. само за пенсия при годишно изравняване	27 196,5	15,59	31 221,9	18,91	22 348,1	11,70	71,58
– осиг. за всички осигурителни рискове, в т. ч.:	81 429,1	46,68	78 513,3	47,56	100 080,8	52,41	127,47
– земеделски производители	3 730,5	0,05	4 275,6	0,05	7 054,5	0,07	164,99
– осиг. вноски за времето на обучение	1 013,6	0,01	1 893,2	0,01	3 926,9	0,02	207,42
– от лицата, на които не им достигат 5 г. осиг. стаж до пенсия	4 068,5	2,33	5 156,2	3,12	7 032,2	3,68	136,38
Главница по ревизионни актове за начет	33 404,7	0,80	25 426,7	0,69	4 947,1	0,15	19,46
Приходи от проф. пенс. фондове по §4 от ПЗР на КСО	18 024,4	0,43	22 998,7	0,62	25 805,0	0,78	112,20
Общо приходи от осигурителни вноски	4 197 954,5	100	3 708 033,8	100	3 304 028,1	100	89,10

♦ Намалява общо **средният брой с 22 373** на осигуряващите се за собствена сметка **само за пенсия** спрямо предходната година. То е сбор от снижаването с **15 486** души на средния брой самоосигурени лица (регистрирани като упражняващи свободна професия или занаятчийска дейност) и същевременно снижаване с **6 887** в броя земеделски производители и тютюнопроизводители. **Относителният дял** на осигуряващите се само за пенсия спрямо общия брой осигуряващи се за собствена сметка през 2010 г. е **44,5 на сто**. От тях 34,8 на сто (при 35,2% през 2009 г.) са упражняващи свободна професия или занаятчийска дейност и 9,7 на сто (при 10,8% през 2009 г.) са земеделски производители и тютюнопроизводители. **Общите приходи от осигурителни вноски** са в размер **57 578,4 хил. лв.** (при 48 312,9 хил. лв. за 2009 г.), или ръстът е с **19,2 на сто**. В т.ч. за упражняващите свободна професия или занаятчийска дейност увеличението е **11,6 на сто** (с 5 200,0 хил. лв. повече). А при земеделските производители и тютюнопроизводителите приходите от осигурителни вноски нарастват с 4 065,5 хил. лв., или те са със **109,1 на сто** повече от тези през 2009 г.

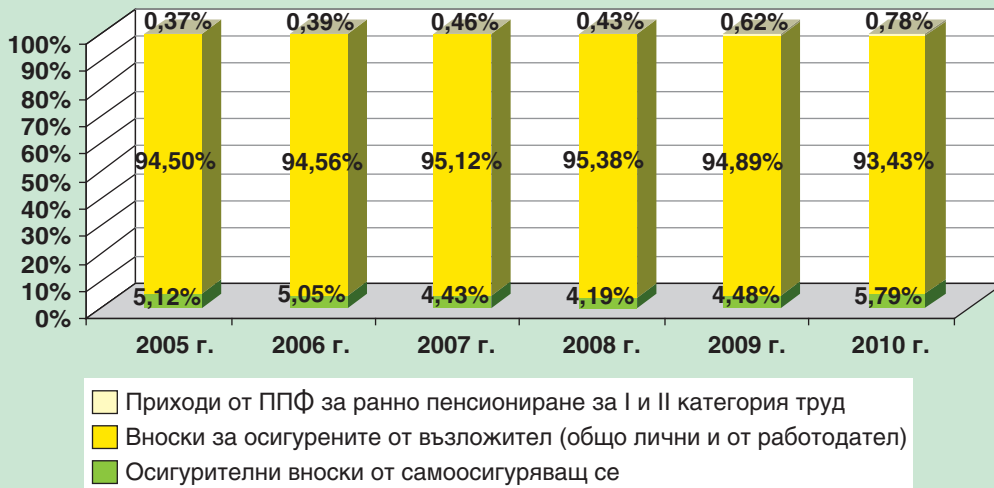
♦ При годишното **изравняване на осигурителния доход** за самоосигуряващите се през 2010 г. са постъпили **22 384,1 хил. лв.** В сравнение с предишната година приходите от осигурителни вноски от лицата, които са внасяли авансово вноски върху по-ниски доходи и след това са довели дължимите вноски при годишното изравняване с декларирането на по-високи доходи, са с 8 873,8 хил. лв., или с **28,4% по-малко** от 2009 г. Осигуряването при тях е само за пенсия и то с размера на осигурителната вношка за предходната година.

♦ В приходите от самоосигуряващите се лица следва да се отбележи значителното увеличение на осигурителните вноски от осигуряващите се за собствена сметка (без земеделски производители и тютюнопроизводители). При осигурените **само за пенсия с 11,7%** (5 200,0 хил. лв.) повече, а при осигурените за **всички социални рискове** постъпленията са с 18 788,6 хил. лв., или с **25,3% повече** от тези през 2009 г. Тъй като относителният дял на приходите **от тази категория самоосигуряващи се лица** е 74,8 на сто от общите постъпления от осигурителни вноски от самоосигуряващите се лица през годината, крайният резултат показва ръст на реализираните приходи спрямо 2009 г. с **15,6 на сто**. Основно за това допринася увеличеният размер на минималния осигурителния доход с 61,5 на сто, тъй като другият показател, влияещ върху приходите от осигурителни вноски, а именно броя на осигурените лица, е с по-ниски стойности от предходната година.

♦ Съществено е увеличението (със **107,4 на сто** спрямо 2009 г.) на приходите от осигурителни вноски за откупуване на **осигурителен стаж за времето на обучение от лицата, на които не им достигат до 5 г. осигурителен стаж за пенсия**. За 2010 г. **този приход е 3 926,9 хил. лв.**, при 1 893,2 хил. лв. за 2009 г. Дължи се на повишения минимален осигурителен доход на самоосигуряващите се. Когато се заплаща осигурителен стаж по §9, ал. 2 и 3 от ПЗР на КСО за 2010 г., осигурителната вношка в размера за фонд „Пенсии“ се изчислява и внася на база новия минимален осигурителен доход за самоосигуряващите се (420 лв.). Но поради малкият дял (**2,0%**), който заемат в структурата на приходите от самоосигуряващи се лица, влиянието им за общите приходи от осигурителни вноски е незначително. През 2010 г. **1 682 лица** са внесли за своя сметка осигурителни вноски за времето за обучение, докато през 2009 г. са били 1 410, или с 272 души по-малко.

♦ Постъпилите вноски за откупуване на стаж от лицата, на които не им достига до 5 осигурителен стаж за пенсия за ОСВ, са **7 032,2 хил. лв.** и са с **36,4 на сто** повече от същите през 2009 г. Този ръст, както и при предходната категория осигурени лица, е вследствие по-високия размер на осигурителния доход, върху който се внасят осигурителните вноски през 2010 г. (420 лв. при 240 лв. за 2009 г.). Влияние оказват и създадените облекчени условия за разсрочено изплащане на дължимите суми, както и нарасналата осведоменост за възможността да се използва този ред. Независимо от високия процент увеличение, поради ниския дял (**3,7%**, при 3,1% през 2009 г.), който тези приходи заемат в структурата на общите приходи от осигурителни вноски от самоосигуряващи се лица, тяхното влияние също е ниско. През 2010 г. от тази възможност са се възползвали **11 423 лица**. / 64 524 са бр. вноски с натрупване за период от 5 год./

СТРУКТУРА НА ОСНОВНИТЕ ПРИХОДИ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ПО ВНОСИТЕЛИ

4) В приходите от осигурителни вноски са включени и тези от главница по ревизионните актове за начет, които през 2010 г. са **0,15 на сто** от общите приходи от вноски през годината. Събраните суми от контролните органи на НАП през 2010 г. възлизат на **4 947,1 хил. лв.** В сравнение с 2009 г. постъпленията от тях са с **80,5 на сто, или 20 480,0 хил. лв.** по-малко. До 2010 г. в приходите по този параграф се включваха и главниците по ревизионни актове за начет в приход на ДОО, събирани от Агенцията за държавни вземания. През 2010 г. от АДВ не са постъпили суми, тъй като поради реструктуриране функциите на агенцията, свързани със събираемостта, преминаха към НАП.

5) Постъпленията от професионалните фондове на ДЗПО за ранно пенсиониране се отчитат в групата на приходите от осигурителни вноски. Това са събраните и преведени средства по индивидуалните сметки на осигурените лица от първа и втора категория труд в професионалните пенсионни фондове на ДЗПО, които се пенсионираат с пенсия за осигурителен стаж и възраст от фонд „Пенсии“ на ДОО. Размерът на осигурителната вноска за първа категория труд е 12%, а за втора – 7% върху изплатените трудови възнаграждения и е изцяло за сметка на работодателя. Съгласно §4, ал. 4 от ПЗР на КСО, когато тези лица се възползват от правото за ранно пенсиониране, набраните средства се прехвърлят от личните им партии в професионалните фондове на ДЗПО във фонд „Пенсии“ на ДОО. Преведените суми (25 805,0 хил. лв.) са **0,78 на сто** от постъпленията от осигурителни вноски през годината. В сравнение с 2009 г. те са нараснали с **12,2 на сто**, или с 2 806,3 хил. лв., което е в резултат на реализираното право за пенсия на повече осигурени лица в тази съвкупност в сравнение с предходната година.

6) Трансфера от републиканския бюджет в размер на **12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица** за календарната година е в размер равен на планирания **2 303 736,4 хил. лв.** По този начин през 2010 г. държавата се включва в осигуряването за фонд „Пенсии“, като осигурява близо **41,1 на сто** от постъпленията от осигурителни приходи във фондовете на ДОО за 2010 г. за покриване на разходите за пенсии.

2. Други приходи

Делът на останалите приходи е само **0,36 на сто** и включват:

1) Събраните суми от глоби, санкции и наказателни лихви (**25 133,0 хил. лв.**) представляват **85,7 на сто** в структурата на постъпилите други приходи през годината, като спрямо предходната година този дял е с 0,17 процентни пункта по-нисък. Приходите по това перо през 2010 г. са се увеличили с **12,3%** (постъпили са 2 742,9 хил. лв. повече). Делът на тези суми остава незначителен в структурата на осигурителните приходи.

2) Приходи и доходи от собственост – относителният им дял от 16,9 на сто през 2009 г. спада на **15,9 на сто**. В абсолютни стойности те са с **258,5 хил. лв.** повече от предишната година.

II. ПОЛУЧЕНИ ТРАНСФЕРИ И СУБСИДИИ

Постъпленията от трансфери и субсидии през 2010 г. са със **708 697,8 хил. лв.** повече от тези през 2009 г. и представляват **30,9 на сто** от общите приходи. Те се равняват на **2 523 836,7 хил. лв.**, разпределени както следва:

1) Получената допълнителна субсидия за покриване недостига от средства в размер на **2 195 344,0 хил. лв.**, която е с **44,2 на сто повече** от тази през 2009 г. (1 522 815,9 хил. лв.).

2) Трансферът от РБ за изплащане на пенсиите, несвързани с трудова дейност, през 2010 г. е в размер на **327 566,2 хил. лв.** В сравнение с предходната година сумата е с 36 043,2 хил. лв., или **12,4 на сто повече**.

3) Трансфер от РБ за зачетен осигурителен стаж в предвидените в кодекса случаи (по време на задържане от органите на реда, когато се окаже, че лицето е оневинено; когато родител или съпруг са полагали грижи за инвалид със загубена неработоспособност над 90 на сто и др. по чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 и чл. 26а, т. 3 от КСО). Трансферната сума през 2010 г. (850,0 хил. лв.) е с **50,0 хил. лв.** повече в сравнение с предходната година.

4) В тази група приходи през 2010 г. се включват и постъпилите суми от МТСП по програми за осигуряване на заетост. Те са в размер на **67,6 хил. лв.** и **8,9 хил. лв.** трансфер от НСИ по международни програми и споразумения.

РАЗХОДИ

Разходите в консолидирания бюджет (КБ) на ДОО са за изплащане на пенсии, краткосрочни обезщетения и помощи и за издръжка на службите по социално осигуряване в администрацията на Националния осигурителен институт. Нивото на разходите на ДОО реално отразява резултатите от провежданите политики и значимостта на социалната защита на населението.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РАЗХОДИТЕ ПО ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАСИРАНЕ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО			
	2009 г.	2010 г.	2010/2009
	хил. лв.	хил.лв	%
1. РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ БЮДЖЕТА НА ДОО	7 371 377,5	7 883 982,3	106,95%
Пенсии за сметка на ДОО	6 151 017,5	6 639 102,1	107,94%
Пенсии по международни спогодби	48 384,1	51 550,1	106,54%
Социални помощи и обезщетения	1 048 998,7	1 078 884,5	102,85%
Издръжка на службите по социално осигуряване	73 057,6	69 481,8	95,11%
Разходи за лихви (лихви по заем от СБ и др. лихви)	670,8	269,3	40,15%
Отбрана и сигурност	47,5	590,5	1243,16%
Издръжка (пощенска такса, ДДС и др.)	38 679,9	39 238,8	101,44%
Предоставени трансфери от ДОО:	10 521,4	4 865,2	46,24%
в т. ч. за: – Агенцията за социално подпомагане към МТСП	2 607,4	1 653,9	63,43%
– МТСП за ф. „Условия на труд“	5 000,0	2 546,4	50,93%
– МТСП по програма „В подкрепа на майчинството“	2 914,0	164,9	5,66%
– ИА „Електронни съобщителни мрежи и инф. системи“	-	500,0	0,00%
2. РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ЦР БЮДЖЕТ	283 015,5	292 330,8	103,29%
Пенсии за сметка на РБ	280 493,1	290 336,1	103,51%
Еднократна допълнителна сума към пенсиите за периода 2005–2008 г.	517,8	23,8	
Издръжка (пощенска такса, ДДС и др.)	2 004,6	1 970,9	98,32%
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ:	7 654 393,0	8 176 313,1	106,82%

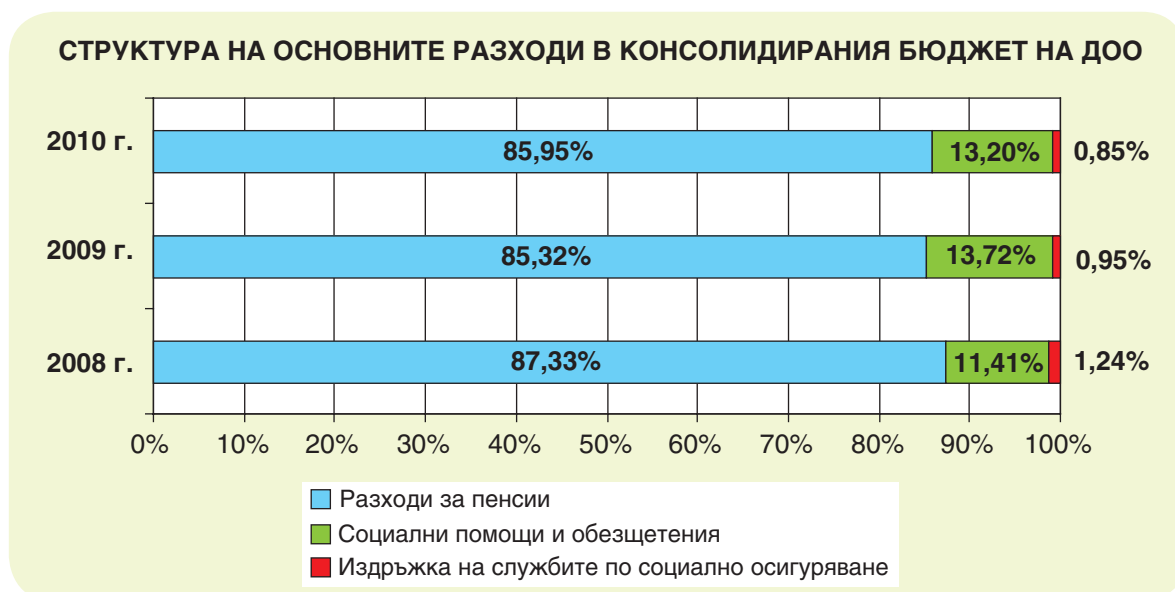
През 2010 г. отчетените разходи в консолидирания бюджет на ДОО са **8 171 447,9 хил. лв.** В сравнение с 2009 г., когато са били (7 643 871,6 хил. лв.) **нарастването** в номинално изражение е с 527 576,3 хил. лв., а в процентно – с **6,9%**. С най-голям относителен дял в общите разходи на консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване (85,9%) са **общите разходи за пенсии – 7 022 221,8 хил. лв.** Относителният дял на разходите за пенсии се увеличава с 0,6% в сравнение с 2009 г., когато делът им е бил 85,3%, а абсолютната сума се е увеличила със 7,7%.

Следващата по големина група разходи са за изплащане на **социални помощи и обезщетения**. През 2010 г. за тях са изразходени **1 078 884,5 хил. лв.**, което е 13,2% от извършените разходи за цялата година. В сравнение с 2009 г. тези разходи са се увеличили с 2,8%, а относителният им дял е намалял с 0,5%.

Третата основна група разходи са за **дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост**. Те са на стойност **69 481,8 хил. лв.**, с относителен дял **0,85%** в структурата на общите разходи, при 0,96% за 2009 г. В тях са включени и разходи в размер на 152,0 хил. лв. по програми за временна заетост, международни програми и споразумения и др. Без тях, т.е. **действителните разходи за издръжка на администрацията по социално осигуряване, са 69 329,8 хил. лв.**

СТРУКТУРА НА ОТЧЕТЕНИТЕ РАЗХОДИ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО за 2009 и 2010 г. (хил. лв)					
	2009 г.	Структура	2010 г.	Структура	2010/2009 г.
	отчет	%	отчет	%	%
РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ – общо	6 521 097,0	85,31%	7 022 221,8	85,94%	107,68%
в т. ч.: за пенсии, финансирани от бюджета на ДОО	6 480 412,5	99,38%	6 981 012,1	99,41%	107,72%
СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ И ОБЕЗЩЕТЕНИЯ	1 048 998,7	13,72%	1 078 884,5	13,20%	102,85%
в т. ч.: парични помощи и обезщетения по КСО	1 048 385,2	99,94%	1 078 883,2	100,00%	102,91%
ПРОГРАМИ, ДЕЙНОСТИ И СЛУЖБИ ПО СОЦ. ОСИГУРЯВАНЕ	73 057,6	0,96%	69 481,8	0,85%	95,11%
ДРУГИ РАЗХОДИ	718,3	0,01%	859,8	0,01%	119,70%
ОБЩО:	7 643 871,6	100%	8 171 447,9	100%	106,90%

От направените **8 176 313,1 хил. лв.** разходи и трансфери през 2010 г. разходите за бюджета на ДОО са **7 883 982,3 хил. лв.** Те са основно за пенсии, социални обезщетения и помощи по КСО и за издръжка на службите по социално осигуряване. Представяват **96,4%** от всички разходи, като почти запазват дела си на нивото от предходната година (96,3%). Финансираните от ЦРБ разходи са **292 330,8 хил. лв.** и покриват основно изплащането на пенсиите, несвързани с трудова дейност и еднократната допълнителна сума към всички пенсии. Те заемат **3,6%** в структурата на извършените разходи и трансфери.

РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ

В структурата на общите разходи най-съществено място заемат разходите за пенсии. През 2010 г. те са **7 022 221,8 хил. лв.**

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАПРАВЕНИТЕ РАЗХОДИ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО за 2009 и 2010 г. (хил. лв.)			
	2009 г.	2010 г.	2010/2009 г.
	отчет	отчет	%
РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ – общо	6 521 097,0	7 022 221,8	107,68%
в т. ч.: – за трудови пенсии, изплатени от ДОО	6 151 017,5	6 639 102,1	107,94%
– за пенсии по международни спогодби	48 384,1	51 550,1	106,54%
– за пенсии, финансирани от Републиканския бюджет	281 010,9	290 359,9	103,33%
– за издръжка (пощенска такса и ДДС)	40 684,5	41 209,7	101,29%
СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ И ОБЕЗЩЕТЕНИЯ	1 048 998,7	1 078 884,5	102,85%
в т. ч.: парични помощи и обезщетения по КСО	1 048 385,2	1 078 883,2	102,91%
ИЗДРЪЖКА НА СЛУЖБИТЕ ПО СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ	72 930,2	69 329,8	95,06%
ДРУГИ РАЗХОДИ	845,7	1 011,8	119,64%
ОБЩО:	7 643 871,6	8 171 447,9	106,90%

В сравнение с 2009 г., когато са били 6 521 097,0 хил. лв., нарастват със **7,7%**. В тази сума са включени разходите за: пенсии за трудова дейност, пенсии по международни спогодби, пенсии финансирани от РБ, издръжка (пощенска такса, ДДС и др. финансови услуги за изплащането на пенсиите) и разходът за еднократна допълнителна сума (колед-на добавка) към пенсиите за месец декември.

Чистият разход през 2010 г. само за пенсиите, финансирани от ДОО (в т.ч. и изплатени-те пенсии по международни спогодби) и от РБ, без пощенската такса и ДДС, е **6 981 012,1 хил. лв.** и представлява **9,9% от БВП**.

Процентното изражение на разходите за пенсии към БВП през 2010 г. е нараснало в сравнение с 2009 г. с **0,4%**, когато е било **9,5%**. Дължи се на забавения темп на растеж /0,2 ръст/ на БВП и на по-високите разходи за пенсии в сравнение с 2009 г. За втора поредна година от наблюдавания десет годишен период, относителният дял на разходите за пенсии е над 9 на сто от БВП.

Върху разходите за пенсии влияние оказват основните политики по пенсиите през годината:

- **Социалната пенсия** за старост, като и размерите на всички обвързани с нея добавки към пенсиите, се запазват на нивата от 1 юли 2009 г., както следва:
 - Социална пенсия за старост – **100,86 лв.**;
 - Добавка за чужда помощ – **75,65 лв.**;

- Добавка към пенсиите на участниците и пострадалите във войните по чл. 5 ЗВВ – **100,86 лв.**;
- Добавка по Указ № 1611 – **50,43 лв.**
- С член 9 от Закона за бюджета за държавното обществено осигуряване за 2010 г. се определи **минимален размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст 136,08 лв.** за 2010 г. Това всъщност е размерът ѝ от 1 юли 2009 г., който остана непроменен и през 2010 г. Запазиха се и нивата от м. юли 2009 г. на всички минимални размери на пенсиите за трудова дейност, свързани с нея.
- Месечната добавка по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица /ЗПГРРЛ/ се определя в **процент от средната пенсия за осигурителен стаж и възраст за предходната календарна година** и се преизчислява ежегодно от 1 януари. В тази връзка със заповед № 30 от 14.01.2010 г. Управителят на НОИ определи средна пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2009 г. в размер на **263,47 лв.** Средният брой на добавките през 2010 г. е **10 552**, а средният месечен размер – **64,20 лв.**
- **Максималният размер** на получаваните една и повече пенсии, без добавките към тях, се запази на **700 лв.**
- **Осъвременяване на пенсиите** по чл. 100 от КСО **не се извърши** (съгласно Закона за бюджета на ДОО за 2010 г.).
- На основание ПМС № 317 от 23.12.2009 г. (ДВ, бр. 103 от 29.12.2009 г.) през месец януари 2010 г. беше изплатена **допълнителна сума от 25 лв.** на всички пенсионери, на които пенсията или сборът от пенсиите за месец декември 2009 г., заедно с добавките към тях, е в размер до 200 лв. включително. Необходимите допълнителни средства в размер на 24,6 мин. лв. бяха предоставени като трансфер от РБ и са за сметка на резерва за реформата в социалното осигуряване по чл. 1, ал. 1, т. 4 от ЗБ-ДОО за 2010 г.

Основните фактори, влияещи върху разхода за пенсии, са броят на пенсионерите, броят на пенсиите и средният им месечен размер.

СРЕДЕН БРОЙ ПЕНСИОНЕРИ И ПЕНСИИ И СРЕДЕН МЕСЕЧЕН РАЗМЕР ПЕНСИЯ НА ПЕНСИОНЕР ЗА 2010 г.			
ВИД НА ПЕНСИЯТА	Среден брой пенсионери	Среден брой пенсии	Ср. мес. р-р пенсия на пенсионер
	брой	брой	лева
ВСИЧКО (I + II + III)	2 191 946	2 666 614	263,44
ПЕНСИИ, ИЗПЛАЩАНИ ОТ ДОО (I + II)	2 134 184	2 159 417	266,75
I. ФОНД „ПЕНСИИ“	2 121 464	2 130 266	266,98
1. Пенсии за трудова дейност	2 028 075	2 036 863	258,72
– Осигурителен стаж и възраст	1 602 397	1 607 352	274,56
– Инвалидност общо заболяване	425 678	429 511	199,10
2. Пенсии за кадрови военнослужещи, офицери и сержанти	93 389	93 403	446,38
– Осигурителен стаж и възраст	93 237	93 250	446,72
– Инвалидност общо заболяване	152	153	237,36
II. ФОНД „ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФ. БОЛЕСТ“	12 720	29 151	227,96
1. Пенсии за трудова дейност	12 696	29 095	227,97
2. Пенсии за кадрови военнослужещи, офицери и сержанти	24	56	220,15
III. ФОНД „ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ“	57 762	507 197	141,15
– Военна инвалидност	3 583	7 496	153,00
– Гражданска инвалидност	215	393	156,79
– Социални пенсии за инвалидност	46 900	492 243	144,26
– Персонални пенсии	3 056	3 056	98,65
– Социални пенсии за старост	3 557	3 557	118,28
– Други	451	452	184,28

♦ **Средногодишният брой пенсионери** през 2010 г. е **2 191 946** души, при 2 192 524 през 2009 г. Броят им през 2010 г. е **намалял с 578 души**. Намалението не е съществено, тъй като условията за придобиване право на пенсия през 2010 г. се запазиха същите както през 2009 г. През предходните години по-бързите темпове на намаляване на броя на пенсионерите се дължаха на ежегодното покачване на възрастта и необходимия брой точки за придобиване право на пенсия.

Средногодишният брой на пенсионерите с **пенсии за осигурителен стаж и възраст** (вкл. по чл. 69 КСО) е намалял със 7 393, или с **0,4%** спрямо предходната година.

И през 2010 г. средният брой на пенсионерите с **първи пенсии за инвалидност поради общо заболяване** отново бележи **нарастване с 0,9%**. От общо 417 911 през 2009 г., те стават 425 830, или със 7 919 души повече.

♦ **Средногодишният брой на изплатените пенсии** през 2010 г. е **2 666 614**. След четири годишен период на намаление на общия брой на пенсиите, през 2010 се отчита **увеличение с 1 705 бр.** спрямо предходната година. Броят на пенсиите, изплащани от ДОО през 2010 г. е с 1 519 по-малко от тези през 2009 г. Увеличение с 3 224 бр. е отчетено в броя на пенсиите, изплащани от фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, което води до общото нарастване на средния брой пенсии.

Създадената възможност от началото на 2000 г. да се получава **социална пенсия за инвалидност** към друг вид пенсия провокира много хора със заболявания, и особено пенсионери в по-напреднала възраст, да искат освидетелстване от органите на медицинската експертиза, за да ползват това право. Средният брой пенсии от този вид през 2010 г. достигна **492 243**. Спрямо 2009 г., когато са били 488 334, те са с **3 909**, или **0,8% повече**.

След две поредни години на спад, през 2009 г. общият брой **пенсии за инвалидност** бележи леко нарастване спрямо 2008 г. (с 0,35%). През 2010 г. средният им брой е **958 947**, като тук са включени трудовите пенсии за инвалидност поради общо заболяване и трудова злополука и професионална болест, а също и социалните пенсии за инвалидност, военна и гражданска инвалидност. Увеличението им спрямо 2009 г., когато са били 949 157, вече е с **1,03%**. Ръст спрямо 2009 г. наблюдаваме при пенсиите за инвалидност поради общо заболяване (с 1,8%), следвани от социалните пенсии за инвалидност (с 0,8%). При останалите пенсии за инвалидност се наблюдава спад – при пенсиите за гражданска и военна инвалидност съответно с 5,3% и 5,1%, а при пенсиите за трудова злополука и професионална болест с 4,6%.

■ През последните десет години се наблюдаваше значително увеличение на броя на пенсионерите, получаващи пенсии за инвалидност поради общо заболяване. Срещу това бързо нарастване на инвалидните пенсии беше предприет засилен контрол от страна на НОИ както върху документите при отпускане на нови пенсии, така и върху експертните решения на ТЕЛК при инвалидизиране и придобиване право на инвалидни пенсии поради

ди общо заболяване или социални пенсии за инвалидност и получаване на допълнителни социални придобивки. Предприетият контрол от страна на НОИ доведе до намаляване на броя на пенсионерите с лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване през периода 2006-2008 г., но въпреки взетите мерки, от 2009 г. броят им отново започна да расте. През 2010 г. броят на пенсионерите с **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване** се е увеличил с 4 770 души (1,4 на сто) спрямо броя им в края на 2009 г., а към 31.12.2010 г. е **348 258 бр.**

■ Намалява първоначалният ефект от въвеждането на контрола от изградените медицински комисии към ТП на НОИ, въз основа на чиито решения се издават разпореждания за пенсиите за инвалидност, за добавките за чужда помощ и др. социални придобивки. Чрез пълноправното си участие в ТЕЛК тези представители на практика упражняват контрол по актовете, отнасящи се до временната и трайно намалената работоспособност. На основание чл. 105, ал. 3 от Закона за здравето в състава на всяка ТЕЛК е включен лекар-представител на съответното ТП на НОИ. Той е равнопоставен член на състава на ТЕЛК и дейността му е насочена към подобряване качеството на медицинската експертиза на временната и трайно намалената работоспособност. Лекарите, представители на НОИ в ТЕЛК, които през 2010 г. са **85 души**, са постановили 196 247 пълни експертни решения (ЕР), което е с **5 302 по-малко** в сравнение с постановените 201 549 броя през 2009 г. Броят на лицата, които са освидетелствани от ТЕЛК за временна неработоспособност е **13 261**, или с 1,5 % по-малко спрямо 13 461 бр. през 2009 г.

Проследяването на едни и същи показатели в динамика през периода 2005-2010 г. показва, че:

- Броят на издадените експертни решения намалява.
- Броят на ЕР на първично освидетелстваните лица с определени над 50 % трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане/ намалява.
- Броят на първично освидетелстваните лица с определени 71%–90 % трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане/ е намалял с 49 % спрямо 2005 г.
- Броят на преосвидетелстваните лица с определени 50–70,99 % трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане/ се е увеличил с 30 % спрямо 2005 г., докато броят на преосвидетелстваните лица, извън посочените проценти, е намалял.

На основание чл. 106, ал. 2 от Закона за здравето в специализираните състави на НЕЛК са включени **11 лекари** от отдел „Профилактика, рехабилитация и експертизи“ на НОИ. Лекарите от медицинските комисии (МК), представители на НОИ в НЕЛК, са участвали в постановяването на **9 879 експертни решения**, което е с 2,7% повече от постановените експертни решения през 2009 г. От тях **26,2 %** (при 29,2% за 2009 г.) са **обжалвани от контролните органи на НОИ.**

Резултатите от обжалваните от медицинските комисии към ТП на НОИ (изградени на основание чл. 98, ал. 4 от КСО) експертни решения на ТЕЛК /НЕЛК през 2010 г. са следните:

- Незначителен брой (3) от освидетелстваните от НЕЛК лица са определени като работоспособни;
- Намалява с 20,3% броя на лицата с определен процент трайно намалена работоспособност, който определя правото на пенсия за инвалидност;
- Намалява с 30% броя на лицата с намалена работоспособност над 70,99 на сто, която носи и допълнителни социални придобивки;
- Увеличава се с 37,8% броя на лицата, на които е определена чужда помощ.

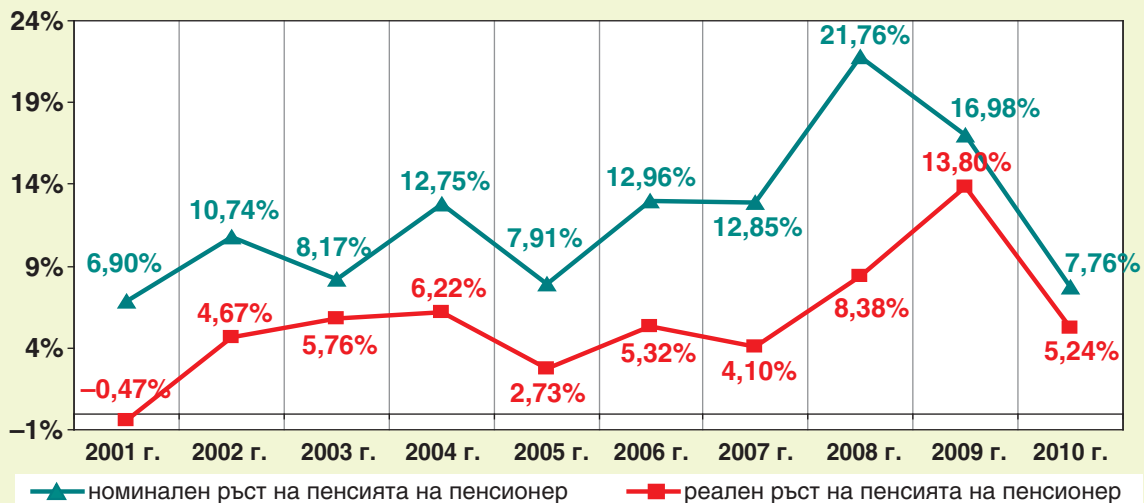
◆ За периода 2000-2006 г. се наблюдава непрекъснато покачване (от 1,04 до 1,21), а за 2006-2008 г. има запазване на **средния брой пенсии, изплащани на един пенсионер** (1,21 средно). През 2009 г. динамиката на този показател бележи покачване с 0,01 и достига **1,22**, като стойността се запазва и през 2010 г. Задържането му на нивото от предходната година е вследствие на изпреварващото нарастване в средния брой на пенсиите (с 1 705 повече) отколкото намалението при броя на пенсионерите (с 578 по-малко) през 2010 г. спрямо предходната година. При броя на пенсиите и пенсионерите за **трудова**

злополука и професионална болест, които могат да се получават с друг вид пенсия, **средният брой пенсии, изплащани на един пенсионер, бележи ръст.** От 2,26 получавани от един пенсионер пенсии през 2009 г. те нарастват на 2,29 за 2010 г. Дължи се на изпреварващото намаляване в средния брой на пенсиите (с 1 396 по-малко) отколкото пенсионерите (с 800 по-малко) спрямо предходната година.

♦ Продължава увеличаването спрямо предходната година с 3 909 броя на **социалните пенсии за инвалидност.** То е съпроводено с увеличение със 115 броя на пенсионерите, получаващи този вид пенсия, изплащана в размер 25 на сто към друг вид пенсия.

♦ Пенсиите, получавани като втора, трета или четвърта, към 31.12.2010 г. са **473 200**, при **475 246** в края на 2009 г., сиреч намаляват с 2 046 бр. Делът на получаващите повече от една пенсия пенсионери от общия им брой, при 17,8% за 2009 г., в края на 2010 г., е **17,7%.**

ДИНАМИКА В НОМИНАЛНИЯ И РЕАЛЕН РЪСТ НА СРЕДНИЯ РАЗМЕР ПЕНСИЯ НА ПЕНСИОНЕР ЗА ПЕРИОДА 2001–2010 г. (%)

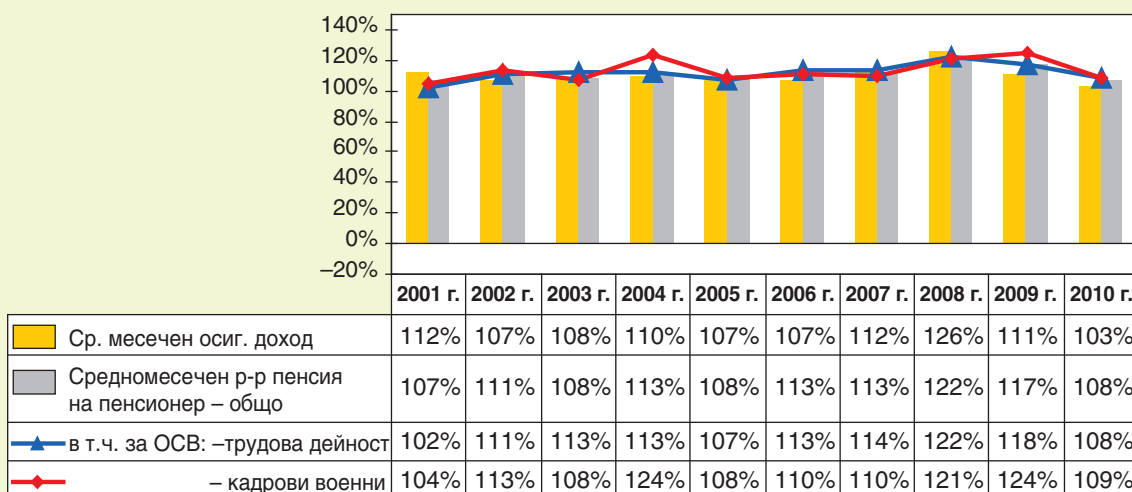
♦ През 2010 г. **средният изплатен месечен размер пенсия на пенсионер е 263,44 лв.** При неговото изчисляване са взети предвид и вдовишките добавки, добавката за чужда помощ, добавката за ветерани от войните, миньорската добавка (вече не се отпуска, но продължава да се изплаща в размер 33 лв. на пенсионерите, на които е била отпусната), изплатените еднократни допълнителни суми към пенсиите за минали години и добавки към пенсиите на репресираните лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ. Ако от общия разход се изключи изплатената сума за т.н „коледна добавка“ **средният размер на пенсията е 262,53 лв.** **Номиналното покачване** спрямо 2009 г., когато средният размер пенсия на пенсионер беше 244,46 лв., е **7,76%**, а **реалното – 5,24%**, при средногодишна инфлация за 2010 г. 2,4%.

Средното общо увеличение на изплащания размер пенсия на един пенсионер за 2010 г. е с **9,22%** по-ниско от номиналния ръст за 2009 г., а реалното нарастване е по-ниско с **8,56%**. Средният размер на пенсията, **финансирана от ДОО**, се увеличи с 19,24 лв. (от 247,51 лв. на **266,75 лв.**), или нарастването е **7,8%**. Средният размер на един пенсионер с пенсия за **ОСВ** се увеличи с 21,51 лв. (от **262,52 лв.** стана **284,03 лв.**), или с **8,2%**.

♦ През 2010 г. **новоотпуснатите пенсии** (лични и наследствени) са със **17 653 повече** от тези през 2009 г. Техният основен **среден размер е 247,43 лв.** и е с 8,09 лв. по-висок от средния размер на новоотпуснатите пенсии през 2009 г.

♦ **Изменените пенсии** през 2010 г. са **221 266 броя**, от които 215 049 са лични и 6 217 наследствени, като новият им **среден размер е 291,93 лв.**, при стар размер 243,47 лв.

♦ Броят на **прекратените пенсии** е **118 665**, което е с 642 повече прекратени в сравнение с предходната година. А средният им размер през 2010 г. е по-висок с 16,88 лв. (от 188,70 лв. за 2009 г. на **205,58 лв.**).

ВЕРИЖЕН ИНДЕКС, ОТРАЗЯВАЩ ПРОМЕНЕТЕ В СРЕДНОМЕСЕЧНИТЕ РАЗМЕРИ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД И ПЕНСИИТЕ

Разходи за пенсии по източници на финансиране

Националният осигурителен институт администрира всички видове пенсии и добавки от първия стълб на пенсионната система в България – за старост, за инвалидност, наследствени и несвързани с трудова дейност.

Пенсии се изплащат от три фонда на ДОО: фонд „Пенсии“, фонд „Трудова злополука и професионална болест“ и фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“. Чрез първите два се изплащат пенсии за трудова дейност, които са покрити с осигурителни вноски – за осигурителен стаж и възраст, за инвалидност и наследствени. Пенсиите по международни спогодби също са за сметка на ДОО. От фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“ се изплащат пенсии, финансирани от републиканския бюджет.

♦ В общите разходи за пенсии най-съществена част заемат разходите за изплащането на **пенсии и добавки, финансирани от ДОО**. За тях през 2010 г. са изразходвани **6 729 890,6 хил. лв.**, а през 2009 г. разходът е бил 6 238 083,1 хил. лв. Нарастването на разходите през 2010 г. в абсолютна сума е с **491 807,5 хил. лв.**, или със **7,9%**. Включени са изплатените суми за трудови пенсии, пенсии за кадрови военнослужещи и пенсии по международни спогодби и добавките към тях, издръжката, както и еднократната допълнителна сума за м. януари 2010 г., финансирана от РБ.

ИЗПЛАТЕНИ СУМИ ЗА ПЕНСИИ ПО ФОНДОВЕ И ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ (хил. лв.)				
	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2010/2009 г.
РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ ОТ ДОО, ИЗПЛАТЕНИ В СТРАНАТА (без МС)	4 970 402,0	6 142 721,2	6 614 109,0	107,7%
ф. „Пенсии“	4 931 888,1	6 098 672,4	6 570 110,3	107,7%
Пенсии за трудова дейност	4 578 939,8	5 641 240,9	6 066 397,2	107,5%
Пенсии на лицата по чл. 69 КСО	352 948,3	457 431,5	503 713,1	110,1%
ф. „Трудова злополука и професионална болест“	38 513,9	44 048,8	43 998,7	99,9%
Пенсии за трудова дейност	38 437,1	43 965,5	43 904,1	99,9%
Пенсии на лицата по чл. 69 КСО	76,8	83,3	94,6	113,6%
Пенсии по международни спогодби (МС)	42 936,3	48 384,1	51 550,0	106,5%
ИЗПЛАТЕНА СУМА ЗА ПЕНСИИ ОТ ДОО (вкл. МС)	5 013 338,3	6 191 105,3	6 665 659,0	107,7%
Издръжка – пощенска такса и ДДС	35 183,1	38 681,6	39 238,4	101,4%
РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ДОО:	5 048 521,4	6 229 786,9	6 704 897,4	107,6%
Изплатени суми за пенсии и добавки от ф. „Пенсии, несвързани с трудова дейност“	234 086,8	280 493,2	290 336,1	103,5%

Социални пенсии, пенсии за особенни заслуги и др.	207 915,0	253 088,6	264 355,5	104,5%
Добавки към пенсиите на участниците във войните	21 447,5	21 027,3	17 850,9	84,9%
Добавки по чл. 9 от ЗПГРРЛ	4 724,3	6 377,3	8 129,7	127,5%
Еднократна допълнителна сума към пенсиите за 2004–2010 г.	349 852,2	8 814,0	25 016,9	283,8%
фонд „Пенсии“	338 828,3	8 249,0	24 985,6	302,9%
фонд „Трудова злополука и професионална болест“	2 210,3	47,2	7,5	15,9%
фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“	8 813,6	517,8	23,8	4,6%
Издръжка – пощенска такса и ДДС	1 809,5	2 000,6	1 970,9	98,5%
РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ РЕБ:	585 748,5	291 307,8	317 323,9	108,9%
ОБЩО РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ:	5 634 269,9	6 521 094,7	7 022 221,3	107,7%

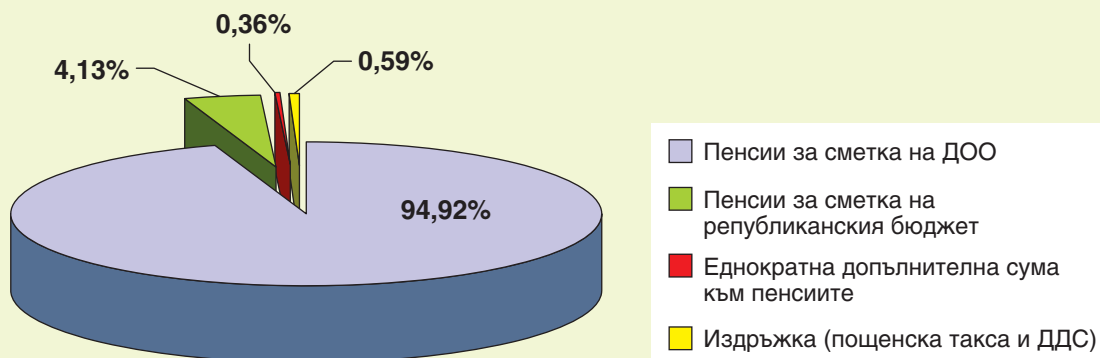
◆ Разходите за изплащането **само на пенсиите и добавките към тях от ДОО в страната** (без пенсиите по международни спогодби и еднократната допълнителна сума), е **6 614 109,0 хил. лв.** Нарастването спрямо 2009 г. (6 142 721,2 хил. лв.), е със **7,7%**, а в абсолютна стойност – с 471 387,8 хил. лв. В сумата не е включена еднократната допълнителна сума (коледната добавка за минали години към пенсиите от ДОО), която е 24 993,1 хил. лв. и е изплатена с трансфер от републиканския бюджет, както и разходите от 39 238,4 хил. лв. за пощенска такса и ДДС.

◆ **Общата сума** за изплащането на всички пенсии, **финансирани от ДОО** (вкл. и по международни спогодби /договори), е **6 665 659,0 хил. лв.** и нараства със **7,7%** спрямо 2009 г.

◆ Разходите за пенсии и добавки от фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“ през 2010 г. са **290 336,1 хил. лв.** (без еднократната допълнителна сума към пенсиите и издръжката – пощенска такса и ДДС). В тях се включват разходите за изплащане на:

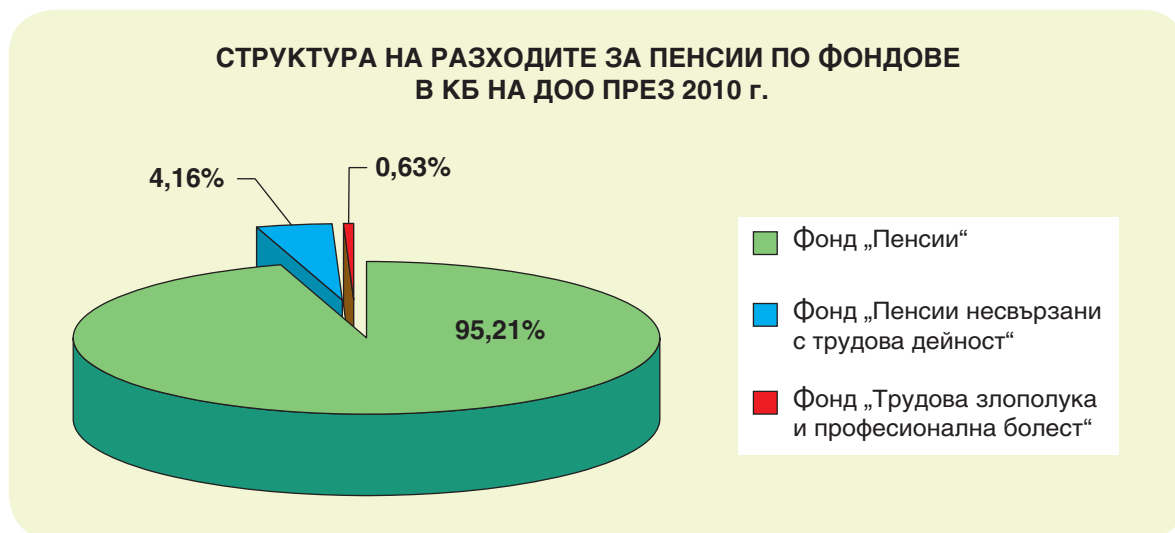
- социални пенсии, пенсии за военна и гражданска инвалидност и пенсии по отменени закони, за които не се изисква осигурителен стаж, и за компенсации и добавки към пенсиите;
- добавки към пенсиите на участниците и пострадалите в Отечествената война, както и на техните наследници;
- добавки към пенсиите на репресирани лица, съгласно чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА ПЕНСИИ ПРЕЗ 2010 Г.

◆ През 2010 г. общо разходите за **пенсии, финансирани от републиканския бюджет** (пощенска такса и ДДС за изплащането им и ЕДС към всички пенсии), са нараснали с **8,9%** спрямо същите през 2009 г. От 291 307,8 хил. лв. за 2009 г. са се увеличили на **317 323,9 хил. лв.** Дължи се на увеличението в броя на пенсиите, изплащани от фон-

да. Средногодишно през 2010 г. са изплащани с 0,6% повече пенсии спрямо 2009 г. и с 6,4% по-висок среден размер.

♦ Всички спогодби в областта на социалното осигуряване с държави членки на Европейския съюз (ЕС) бяха уредени с Регламент 1408/71 на европейската общност. Продължават да действат само двустранните спогодби с държавите извън ЕС и Споразумението за изплащане на пенсиите, отпуснати в България на лицата, живеещи на територията на Република Турция. За пенсии по международни спогодби през 2010 г. са изразходвани **51 550,0 хил. лв.** Разходите са с **6,5%** повече в сравнение с тези през 2009 г. (48 384,1 хил. лв.).

През 2010 г. броят на **пенсионерите** с пенсии по международни спогодби е **14 270**, от които 5 778 живеят постоянно в чужбина и 8 492 живеят в България. Освен тях се изплащат пенсии на 21 498 пенсионери по споразумение с Турция. То се прилага спрямо лица, преселили се в Турция след 01.05.1989 г., на които са отпуснати пенсии по българското законодателство или са придобили право на пенсия след тази дата съгласно българското законодателство.

♦ И през 2010 г. приходите от осигурителни **вноски за фонд „Пенсии“** (без трансфера от РБ 12% върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица) не могат да покриват **разходите за изплащане на пенсиите**, финансирани от **фонд „Пенсии“**. Те покриват 37% от направените разходи за тези пенсии. През 2010 г. продължава негативната тенденцията за намаляване на приходите от осигурителни вноски. Спрямо предходната година отчетеният спад е **12,3%**, или с 347,3 млн. лв. по-малко отколкото през 2009 г. Разходите за пенсии, финансирани от фонд „Пенсии“ на ДОО през 2010 г., са нараснали със **7,9%** или с 491,3 млн. лв. спрямо 2009 г.

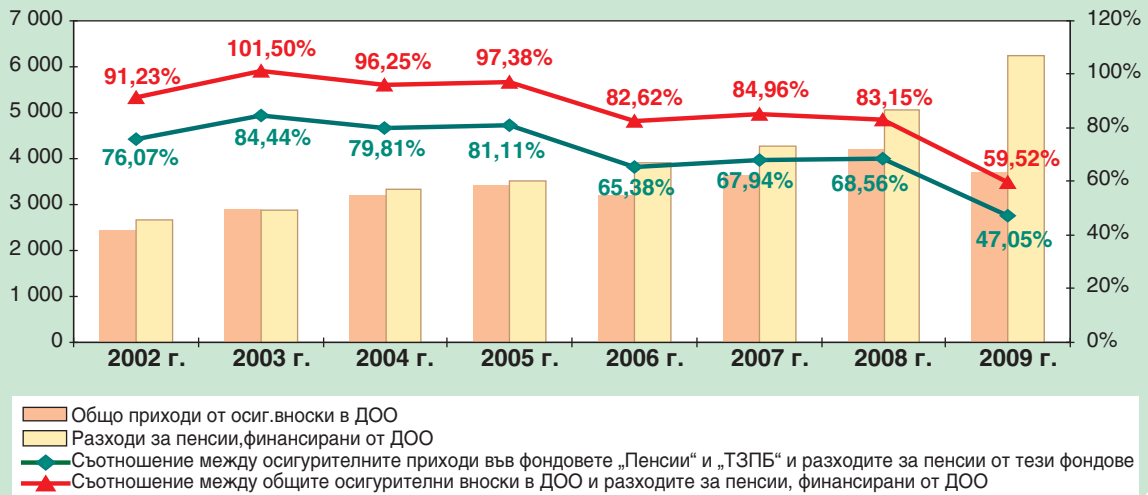
Броят и размерът на минималните пенсии с гарантиран размер също оказва влияние върху увеличаване на разхода за пенсии.

♦ С **гарантиран минимален размер** за съответния вид пенсия са **496 256** пенсионери, или 22,6% от общия брой пенсионери към 31.12.2010 г. Това са тези лица, които получават само една пенсия в минимален размер. В сравнение с края на 2009 г. относителният им дял е по-малък с 0,6%.

■ С **лични пенсии в минимален размер** са 438 493 души, или 88,4%, а от получаващите наследствени – 57 763, или 11,6% от пенсионерите с минимални пенсии. Лекият спад в дела (с 0,2%) на пенсионерите с минимални лични пенсии през 2010 г. води и до спад на дела на пенсионерите с минимални пенсии, отнесен към общия брой пенсионери. От 23,2% през 2009 г. намалява на **22,6%** през 2010 г.

■ От фонд „Пенсии“ минимални размери получават 439 101 души, или 20,7% от общия брой на пенсионерите във фонда (при 21,3% през 2009 г.). От тях 383 028 са с лични пенсии (87,2% от пенсионерите с минимални пенсии във фонда) и 56 073 са с наследствени пенсии в минимален размер.

ПРИХОДИ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ, ПОКРИВАЩИ РАЗХОДИТЕ ЗА ПЕНСИИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ДОО

- С минимални размери на пенсиите, изплащани от фонд „Трудова злополука и професионална болест“, са 3 052 пенсионери, или 24,5% (при 24,6% за 2009 г.) от всички пенсионери, получаващи пенсии от този фонд. Разпределението им е в полза на личните пенсии – 65,3%, а наследствените са 34,7%.

- От пенсионерите, получаващи първа пенсия от фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, с пенсия в минимален размер са 54 103 бр., или 94,1%.

- ◆ **Максималният ограничен размер** на получаваната пенсия или сбор от пенсии, без добавките към тях, през 2010 г. се запази на нивото от 01.04.2009 г. – **700 лв.** Към 31.12.2010 г. с **максимален размер пенсии** са **46 540** пенсионери, като 46 492 са от фонд „Пенсии“, 33 от фонд „ТЗПБ“ и 15 за особени заслуги от фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“. Делът им е **2,12%** от всички пенсионери, при 1,95% за 2009 г. В сравнение с края на 2009 г. те бележат покачване със 0,17%. За това допринесе увеличението през 2010 г. на броя на новите пенсионери със смесен осигурителен стаж.

Коефициент на зависимост

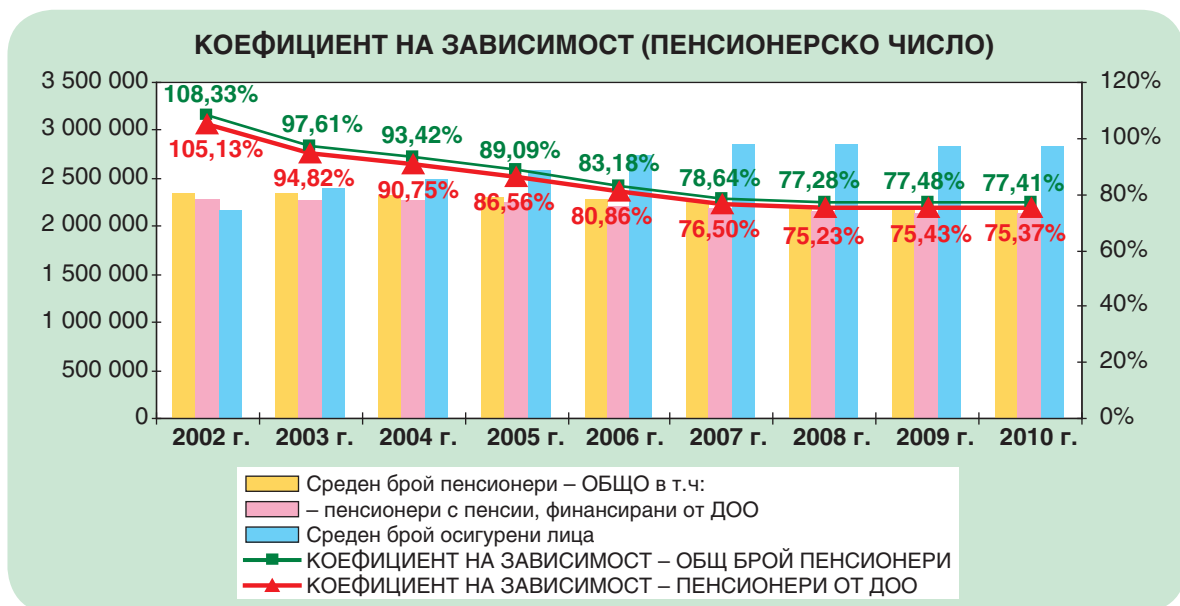
Съотношението между среден брой пенсионери и среден брой осигурени лица се нарича коефициент на зависимост. Известен е още като пенсионерско число, тъй като показва какво число пенсионери се издържат от 100 осигурени лица. За формулирането на социалната политика връзката между пенсионерите и осигурените е много важна, тъй като при разходопокривния модел на пенсионна система осигурените лица трябва да осигурят необходимите текущи средства за пенсии. В резултат на увеличаване продължителността на живота и ниската ефективна възраст за пенсиониране, този коефициент се влошава.

Продължават да действат негативите на наследството от предишното законодателство, „произвело“ голям брой млади пенсионери при твърде либерални условия за отпускане на пенсия. Те не хармонират с изменената социално-икономическа среда. Освен това, особено в началните години на преходния период, пенсионната система удобно беше използвана за бързи „временни“ решения по различни социални проблеми, но с дълготрайни последствия за осигурителната система. Заплахата от оставане без работа често се трансформира в преждевременно пенсиониране под една или друга форма.

През 2010 г. **средногодишният брой на пенсионерите към осигурените лица е 77,41%**. Спрямо 2009 г. /77,48%/ тази стойност е почти на същото ниво.

За да се насърчи по-дългото оставане на пазара на труда и по-късното пенсиониране са нужни значителни промени в социалната политика и обществените нагласи. Институционалната намеса в този случай трябва да се сведе до мерки за намаляване на възмож-

ностите за по-ранно пенсиониране, инвестиции в подобряване на здравето, обучението и преквалификацията, въвеждане на гъвкаво работно време, така че по-възрастните работници да са в състояние да могат да работят по-дълго, както и премахване на дискриминационни законови норми.

Коефициент на заместване на дохода

Коефициентът на заместване на дохода е съотношението на средната пенсия на пенсионер към средния осигурителен доход за страната.

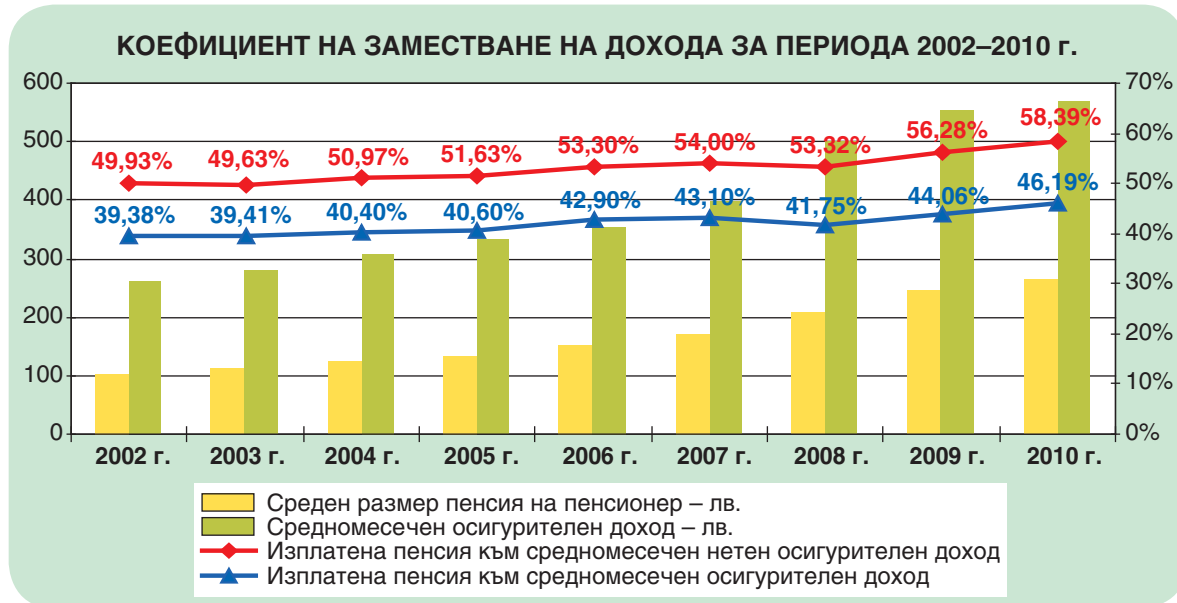
Един от проблемите на пенсионните системи е как да се постигне задоволително ниво на заместване на трудовите доходи на осигурените лица след излизането им в пенсия. Измерител за това е **коефициентът на заместване** на доходите от трудова дейност с пенсионните доходи. Коефициентът на заместване на дохода отразява до каква степен след пенсиониране среднестатистическият пенсионер запазва жизнения си стандарт, измерен чрез нивото на средната пенсия. *Нарастването на коефициента на заместване е в пряка зависимост от нарастването на средните основни месечни размери на пенсиите и броя на получаваните пенсии от един пенсионер.*

Коефициентът на заместване за 2010 г., изчислен чрез съотношението на средната пенсия на пенсионер към средния брутен осигурителен доход (с включени лични осигурителни вноски и данък общ доход) е **46,19%**, при 44,06% за 2009 г. За **пенсиите за ОСВ**, коефициентът на заместване на дохода през 2010 г. е **49,82%**. За сравнение, през 2009 г. е бил 47,49%.

По-коректно е определянето на коефициента на заместване на дохода чрез съотношението на средномесечния размер на пенсията на пенсионер и **средния нетен осигурителен доход** (разполагаемият доход след приспадане на личните осигурителни вноски и данък общ доход). През 2010 г. общо коефициентът на заместване на нетния доход е **58,39%**, а само за пенсиите за ОСВ – **62,98%**. Пенсиите са чист доход без удръжки и би следвало да се съотнасят също към чист, или нетен трудов доход. В резултат на предприетите през 2009 г. политики за увеличаване на пенсиите, въпреки че през 2010 г. те не бяха индексирани, се наблюдава нарастване на коефициента на заместване на дохода, което е показател за по-добра защита на доходите на пенсионерите.

При равни базови стойности коефициентът на заместване се подобрява, ако нарастването на средната пенсия е близко до темповете на нарастване на средния осигурителен доход. През периода 2003-2007 г. се наблюдава трайна тенденция на нарастване коефициента на заместване на доходите в резултат на реализираните политики за ежегодно повишаване размера на пенсиите, изпреварващо нарастването на средния осигурителен

доход. През 2008 г. нарастването на средния размер пенсия на пенсионер (ръст 21,8%) е по-ниско от нарастването на средния нетен осигурителен доход (ръст 25,0%). В резултат на това и коефициентът на заместване на нетния доход, след четиригодишен ръст, бележи лек спад с 0,68% спрямо предходната година. През 2009 г. продължава тенденцията от 2000-2007 г. и през 2010 г. на нарастване в средния размер пенсията, както към средния брутен (46,19%), така и към средния нетен (58,39%) осигурителен доход, съответно е с 2,13% и 2,11% спрямо 2009 г.

Показателят **коефициент на заместване на дохода** все още не е в задоволителна стойност и са необходими целенасочени политики и мерки за повишаването му. Следва обаче да се вземе предвид, че тук той отразява доходи от пенсии само от първия стълб на пенсионната система – основното задължително пенсионно осигуряване. Не малко средства ежегодно се пренасочват към втория стълб на пенсионната система за допълнително задължително пенсионно осигуряване в универсални пенсионни фондове. Процентът на осигурителната вноска за универсалния фонд в ДЗПО е 5% за сметка на намаляване на вноската за фонд „Пенсии“. Всъщност един от водещите мотиви при създаване на тристълбовия пенсионен модел беше, че с пенсии от допълнителното задължително осигуряване може да се повиши значително коефициента на заместване на дохода преди пенсионирането, изчислен кумулативно от трите стълба на пенсионна система, а не само на частта от ДОО.

РАЗХОДИ ЗА ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ ПО КСО

Следващата по значимост и големина група разходи в консолидирания бюджет на ДОО, след разходите за пенсии, са тези за изплащане на социално-осигурителни обезщетения и помощи. Техният дял е **13,2%** от общите разходи и трансфери по консолидирания бюджет на ДОО през 2010 г.

През 2010 г. разходите за **социални помощи и обезщетения** са **1 078 884,5 хил. лв.** В тях са включени разходите за парични обезщетения и помощи по КСО в размер 1 078 883,2 хил. лв. (1 048 385,2 хил. лв. за 2009 г.) плюс пощенска такса и ДДС – 1,3 хил. лв. (613,5 хил. лв. за 2009 г.) за изплащане на обезщетенията при безработица.

♦ През 2010 г. разходите за **обезщетения по КСО** са **1 078 883,2 хил. лв.** и са се **увеличили с 30 498 хил. лв.** (или с 2,9%) спрямо 2009 г., когато са били 1 048 385,2 хил. лв.

♦ Най-голям относителен дял в тези разходи заемат изплатените **обезщетения за майчинство**, които включват бременност, раждане, трудоустрояване поради бременност и кърмене и отглеждане на дете до 2-годишна възраст. За тях са изплатени **441 118,6 хил. лв.** и представляват 40,9% от разходите за парични обезщетения и помощи на ДОО.

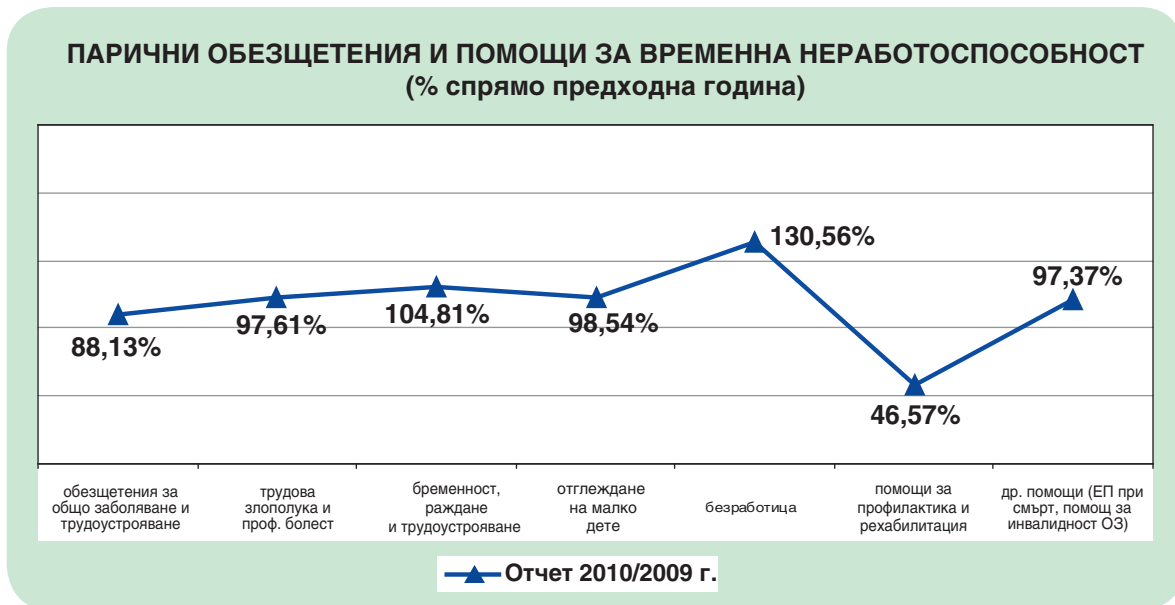
ПАРИЧНИ ОБЕЗЩЕТИЯ И ПОМОЩИ ЗА ВРЕМЕННА НЕРАБОТОСПОСОБНОСТ ПО КСО							
	Отчет 2008 г.		Отчет 2009 г.		Отчет 2010 г.		2010/2009 г.
	хил. лв.	%	хил. лв.	%	хил. лв.	%	%
Парични обезщетения общо, в т.ч.:	710 896,6	96,70	1 021 429,6	97,43	1 065 467,3	98,76	104,31%
– болест поради общо заболяване	277 854,0	39,09	347 650,0	34,04	306 361,5	28,75	88,12%
– трудова злополука и проф. болест	6 467,9	0,91	6 689,6	0,65	6 519,8	0,61	97,46%
– бременност, раждане и отгл. на дете	326 819,2	45,97	428 491,9	41,95	441 118,6	41,40	102,95%
– трудоустрояване	77,1	0,01	111,1	0,01	106,2	0,01	95,59%
– безработица	99 678,4	14,02	238 487,0	23,35	311 361,2	29,22	130,56%
Помощи общо, в т.ч.:	24 235,5	3,30	26 955,6	2,57	13 415,9	1,24	49,77%
– за профилактика и рехабилитация	22 901,1	94,49	25 256,7	93,70	11 761,5	87,67	46,57%
– еднократни помощи при смърт	1 331,7	5,49	1 698,4	6,30	1 654,0	12,33	97,39%
– за инвалидност поради общо заболяване	2,7	0,01	0,5	0,00	0,4	0,00	80,00%
Всичко парични обезщетения и помощи	735 132,1	100,00	1 048 385,2	100,00	1 078 883,2	100,00	102,91%

През 2009 г. за тези обезщетения са изплатени 428 512,5 хил. лв. Нарастването през 2010 г. спрямо 2009 г. е с 2,9%. Дължи се на нарастването на средния осигурителен доход, от който се изчислява обезщетението за **бременност и раждане**, а оттам и среднодневния размер на обезщетението (от 20,25 лв. през 2009 г. е нараснал на **21,64 лв.** през 2010 г.). Отчетено е и увеличение с 3,9% на изплатените работни дни на една осигурена жена – от 11,62 работни дни за 2009 г. на 12,08 за 2010 г. Обезщетението за **отглеждане на дете до 2-годишна възраст** е с фиксиран размер и се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. През 2010 г. размерът се запази на нивото от предходната година – 240 лв. Изплатените работни дни за отглеждане на малко дете на осигурена жена през 2010 г. средно са **9,65**. За сравнение през предходната година са били 9,33, или средната стойност по този показател нараства с 0,32%.

♦ Следващата по големина група (28,75%) в структурата на изплатените парични обезщетения е на обезщетенията за **временна нетрудоспособност поради общо заболяване** (ОЗ). В тях се включват обезщетенията за временна неработоспособност поради общо заболяване, поради нетрудови злополуки, трудоустрояване и гледане на болен член от семейството. За тези обезщетения през 2010 г. са изплатени **306 361,5 хил. лв.**, които са 28,4% от общите разходи по КСО. Спадът им спрямо 2009 г. е с **11,8%** и се дължи основно на изплатените с 12,2% (с 34 954,5 хил. лв.) по-малко парични обезщетения поради общо заболяване. Намаление на разходите, в сравнение с 2009 г., отбелязват и останалите два вида обезщетения, като от тях с по-висок процент (23,2%) са намалели обезщетенията за гледане на болен член от семейството и при карантинна, а с 6,3 за нетрудови злополуки. Дължи се предимно на това, че от 01.07.2010 г. болничните се изплащат от НОИ от 4-тия ден на временната неработоспособност, което беше прието като антикризисна мярка.

♦ За **обезщетения за безработни** през 2010 г. по КСО и други закони са изплатени **311 361,2 хил. лв.** От тях 311 001,5 хил. лв. са по КСО. В тях са включени обезщетения и помощи за безработни по КСО и обезщетения по чл. 230 и чл. 321, ал.1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, еднократна парична сума по Закона за насърчаване на заетостта и възстановени обезщетения и помощи на безработни. Отчетните данни показват, че през 2010 г. средномесечно са изплащани обезщетения на **131 500 лица**, а средният размер на обезщетението е **197,09 лв.** Разходът за обезщетения за безработица е по-голям със 72 874,3 хил. лв. спрямо 2009 г., когато са изплатени 238 486,9 хил. лв. Увеличението на разходите през 2010 г. спрямо предходната година се дължи на повиша-

ване на безработицата с 1,88 на сто средногодишно, както и на новия начин за изчисление на паричните обезщетения за безработица през втората половина на 2010 г., когато се премахна максималния размер на обезщетението. От 01.07.2010 г. отпадна определянето на дневен максимален размер на обезщетението за безработица, с което размерът му се постави в пряка зависимост от размера на осигурителния доход върху който се е осигурявало лицето 9 календарни месеца преди оставането му без работа. Разходите за изплащане на обезщетенията за безработица представляват **29,2%** от разходите за парични обезщетения по КСО и **28,9%** от общите разходи за обезщетения и помощи за временна неработоспособност.

За парични **помощи по КСО** през 2010 г. са изплатени **13 415,8 хил. лв.**, които заемат **1,24%** в структурата на изплатените обезщетения и помощи. В сравнение с 2009 г., когато по това перо са изразходени 26 955,6 хил. лв., те са с **50,2% по-малко**.

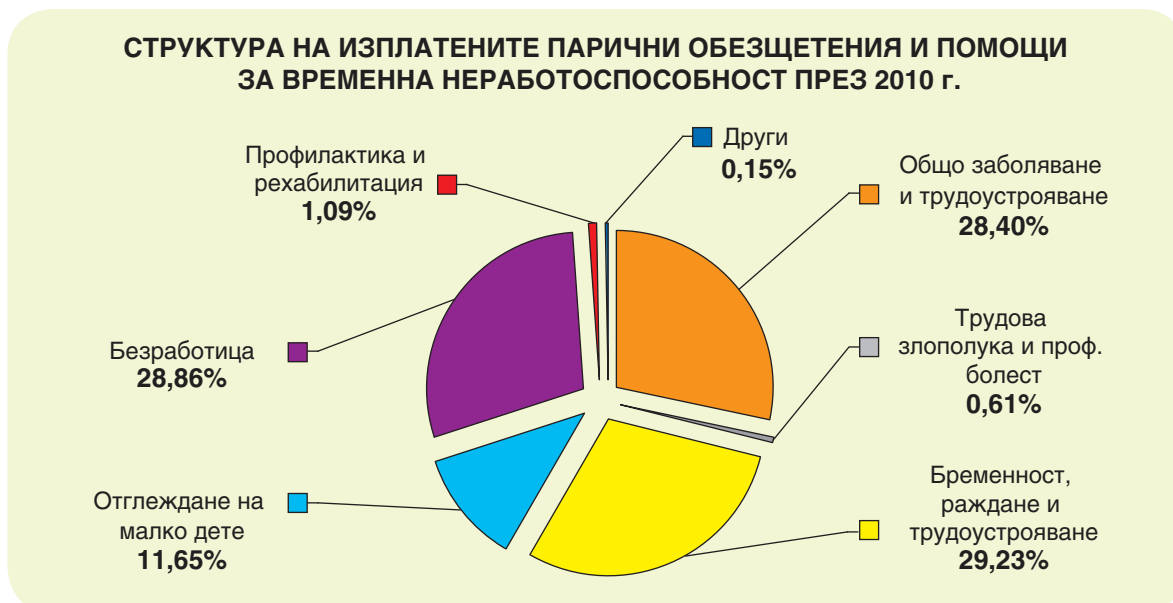
■ С най-висок относителен дял в структурата на тези разходи са **помощите за профилактика и рехабилитация**. За тях през 2010 г. са изплатени **11 761,5 хил. лв.**, което представлява 87,6% от разходите за помощи и 1,1% от общите разходи за обезщетения и помощи. Те са намалели спрямо 2009 г. (13 495,2 хил. лв.) с 53,4%. Използвалите програмата през 2010 г. са **30 429** осигурени лица, което е с 46,8% по-малко в сравнение с 2009 г., когато са били 57 258 лица. **Средният разход на едно лице** за профилактика и рехабилитация през 2010 г. е **386,52 лв.** и е намалял с 12,4% спрямо 2009 г., когато е бил **441,10 лв.**

Размерът на паричната помощ за едно лице включва средствата за не повече от 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно, нощувки и частична парична помощ за хранене. От преминалите през 2010 г. по програмата за профилактика и рехабилитация правоимащи лица с най-голям относителен дял са тези със заболявания на опорно-двигателния апарат – 19 444, на периферната нервна система – 8 461, с бъбречно-урологични заболявания – 893 и на централната нервна система – 797.

■ Следващата по големина група разходи са за изплащане на **еднократна помощ при смърт** на осигурено лице в размер на две минимални работни заплати общо за всички наследници. За тях през 2010 г. са изплатени **1 654,0 хил. лв.** за 9 724 наследници със среден размер на помощта 170,09 лв. Спрямо 2009 г. разходът е намалял с 44,4 хил. лв., или с 2,6%. Дължи се на по-малкия брой лица (с 360 по-малко), на които са изплатени помощи през 2010 г.

■ През 2010 г. са изразходвани **0,4 хил. лв.** за **парични помощи за инвалидност поради общо заболяване**, когато няма основания за отпускане на пенсия, или по-точно осигуреното лице няма необходимия осигурителен стаж за отпускане на пенсия за инва-

лидност поради общо заболяване. Нормативно размерът на помощта е 60-дневното обезщетение за временна неработоспособност (или 60-кратния размер на обезщетението за един ден). По отчета за 2010 г. този разход е със 17,9% по-нисък от изплатената сума за 2009 г. Най-вероятната причина за това е незнанието на лицата за съществуващата правна възможност да получат тази парична помощ, за което трябва да има изрично писмено волеизявление от лицето, както при всички други видове обезщетения, помощи и пенсии.

♦ **Общият брой на изплатените работни дни** за временна неработоспособност поради общо заболяване, гледане на болен член от семейството и карантина и нетрудови злополуки през 2010 г. е **15 304,6 хил. дни**, при 19 076,3 хил. дни през 2009 г. За намалението в броя изплатени работни дни (с 19,7% по –малко) причините са две: 1) От 1 юли 2010 г. обезщетенията за временна неработоспособност поради общо заболяване се изплащат от НОИ от **четвъртия ден на временната неработоспособност**; 2) Също от 1 юли 2010 г. се **намали от 2 месеца на 30 календарни** срока, в който лицата имат право на обезщетение, когато временната неработоспособност е настъпила след прекратяване на трудовия договор или осигуряването. Намали се и максималният период, за който на лицата се изплаща такова обезщетение от 75 на 30 календарни дни.

♦ За **трудова злополука и професионални заболявания** през 2010 г. са изплатени **251,6 хил. работни дни**, като при тях също се отчита спад спрямо предходната година. Намалението е с 44,6 хил. работни дни, или 15% по-малко.

♦ За **бременност и раждане** през 2010 г. са изплатени 14 576,9 хил. работни дни, което само с 2% по-малко от предходната година. И при **обезщетенията за отглеждане на малко дете** се наблюдава също задържане в броя на изплатените работни дни, като намалението спрямо 2009 г. е с 2,5%.

♦ **Общият брой на изплатените работни дни** за временна неработоспособност поради общо заболяване, бременност, раждане, отглеждане на малко дете и трудова злополука и професионална болест през 2010 г. е **41 777 579**, като спрямо 2009 г. те са с 4 402 169 дни по-малко. Намалението в броя на изплатените работни дни спрямо предходната година се дължи основно на факта, че през 2010 г. НОИ изплаща обезщетенията за временна неработоспособност от 4-тия ден на настъпването ѝ. Единствено при паричните обезщетения за трудоустрояване при временно намалена работоспособност броят на изплатените работни дни превишава отчета за 2009 г. с 20%.

♦ **Общо изплатените работни дни на осигурено лице** във временна неработоспособност (без дните за майчинство) през 2010 г. са **5,47**. Или загубените работни дни средно на едно лице са с 1,91 по-малко от отчетените за 2009 г. При отчетена средногодишна заетост 233,44 работни дни на едно осигурено лице, общо условият брой на лицата,

получаващи обезщетения за временна неработоспособност целогодишно средномесечно е 178 930 души, а без дните по майчинство – 66 639 осигурени условно целогодишно получават парични обезщетения. През 2010 г. на всеки 100 осигурени лица с право на обезщетение 6,3 души (при 7,3 за 2009 г.) целогодишно са разчитали на доход от парични обезщетения.

♦ За осигурителния риск **майчинство** през 2010 г. са направени разходи в размер **441 118,6 хил. лв.** В тях са включени **паричните обезщетения за бременност, раждане и трудоустрояване (315 394,6 хил. лв.)** и **обезщетенията за отглеждане на малко дете (125 724,0 хил. лв.)**. Общият разход на обезщетенията за майчинство е нараснал спрямо 2009 г. с **12 606,13 хил. лв.**, или с **2,9%**. Дължи се на нарастването с 4,8% на разходите за бременност и раждане и намалението с 1,5% на обезщетенията за отглеждане на малко дете. То е в резултат най-вече на по-високото среднодневното парично обезщетение с 6,8%, тъй като нормативът 410 календарни дни на отпуска за бременност и раждане се запазва. За отглеждането на малко дете разходите намаляват, тъй като през 2009 г. нормативно беше намалено времето до навършване на две години на детето, през които врене се изплаща парично обезщетение в размер на минималната работна заплата за сметка на периода за бременност и раждане. Над **90%** са спаднали спрямо предходната година разходите за **трудоустрояване поради бременност и кърмене**. При 20,6 хил. лв. през 2009 г., през 2010 г. са отчетени само **16 лв.**, които са изплатени за 32 работни дни със среднодневна разлика в размер на 0,50 лв. Това драстично намаление се дължи от една страна на незнанието на част от бременните жени и майките, че съществува такава правна възможност, въпреки че от началото на 2010 г. право на обезщетение имат и жените в напреднал етап на лечение ин-витро, когато на новата им работа се намали трудовото им възнаграждение, но за не повече от 20 календарни дни. А от друга страна – на това, че вместо да се трудоустрояват на по-ниско платена работа, бременните и кърмачките директно и безпрекословно ползват отпуск за временна неработоспособност само поради факта на бременност.

♦ Поемането изцяло от НОИ на обслужването по изчисляване и изплащане на краткосрочните обезщетения и помощи създаде предпоставки за засилване на контрола в областта на експертизата на временната неработоспособност. НОИ осъществява перманентен контрол върху издаването на първичните документи. Контролната дейност по експертизата на временната неработоспособност се осъществява от лекари-експерти в териториалните поделения. За намаляване на загубите при временна неработоспособност, в т.ч. и злоупотребите с издаването на болнични листове, през 2010 г. са извършени **2 445** (с 2% повече от 2009 г.) методично-контролни проверки на лечебни заведения по законосъобразността на провежданата медицинска експертиза за временна неработоспособност. Лекарите, представители на НОИ, съвместно с експерти към регионалните центрове по здравеопазване са извършили **5 808** проверки на лечебни заведения.

♦ По реда на условията на чл. 112 от Закона за здравето от ТП на НОИ са обжалвани **16 381 болнични листове** за временната неработоспособност (за 267 833 дни), което е с 8% повече отколкото през 2009 г. От тях, въз основа на решение на органите за медицинска експертиза, са отменени **5 164 болнични листове** за 69 468 дни. Броят на отменените болнични листове е с 14% по-малко в сравнение с 2009 г.

♦ През 2010 г. е проведена активна методична дейност по разясняване на нормативните документи и по решаване на отделни случаи от практиката. Отговорено е на **7 398** преписки по сигнали, молби и жалби на заинтересовани лица и органи. Направени са и **7 398** проверки на документи за получаване и отчитане на бланките болнични листове от лечебните заведения.

♦ Установеният начет за 2010 г. от контролните органи на НОИ за неправилно изплатени ПОВН е в размер на **1 318,8 хил. лв.** Издадените наказателни постановления за налагане на свързани с ПОВН административни наказания са 1 482 бр. с общ размер на наложените глоби **199,2 хил. лв.** Съставени са и 1 578 бр. актове за административни нарушения.

◆ Подобрена е организацията на контрола върху общопрактикуващите лекари от контролните органи на НОИ и НЗОК с цел ограничаване необоснованото и незаконосъобразно нарастване на разходите за краткосрочни обезщетения.

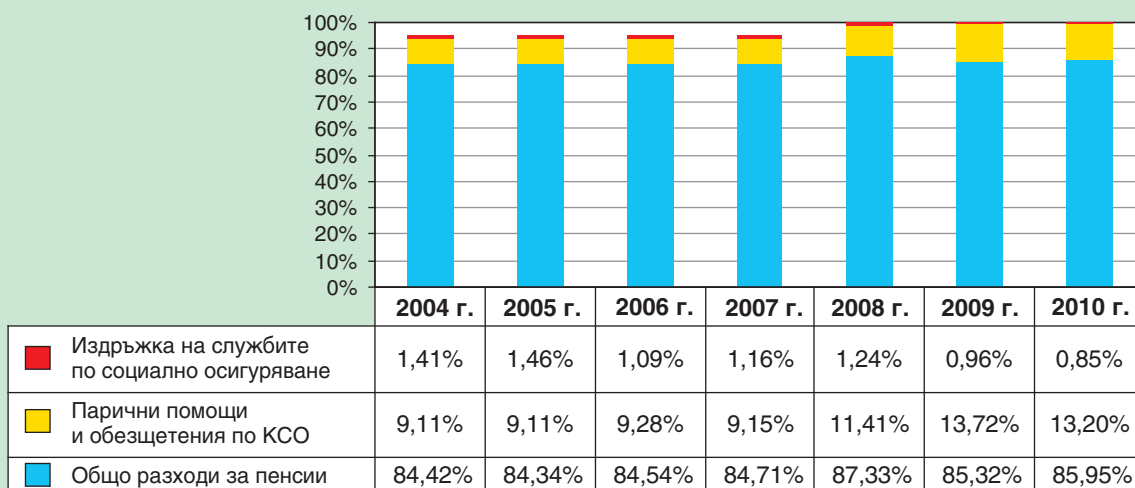
Съпоставяйки **изплатените** суми за парични обезщетения и помощи от бюджета на ДОО **общо и по отделните видове** помощи и обезщетения с тези от 2009 г. наблюдаваме, че повечето разходи през 2010 г. са намалели спрямо съответните им през предходната година. Изключение се наблюдава при **паричните обезщетения за бременност и раждане** (с 14 490,2 хил. лв. повече) и при паричните **помощи за трудоустрояване** при временно намалена работоспособност (с 15,7 хил. лв. повече). Най-голяма е разликата при паричните **обезщетения за безработица**, като за 2010 г. изплатените суми са със 72 874,2 хил. лв. повече от тези през 2009 г. (**311 361,2 хил. лв.**, при 238 487,0 хил. лв. през 2009 г.).

РАЗХОДИ ЗА ИЗДРЪЖКА НА СЛУЖБИТЕ ЗА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ

Разходите за издръжка на службите за социално осигуряване заемат най-малък дял в структурата на разходите на ДОО. В тях са включени изплатените суми за заплати, осигуровки, издръжка на административната структура на системата, членски внос към различни организации, капиталовите разходи, международни програми и споразумения, програми за временна заетост и други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетост. В резултат на антикризисните мерки на правителството, които бяха приети през 2009 г., но продължиха да действат и през 2010 г., се постигнаха съществени икономии на административните разходи. През 2010 г. разходите по параграф „Служби за социално осигуряване“ са **69 481,5 хил. лв.** Относителният им дял спрямо всички разходи в консолидирания бюджет на ДОО продължава да намалява във времето и през 2010 г. представляват **0,85%** от общите разходи. Делът им е намалял спрямо 2009 г. с 0,11 пункта.

Спрямо 2009 г. разходите за обслужване дейността на цялата администрация на Националния осигурителен институт са **намалели с 4,9%**. Съпоставянето с отчета за предходната година показва, че направените разходи са с **3 575,8 хил. лв. по-малко**. Намаление на разходите е реализирано при повечето от дейностите, с изключение на плащанията за възнаграждения на персонала, текущ ремонт и други разходи (платени данъци, застраховки, мита и такси). Изплатените суми за възнаграждения на наетите по трудови договори /вкл. разходите за осигурителни вноски за сметка на работодателя (ДОО+НЗОК+ДЗПО)/ са **51 532,7 хил. лв.** и заемат **74,3%** в структурата на разходите за издръжка на администрацията. Те са с 1 246,2 хил. лв., или 2,5% повече от тези през 2009 г.

СТРУКТУРА НА ОСНОВНИТЕ РАЗХОДИ ПО ОТЧЕТ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА ПЕРИОДА 2004–2010 г.

Цялостната дейност на Националния осигурителен институт (Централно управление и 28-те териториални поделения в страната) е да администрират задължителните осигу-

рителни програми за инвалидност, старост и смърт, болест и майчинство, трудови злополуки и професионални заболявания, безработица, гарантирани вземания на работниците при несъстоятелност на работодателя, както и информационното обслужване на осигурителите и осигурените лица, в това число и в интернет среда.

Административните дейности, извършвани от НОИ са многообразни, сложни, с голяма интензивност и отговорност на изпълнителите. Един от приоритетите в издръжката на НОИ през годината бяха предприетите действия за икономично и ефективно изразходване на средствата за администриране на системата. В структурата на тези разходи усвоените средства за **издръжка** на службите за социално осигуряване са **95,11%** от същите през 2009 г. Отчетените средства за платени данъци, застраховки, командировки, външни услуги, текущ ремонт и др. са почти 20% по-малко от тези през 2009 г. Икономията от **3 403,5 хил. лв.** спрямо предходната година е в резултат на реализираната икономия почти при всички разходи за издръжка, като най-голяма е при външни услуги (3 219,1 хил. лв.), материали, вода, горива и енергия (общо 994,4 хил.лв.), командировки (83,3 хил. лв.) и др. Най-голям дял в структурата на разходите за издръжка (49,3%) са разходите за **външни услуги**. В тези разходи са включени изплатените суми за телекомуникационни и транспортни услуги, наеми, разходи за поддръжка и ремонт на хардуер и софтуер, за сканиране и индексирание на разплащателните документи в архивното стопанство и други разходи за външни услуги. Спрямо предходната година завишаване на разходи за издръжка е отчетено за текущ ремонт (с 20 на сто) и разходите за данъци, застраховки, мита и такси, които са значително по-високи (със 70 на сто повече) спрямо 2009 г.

Капиталовите разходи от 4 930,5 хил. лв. през 2009 г. намаляват на **3 481,9 хил. лв.** през 2010 г. (29,4% по-малко). Дължи се основно на намаление при сумите за **придобиване на дълготрайни материални активи** (с 1 136,0 хил. лв. по-малко), тъй като те заемат най-голям относителен дял (69%) в структурата на капиталовите разходи. За икономията при капиталовите разходи допринасят и реализираните с 52% по-малко разходи в сравнение с предходната година за **основен ремонт на дълготрайни материални активи**.

Разходите за **членски внос и участие в нетърговски организации** са за членски внос в Международната асоциация за социално осигуряване (МАСО), в Българския институт за стандартизация, в Европейската платформа по социално осигуряване и във фондация „Професор д-р В. Гаврийски“. Отчетените **82,0 хил. лв.** са със 7,2% повече отколкото през 2009 г.

В разходите за издръжка са включени и изплатените суми по **програми за временна заетост и международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина**. Общо изплатената сума по двете програми от **77,0 хил. лв.** е за изплащане на възнагражденията на нещатен персонал и на нает по извън трудови правоотношения и преведените върху изплатените възнаграждения задължителни осигурителни вноски. През 2009 г. този разход е бил 88,1 хил. лв. За 2010 г. е отчетено намаление в размер на 11,1 хил. лв. (12,6% по-малко).

Разходите за субсидии за текуща дейност, които се отнасят в **други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетост**, са в размер на **75,0 хил. лв.** При тези разходи в сравнение с предходната година са изплатени 35,8 хил. лв. повече.

Извън разходите за издръжката на службите за социално осигуряване са съпътстващите разходи за отбрана и сигурност, разходи за лихви и резерв за реформата. Разходите за **лихви по заем** от Световната банка за административната реформа са 269,3 хил. лв. Те са 40,2% от изплатените за 2009 г.

Изплатените суми за **отбрана и сигурност** са **590,5 хил. лв.** и при тях е отчетено най-голямо увеличение спрямо разходваните през 2009 г., когато са били 47,5 хил. лв. Направените разходи през 2010 г. са за превантивна дейност за намаляване на вредните последствия от кризи, бедствия и аварии, както и за финансиране доизграждането, оборудването и издръжката на резервния информационно-комуникационен център на НОИ. По-високите разходи по този параграф са основно свързани с изпълнението на приетата в НОИ стратегия за развитие на информационната система за повишаване на надеждност-

та за работа в условията на криза и по-конкретно във връзка с изпълнение на утвърдения проект на част „Информационно-комуникационна“.

Към 31.12.2010 г. наличността в бюджета на НОИ (като общ административен фонд за работа на системата) е в размер на **2 169 817,1 хил. лв.**

ОТЧЕТ НА БЮДЖЕТА НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ ЗА 2009 и 2010 г.			
	Отчет 2009 г.	Отчет 2010 г.	2010/2009 г.
	(хил. лв.)	(хил. лв.)	%
ПРИХОДИ	26 179,1	29 327,4	112,03%
Приходи и доходи от собственост	4 413,8	4 672,2	105,85%
Нетни приходи от продажба на услуги, стоки и продукция	3 693,9	3 804,2	102,99%
Приходи от наеми на имущество	182,2	161,0	88,36%
Приходи от лихви по текущи банкови сметки	22,1	22,6	102,26%
Приходи от лихви по срочни депозити	114,1	0,0	0,00%
Приходи от други лихви	401,4	684,4	170,50%
Глоби, санкции и наказателни лихви	22 390,1	25 133,0	112,25%
Други неданъчни приходи	113,2	296,2	261,66%
Постъпления от продажба на нефинансови активи	4,0	5,5	137,50%
Внесени ДДС и др. данъци върху продажбите	-742,0	-779,5	105,05%
РАЗХОДИ	73 775,8	70 341,5	95,34%
СЛУЖБИ ПО СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ	73 057,5	69 481,7	95,11%
<i>Заплати и възнаграждения на персонала</i>	39 019,7	40 617,8	104,10%
<i>Други възнаграждения и плащания на персонала</i>	3 931,0	3 803,8	96,76%
<i>Задължителни осигурителни вноски от работодателя</i>	7 335,7	7 111,1	96,94%
<i>Издръжка, в т. ч.:</i>	17 636,8	14 233,1	80,70%
Постелен инвентар, облекло, материали, библиотека, вода, ел. енергия и горива	5 191,8	4 181,0	80,53%
Командировки	561,2	477,9	85,16%
Външни услуги	10 240,7	7 021,6	68,57%
Текущ ремонт	493,2	594,1	120,46%
Други разходи, платени данъци, застраховки, мита и такси	1 149,9	1 958,5	170,32%
<i>Членски внос и участие в нетърговски организации и дейности</i>	76,5	82,0	107,19%
<i>Капиталови разходи</i>	4 930,5	3 481,9	70,62%
Основен ремонт на ДМА	1 292,1	620,2	48,00%
Придобиване на материални и нематериални дълготрайни активи	3 548,3	2 412,3	67,98%
Придобиване на нематериални дълготрайни активи	90,1	449,4	498,78%
<i>Международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина</i>	11,7	8,9	76,07%
<i>Програми за временна заетост</i>	76,4	68,1	89,14%
<i>Други служби и дейности по соц. осиг. подпомагане и заетост</i>	39,2	75,0	191,33%
Отбрана и сигурност	47,5	590,5	1243,16%
Разходи за лихви от Световната банка	670,8	269,3	40,15%
ПРЕДОСТАВЕНИ ТРАНСФЕРИ		500,0	0,00%
Предоставен трансфер за ДАИТС	-	500,0	0,00%
ДЕФИЦИТ (-) ИЗЛИШЪК (+)	1 475 219,1	2 153 906,4	146,01%
ФИНАНСИРАНЕ	-1 475 219,1	-2 153 906,4	146,01%
Погашения по заеми от банки и финансови институции от чужбина	-2 620,0	-2 807,8	107,17%
Суми по разчети за поети осигурителни вноски	24 052,5	12 436,2	51,70%
Друго вътрешно финансиране	2 549,9	6 055,0	237,46%
Наличност в началото на периода	11 661,0	224,6	1,93%
Наличност в края на периода	1 510 865,0	2 169 817,1	143,61%

БЮДЖЕТ НА ФОНДОВЕТЕ НА ДОО

Една от основните функции на Националния осигурителен институт е да управлява средствата на ДОО съобразно спецификата на осигурителните рискове на фондови принцип.

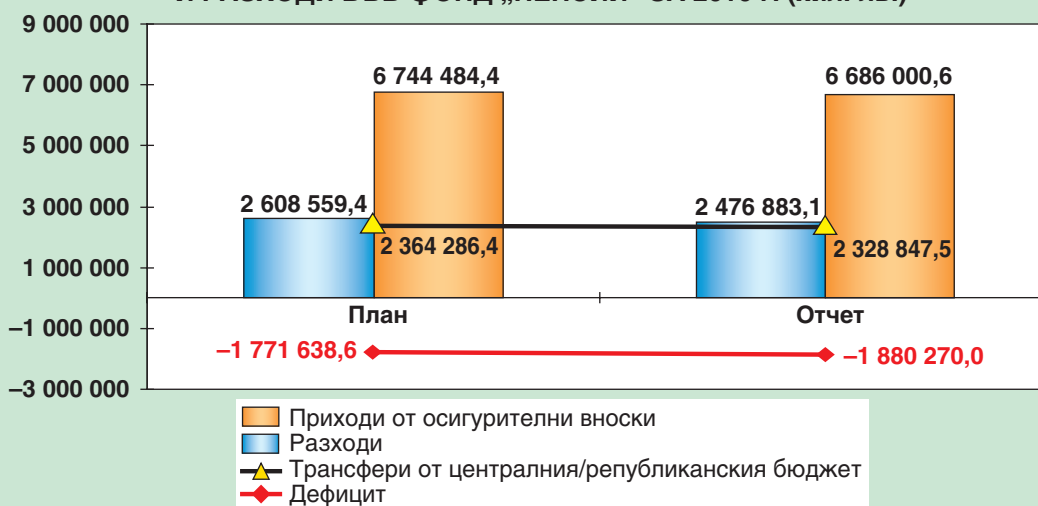
Анализът и последващият контрол върху изпълнението на бюджета на ДОО в неговите съставни части по осигурителни фондове позволява прозрачност в изразходването на бюджетните средства, обективност на отчетените резултати и ефекти на приложените мерки с оглед определяне на бъдещите насоки и приоритети в социално-осигурителната политика.

Фондовата структура на бюджета на държавното обществено осигуряване включва бюджетите на пет осигурителни фонда: 1) „Пенсии“, 2) „Трудова злополука и професионална болест“, 3) „Общо заболяване и майчинство“, 4) „Безработица“, 5) „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, както и бюджета на НОИ като финансов план за администриране на системата.

Фонд „Пенсии“

Бюджетът на фонд „Пенсии“ включва приходите, разходите, трансферите от републиканския бюджет в размер 12% върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за съответната календарна година, вноски за зачетен осигурителен стаж и резерв за реформата в социалното осигуряване.

СЪОТНОШЕНИЕ МЕЖДУ ПЛАНИРАНЕТО ПО ЗБ НА ДОО И ОТЧЕТЕНИТЕ ПРИХОДИ И РАЗХОДИ ВЪВ ФОНД „ПЕНСИИ“ ЗА 2010 г. (хил. лв.)

Приходите в бюджета на фонд „Пенсии“ се набират от:

- осигурителни вноски от работодатели, наети и самонаети лица;
- суми от държавния бюджет за времето, зачетено за осигурителен стаж при пенсиониране, през което родител/осиновител или съпруг/а са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто/;
- суми от държавния бюджет за времето, зачетено за осигурителен стаж при пенсиониране на лицата, отслужили наборна или мирновременна алтернативна служба и на неработещите майки, гледали дете до 3-годишна възраст;
- суми от държавния бюджет за времето, зачетено за осигурителен стаж, през което уволненият поради задържане от органите на властта, установено в последствие като неоснователно, е останал без работа;

- приходи от професионалните пенсионни фондове (ППФ) за лицата от I и II категория труд, упражнили правото да се пенсионират по условията на §4 от ПЗР на КСО. (За лицата, участници в ППФ, пенсионирали се по условията на §4 от ПЗР на КСО, набраните средства по индивидуалните им партии в ППФ се прехвърлят във фонд „Пенсии“ на ДОО);
- главницата по ревизионни актове за начет, събирани от контролните органи на Националната агенция за приходите;
- трансфери от републиканския бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за съответната календарна година;
- субсидии от РБ, предвидени в Закона за държавния бюджет за съответната година.

БЮДЖЕТ НА ФОНД „ПЕНСИИ“ ЗА 2010 г.			
	ЗБ – план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние %
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ	4 972 845,8	4 805 730,6	96,64
Осигурителни приходи	4 912 295,8	4 780 619,5	97,32
Осигурителни вноски	2 608 559,4	2 476 883,1	94,95
Вноски от работодатели/възложители	1 469 242,7	1 579 093,4	107,48
Вноски от работници и служители (лични вноски)	926 628,4	690 418,3	74,51
Вноски от самонаети (самоосигуряващи се) лица	182 388,3	176 619,3	96,84
Главница по ревиз. актове за начет в приход на ДОО от НАП	15 300,0	4 947,1	32,33
Приходи от ППФ по чл. 157, ал. 7 от КСО и §4, ал. 4 от ПЗР на КСО	15 000,0	25 805,0	172,03
Трансфери от републиканския бюджет в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 303 736,4	2 303 736,4	100,00
Получени трансфери от централния бюджет	60 550,0	25 111,1	41,47
– вноски за фонд „Пенсии“ за осиг. стаж, зачетен при пенсиониране по чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО	550,0	550,0	100,00
– резерв за реформата в социалното осигуряване	60 000,0	24 561,1	40,94
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ	6 744 484,4	6 686 000,6	99,13
Разходи	6 744 484,4	6 686 000,6	99,13
Пенсии	6 683 119,4	6 685 603,5	100,04
Пенсии за сметка на ДОО	6 578 962,8	6 595 095,9	100,25
Пенсии по международни спогодби	60 000,0	51 550,1	85,92
Издържка (пощенска такса и ДДС)	44 156,6	38 957,5	88,23
Социални помощи и обезщетения	1 365,0	397,1	29,09
Резерв за реформата в социалното осигуряване	60 000,0		
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-1 771 638,6	-1 880 270,0	106,13

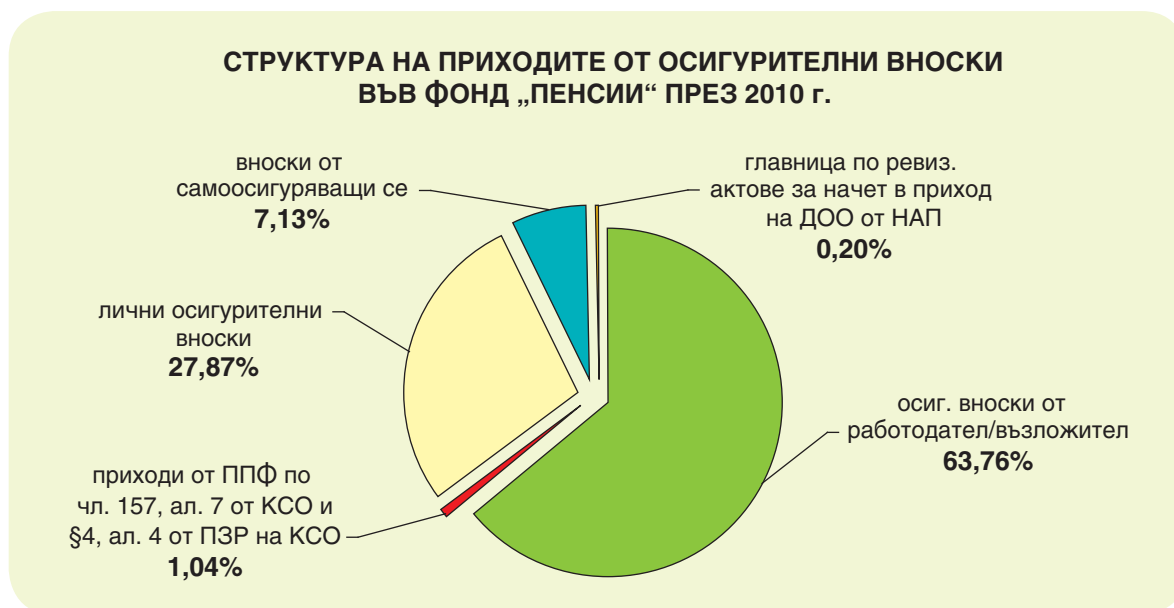
Във фонд „Пенсии“ задължително се осигуряват всички лица, получаващи доходи от трудова дейност. Размерът на осигурителната вноска е 16 на сто за работещите при условията на трета категория труд и 19 на сто за работещите при условията на първа и втора категория труд, в т.ч. кадровите военнослужещи от Министерство на отбраната (МО) и държавните служители – офицери, сержанти и граждански лица по Закона за министерството на вътрешните работи (ЗМВР) и Закона за изпълнение на наказанията (ЗИН), Държавните служители от Държавна агенция „Национална сигурност“ и служителите в Главна дирекция „Гражданска защита“ към Министерството на вътрешните работи, изпълняващи някоя от дейностите по чл. 52д, ал. 2, т. 1, б. „в“-„е“ от ЗМВР. Разликата от 3 на сто над определената вноска за 3-та категория труд е за сметка на осигурителя.

За допълнително задължително пенсионно осигуряване (ДЗПО) на лицата, родени след 31 декември 1959 г., се заделя 5 на сто от осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ и се пренасочва към универсалните пенсионни фондове.

През 2010 г. държавата продължи да участва в осигуряването във фонд „Пенсии“ чрез трансфер в размер и по ред, определени в чл. 21, т. 5 на КСО – **12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

Осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ се разпределя между работодател и осигурен в съотношение 8,9 : 7,1 на сто, за лицата, родени преди 1 януари 1960 г. и 6,1 : 4,9 на сто за лицата, родени след 31 декември 1959 г.

Самоосигуряващите се лица задължително се осигуряват във фонд „Пенсии“. Осигурителната вноска е изцяло за тяхна сметка. Размерът на осигурителната вноска е същият както при работещите при условията на трета категория труд – 16 на сто, а за родените след 31 декември 1959 г. е 11, тъй като 5 на сто от осигурителната вноска отива по персонална партида на самоосигурения в универсален фонд на ДЗПО. Месечният осигурителен доход на тази категория лица не може да бъде по-малък от 420 лв. и по-голям от 2 000 лв.

Морските лица от 01.01.2010 г. също задължително се осигуряват във фонд „Пенсии“ Осигурителната вноска е изцяло за тяхна сметка, независимо че работят по трудови правоотношения. Внася се върху избран месечен осигурителен доход между минималния и максималния размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година. Размерът на осигурителната вноска е 16 на сто за работещите при условията на трета категория труд и 19 на сто за работещите при условията на първа и втора категория труд. Те внасят за своя сметка и осигурителните вноски за ДЗПО в универсален и професионален пенсионен фонд.

За сметка на държавния бюджет са осигурителните вноски за държавните служители и за кадровите военнослужещи, офицерите, сержантите и гражданските лица от МО и МВР, Националната следствена служба, Специалната куриерска служба на Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, ГД „Изпълнение на наказанията“, Държавна агенция „Национална сигурност“ и за съдии, прокурори, държавни съдебни изпълнители, съдии по вписванията и съдебни служители.

Постъпилите осигурителни приходи в бюджета на фонд „Пенсии“ са **4 780 619,5 хил. лв.** при планирани 4 912 295,8 хил. лв., или **97,3% изпълнение**. **51,8 на сто** от тези приходи са от осигурителни вноски и **48,2 на сто** от трансфери от РБ в размер 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

Отчетените приходи от **осигурителни вноски** в бюджета на фонд „Пенсии“ са **2 476 883,1 хил. лв.**, при планирани 2 608 559,4 хил. лв., или **95,0% изпълнение**.

♦ В структурата на приходите от **осигурителни вноски** най-голям дял **63,8%** (при план 56,3%) заемат **вноските на работодатели и възложители** за осигурените от тях лица. Те включват приходите от осигурителни вноски върху изплатените, начислените и

неизплатени или неначислени трудови възнаграждения на наетите по трудови и служебни правоотношения и само върху изплатените възнаграждения за работещите без такива правоотношения. Събраните суми са със **7,5%**, или със **109 850,7 хил. лв.** повече от планираните.

♦ Останалите приходи от осигурителни вноски са от **личните вноски** на наетите лица. Те са **27,9%** в структурата на приходите от осигурителни вноски, при план 35,5%. Постъпленията от тях са с **236 210,1 хил. лв.**, или **25,5 на сто по-малко от планираните**.

♦ Приходите от осигурителни вноски от **самонаети лица** са **176 619,3 хил. лв.** и са с **5 769,0 хил. лв.**, или **3,2 на сто по-малко** от планираните. Относителният им дял в структурата на приходите от осигурителни вноски е **7,1%**, при планиран 7,0%.

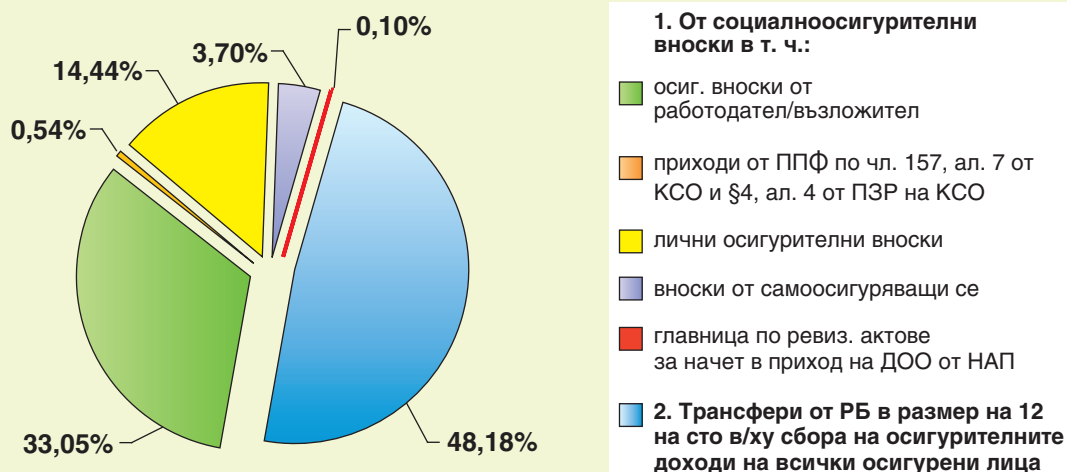
След годишното изравняване на доходите на самоосигуряващите се лица за 2009 г., върху разликата между декларираните в края на годината трудови доходи и тези, за които авансово са внесени осигурителни вноски, се дължат осигуровки само за фонд „Пенсии“ и ДЗПО. Постъпилите вноски по този ред са **22 348,1 хил. лв.** и представляват **12,7%** от вноските на осигуряващите се за собствена сметка (при планирани 14,3%).

Събраните от контролните органи на Националната агенция за приходите **приходи от главницата по ревизионни актове за начет** възлизат на **4 947,1 хил. лв.** (при план 15 300,0 хил. лв.) и са **0,2%** от събраните осигурителни вноски.

♦ Прехвърлените към фонд „Пенсии“ средства от **професионални пенсионни фондове** по ДЗПО (**25 805,0 хил. лв.**) за пенсиониралите се по чл. 157, ал. 7 от КСО и §4 от ПЗР на КСО са със **72,0 на сто** повече от планираните в закона за бюджета 15 000,0 хил. лв.

♦ От 2009 г. държавата се включи в осигуряването за фонд „Пенсии“, чрез трансфер, равен на **12 на сто върху сбора от осигурителните доходи** на всички осигурени лица за календарната година. През 2010 г. преведената сума от републиканския бюджет е в размер равен на планирания – **2 303 736,4 хил. лв.** или **48,2%** от осигурителните приходи във фонда.

СТРУКТУРА НА ОСИГУРИТЕЛНИТЕ ПРИХОДИ ВЪВ ФОНД "ПЕНСИИ" ЗА 2010 г.

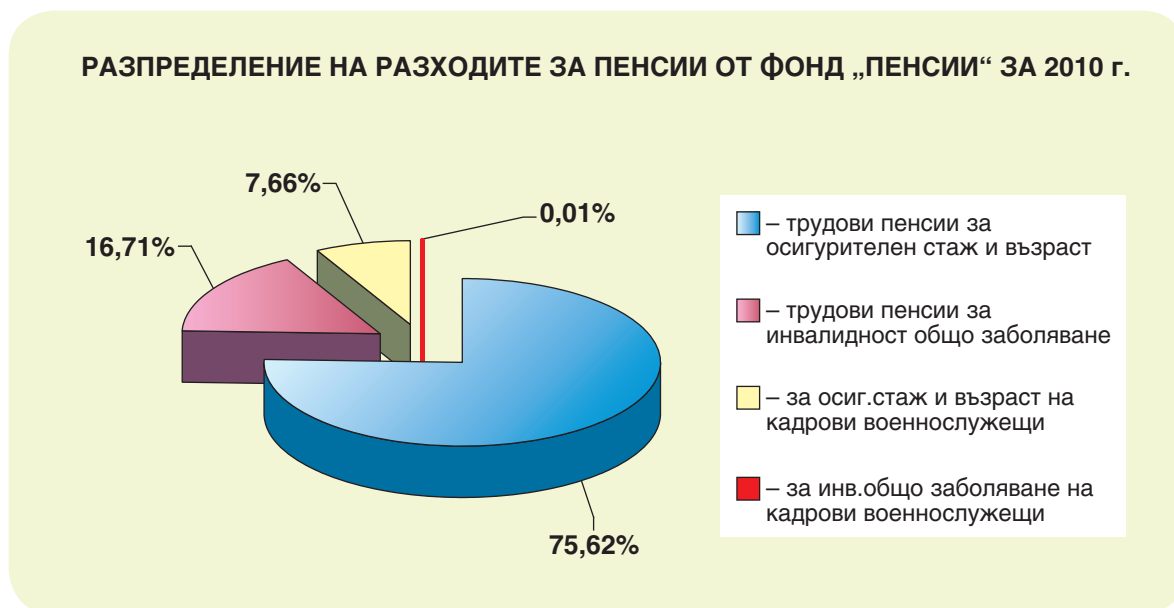
От планираната в бюджета сума в размер на **60 000,0 хил. лв.** от трансфера за резерва за реформата в социалното осигуряване бяха предоставени **24 561,1 хил. лв.**

Разходите в бюджета на фонд „Пенсии“ са за изплащане на:

- пенсии за сметка на ДОО и добавките към тях (пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност поради общо заболяване и наследствени пенсии);
- пенсии по международни спогодби;
- осъвременяване, индексирание и компенсирание на тези пенсии;
- парични помощи за профилактика и рехабилитация;

- помощно-технически средства, свързани с увреждане при общо заболяване;
- еднократни допълнителни суми към пенсиите;
- резерв за реформата в социалното осигуряване;
- издръжка – разходи по изплащане на пенсиите, включващи пощенска такса (в т.ч. подмяна на изплащателните картони) и ДДС за услугата.

Разходите, покриващи всички плащания в бюджета на фонд „Пенсии“, са **6 686 000,6 хил. лв.** и представляват **81,8%** от общите разходи на консолидирания бюджет на ДОО. Изпълнението на плана е **99,1 на сто**, или с 58 483,8 хил. лв. по-малко от заложените. В плана по разходите е включен и трансфер за резерва за реформата в социалното осигуряване – 60 000 хил. лв.

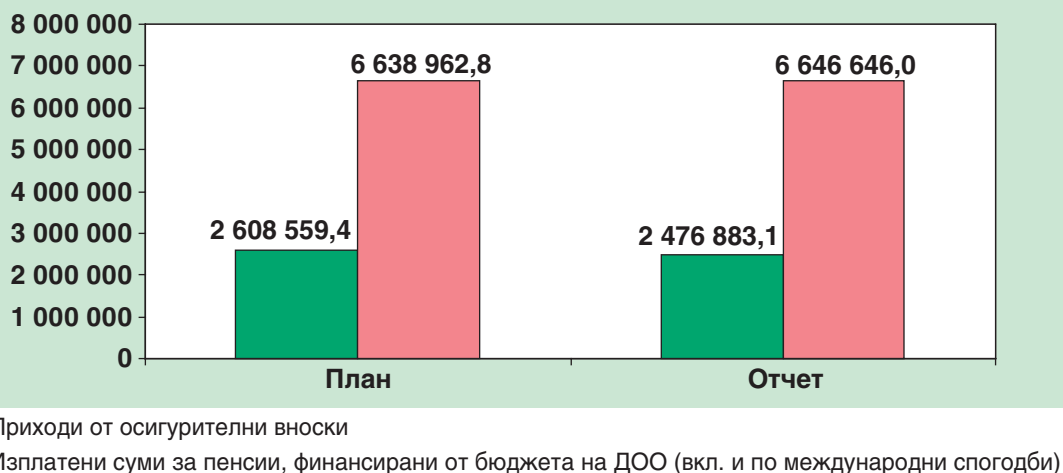
◆ Разходите за пенсии са **6 685 603,5 хил. лв.** (вкл. пощенска такса и ДДС), или **99,99 на сто** от общите разходи на фонд „Пенсии“. Изразходвани са **2 484,1 хил. лв.** повече от планираните. Изплатените суми за пенсиите за сметка на ДОО са с **0,2 на сто повече**, а за пенсиите по международни спогодби – с **14,1 на сто по-малко** от планираните. Издръжката, включваща **пощенска такса и ДДС** за обслужване изплащането на пенсиите, е в размер **38 957,5 хил. лв.** Изпълнението спрямо плана (44 156,6 хил. лв.) е **88,2 на сто**. Относителният дял на издръжката спрямо разхода за пенсии е **0,6%**.

◆ За пенсии, финансирани от ДОО, са изразходвани **6 595 095,9 хил. лв.**, или с **16 133,1 хил. лв. повече** от планираните. В тази сума са включени разходите за: пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност поради общо заболяване и добавките към тях (**6 066 397,2 хил. лв.**), пенсиите на кадровите военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили и държавните служители – офицери, сержанти и граждански лица по ЗМВР (**503 713,1 хил. лв.**) и разходът за еднократните допълнителни суми към пенсиите за периода 2005-2009 г. (**24 985,6 хил. лв.**).

◆ За пенсиите по международни спогодби, които също са за сметка на ДОО, са изплатени **51 550,1 хил. лв.**, при план 60 000,0 хил. лв. Те заемат **0,77%** от разходите за пенсии и от общите разходи на фонда. Разходът за тях е с **8 449,9 хил. лв.**, или **14,1 на сто по-нисък** от планирания.

◆ Изплатената сума за финансиране на дейността за **профилактика и рехабилитация** е в размер **397,1 хил. лв.**, или **0,01%** от общите разходи на фонда.

Планираният **дефицит** на фонд „Пенсии“ е 1 771 638,6 хил. лв., а отчетеният в края на 2010 г. е **1 880 270,0 хил. лв.** Отчетът показва, че дефицитът е със **108 631,4 хил. лв.**, или с **6,1 на сто по-висок** от планирания.

**ИЗПЛАТЕНИ СУМИ ЗА ПЕНСИИ, ФИНАНСИРАНИ С ПРИХОДИТЕ
ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ВЪВ ФОНД „ПЕНСИИ“ ЗА 2010 г. (хил. лв.)**

Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“

От фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“ се изплащат пенсиите, несвързани с осигурителен принос, независещи от полагането на труд и зачитането на стаж. Фондът се финансира чрез трансфери от републиканския бюджет.

◆ **Приходите** в бюджета на фонда се формират от получените трансфери от ЦРБ за изплащане на **пенсиите за военна и гражданска инвалидност, за социални пенсии поради старост и/или инвалидност, както и за индексациите и добавките към тях**. Тук са включени и средствата, необходими за изплащане добавките на ветераните от войните и ветераните инвалиди от Отечественната война и наследствените пенсии от загиналите в Отечественната война, добавките към пенсиите на репресираните лица по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ).

В Закона за бюджета на ДОО за 2010 г. беше предвидено от 1 юли 2010 г. изплащане на добавка към пенсиите на пенсионерите, **навършили 75-годишна възраст**, диференцирана според изплатения месечен размер на пенсията. За изплащането на тази добавка беше планиран трансфер от ЦБ в размер на **98 708,8 хил. лв.**

С Решение № 180 от 1.04.2010 г. на МС бяха одобрени мерки за подкрепа на заетостта, домакинствата, бизнеса и фискалната позиция. Съгласно тези мерки със Закона за изменение и допълнение на КСО (ДВ, бр. 49 от 29.06.2010 г.) се извърши отмяна от 1 юли 2010 г. на добавката към пенсиите на пенсионерите, навършили 75-годишна възраст.

В резултат на отмяната на този вид добавка, отчетените приходи от направените трансфери от ЦРБ през 2010 г. са **303 005,1 хил. лв.**, при планирани в Закона за бюджета на ДОО 401 713,8 хил. лв.

◆ **Разходите** на фонда са **292 337,4 хил. лв.** и са със 109 394,6 хил. лв., или 27,3 на сто по-малко от планираните. По-ниският разход се дължи основно на отмяната от 1 юли 2010 г. на добавката към пенсиите на пенсионерите, навършили 75-годишна възраст.

Изплатените, но не планирани 23,8 хил. лв. за еднократна допълнителна сума (за минали периоди) към пенсиите намалява отчетената обща икономия на разходите за пенсии и добавки в сравнение с планираните.

◆ **Общо за пенсиите, несвързани с трудова дейност, са изразходвани 290 359,9 хил. лв.**, което е с **27,2 на сто по-малко от плана**.

Изплатените суми за пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги и други пенсии са

264 355,5 хил. лв., което е 91,0% от общо отчетените разходи за пенсии за сметка на РБ и 96,8% от планираните средства за изплащането на тези пенсии.

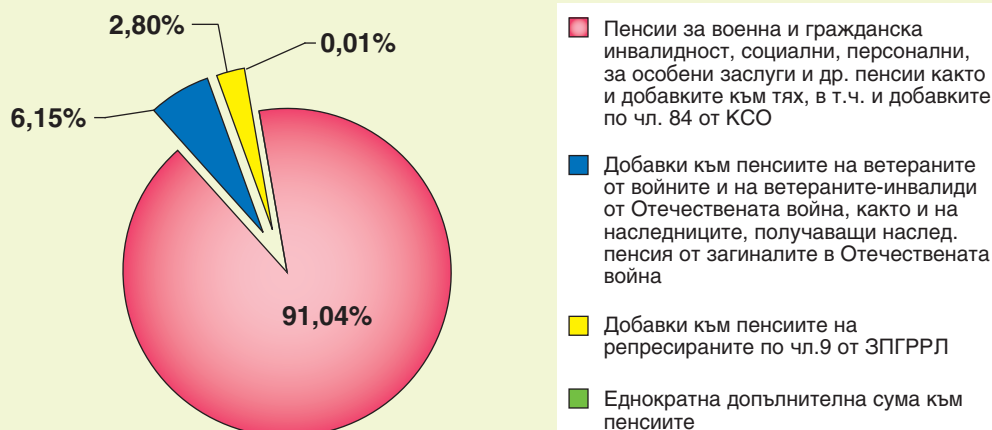
БЮДЖЕТ НА ФОНД “ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ” ЗА 2010 г.			
	ЗБ – план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние (%)
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ	401 713,8	303 005,1	75,43
Получени трансфери от ЦРБ	401 713,8	303 005,1	75,43
– за пенсии за военна инвалидност, за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги, пенсии по отм. ЗП и Закон за общественото осигуряване, за които не се дължат осигурителни вноски, както и добавките към тях, в т. ч. и добавките по чл. 84 от КСО и за ПТ и ДДС	274 809,5	274 809,5	100,00
– за добавки към пенсиите на ветераните от войните и ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия от загиналите в Отечествената война (вкл. ПТ и ДДС)	18 192,3	18 192,4	100,00
– добавки към пенсиите на репресираните по чл. 9 от ЗПГРРЛ (вкл. ПТ и ДДС)	10 003,2	10 003,2	100,00
– добавка към пенсиите на лица, навършили 75-годишна възраст (вкл. ПТ и ДДС)	98 708,8	-	
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ	401 732,0	292 337,4	72,77
Разходи	401 732,0	292 337,4	72,77
Пенсии	401 713,8	292 330,8	72,77
Пенсии за сметка на републиканския бюджет	399 067,9	290 359,9	72,76
– за пенсии за военна инвалидност, за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги, пенсии по отм. ЗП и Закон за общественото осигуряване, за които не се дължат осигурителни вноски, както и за добавките към тях, в т. ч. и добавките по чл. 84 от КСО	272 999,5	264 355,5	96,83
– за добавки към пенсиите на ветераните от войните и ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия от загиналите в Отечествената война	18 072,5	17 850,9	98,8
– добавки към пенсиите на репресираните по чл. 9 от ЗПГРРЛ	9 937,3	8 129,7	81,81
– добавка към пенсиите на лица, навършили 75-годишна възраст	98 058,6	-	
– еднократна допълнителна сума към пенсиите за декември 2006–2007г.	-	4,7	
– еднократна допълнителна сума към пенсиите за декември 2008 г.	-	19,1	
Издържка (пощенска такса и ДДС)	2 645,9	1 970,9	74,49
Социални помощи и обезщетения	18,2	6,6	36,26
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-18,2	10 667,7	

Изплатените суми за социалните пенсии за инвалидност са 244 680,4 хил. лв. и съставляват 84,3% от изплатената сума за пенсии в групата на нетрудовите пенсии. В сравнение с края на 2009 г., разходът за тези пенсии е нараснал с 4,8 на сто.

♦ Сумите, изразходвани за добавки на ветераните и пострадалите от войните и за наследствени пенсии от загиналите в Отечествената война, са 17 850,9 хил. лв., или с 1,2 на сто по-малко от предвидените 18 072,5 хил. лв. Разходите за изплащане на тези добавки са 6,15% от изплатените суми за нетрудови пенсии.

От 1 юли 2007 г. в резултат на нормативната промяна в чл. 5 от Закона за ветераните от войните тези лица получават към пенсията си добавка в размер, равен на социалната пенсия за старост. През 2010 г. тя се запази на същото ниво (100,86 лв.), определено от 1 юли 2009 г.

**РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА ПЕНСИИ ОТ ФОНД
„ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ“ ЗА 2010 г.**

♦ Изплатените суми за **добавки към пенсиите на репресираните лица** по чл. 9 от ЗПГРРЛ са в размер на **8 129,7 хил. лв.** Те съставляват **2,8%** от разходите за пенсии за сметка на ЦРБ и 81,8% от планираните. Увеличеният със 77 души брой на правоимащите и по-големият среден размер на добавката (ръст с 23,6 на сто спрямо отчета през 2009 г.) обуславя по-големия с 1 752,4 хил. лв. разход за 2010 г. С направените изменения в ПЗР на Закона за политическата и гражданската реабилитация на репресираните лица (ДВ, бр. 103 от 29.12.2009 г.) от 01.01.2010 г. се удължи срока на действие на този закон и на отпускането на обезщетения по него до края на 2011 г. Тъй като размерът на добавките по чл. 9 от ЗПГРРЛ към пенсията се определя от средната пенсия за осигурителен стаж и възраст за предходната година, то от 1 януари 2010 г. с нарастването на средната пенсия за ОСВ (с 25,5 на сто) автоматично са индексирани отпускнатите до края на 2009 г. добавки.

♦ За **еднократната допълнителна сума** към пенсиите са изразходвани **23,8 хил. лв.**, или **0,01%** от разходите за пенсии, несвързани с трудова дейност. Тези плащания продължават и през 2010 г. за лицата, на които правото на пенсия е възникнало през предходни години, но отпускането е забавено по различни причини.

♦ Разходите по изплащане на пенсиите – **пощенска такса и ДДС**, са в размер на **1 970,9 хил. лв.**, което е с 675,0 хил. лв. по-малко от планираните в бюджета на фонда. Сумата за издръжка при обслужване изплащането на пенсиите и добавките съставлява **0,7%** от разходите за пенсии на фонда. Изразходвани са с **25,5 на сто по-малко** от планираните средства.

♦ Направените разходи за изплащане на **парични помощи за профилактика и реабилитация** са **6,6 хил. лв.**, или едва 0,002% от общите разходи.

Изпълнението на бюджета на фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, който по план е с дефицит 18,2 хил. лв., завършва с **остатък 10 667,7 хил. лв.**

Фонд „Трудова злополука и професионална болест“

Приходите на фонд „Трудова злополука и професионална болест“ се набират от осигурителните вноски от работодателите за наетите от тях лица. Осигурителната вноска за 2010 г. е в диференциран размер в диапазона от 0,4% до 1,1%, според икономическата дейност на осигурителя. Начислява се върху брутно трудово възнаграждение на работещите по трудови, служебни и приравнени към тях правоотношения, в т. ч. и за наетите до 5 работни дни (40 часа) в един календарен месец. Тази вноска е изцяло за сметка на работодателя. Работещите по трудови или служебни правоотношения, както и наетите на работа при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни (40 часа) през

календарния месец, независимо от размера на полученото месечно възнаграждение, са задължително осигурени за трудова злополука и професионална болест. Морските лица от 01.01.2010 г. също задължително се осигуряват във фонд „Трудова злополука и професионална болест“, като осигурителната вноска е изцяло за тяхна сметка.

БЮДЖЕТ НА ФОНД „ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ“ ЗА 2010 г.			
	ЗБ – План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние (%)
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ	116 827,6	95 338,8	81,61
Осигурителни приходи	116 827,6	95 338,8	81,61
Осигурителни вноски	116 827,6	95 338,8	81,61
Осигурителни вноски от работодатели за наетите от тях лица по трудови и служебни правоотношения	116 827,6	95 338,8	81,61
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ	62 163,9	53 511,5	86,08
Разходи	58 063,9	50 865,1	87,60
Пенсии	50 178,2	44 287,5	88,26
Пенсии за сметка на ДОО	49 847,7	44 006,2	88,28
Издържка (пощенска такса и ДДС)	330,5	281,3	85,11
Социални помощи и обезщетения	7 885,7	6 577,6	83,41
Предоставени трансфери	4 100,0	2 646,4	64,55
– на МТСП за Агенцията за социално подпомагане, съгл. чл. 24, т. 5 от КСО	100,0	100,0	100,00
– на МТСП за ф. „Условия на труд“	4 000,0	2 546,4	63,66
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	54 663,7	41 827,3	76,52

Самоосигуряващите се лица и работещите без трудови правоотношения не се осигуряват за този риск.

Събраните средства във фонд „Трудова злополука и професионална болест“ се изразходват за изплащане на пенсии, парични обезщетения, помощи, както и за осъвременяване и индексирание на тези плащания; за мероприятия за предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести; за помощно-технически средства, свързани с увреждането, и други произтичащи от осигуряването за този социален риск разходи.

♦ **Приходите** от осигурителни вноски, постъпили във фонда през 2010 г. са **95 338,8 хил. лв.**, или с **18,4 на сто по-малко** от планираните в Закона за бюджета на ДОО за 2010 г.

♦ **Разходите** на фонда, отчетени в края на 2010 г., възлизат на **50 865,1 хил. лв.** От тези разходи 44 287,5 хил. лв. са за изплащане на пенсии и 6 577,6 хил. лв. за социални помощи и обезщетения. Заедно с направените трансфери за фонд „Условия на труд“ и Агенцията за социално подпомагане към МТСП в размер на 2 646,4 хил. лв. (при планирани в бюджета 4 100,0 хил. лв.) общо отчетените разходи и трансфери стават **53 511,5 хил. лв.** (при план 62 163,9 хил. лв.), като излишъкът е 41 827,3 хил. лв. От тях **82,8%** (при план 80,7%) са реализирани за изплащане на пенсиите за трудова злополука и професионална болест (включително пощенска такса и ДДС), **12,3%** (при план 12,7%) са за изплащане на социални помощи и обезщетения и **4,9%** (при план 6,6%) са предоставени на МТСП за фонд „Условия на труд“ и Агенцията за социално подпомагане.

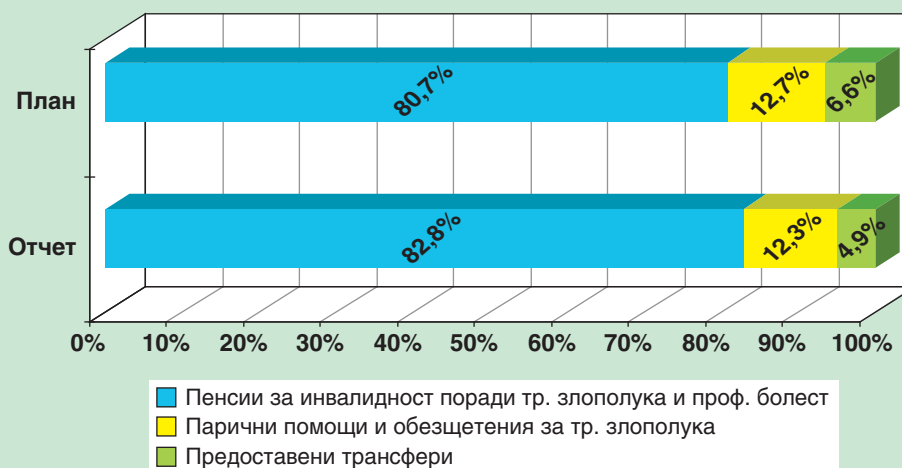
Продължава тенденцията на **намаляване броя** на пенсиите (с 1 401 по-малко в сравнение с 2009 г.) и на пенсионерите (с 617 по-малко в сравнение с 2009 г.) от фонда. Едновременно с това **средният размер** на пенсията на един пенсионер за 2010 г. (**227,96 лв.**), нараства с 5,7% спрямо предходната година.

От направените разходи за пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест **99,8%** са за изплащане на **пенсии за трудова дейност** и за индексирание и компенсиране на добавките към тях. Изплатените суми са с **11,78%** по-малко от планираните, като е реализирана **икономия от 5 856,6 хил. лв.** за 2010 г.

Направените разходи за изплащане на пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест на **кадровите военносслужещи, офицери и сержанти**

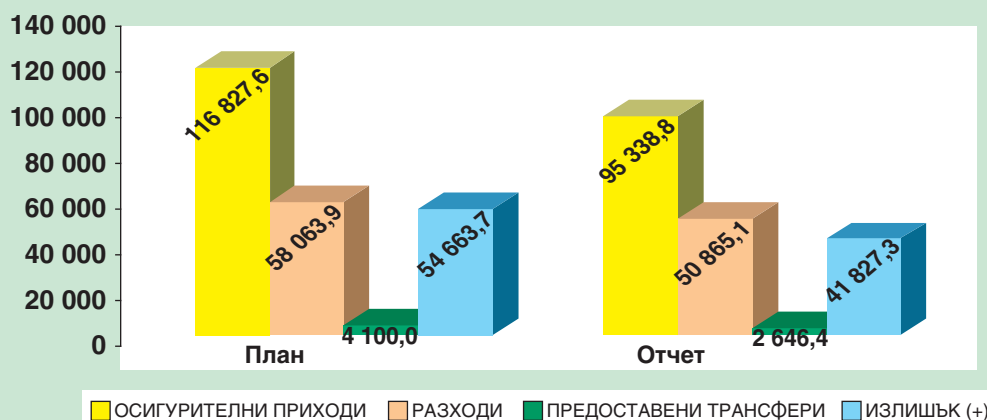
са **0,2%** от разходите за пенсии и с **8,9%** повече от планираните за тях суми. При тези пенсии тенденцията е към запазване броя на пенсионерите (с 1 по-малко) и на пенсиите (с 1 по-малко) в сравнение с предходната година. **Средният размер на пенсията на пенсионер се увеличава с 0,2%.**

СТРУКТУРА НА РАЗХОДИТЕ И ТРАНСФЕРИТЕ ВЪВ ФОНД „ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ“ ЗА 2010 г.

За изплащане на **еднократната допълнителна сума към пенсиите за декември** е предоставен трансфер от **7,5 хил. лв.** Делът на изплатената сума е **0,02%** от разходите за пенсии от този фонд.

ПЛАНИРАНИ И ОТЧЕТЕНИ ПРИХОДИ И РАЗХОДИ ПРЕЗ 2010 г. ВЪВ ФОНД „ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ“ (хил. лв.)

За издръжката на фонда (пощенска такса и ДДС) са изразходвани **281,3 хил. лв.**, които са с **14,9%** по-малко от планираните в ЗБ.

Направените разходи за **социални помощи и обезщетения** за временна неработоспособност от този фонд през 2010 г. са с **16,6%** по-малко от планираните (икономия **1 308,1 хил. лв.**). Най-голям относителен дял в тези разходи заемат паричните обезщетения поради **трудова злополука и професионална болест – 99,1%**. При план **7 825,3 хил. лв.** са изплатени **6 519,8 хил. лв.**, или с **16,7 на сто** по-малко. Икономията спрямо плана е в резултат на изплатени с **36,8 на сто** по-малко работни дни, тъй като среднодневното парично обезщетение (**25,91 лв.**) е по-високо от планираното (19,66 лв.).

Изплатените суми за еднократната помощ при смърт на осигурено лице, които заемат

дял 0,5%, по отчет са 35,6 хил. лв. Следващите в структурата на разходите за социални помощи и обезщетения са паричните обезщетения за трудоустрояване – 11,2 хил. лв. (0,2%) и помощите за профилактика и рехабилитация – 11,0 хил. лв.

Бюджетът на фонд „Трудова злополука и професионална болест“ за 2010 г. приключи с излишък **41 827,3 хил. лв.**, или с **23,5% по-малко** спрямо планирания излишък 54 663,7 хил. лв.

Фонд „Общо заболяване и майчинство“

В бюджета на фонд „Общо заболяване и майчинство“ се включват приходите от осигурителни вноски от работодатели, осигурени и самоосигуряващи се, разходите за помощи и парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване, бременност, раждане и отглеждане на малко дете и трансферите към МТСП за програмата „В подкрепа на майчинството“ и Агенцията за социално подпомагане.

Задължително осигурени в този фонд са: 1) работещите по трудови и служебни правоотношения и приравнените към тях; 2) наетите на работа за повече от пет работни дни (40 часа) през един календарен месец, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране; 3) лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта; 4) морските лица. Независимо че работят по трудови правоотношения, от 01.01.2010 г. морските лица задължително се осигуряват изцяло за своя сметка във фонд „Общо заболяване и майчинство“.

Размерът на осигурителната вноса е **3,5 на сто**, разпределена между работодател и осигурено лице в съотношение **60 : 40**. **Самоосигуряващите се** могат да се осигуряват за този риск **по свое желание**. Осигурителната вноса е **за тяхна сметка**.

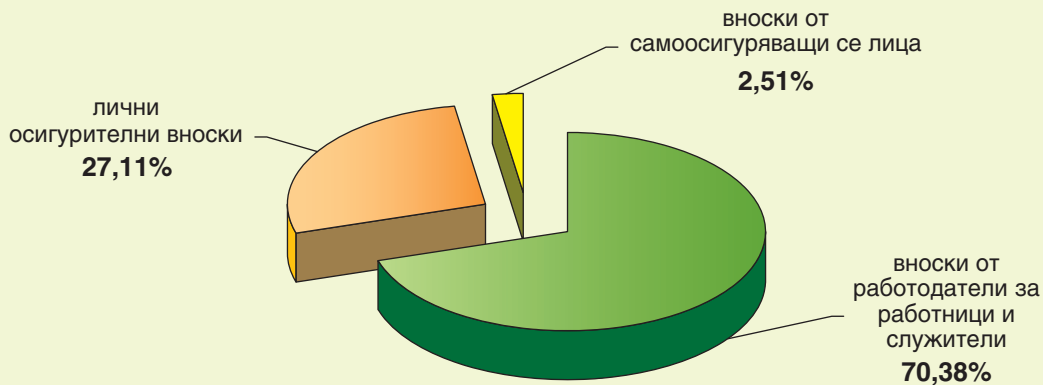
БЮДЖЕТ НА ФОНД „ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ И МАЙЧИНСТВО“ ЗА 2010 Г.			
	ЗБ – план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълнение %
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ	626 368,1	572 536,1	91,41
Осигурителни приходи	626 368,1	572 536,1	91,41
Осигурителни вноски	626 368,1	572 536,1	91,41
– вноски от работодатели за работници и служители	376 845,8	402 957,6	106,93
– вноски от работници и служители (лична вноски)	226 975,8	155 231,4	68,39
– вноски от самоосигуряващи се лица	22 546,5	14 347,1	63,63
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ	817 297,5	762 259,5	93,27
Разходи	814 247,5	760 540,7	93,40
Парични обезщетения и помощи за временна неработоспособност за сметка на ДОО	814 247,5	760 540,7	93,40
Предоставени трансфери	3 050,0	1 718,8	56,35
– на МТСП за Агенцията за социално подпомагане съгласно чл. 26, т. 4 от КСО	3 050,0	1 553,9	50,95
– на МТСП за програма „В подкрепа на майчинството“		164,9	
ДЕФИЦИТ (–), ИЗЛИШЪК (+)	–190 929,4	–189 723,4	99,37

◆ **Приходната част** в бюджета на фонда се формира изцяло от постъпления от осигурителни вноски. Отчетените осигурителни приходи възлизат на **572 536,1 хил. лв.**, при план 626 368,1 хил. лв. Неизпълнението с **8,6 на сто** на заложените в плана приходи от осигурителни вноски се дължи основно на постъпилите по-малко от планираните със 7,6 на сто осигурителни вноски от работодатели и от лични осигурителни вноски от работниците и служителите.

В структурата на отчетените осигурителни приходи **вноските от самоосигуряващи се лица са 2,5%**, при планирани 3,6%. Те са с **8 199,4 хил. лв. по-малко** от планираните,

или изпълнението е 63,7 на сто. Дължи се основно на по-малкия с 13 620 брой самоосигуряващи се лица за всички социални рискове спрямо планирания брой.

СТРУКТУРА НА ПРИХОДИТЕ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСИ ВЪВ ФОНД „ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ И МАЙЧИНСТВО“ ЗА 2010 г.

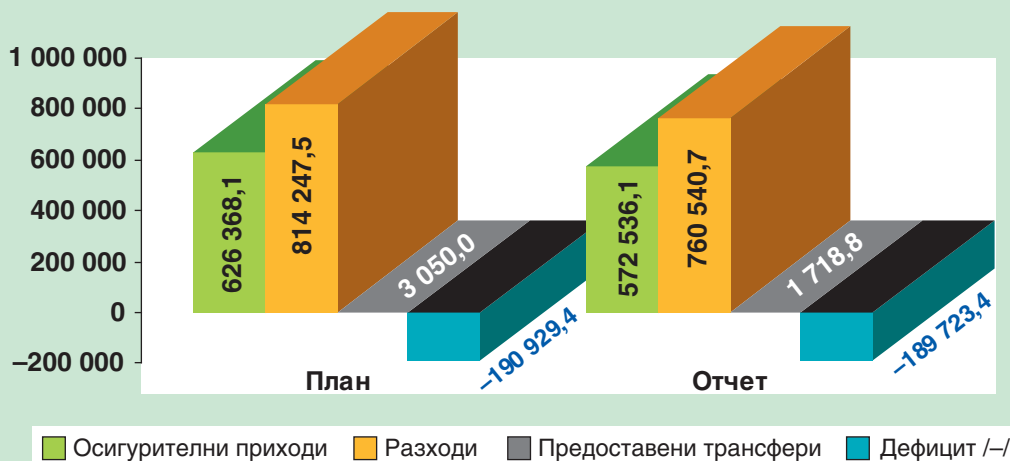

◆ **Отчетените разходи са 760 540,7 хил. лв., при планирани 814 247,5 хил. лв.** Изразходваните средства са с **6,6 на сто по-малко**.

Извършените за сметка на ДОО разходи от фонда основно **се разпределят за:** парични обезщетения и помощи за общо заболяване и майчинство; дейности за намаляване на заболеваемостта чрез профилактика и рехабилитация; осигуряване с помощно-технически средства на осигурените лица чрез предоставен трансфер на Агенцията за социално подпомагане и за възнаграждения на лицата, наети по програмата „В подкрепа на майчинството,“ чрез трансфер към бюджета на Министерството на труда и социалната политика.

Най-голям относителен дял в разходите за обезщетения при временна неработоспособност заемат изплатените обезщетения за бременност и раждане (41,5%), следвани от паричните обезщетения поради общо заболяване (40,3%) и обезщетенията за отглеждане на малко дете до 2-годишна възраст (16,5%).

СЪОТНОШЕНИЕ МЕЖДУ ПЛАНИРАНИТЕ И ОТЧЕТЕНИ ПРИХОДИ И РАЗХОДИ ВЪВ ФОНД „ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ И МАЙЧИНСТВО“ ЗА 2010 г. (хил. лв.)

Изплатените суми за помощи и парични обезщетения за временна неработоспособност, финансирани от ДОО, са с **53 706,8 хил. лв.** по-малко от планираните. Икономията

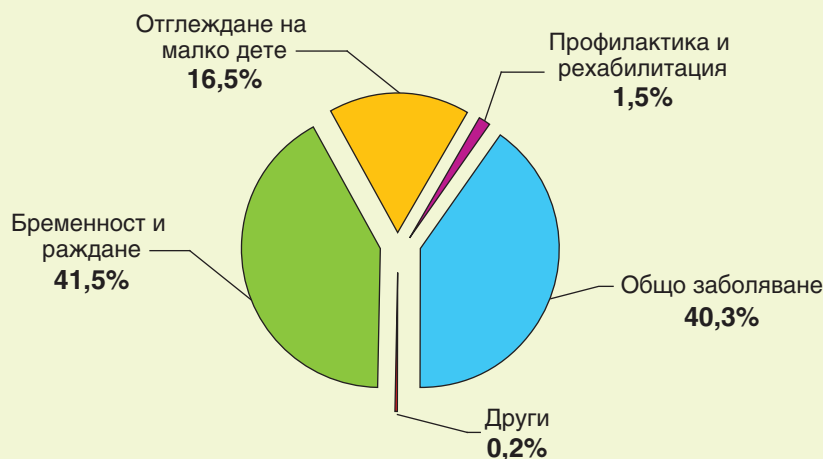
се дължи основно на изплатените с **13,3 на сто** по-малко от планираните обезщетения поради **общо заболяване**. Включва обезщетения за общо заболяване, за гледане на болен член от семейството и карантина, обезщетения за нетрудови злополуки и доплащане разликата за трудоустроени болни. Разходът за тях възлиза на **306 456,6 хил. лв.**, при план 353 598,2 хил. лв. Само за **обезщетения за общо заболяване**, които са структуроопределящи в тази група, са изплатени **252 743,0 хил. лв.**, или с 37 140,3 хил. лв. по-малко от планираните. Изплатени са 12 557,6 хиляди работни дни (32,2 на сто по-малко от планираното) при среднодневно обезщетение 20,13 лв., което е с 28,5 на сто по-високо от планираното. Намаление на разходите спрямо плана отбелязват и обезщетенията за гледане на болен и карантина с 42,1%, както и обезщетенията при нетрудови злополуки с 3,7%. Единствено при изплатените обезщетения за доплащане разликата при трудоустройство е отчетено превишение над плана с 2,0%, но тъй като делът им в разходите за обезщетения поради общо заболяване е пренебрежимо малък (0,03%), направеният преразход не оказва влияние.

Основната причина за икономията в разходите за обезщетения поради **общо заболяване** е влязлата в сила от 1 юли 2010 г. антикризисна мярка на правителството, съгласно която до 31 декември 2010 г. осигурителят изплаща на осигуреното лице за **първия, втория и третия ден** от временната неработоспособност 70 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност. А изплащането на паричните обезщетения за временна неработоспособност от средствата на държавното обществено осигуряване започва от **четвъртия ден** на временната неработоспособност.

Средната загуба на работни дни на едно осигурено лице за временна неработоспособност поради общо заболяване, гледане на болен член от семейството и нетрудови злополуки през 2010 г. е **5,47 работни дни** (при планирани 8,32 и отчетени 7,38 работни дни за 2009 г.).

С **3,0 на сто** над планираните са изплатените суми за обезщетения при **бременност и раждане**. Включват обезщетения за бременност и раждане и доплащане разликата при трудоустройство поради бременност и кърмене. Разходът за тях възлиза на **315 394,6 хил. лв.**, при план 306 340,9 хил. лв. Преразходът е в резултат на по-високото с 2,44 лв. среднодневно парично обезщетение спрямо планираното (19,20 лв.), тъй като изплатените работни дни на осигурена жена са почти равни на планираните (11,63, при план 11,76).

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА ОБЕЗЩЕТИЯ И ПОМОЩИ ЗА ВРЕМЕННА НЕРАБОТОСПОСОБНОСТ ОТ ФОНД „ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ И МАЙЧИНСТВО“ ПРЕЗ 2010 г.

Икономия от **10,7 на сто** е реализирана спрямо планираните обезщетения за **отглеждане на дете до 2-годишна възраст**. Те съставляват **16,5 на сто** от разходите на фонда. Месечният размер на това обезщетение за цялата година се определя със закона за бюджета на ДОО. За 2010 г. е фиксиран на **240 лв.** Реализираната икономия е в резултат на

по-ниското с 12,1 на сто среднодневно парично обезщетение (10,80 лв.) спрямо планираното (12,28 лв.).

Изплатените **парични помощи** за профилактика и рехабилитация са в размер на 11 346,8 хил. лв., или 87,5 на сто от изплатените суми за помощи от фонда. За еднократна помощ при смърт на осигурено лице през 2010 г. са изплатени 1 618,4 хил. лв., което е с 229,3 хил. лв. по-малко от планираните. При помощите за инвалидност поради общо заболяване също е отчетена икономия от 1,7 хил. лв. спрямо плана (2,0 хил. лв.).

Общо реализираната икономия в разходната част на бюджета на фонд „Общо заболяване и майчинство“ е 53 706,8 хил. лв., или изразходваните средства са с **6,6 на сто по-малко** от планираните за 2010 г.

Предоставените трансфери от ДОО на Министерството на труда и социалната политика са в размер на 1 718,8 хил. лв., при план 3 050,0 хил. лв. В тях са включени трансфера за Агенцията за социално подпомагане (**1 553,9 хил. лв.**) и трансферираните средства за изплащане на трудовите възнаграждения на лицата, наети по програмата „В подкрепа на майчинството,“ (**164,9 хил. лв.**).

В бюджета на фонда е планиран **недостиг** 189 723,4 хил. лв., а в края на годината е отчетен дефицит **190 929,4 хил. лв.**

Фонд „Безработица“

И през 2010 г. продължи негативно отражение на финансовата и икономическата криза върху пазара на труда. По-ниското търсене на труд и ограниченото предлагане на нови работни места продължиха да свиват възможностите за включване в пазара на труда.

През 2010 г. се отчете нарастване на регистрираните безработни в бюрата по труда. Средногодишният брой на безработните достигна 350 944 души, който се доближава и връща до отчетената средногодишна численост през 2006 г. (356 054 души). Нарастването спрямо предходната година е с 69 964 безработни, или с 24,9%. През 2010 г. средногодишното равнище на безработица е 9,47%, и спрямо предходната година се отчита увеличение с 1,88 процентни пункта. Активната политика за насърчаване на заетостта и посредничеството при започване на работа, квалификация и преквалификация на безработните се провежда от Агенцията по заетостта. Пасивната политика по заетостта се реализира чрез мерки за социална защита на безработните лица, които са били осигурени за този социален риск. Обезщетенията се изплащат от фонд „Безработица“ на ДОО.

БЮДЖЕТ НА ФОНД „БЕЗРАБОТИЦА“ ЗА 2010 Г.			
	ЗБ – План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълнение (%)
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ	172 327,9	159 570,2	92,60
Осигурителни приходи	172 027,9	159 270,2	92,58
Осигурителни вноски	172 027,9	159 270,2	92,58
Вноски от работодатели	107 374,7	114 995,9	107,10
Вноски от работници и служители (лична вноска)	64 653,2	44 274,3	68,48
Получени трансфери от ЦБ	300,0	300,0	100,00
– за обезщетения по чл.230 и чл.231, ал.1 от ЗОВС на РБ	300,0	300,0	100,00
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ	262 230,4	311 362,5	118,74
Разходи	262 230,4	311 362,5	118,74
Обезщетения за безработица	261 930,4	311 142,8	118,79
Обезщетения по чл.230 и чл.231, ал.1 от ЗОВС на РБ	300,0	218,4	72,80
Издръжка (пощ. такса и ДДС за изплащане на обезщ.)		1,3	
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-89 902,5	-151 792,3	168,84

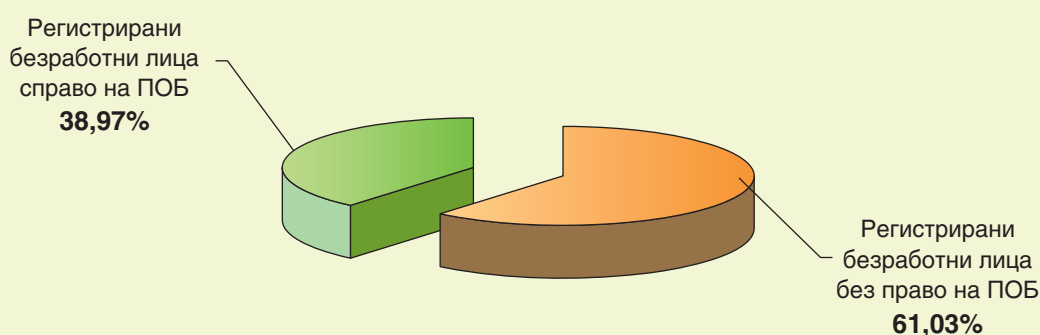
Размерът на осигурителната вноска за фонд „Безработица“ е **1 на сто**. Разпределя се между работодател и осигурен в съотношение 60 : 40.

Самоосигуряващите се лица, работещите без трудови правоотношения и наетите лица по програми за насърчаване на заетостта и за подкрепа на майчинството не подлежат на осигуряване за безработица.

Морските лица се осигуряват за безработица по свое желание, като внасят осигурителни вноски за своя сметка.

От регистриралите се 350 944 безработни лица средногодишно с право на парично обезщетение са 136 755, или 39,0% от тях. Правоимащи са осигурените лица, за които са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд „Безработица“ най-малко 9 месеца през последните 15 месеца преди прекратяване на осигуряването и са изпълнили останалите условия на чл. 54а от КСО.

РЕГИСТРИРАНИ БЕЗРАБОТНИ ЛИЦА ПРЕЗ 2010 г.

◆ **Общите приходи** във фонда се набират основно от:

- осигурителни вноски на работодатели и осигурени лица;
- целеви суми от държавния бюджет за обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили (ЗОВС) на Република България.

Постъпилите през 2010 г. осигурителни приходи са в размер на **159 270,2 хил. лв.**, при планирани в закона за бюджета 172 027,9 хил. лв. Неизпълнението на плана се дължи на постъпилите с 12 757,7 хил. лв. по-малко от планираните приходи от осигурителни вноски от работодатели и от лични осигурителни вноски от работниците и служителите. Осигурителните вноски от работодателите формират 72,2% от отчетените осигурителни приходи на фонда, а вноските за сметка на осигурените – 27,8%.

С трансфер от републиканския бюджет се покриват разходите за обезщетения, дължащи се по реда на чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбрана и въоръжените сили на Република България. Полученият трансфер за изплащане на тези обезщетения е равен на планирания **300 хил. лв.**

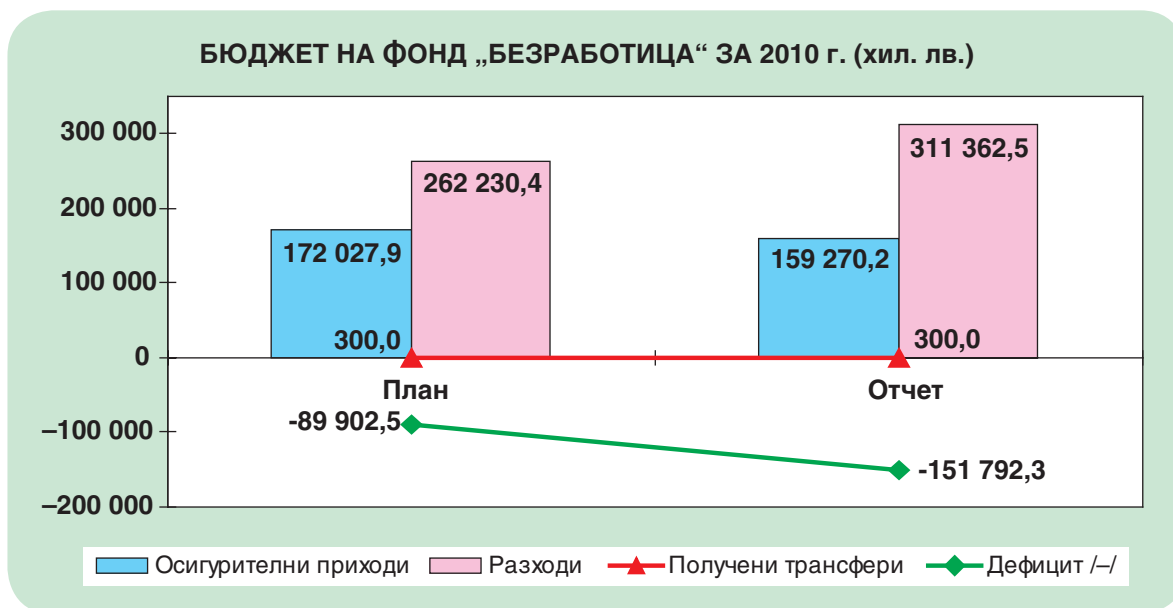
◆ Средствата на фонд „Безработица“ се изразходват за изплащане на обезщетения за безработица по КСО и обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от ЗОВС на РБ. Базата за определяне размера на паричното обезщетение за безработица е средномесечният осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски за последните 9 месеца, през които лицата са подлежали на задължително осигуряване за безработица.

Общо отчетените разходи за изплащане на обезщетения и помощи за безработни възлизат на **311 362,5 хил. лв.** и са с **18,7% повече** от планираните в Закона за бюджета.

Изплатените обезщетения за безработица по КСО заемат най-голям дял – 99,9%, а обезщетенията по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от ЗОВС на РБ – 0,1% от извършените разходи. Основната причина за **превишението на разходите** за обезщетения за безработица по

КСО (с **49 212,4 хил. лв.**) е премахването от 1 юли 2010 г. на ограничението за максимално обезщетение за безработица – една от предприетите от правителството антикризисни мерки през втората половина на годината. За периода от 01.07.2010 г. до 31.12.2010 г. отпадна определянето на дневен максимален размер на обезщетението за безработица, с което нивото на обезщетението се установи на 60 на сто от осигурителния доход преди загубата на работа. По план се предвиждаше да се изплатят обезщетения на 127 052 безработни лица със среден месечен размер 171,80 лв. Изплатени са обезщетения на 131 500 лица със среден месечен размер 197,09 лв., или със 14,7 на сто по-висок от планирания.

В резултат на отчетения преразход, бюджетът на фонд „Безработица“ завърши с **дефицит от 151 792,3 хил. лв.**, при планиран **недостиг** от 89 902,5 хил. лв.

Бюджет на Националния осигурителен институт

Бюджетът на НОИ е част от консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване и обезпечава неговото администриране. Разработва се по приходните и разходните параграфи на бюджетната класификация. Приема се ежегодно от Народното събрание със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване и действия за срок от една година.

Като общ административен фонд бюджетът на НОИ включва неданъчните приходи, разходите за административната издръжка на института, трансферите между бюджета на НОИ и други бюджети и външното финансиране.

БЮДЖЕТ НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ ЗА 2010 г.			
	План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние %
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ	2 184 279,8	2 224 748,0	101,85
НЕДАНЪЧНИ ПРИХОДИ	24 100,5	30 107,0	124,92
Приходи и доходи от собственост	4 657,1	4 672,3	100,33
Нетни приходи от продажба на услуги, стоки и продукция	4 015,0	3 804,2	94,75
Приходи от наеми на имущество	200,0	161,1	80,55
Приходи от лихви по текущи банкови сметки	12,1	22,6	186,78
Приходи от други лихви	430,0	684,4	159,16
Глоби, санкции и наказателни лихви	19 245,0	25 133,0	130,59
Други неданъчни приходи	198,4	301,7	152,07
Внесени ДДС и др. данъци върху продажбите	-807,9	-779,5	96,48
Получени допълнителни субсидия от ЦРБ за покриване на недостига от средства	2 160 987,2	2 195 344,0	101,59
Получени трансфери	-	76,5	
- от МТСП по програми за осигуряване на заетост	-	67,6	
- от НСИ по международни програми и споразумения	-	8,9	
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ	84 955,2	70 841,6	83,39
Разходи	84 455,2	70 341,6	83,29
Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта	82 696,9	69 481,8	84,02
Заплати и възнаграждения на персонала	41 822,0	40 617,7	97,12
Други възнаграждения и плащания на персонала	4 526,7	3 803,8	84,03
Задължителни осигурителни вноски от работодателя	8 022,6	7 111,0	88,64
Издържка	19 946,3	14 233,3	71,36
Постелен инвентар, облекло, материали, библиотека, вода, ел. енергия и горива	6 314,0	4 181,1	66,22
Командировки	900,0	478,0	53,11
Външни услуги	8 747,8	7 021,6	80,27
Текущ ремонт	1 150,0	594,1	51,66
Други разходи, платени данъци, застраховки, мита и такси	2 834,5	1 958,5	69,10
Разходи за членски внос и участие в нетърговски организации и дейности	83,5	82,1	98,32
Капиталови разходи	8 295,8	3 481,9	41,97
Основен ремонт на ДМА	1 125,8	620,2	55,09
Придобиване на материални и нематериални дълготрайни активи	7 170,0	2 861,7	39,91
Програми за временна заетост		68,1	
Международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина		8,9	
Други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетостта		75,0	
Отбрана и сигурност	1 120,5	590,5	52,70
Разходи за лихви по заеми от межд. организации и институции и др. разходи за лихви към местни лица	637,8	269,3	42,22
Предоставени трансфери	500,0	500,0	100,00
- за ИА „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи“	500,0	500,0	100,00
ФИНАНСИРАНЕ	-2 099 324,6	-2 153 906,4	102,60
Погашения по дългосрочни заеми от банки и финансови институции от чужбина	-2 790,9	-2 807,8	100,61
Суми по разчети за поети осигурителни вноски		12 436,2	
Друго вътрешно финансиране		6 055,0	
Наличност в началото на периода		224,6	
Наличност в края на периода	2 096 533,7	2 169 817,1	103,50
Преоценка на валутни наличности (нереализирани курсови разлики) (+/-)		-2,7	
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	2 099 324,6	2 153 906,4	102,60

◆ **Постъпилите неданъчни приходи** през 2010 г. в бюджета на НОИ са **30 107,0 хил. лв.**, но от тях, като се приспадат внесените суми за ДДС и др. данъци върху приходите от стопанска дейност (779,5 хил. лв.), общите неданъчни приходи са **29 327,5 хил. лв.** Планираните са 23 292,6 хил. лв.

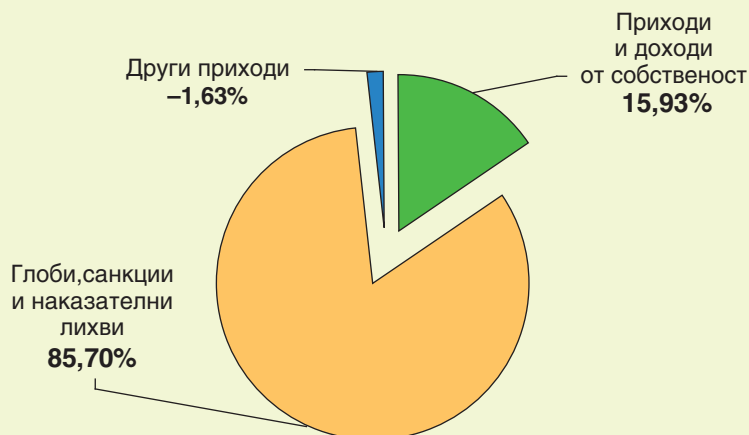
Най-голям относителен дял в неданъчните приходи имат приходите от **глоби, санкции и наказателни лихви (85,7%)**. При план 19 245,0 хил. лв. са постъпили **25 133,0 хил. лв.** Изпълнението е **130,6** на сто.

Приходите и доходите от собственост (4 672,3 хил. лв.) формират **15,9%** от неданъчните приходи в бюджета на НОИ. Планирано е да постъпят приходи и доходи от собственост в размер на 4 657,1 хил. лв., или изпълнението е 100,3 на сто. **Другите приходи** са 1,6% и включват сумите от други неданъчни приходи (127,0 хил. лв.), приход в размер на 1,5 на сто от приходите от вноски във фонд „ГВРС“ (174,7 хил. лв.) и внесени ДДС и др. данъци върху продажбите (-779,5 хил. лв.).

Получените **допълнителни субсидии от ЦРБ за покриване на недостига от средства** са **2 195 344,0 хил. лв.**, при планирани в Закона за бюджета на ДОО **2 160 987,2 хил. лв.**, или **101,6%** изпълнение.

Постъпилите суми от МТСП по програми за осигуряване на заетост, са в размер на **67,6 хил. лв.**, а от НСИ по международни програми и споразумения са получени **8,9 хил. лв.**

СТРУКТУРА НА НЕДАНЪЧНИТЕ ПРИХОДИ ЗА ИЗДРЪЖКА НА АДМИНИСТРАЦИЯТА НА НОИ ЗА 2010 Г.

◆ **Разходите в бюджета на НОИ** се утвърждават от Надзорния съвет по предложение на Управителя и са определени основно за: 1) издръжка на дейностите по ДОО; 2) капиталови разходи за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи и за основни ремонти, свързани с цялостната дейност на института; 3) погасяване на задължения по заеми; 4) програми за временна заетост; 5) разходи за отбрана и сигурност и др.

Отчетените разходи през 2010 г. са в размер **70 341,6 хил. лв.** Спрямо плана са усвоени **83,3** на сто от разходите и е реализирана икономия **14 113,6 хил. лв.**

Разходите за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетостта са **69 481,8 хил. лв.** и представляват **0,85** на сто от общите разходи на ДОО. Спрямо плана са усвоени **84,0** на сто, като е реализирана икономия **13 215,1 хил. лв.**

В тях са включени и изплатените, но не планирани **152,0 хил. лв.** за програми за временна заетост (68,1 хил. лв.), международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина (8,9 хил. лв.) и други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетост (75,0 хил. лв.).

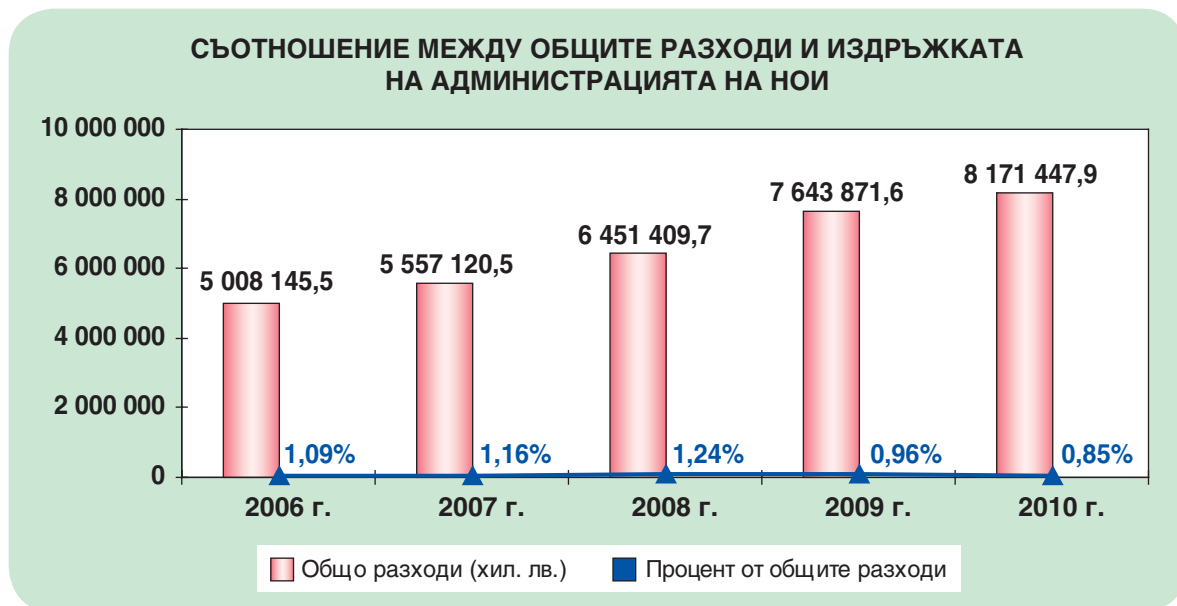
Изразходваните средства за издръжка на **службите по социално осигуряване** са **69 329,8 хил. лв.** и са по-малко от планираните с **13 367,1 хил. лв.** По всички параграфи

на издръжката **са изразходвани по-малко от предвидените средства**, което е резултат от оптимизиране на административните разходи и от завишения вътрешен финансов контрол при тяхното извършване.

Като се има предвид, че Националният осигурителен институт би следвало ежегодно да прилага мерки с цел подобряване обслужването на гражданите и бизнеса, а те са свързани с по-големи административни разходи, реализирането на икономия от перото за издръжка на службите за социално осигуряване не е релевантно на тази цел.

Усвояването на **капиталовите разходи** е доста по-ниско от заложеното в Закона за бюджета на ДОО за 2010 г. (42,0 на сто). От планираните средства за основен ремонт на дълготрайните материални активи са усвоени 55,1 на сто. Не са усвоени **4 225,7 хил. лв.** за придобиване на **дълготрайни материални активи**. Усвоените средства за придобиване на **нематериални дълготрайни активи** са **84,5 на сто** от планираните, като не са усвоени **82,6 хил. лв.** Капиталовите разходи са на стойност **3 481,9 хил. лв.** и представляват **5,0 на сто** от разходите за издръжка на службите по социално осигуряване (69 329,8 хил. лв.).

За **заплати, възнаграждения и други плащания** на персонала са изразходвани **44 421,5 хил. лв.** Спрямо плана е реализирана икономия от **1 927,2 хил. лв.**, като изпълнението е **95,8 на сто**. Тези разходи представляват едва **0,5%** от общите разходи на ДОО и **64,1%** от разходите за издръжка на службите по социално осигуряване.

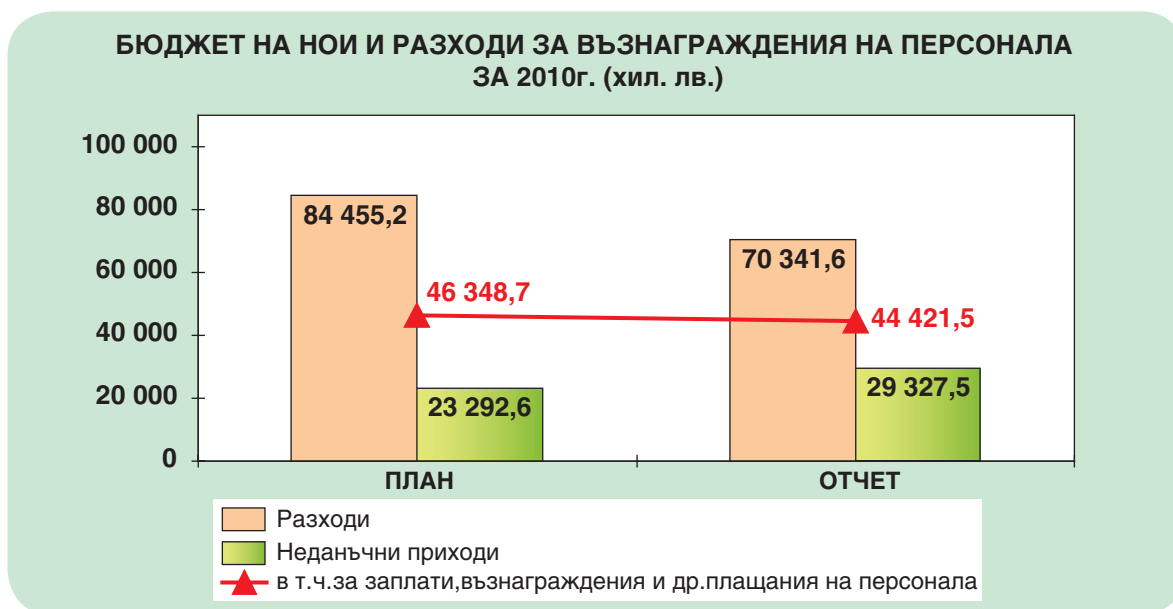
Разходите, покриващи **осигурителните вноски** за сметка на работодателя (за ДОО, ДЗПО и здравно осигуряване) на заетите лица в системата на НОИ, са **7 111,0 хил. лв.** Те са с **11,4 на сто по-малко** от планираните и заемат **10,3%** от разходите за издръжка на службите по социално осигуряване.

Изразходваните средства за **издръжка** (платени данъци, горива, електроенергия, текущ ремонт, командировки, външни услуги и др.) са в размер на **14 233,3 хил. лв.** Представляват **20,5%** от разходите за издръжка на службите по социално осигуряване и са **71,4%** от планираната сума в Закона за бюджета.

Общата сума за издръжка на НОИ (без възнагражденията на персонала и задължителните осигурителни вноски) е **17 797,3 хил. лв.** и е **25,7%** от издръжката на службите по социално осигуряване и **62,8%** от планираната сума. Реализираната икономия в края на годината е **10 528,3 хил. лв.**

Тук се отчитат и разходите за дължимите лихви по заема от Световната банка за административната реформа на осигурителната система в размер на **269,3 хил. лв.** и **590,5 хил. лв.** за отбрана и сигурност.

Направен е трансфер за сметка на НОИ към ИА „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи“ в размер равен на планирания – **500,0 хил. лв.**

◆ В бюджета на НОИ, при планиран **излишък** в края на периода 2 099 324,6 хил. лв., беше отчетен такъв в размер **2 153 906,4 хил. лв.**, или с 54 581,8 хил. лв. повече. Реализираният излишък е по-голям от планирания в резултат най-вече на по-голямата с 34 356,8 хил. лв. сума, преведена като допълнителна субсидия от ЦРБ спрямо планираната, и **реализираната икономия в размер 13 367,1 хил. лв.** за издръжката на службите по социално осигуряване.

Наличността по бюджета на НОИ в края на периода е **2 169 817,1 хил. лв.**, при план 2 096 533,7 хил. лв., като се включат операциите по финансирането и бюджетния остатък от 2009 г. Реализираният излишък е с **3,5 на сто по-голям** от планирания.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Осигурителни вноски за задължителното обществено осигуряване за периода 01.01.2010 г. – 31.12.2010 г. (без ТЗПБ и ГВРС)

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноска	Разпределение на осигурителната вноска	
				работода-тел	осигу-рен
Лица, работещи по трудови договори, сключени за срок повече от 5 работни дни или 40 часа през един календарен месец, както и работещите по втори или допълнителен трудов договор: 3-та категория труд	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	11,6%	8,9%
2-ра категория труд			30,5%	21,6%	8,9%
1-ва категория труд		(12% е за ДЗПО в ППФ)	35,5%	26,6%	8,9%
Държавни служители, съдии, прокурори, следователи, държавни съдебни изпълнители, съдии по вписванията и съдебни служители, членовете и инспекторите в инспектората към ВСС;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	20,5%	не
Лицата, получаващи възнаграждения на изборни длъжности, служителите на Българската православна църква и другите регистрирани вероизповедания по Закона за вероизповеданията;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	11,6%	8,9%
Кадрови военносслужещи по ЗОВСРБ, държавните служители по ЗМВР, Закона за изпълнение на наказанията и задржането под стража и Закона за ДА „НС“, следователите и служителите от Главна дирекция „Гражданска защита“ към МВР, изпълняващи някои от дейностите по чл. 52д, ал. 2, т. 1, б. „в“ „е“ от Закона за МВР;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	23,5%	23,5%	не
Учителни;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица (4,3% от вноската е за УГФ)	24,8%	15,9%	8,9%
Изпълнителите по договори за управление или контрол на ТД (изпълнителни директори, управители, прокуристи, членове на управителни, контролни и надзорни съвети), работещите по договори за управление и контрол на еднолични търговци и на неперсонифицирани дружества, синдиките и ликвидаторите на всички видове търговски дружества – събирателни дружества, ООД, ЕООД, АД, ЕАД;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	11,6%	8,9%
Лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта;	месечното възнаграждение	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест	19,5%	11%	8,5%

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноска	Разпределение на осигурителната вноска	
				работодател	осигурен
Членове на кооперации, упражняващи трудова дейност и получаващи възнаграждение в кооперацията и работещите без трудово правоотношение в кооперацията;	размерът на полученото възнаграждение	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест	19,5%	11%	8,5%
Физическите лица, упражняващи трудова дейност като еднолични търговци, собственици на ЕООД или съдружници в търговски дружества или като членове на неперсонифицирани дружества;	изплатеното възнаграждение, без получените дивиденди, след приспадане на разходите за дейността, определени от ЗДДФЛ	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт. 2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	16,0%	не	16,0%
Еднолични търговци; лица, образували ЕООД и упражняващите свободна професия и/или занаятчийска дейност;	избран осигурителен доход от 420 лв. до 2 000 лв. и годишно върху трудовите доходи по данъчната декларация	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт. 2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	16,0%	не	16,0%
Регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители;	избран месечен осигурителен доход от 240 лв. до 2 000 лв.	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт. 2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	16,0%	не	16,0%
Работниците и служителите, наети при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни (40 часа) през един календарен месец;	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за трудова злополука и проф. болест	16%	8,9%	7,1%
3-та категория труд		(7% е за ДЗПО в ППФ)	26%	18,9%	7,1%
2-ра категория труд		(12% е за ДЗПО в ППФ)	31%	23,9%	7,1%
1-ва категория труд		инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	16,0%	8,9%	7,1%
Полагачи труд без трудово правоотношение, с възнаграждение равно или над една МРЗ, след намаляването му с разходите за дейността, а осигурените и на друго основание – независимо от размера на възнаграждението;	месечното възнаграждение, след приспадане на разходите за дейността по ЗДДФЛ и ГОДИШНО върху трудовите доходи от данъчната декларация, но не повече от 2000 лв.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	16,0%	8,9%	7,1%
Съпругът/ата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба по време на задграничния мандат може да се осигурява по свое желание и за своя сметка;	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2 000 лв.	1) за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт. 2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	16,0%	не	16,0%
Лица, изпратени в чужбина от български работодател и пенсионерите, които упражняват дейност по чл. 4, ал. 3, т. 1, 2, 4-6 от КСО могат да се осигуряват по свое желание;	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2 000 лв.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	16,0%	не	16,0%

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноска	Разпределение на осигурителната вноска		
				работодател	осигурен	
От 31.07.2010 г. Специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето. <i>(За периода 01.01.2007 г. – 31.07.2010 г. медицинските специалисти се осигуряват по реда, определен за лицата, работещи без трудово правоотношение.)</i>	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	11,6%	8,9%	
						Морски лица
						3-та категория труд
						2-ра категория труд
Морски лица осигурени по желание и за безработица 3-та категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	задължително за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест	19,5%	не	19,5%	
						1-ва категория труд
Морски лица осигурени по желание и за безработица 3-та категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	не	20,5%	
						2-ра категория труд
1-ва категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	(7% е за ДЗПО в ППФ) (12% е за ДЗПО в ППФ)	29,5%	не	29,5%	
						2-ра категория труд
1-ва категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	(7% е за ДЗПО в ППФ) (12% е за ДЗПО в ППФ)	30,5%	не	30,5%	
						1-ва категория труд
Морски лица осигурени по желание и за безработица 3-та категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	не	20,5%	
						2-ра категория труд
1-ва категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	(7% е за ДЗПО в ППФ) (12% е за ДЗПО в ППФ)	30,5%	не	30,5%	
						1-ва категория труд
Морски лица осигурени по желание и за безработица 3-та категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	не	20,5%	
						2-ра категория труд
1-ва категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	(7% е за ДЗПО в ППФ) (12% е за ДЗПО в ППФ)	30,5%	не	30,5%	
						1-ва категория труд
Морски лица осигурени по желание и за безработица 3-та категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	не	20,5%	
						2-ра категория труд
1-ва категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	(7% е за ДЗПО в ППФ) (12% е за ДЗПО в ППФ)	30,5%	не	30,5%	
						1-ва категория труд
Морски лица осигурени по желание и за безработица 3-та категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	не	20,5%	
						2-ра категория труд
1-ва категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	(7% е за ДЗПО в ППФ) (12% е за ДЗПО в ППФ)	30,5%	не	30,5%	
						1-ва категория труд
Морски лица осигурени по желание и за безработица 3-та категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	20,5%	не	20,5%	
						2-ра категория труд
1-ва категория труд	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	(7% е за ДЗПО в ППФ) (12% е за ДЗПО в ППФ)	30,5%	не	30,5%	
						1-ва категория труд

БЕЛЕЖКИ:

- **От 01.01.2009 г.** държавата участва като осигурител във фонд „Пенсии“ на ДОО чрез трансфер в размер на **12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица.
- Осигурителните вноски за фондовете „Общо заболяване и майчинство“ и „Безработица“ се разпределят между осигурител и осигурен в **съотношение 60:40**;
- **Осигурителните вноски** за наетите от работодател лица (с изключение на наетите по без трудови правоотношения) са дължими и се внасят върху изплатеното, включително начислено и неизплатено или неначислено месечно брутно трудово възнаграждение.
- **Осигурителният доход** включва всички доходи и възнаграждения и други доходи от трудова дейност, но не повече от месечния максимален осигурителен доход, определен в Закона за бюджета на ДОО, който за 2010 г. е 2 000 лв. **Минималният месечен размер** на осигурителния доход не може да бъде по-нисък от определените за календарната година осигурителни прагове по основните икономически дейности и групи професии (сумите за социални разходи, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, не се включват при определяне на минималния месечен осигурителен доход за съответната професия по основната икономическа дейност на осигурителя за осигурените от работодателя лица. **Минималният месечен размер** на осигурителния доход за самоосигурените лица се определя със Закона за бюджета на ДОО.
- Осигурителната вноска за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ (ТЗПБ) е диференцирана **от 0,4 до 1,1%**, съобразно икономическата дейност на осигурителя. Начислява се върху брутното трудово възнаграждение по трудови и служебни договори и приравнените към тях, в т.ч. и за наетите до 5 раб. дни (40 часа) и е изцяло **за сметка на осигурителя**.
- Осигурителната вноска за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ на **морските лица** е в размер на **1,1%**, и е **изцяло за тяхна сметка**.
- Вноската за фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ (ГВРС) е в размер на **0,1%** върху изплатените или начислени трудови възнаграждения, но върху не повече от 2 000 лв. при един осигурител. Тя е изцяло **за сметка на осигурителя** и при нея не се прилага минималния осигурителен доход, определен със Закона за бюджета на ДОО. Вноска във фонда не внасят фирми, които не са регистрирани ни по Търговския закон, например - държавните учреждения, партиите и вероизповеданията.
- Върху изплатените гарантирани вземания от фонд „ГВРС“ **НОИ превежда осигурителни вноски** за фонд „Пенсии“, „Общо заболяване и майчинство“ и професионална болест“ и за фонд „Безработица“, определени в зависимост от категорията труд на лица.
- Вноската за фонд „Безработица“, определена за общо заболяване и майчинство, старост и смърт, се превежда в **УинПФ за ДЗПО**. **Размерът ѝ за работодателя е 2,8%, а за осигуреното лице – 2,2%**.
- Осигурителната вноска за **ДЗПО в ППФ** е в размер на **12% за I-ва и 7% за II-ра категория труд**. Начислява се месечно върху изплатеното брутно трудово възнаграждение и е **за сметка на осигурителя** (с изключение на **морските лица** работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд, за които вноската е изцяло за сметка на осигуреното лице.)

**ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ И ОБХВАТ НА ДОО ЗА ПЕРИОДА
01.01.2010 г. – 31.12.2010 г. (БЕЗ ТЗПБ И ГВРС)**

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
1. ВНОСКИ ОТ РАБОТОДАТЕЛИ ЗА РАБОТНИЦИ И СЛУЖИТЕЛИ			
За работници и служители, наети по трудово правоотношение – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица, работещи при условията на: <ul style="list-style-type: none"> ➤ трета категория труд; ➤ първа и втора категория труд. 	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	11,6% 14,6%	8,9% 11,8%
За кадрови военнослужещи по ЗОВС на РБ, държавните служители по ЗМВР, ЗИН и Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“, следователите и лицата, пенсиониращи се по чл. 69, ал. 5 КСО (за сметка на държавния бюджет) – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	23,5%	18,5%
За държавни служители, съдии, прокурори, държавните съдебни изпълнители, съдии по вписванията и съдебни служители и членовете и инспекторите в инспектората към ВСС (за сметка на държавния бюджет) – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	20,5%	15,5%
За работниците и служителите, наети при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец – за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест. <ul style="list-style-type: none"> ➤ трета категория труд; ➤ първа и втора категория труд. 	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	8,9% 11,9%	6,1% 9,1%
Лицата, осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест: <ul style="list-style-type: none"> – включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта; – членове на кооперации, упражняващите трудова дейност или работещите без трудово правоотношение в кооперацията. 	месечният размер на възнаграждението	11,0%	8,2%
Осигурителни вноски от възложители за работещите без трудово правоотношение след намаляването с разходите за дейността с месечно възнаграждение – за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт : <ul style="list-style-type: none"> – равно или над 1 МРЗ; – по-малко от 1 МРЗ, но получаващи и други трудови доходи от възложител/работодател; – по-малко от 1 МРЗ и не получаващи други трудови доходи. 	– годишно върху дохода деклариран в данъчната декларация, но не повече от 2 000 лв. – месечно върху изплатеното трудово възнаграждение; – върху сбора от трудовите доходи през месеца; – месечно не се дължат осигурителни вноски.	8,9% не	6,1% не

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
За специализантите , получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето – за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.</i>	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	11,6%	8,9%
Осигурителни вноски върху обезщетенията за оставане без работа по Кодекса на труда, Закона за висшето образование и Закона за държавния служител (от държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	размерът на обезщетението за месеца	8,9% 16,0%	6,1% 11,0%
Осигурителни вноски за времето, през което лицата не са работили поради: – незаконно недопускане или отстраняване от работа – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт;</i> – били са без работа поради уволнение, признаване за незаконно от компетентните органи – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт;</i> – както и ако са работили през този период с по-ниско възнаграждение – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i> ➤ трета категория труд; ➤ първа и втора категория труд.	– последното изплатено или начислено месечно брутно трудово възнаграждение – разликата между последното месечно брутно възнаграждение преди уволнението и осиг. доход за периода	16,0% 19,0%	11,0% 14,0%
Осигурителни вноски за трудоустроени лица, които не работят поради непредоставена им подходяща работа от осигурителя – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i> ➤ трета категория труд; ➤ първа и втора категория труд.	размерът на обезщетението	16,0% 19,0%	11,0% 14,0%
Осигурителни вноски за работниците и служителите върху средствата за социални разходи – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i> ➤ трета категория труд; ➤ първа и втора категория труд.	размерът на социалните разходи	8,9% 11,9%	6,1% 9,1%
Осигурителни вноски за държавни служители върху средствата за социални разходи (за сметка на държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	размерът на социалните разходи	16,0%	11,0%
Осигурителни вноски за кадрови военнослужещи, офицери, сержанти и граждански лица по специални закони и следователите върху средствата за социални разходи (за сметка на държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	размерът на социалните разходи	19,0%	14,0%
2. ЛИЧНИ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ			
От работници и служители от трите категории труд, работещи по трудово правоотношение – за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.</i>	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	8,9%	6,7%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
От работещите без трудово правоотношение с възнаграждение равно или над 1 МРЗ след намаляването му с разходите за дейността – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	възнаграждението след приспадане на разходите за дейността по ЗДДФЛ	7,1%	4,9%
От наетите при един или повече работодатели за не повече от 5 раб. дни (40 часа) през календарния месец – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест.</i>	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	7,1%	4,9%
От специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето – <i>за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.</i>	брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход	8,9%	6,7%
Лицата, осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест: <ul style="list-style-type: none"> – включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта; – членовете на кооперации, упражняващи трудова дейност и получаващи възнаграждение и работещите без трудово правоотношение в кооперацията. 	размерът на възнаграждението	8,5%	6,3%
От работници и служители върху обезщетенията за оставане без работа по Кодекса на труда и по Закона за висшето образование – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	размерът на обезщетението	7,1%	4,9%
От работници и служители от трите категории труд, работещи по трудови правоотношения върху средствата за социални разходи – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	размерът на социалните разходи	7,1%	4,9%
За времето на обучение на лицата завършили висше или полувисше образование и придобитият осигурителен стаж по § 9, ал. 3 от ПЗО на КСО – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	мин.осигурителен доход за самоосигуряващите се лица към момента на внасяне на вноската	16,0%	16,0%
3. ВНОСКИ ОТ САМОНАЕТИ (САМООСИГУРЯВАЩИ СЕ) ЛИЦА			
Вноски от самоосигуряващи се (свободни професии, занаятчийска дейност, собственици или съдружници в търговски дружества и членове на непersonифицирани дружества): <ul style="list-style-type: none"> ➢ задължително осигурени <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт;</i> ➢ по свой избор се осигуряват <i>и за общо заболяване и майчинство.</i> Самоосигуряващите се, на които е отпусната пенсия, се осигуряват по свое желание.	от 420 до 2 000 лв., и годишно върху дохода от данъчната декларация	16,0%	11,0%
		19,5%	14,5%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
Вноски от земеделски производители и тютюнопроизводители , регистрирани по съответния ред: <ul style="list-style-type: none"> ➤ задължително осигурени за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>; ➤ по свой избор се осигуряват и за <i>общо заболяване и майчинство</i>. 	от 240 до 2 000 лв.	16,0% 19,5%	11,0% 14,5%
За самонаетите (лицата по чл.4, ал.3, т. 1, 2 и 4 КСО) при работа без трудово правоотношение – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . При изплащане на възнаграждение за работа без трудово правоотношение осигурителни вноски не се внасят от възложителя на работата и не се удържат от възнаграждението. Тези лица внасят осигурителни вноски върху доходите без трудово правоотношение годишно върху окончателния размер на дохода въз основа на годишната данъчна декларация.	окончателният размер на осиг. доход се определя за периода, през който е упражнявана трудовата дейност, въз основа на данните, декларирани в годишната данъчна декларация	16,0%	11,0%
Съпругът/ата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба по време на задграничния мандат може да се осигурява по свое желание и за своя сметка за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . <ul style="list-style-type: none"> ➤ по свой избор и за <i>общо заболяване и майчинство</i> 	избран месечен осигурителен доход от 240 до 2 000 лв.	16,0% 19,5%	11,0% 14,5%
Вноски от морски лица : <ul style="list-style-type: none"> ➤ задължително осигурени за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест</i>: <ul style="list-style-type: none"> – трета категория труд; – първа и втора категория труд. ➤ по свой избор се осигуряват и за <i>безработица</i>: <ul style="list-style-type: none"> – трета категория труд; – първа и втора категория труд. 	избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2000 лв.	19,5% 22,5% 20,5% 23,5%	14,5% 17,5% 15,5% 18,5%
4. ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ЗА СМЕТКА НА РЕПУБЛИКАНСКИЯ БЮДЖЕТ			
Осигурителни вноски за времето, през което уволненият поради задържане от органите на властта е останал без работа и не е бил привлечен като обвиняем или е бил оправдан, или наказателното производство е било прекратено, или наложеното наказание лишаване от свобода е признато по съответния ред за неоснователно наложено поради това, че не е извършил деянието или че извършеното деяние не съставлява престъпление – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . <ul style="list-style-type: none"> ➤ за трета категория труд; ➤ за първа и втора категория труд 	върху последното месечно брутно трудово възнаграждение	16,0% 19,0%	11,0% 14,0%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
Осигурителни вноски за времето, през което родител/осиновител или съпруг/съпруга са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто, постоянно нуждаещи се от чужда помощ, поради което не са били осигурени или не са получавали пенсия; за периода на наборна или мирновременна алтернативна служба ; за времето, през което неработеща майка е гледала дете до 3-годишна възраст – <i>за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	минималната работна заплата за страната към датата на отпускане на пенсия	16,0%	16,0%

БЕЛЕЖКИ:

- ❖ От 01.01.2009 г. в бюджета на **фонд „Пенсии“** на ДОО се прави **трансфер от РБ в размер на 12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.
- ❖ Осигурителната вноска за фондовете „Общо заболяване и майчинство“ и „Безработица“ се разпределя между осигурители и осигурени в **съотношение 60:40**.
- ❖ **Осигурителните вноски** за наетите от работодател лица (с изключение на наетите по без трудови правоотношения) са дължими и се внасят върху изплатеното, включително начислено и неизплатено или неначислено месечно брутно трудово възнаграждение.
- ❖ **Осигурителният доход** включва всички доходи и възнаграждения и други доходи от трудова дейност, но не повече от месечния максимален осигурителен доход, определен в Закона за бюджета на ДОО, който за 2010 г. е 2 000 лв. Минималният месечен размер на осигурителния доход не може да бъде по-нисък от определените за календарната година осигурителни прагове по основните икономически дейности и квалификационни групи професии (сумите за социални разходи, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, не се включват при определяне на минималния месечен осигурителен доход за съответната професия по основната икономическа дейност на осигурителя). за осигурените от работодател лица. Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигурените лица се определя със Закона за бюджета на ДОО.
- ❖ Осигурителната вноска за фонд **„Трудова злополука и професионална болест“** (ТЗПБ) е определена в размер **от 0,4 % до 1,1%**, съобразно икономическата дейност на осигурителя. Начислява се върху brutното трудово възнаграждение на работещите по трудови договори, в т.ч. и за наетите до 5 раб. дни (40 часа) и е за сметка на осигурителя
- ❖ Осигурителната вноска за фонд **„Трудова злополука и професионална болест“** на **морските лица** е в размер на **1,1%**, и е **изцяло за тяхна сметка**.
- ❖ Осигурителната вноска за **Учителския пенсионен фонд** е в размер на **4,3%**. Начислява се месечно върху изплатеното брутно трудово възнаграждение и е за сметка на осигурителя.
- ❖ Вноската за фонд **„Гарантиране вземания на работниците и служителите“** (ГВРС) е в размер на **0,1 %** върху изплатените brutни трудови възнаграждения, но върху не повече от 2 000 лв. при един работодател. Тя е за сметка на осигурителя и при нея не се прилага минималния осигурителен доход, определен със Закона за бюджета на ДОО. Вноска във фонда не внасят физически и юридически лица, спрямо които не може да се открие производство по несъстоятелност.
- ❖ Върху изплатените гарантирани вземания от фонд „ГВРС“ **НОИ внася осигурителни вноски** за фонд „Пенсии“, „Общо заболяване и майчинство“, фонд „Трудова злополука и професионална болест“ и за фонд „Безработица“, определени в зависимост от категорията труд на лица.

РАЗМЕР И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ПРЕЗ 2010 Г.

Вид осигурен	Размер на осигурителните вноски (без ТЗПБ и ГВРС)					Разпределение на осигурителните вноски (без ТЗПБ и ГВРС)									
	Размер на осигурителните вноски (без ТЗПБ и ГВРС)					За сметка на осигурителя					За сметка на осигуреното лице				
	Общо	Фонд "Пенсии"	Фонд "Общо заболяване и майчинство"	Фонд "Безработица"	ДЗПО Универсален пенсионен фонд	Общо	Фонд "Пенсии"	Фонд "Общо заболяване и майчинство"	Фонд "Безработица"	ДЗПО Универсален пенсионен фонд	Общо	Фонд "Пенсии"	Фонд "Общо заболяване и майчинство"	Фонд "Безработица"	ДЗПО Универсален пенсионен фонд
Работници и служители, работещи при условията на 3-та категория труд															
Родени преди 1 януари 1960 г.	20,5%	16,0%	3,5%	1,0%	-	11,6%	8,9%	2,1%	0,6%	-	8,9%	7,1%	1,4%	0,4%	-
Родени след 31 декември 1959 г.	20,5%	11,0%	3,5%	1,0%	5,0%	11,6%	6,1%	2,1%	0,6%	2,8%	8,9%	4,9%	1,4%	0,4%	2,2%
Работници и служители, работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд															
Родени преди 1 януари 1960 г.	23,5%	19,0%	3,5%	1,0%	-	14,6%	11,9%	2,1%	0,6%	-	8,9%	7,1%	1,4%	0,4%	-
Родени след 31 декември 1959 г.	23,5%	14,0%	3,5%	1,0%	5,0%	14,6%	9,1%	2,1%	0,6%	2,8%	8,9%	4,9%	1,4%	0,4%	2,2%
Самоосигуряващи се лица															
Родени преди 1 януари 1960 г.	16,0% (19,5%)	16,0%	По желание на лицето (3,5%)	-	-	-	-	-	-	-	16,0% (19,5%)	16,0%	По желание на лицето (3,5%)	-	-
Родени след 31 декември 1959 г.	16,0% (19,5%)	11,0%	По желание на лицето (3,5%)	-	5,0%	-	-	-	-	-	16,0% (19,5%)	11,0%	По желание на лицето (3,5%)	-	5,0%

* От 01.01.2009 г. държавата участва във финансирането на фонд "Пенсии", чрез трансфер в размер на **12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица.

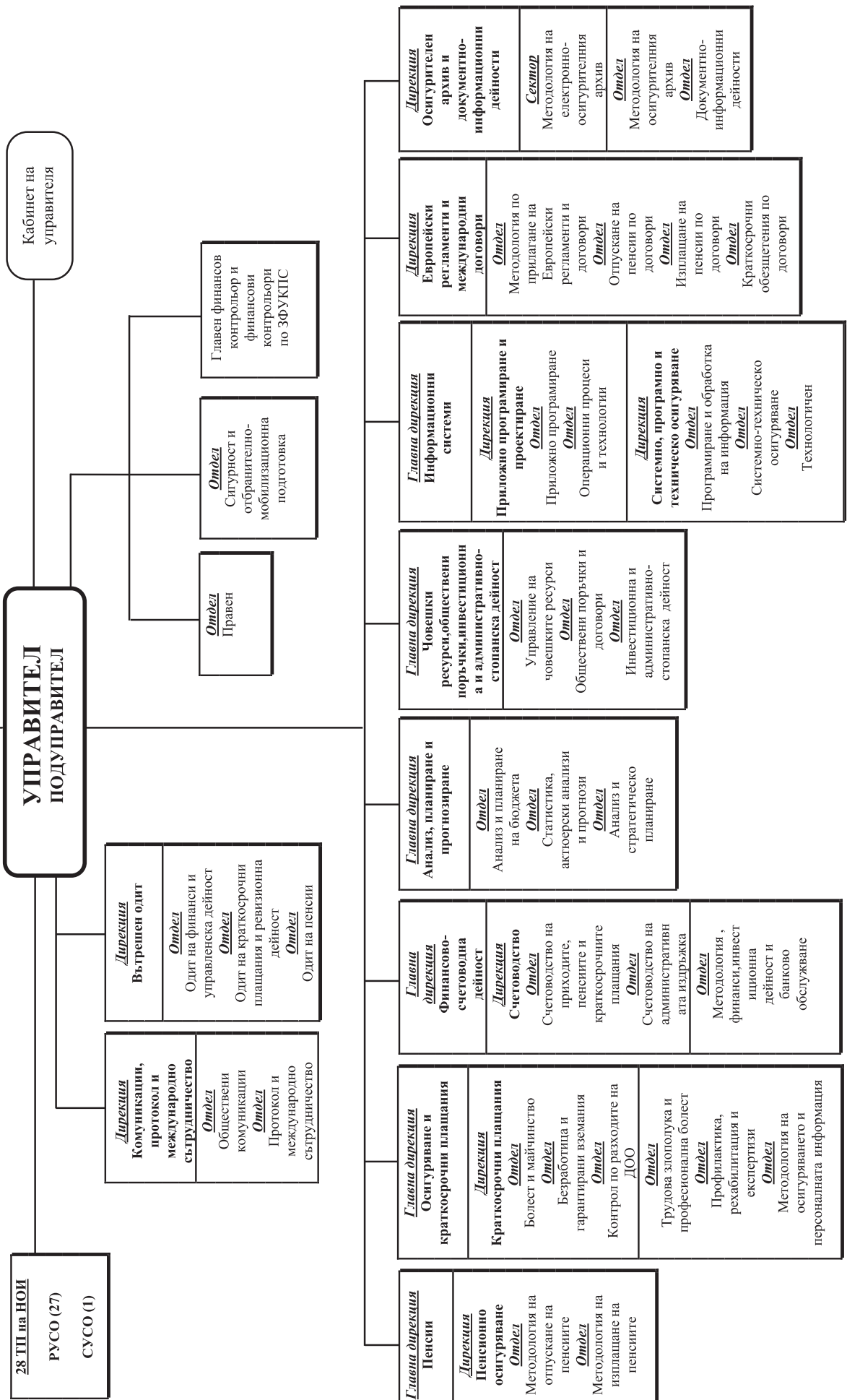
* Осигурителната вноска за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ (ТЗПБ) е диференцирана **от 0,4% до 1,1%**, съобразно икономическата дейност на осигурителя и е изцяло за негова сметка. Осигурителната вноска за фонд „ТЗПБ“ на **морските лица** е в размер на **1,1%**, и е изцяло за тяхна сметка.

* Вноската за фонд **"Гарантирани вземания на работниците и служителите"** е в размер на **0,1 на сто** върху изплатените или начислени трудови възнаграждения, но върху не повече от 2 000 лв./при един осигурител/ и е изцяло за сметка на осигурителя.

* Осигурителната вноска за **Учителския пенсионен фонд** е в размер на **4,3 на сто** и е изцяло за сметка на осигурителя.

* Осигурителната вноска за допълнително задължително пенсионно осигуряване в **Професионален пенсионен фонд** е в размер **12 на сто** за работещите при условията на 1-ва категория труд и **7 на сто** за работещите при условията на 2-ра категория труд. Тази вноска също е изцяло за сметка на осигурителя (с изключение на морските лица работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд, за които вноската е изцяло за сметка на осигуреното лице).

НАДЗОРЕН СЪВЕТ

СТРАТЕГИЯ НА НОИ (2011–2013 г.)

МИСИЯ НА НОИ

Националният осигурителен институт е публична институция, която на базата на законодателното задължение за осигуряване, гарантира правата на пенсии и обезщетения на гражданите, осигурява качествено обслужване и управлява ефективно и прозрачно средствата на държавното обществено осигуряване.

ВИЗИЯ НА НОИ

- Националният осигурителен институт е ориентирана към клиентите институция, осигуряваща регламентирани и качествени услуги на гражданите.
- Нашата дейност се основава на принципите на професионализма, съпричастието и коректното отношение към клиентите.
- Ние поддържаме квалифициран, мотивиран и отговорен персонал и създаваме условия за развитие.
- На всички равнища на управление прилагаме хоризонтална и вертикална координация, определяме приоритети, а работата в екип е стил в изпълнението на ежедневните задачи.
- Ние сме основната публична осигурителна институция в страната, чиято независимост и прозрачност се базират на автономност и трипартитност в управлението.
- Нашата визия и основни стратегически цели са съвместими със стратегическите документи на Европейския съюз в областта на социалната сигурност, което отрежда важна роля на нашата институция в процеса на интеграция и социална кохезия.
- Нашата дейност и публичният ни авторитет са основен фактор за обществената подкрепа и доверие към държавното обществено осигуряване.
- Нашата институция е модел на публична институция с начина на организация, обслужване на клиентите, технологични и комуникационни решения, системи за контрол и предотвратяване на злоупотреби, управление на риска в оперативната дейност.

ЦЕННОСТИ НА НОИ

- Служителите и ръководителите на НОИ се отнасят към всички клиенти и партньори с вежливост и коректност.
- Служителите и ръководителите знаят, че нашият клиент има нужда от разбиране и подкрепа.
- Служителите и ръководителите осъзнават и прилагат в ежедневната си практика принципа, че те обслужват клиентите, а не клиентите тях.
- Умението да се комуникира спокойно е характерно качество на служителите и ръководителите на НОИ.
- Поддържането и укрепването на авторитета на институцията е постоянно поведение на нейните служители и ръководители.
- Служителите и ръководителите полагат всички усилия за недопускане на пропуски, измами и злоупотреби.
- Като част от публичния сектор, нашата институция донякъде олицетворява държавата в представите на хората. С работата и отношението си ние утвърждаваме демокрацията и държавността.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ НА НОИ

- ЦЕЛ 1: Развитие и значително подобряване качеството на предоставяните от НОИ услуги от гледище на ефективност, коректност и разбиране по казуса на всеки клиент.
- ЦЕЛ 2: Нарастване на общественото доверие и подкрепа за задължителното обществено осигуряване.
- ЦЕЛ 3: Подобряване на институционалния и административния капацитет на НОИ за успешно изпълнение на мисията и функциите.
- ЦЕЛ 4: Финансова стабилност на фондовете на ДОО и НОИ и намаляване на зависимостта от бюджетна субсидия.
- ЦЕЛ 5: Развитие и подкрепа на персонала като ключов ресурс и фактор за успеха на НОИ.
- ЦЕЛ 6: Намаляване на възможностите за пропуски, измами и злоупотреби със социално-осигурителни права и финансови средства на ДОО.

* * *

Националният осигурителен институт се стреми ефективно и коректно да сътрудничи за реализиране на социалноосигурителните права и задължения на участниците в осигурителния процес и да съдейства за развитието и адаптирането на българския социално-осигурителен модел в променящата се обществена обстановка. Изпълнява ролята на активен посредник между осигурените лица, осигурителите /работодателите/ и държавата. НОИ е носител на обществените отношения в разходопокривния първи стълб и поддръжник за коректното функциониране на капитало-натрупващия втори стълб на осигурителната система.

Стратегията на НОИ е съобразена с неговите правомощия и отговорности по администрирането на системата и качествено провеждане на държавното обществено осигуряване. На базата на стратегическите цели, политическите насоки и законодателството в областта на социалното осигуряване, Националният осигурителен институт набелязва ежегодни оперативни цели, съставя годишен оперативен план и прилага системен подход за управление на риска в оперативната дейност, за да не се възпрепятства изпълнението на целите или приближаването към тях.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

1. Годишен отчет на Българска народна банка – 2010 г.
2. Пазарът на труда през 2010 г. – годишен обзор на Агенцията по заетостта.
3. „Доклад за дейността на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ през 2010 г.
4. Статистически бюлетин „Пенсии“ – тримесечно издание на НОИ, главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“.
5. Статистически справочник „Пенсии“ – годишно издание на НОИ, главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“.
6. Отчет за изпълнение на бюджета на ДОО за 2010 г. – НОИ, главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“.
7. Статистически отчет за изпълнение на консолидирания бюджет на ДОО към 31.12.2010 г. – НОИ, главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“.
8. Сборен касов отчет за Учителския пенсионен фонд за 2010 г. – НОИ, главна дирекция „Финансово-счетоводна дейност“.
9. Сборен касов отчет за фонд „ГВРС“ за 2010 г. – НОИ, главна дирекция „Финансово-счетоводна дейност“.
10. Вътрешна информация за дейността на функционалните направления в Централно управление на НОИ през 2010 г. – съответните структурни единици.
11. Дългосрочна актюерска прогноза 2010-2060 г. – НОИ, главна дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“.
12. Информация от публикации на социалните партньори.
13. Информация от печатни и медийни издания.

СЪКРАЩЕНИЯ

ААМР	Американска агенция за международно развитие (USAID - United States Agency for International Development)
АЗ	Агенция по заетостта
АПП	анализ, планиране и прогнозиране
АСП	Агенция за социално подпомагане
БВП	брутен вътрешен продукт
БНБ	Българска народна банка
БП - ЕАД	Български пощи – ЕАД
БТК	Българска телекомуникационна компания
БФБ	Българска фондова борса
ВАС	Върховен административен съд
ВУЗ	висше учебно заведение
ГВРС	Гарантирани вземания на работниците и служителите
ГД	главна дирекция
ГД „ИС“	Главна дирекция „Информационни системи“
ГД „ЧРОПИАСД“	Главна дирекция „Човешки ресурси обществени поръчки, инвестиционна и административно-стопанска дейност“
ГРАО	Гражданска регистрация и административно обслужване
Д „БТ“	Дирекция „Бюро по труда“
ДВ	Държавен вестник
Д „ВО“	Дирекция „Вътрешен одит“
ДЕЛК	Детска експертна лекарска комисия
ДДС	данък добавена стойност
Д „ЕРМД“	Дирекция „Европейски регламенти и международни договори“
ДЗПО	допълнително задължително пенсионно осигуряване
ДМА	Дълготрайни материални активи
ДНСП	Дирекция Национална служба Полиция
ДОД	данък общ доход
Д „ОИТ“	Дирекция „Областна инспекция по труда“
ДОО	държавно обществено осигуряване
ДОПК	Данъчно-осигурителен процесуален кодекс
ДЦК	държавни ценни книжа
ЕБК	единна бюджетна класификация
ЕДС	еднократна допълнителна сума
ЕИК	единен идентификационен код
ЕК	Европейска комисия
ЕР	експертно решение
ЕС	Европейски съюз
ЕСХ	Европейска социална харта
ЗБ	закон за бюджета
ЗБДОО	Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване
ЗВВ	Закон за ветераните от войните
ЗВОПС	Закон за вътрешния одит в публичния сектор
ЗГВРСНР	Закон за гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя

ЗДДС	Закон за данък върху добавена стойност
ЗДСл	Закон за държавния служител
ЗЗБУТ	Закон за здравословни и безопасни условия на труд
ЗЗРСИИ	Закон за защита, рехабилитация и социална интеграция на инвалидите
ЗИДКСО	Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване
ЗИХУ	Закон за интеграция на хората с увреждания
ЗКПО	Закон за корпоративното подоходно облагане
ЗНЗ	Закон за насърчаване на заетостта
ЗО	здравно осигуряване
ЗОДФЛ	Закон за облагане доходите на физическите лица
ЗОП	Закон за обществените поръчки
ЗПГРРЛ	Закон за политическа и гражданска рехабилитация на репресираните лица
ЗСПД	Закон за семейни помощи за деца
ЗФУКПС	Закон за финансовото управление и контрол в публичния сектор
ИА „ГИТ“	Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“
ИК	индивидуален коефициент
ИОЗ	инвалидност поради общо заболяване
ИС	информационна система
КБДОО	Консолидиран бюджет на държавното обществено осигуряване
КЗОО	Кодекс за задължително обществено осигуряване
КМЕД	Картотека на медицинските експертни досиета
КСО	Кодекс за социално осигуряване
КТ	Кодекс на труда
КФН	Комисия за финансов надзор
ЛКК	Лекарска консултативна комисия
МАСО	Международна асоциация за социално осигуряване
МВР	Министерство на вътрешните работи
МВФ	Международен валутен фонд
МК	Медицински комисии
МО	Министерство на отбраната
МРЗ	минимална работна заплата
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МС	Министерски съвет
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
НАП	Национална агенция за приходите
НЕЛК	Национална експертна лекарска комисия
НЗОК	Национална здравноосигурителна каса
КИД	Класификация на икономическите дейности
НКПД	Национална класификация на професиите и длъжностите
НОИ	Национален осигурителен институт
НПОС	Наредба за пенсиите и осигурителния стаж
НС на НОИ	Надзорен съвет на Националния осигурителен институт
НСИ	Национален статистически институт

НЦХМЕХ	Национален център по хигиена, медицинска екология и хранене
ОКП	Осигуряване и краткосрочни плащания
ОЗМ	общо заболяване и майчинство
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие (OECD – Organization for economic co-operation and development)
ОСВ	осигурителен стаж и възраст
ПЗР	преходни и заключителни разпоредби
ПМС	постановление на Министерския съвет
ПОБ	парични обезщетения за безработица
ПОСВ	пенсия за осигурителен стаж и възраст
ПОД	пенсионноосигурително дружество
ПП	програмен продукт
ПРО-ЕАД	„Профилактика, рехабилитация и отдиш“ – еднолично акционерно дружество
ПрПФ	професионален пенсионен фонд
ПФ	пенсионен фонд
РБ	републикански бюджет
РЕЛКК	Районна експертна лекарска консултативна комисия
РКМЕ	Регионална картотека на медицинската експертиза
РОЛ	Регистър на осигурените лица
РУСО	Районно управление „Социално осигуряване“
РЦЗ	Районен център по здравеопазване
СЕ	Съвет на Европа
СЕБРА	система за електронни бюджетни разплащания
СОД	средномесечен осигурителен доход
СРЗ	средна работна заплата
ССТЗ	Статистическа система „Трудови злополуки“
СТМ	служби по трудова медицина
СУ на НОИ	Съвет на управителя на Националния осигурителен институт
СУСО	Столично управление „Социално осигуряване“
ТБ	търговска банка
ТД на НАП	Териториална дирекция на Националната агенция за приходи
ТЕЛК	Териториална експертна лекарска комисия
ТЗПБ	трудова злополука и професионална болест
ТНР	трайна неработоспособност
ТП на НОИ	Териториално поделение на Националния осигурителен институт
ТП-БП	Териториално поделение „Български пощи“
УнПФ	универсален пенсионен фонд
УПФ	Учителски пенсионен фонд
ФРЗ	фонд работна заплата
ФУТ	фонд „Условия на труд“
ЦЕЛКК	Централна експертна лекарска консултативна комисия
ЦРБ	Централен републикански бюджет
ЦУ на НОИ	Централно управление на Националния осигурителен институт

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	3
ИЗВОДИ, ПРЕПОРЪКИ.....	4
МАКРОИКОНОМИЧЕСКАТА СРЕДА НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ ПРЕЗ 2010 г.....	23
ЗАКОНИ И ПОДЗАКОНОВИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ ПРЕЗ 2010 г.....	28
ПРОМЕНИ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПРЕЗ 2010 г.....	35
ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ПРЕЗ 2010 г.....	52
ОРГАНИ НА УПРАВЛЕНИЕ НА НОИ.....	57
АДМИНИСТРИРАНЕ.....	60
ИНФОРМАЦИОННИ СИСТЕМИ.....	72
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО НА НОИ С НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.....	83
ОСНОВНИ ФУНКЦИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ В ЦЕНТРАЛНО УПРАВЛЕНИЕ НА НОИ.....	86
I. ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ.....	86
II. ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ.....	88
III. ОСИГУРИТЕЛЕН АРХИВ И ДОКУМЕНТАЛНО-ИНФОРМАЦИОННИ ДЕЙНОСТИ.....	94
IV. ОСИГУРЯВАНЕ И КРАТКОСРОЧНИ ПЛАЩАНИЯ.....	102
V. ПРОФИЛАКТИКА, РЕХАБИЛИТАЦИЯ И ЕКСПЕРТИЗИ.....	104
VI. АДМИНИСТРИРАНЕ НА РИСКОВЕТЕ ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ.....	112
VII. УЧИТЕЛСКИ ПЕНСИОНЕН ФОНД.....	125
VIII. ПРАВНО ОБСЛУЖВАНЕ.....	131
IX. ВЪТРЕШЕН КОНТРОЛ.....	133
X. КОМУНИКАЦИИ, ПРОТОКОЛ И МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО.....	136
XI. АНАЛИЗ, ПЛАНИРАНЕ И ПРОГНОЗИРАНЕ.....	140
XII. ФИНАНСОВО-СЧЕТОВОДНА ДЕЙНОСТ.....	147
СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПРОГРАМИ НА ДОО.....	151
ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ.....	152
ПЕНСИИ.....	161
ГАРАНТИРАНИ ВЗЕМАНЯ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ.....	177
КОНСОЛИДИРАН БЮДЖЕТ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА 2010 г.....	187
ПРИХОДИ.....	206
РАЗХОДИ.....	217
БЮДЖЕТ НА ФОНДОВЕТЕ НА ДОО.....	237
ПРИЛОЖЕНИЯ.....	257
СТРАТЕГИЯ НА НОИ (2009–2013 г.).....	268
ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ.....	270
СЪКРАЩЕНИЯ.....	271

Авторски колектив:

Зоя Славова, Мила Шишева, Николай Николов, Виолета Велева, Цветослав Лилов

ГОДИШНИК
Социалното осигуряване в България през 2010 г.

Ръководител на авторския колектив:

Зоя Славова, началник отдел „Анализ и стратегическо планиране“.

Редактор:

Антоанета Ганчева, главен директор „Анализ, планиране и прогнозиране“,
главен актюер на НОИ.

Година на издаване 2011 г., тираж 350 бр.

Национален осигурителен институт
София – 1303, бул. „Ал. Стамболийски“ № 62-64

